

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

EX. A

S. O. A.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1946:48
FINANSDEPARTEMENTET

1945 ÅRS LÖNEKOMMITTÉ

I

BETÄNKANDE

MED FÖRSLAG TILL

STATLIGA LÖNEPLANER

M. M.

S T O C K H O L M

1 9 4 6

Statens offentliga utredningar 1946

Kronologisk förteckning

1. Betänkande angående rundradion i Sverige. Dess aktuella behov och riktlinjer för dess framtida verksamhet. Norstedt. 167 s. K.
2. Dödföddheten och tidig dödligheten i Sverige. Dess samband med nativitetssminskningen och dess förhållande vid olika former av förlossningsvård samt dess socialmedicinska och befolkningspolitiska betydelse. Av C. Gyllensvärd. Beckman. 115 s. S.
3. Betänkande med förslag till ändrade grunder för flottningsskiftningen m. m. Hæggeström. 99 s. Jo.
4. Betänkande med förslag angående uniformspliktens omfattning för viss personal vid försvarsväsendet. V. Petterson. 59 s. Fö.
5. Betänkande om barnkostnadernas fördelning med förslag angående allmänna barnbidrag m. m. V. Petterson. 351 s. S.
6. Betänkande om barnkostnadernas fördelning med förslag angående allmänna barnbidrag m. m. Blågor. Beckman. 153 s. S.
7. Betänkande och förslag rörande åtgärder för att begränsa antalet kontraktsanställt manskap inom krigsmakten. Beckman. 136 s. Fö.
8. 1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till bestämsordning för folkskolans lärare m. m. Marcus. 146 s. Fi.
9. 1945 års universitetsberedning. 1. Docentinstitutionen. Hæggeström. 62 s. E.
10. Betänkande med förslag till omorganisation av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m. m. Katalog- o. Tidsskriftstryck. 217 s. K.
11. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 4. Skolpliktstidens skolformer. 2. Folkskolan. A. Allmän del. Idun. 341 s. E.
12. Betänkande om tandläkarutbildningens ordnande m. m. Del 1. Beckman. 216 s. E.
13. Investeringsutredningens betänkande med utredning rörande personal- och materielresurser m. m. för genomförande av ett arbetsprogram enligt utredningens tidigare framlagt förslag. Marcus 72 s. Fi.
14. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 4. Skolpliktstidens skolformer. 4. Realskolan. Praktiska linjer. Idun. 193 s. E.
15. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 4. Skolpliktstidens skolformer. 2. Folkskolan. B. Förslag till undervisningsplaner. Idun. 253 s. E.
16. Betänkande angående forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område i Norrland. V. Petterson. 133 s. Jo.
17. Den familjevårdande socialpolitiken. Beckman. 132 s. S.
18. P M angående utvecklingsplanering på jordbrukets område. Marcus. 252 s. Jo.
19. Betänkande med förslag rörande den ekonomiska försvarsberedskapens framtida organisation. Idun. 92 s. Fo.
20. Betänkande angående den centrala organisationen av det civila medicinal- och veterinärväsendet. Idun. 361 s. S.
21. Betänkande med utredning och förslag angående rätten till arbetstagares uppfinningar. Norstedt. 71 s. Ju.
22. Betänkande med förslag till ordnande av kreditgivnings- och rådgivningsverksamhet för hantverk och småindustri samt bildande av företagsnämnder. Marcus. 144 s. H.
23. Socialvårdskommitténs betänkande. 12. Utredning och förslag angående moderskapsbidrag. Beckman. 115 s. S.
24. Kommitténs för partiellt arbetsföra betänkande. 1. Förslag till effektiviserad kurators- och arbetsförmedlingsverksamhet för partiellt arbetsföra m. m. Katalog- o. Tidsskriftstryck. 200 s. S.
25. Betänkande med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar m. m. av betydelse för rikets försvar. Norstedt. 37 s. Ju.
26. Betänkande angående tjänstepensionsförsäkringens organisation. Marcus. 71 s. H.
27. Betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1946/47 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. Marcus. vij, 378 s. Fi.
28. Bilagor till betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1946/47 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. Marcus. 95 s. Fi.
29. 1943 års jordbrukstaxeringsakkunniga. Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser i fråga om taxering av inkomst av jordbruksfastighet samt lag om jordbruksbokföring. Marcus. 282 s. 3 bil. Fi.
30. Socialutbildningssakkunniga. 2. Utredning och förslag rörande statsvetenskapliga examina m. m. Hæggeström. 127 s. E.
31. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 6. Skolans inre arbete. Synpunkter på föstran och undervisning. Idun. 194 s. E.
32. Betänkande med förslag till förordning angående allmänt kyrkomöte m. m. Hæggeström. 161 s. E.
33. Försäkringsutredningen. Förslag till lag om försäkringsrörelse m. m. 1. Lagtext. Norstedt. iv, 150 s. H.
34. Försäkringsutredningen. Förslag till lag om försäkringsrörelse m. m. 2. Motiv. Norstedt. vj, 441 s. H.
35. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 6. Tiden juli 1944—juni 1945. Idun. 476 s. Fo.
36. Parlamentariska undersökningskommissionen angående flyktingärenden och säkerhetstjänst. 1. Betänkande angående flyktingars behandling. Beckman. 500 s. S.
37. Socialvårdskommitténs betänkande. 13. Förslag angående folkpensioneringens administrativa handhavande m. m. V. Petterson. 114 s. S.
38. Betänkande med förslag rörande officersutbildningen inom armén m. m. Hæggeström. xij, 504 s. Fö.
39. Den svenska växtodlingens utvecklingstendenser samt dess inriktande efter kriget. Idun. 106 s. Jo.
40. Betänkande angående hantverkets och småindustriens befrämjande. Marcus. 192 s. H.
41. Betänkande med förslag till skogsvårdslag m. m. Marcus. 430 s. Jo.
42. Riktlinjer för den framtida jordbrukspolitiken. Del 1. Idun. 282 s. Jo.
43. Betänkande med förslag till verkstadsorganisation för väg- och vattenbyggnadsväsendet. Sv. Tryckeri AB. (2) 105 s. K.
44. Sakkunniga angående arbetsförmedlingens organisation. Del 1. Den offentliga arbetsförmedlingen under krigsåren. V. Petterson. 390 s. Fi.
45. Betänkande med förslag till åtgärder för främjande av riddåstaveln m. m. Norstedt. 94 s. Fö.
46. Riktlinjer för den framtida jordbrukspolitiken. Del 2. Idun. 606 s. Jo.
47. Rationalitetsvariationerna inom det svenska jordbruket. Av L. Nannesson. Idun. 84 s. Jo.
48. 1945 års lönekommitté. 1. Betänkande med förslag till statliga löneplaner m. m. Marcus. 240 s. Fi.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1946:48
FINANSDEPARTEMENTET

1945 ÅRS LÖNEKOMMITTÉ

I

BETÄNKANDE

MED FÖRSLAG TILL

STATLIGA LÖNEPLANER
M. M.

STOCKHOLM 1946
ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG
468048

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

STATISTICAL THEORY
OF MASSIVE DATA SETS

Innehållsförteckning.

	Sid.
Skrivelse till Konungen	5
Inledning	9
Avd. I. Anställningsformerna	15
1. Olika slag av anställningsformer	15
2. Tillsättande av tjänster i succession efter beställningshavare med arvode i stället för lön, m. m.	20
Avd. II. Vissa för lönesystemets uppbyggnad grundläggande frågor ..	27
1. Lörens rörlighet och basnivån	27
2. Antalet dyrortsgrupper. Löneplanernas horisontella spannvidd ..	34
3. Netto- eller bruttolönesystem	42
4. Löneplanernas antal. Lönegrader och löneklasser	61
Avd. III. De nya löneplanerna	79
Avd. IV. Särskilda frågor	96
1. Pensionsförmåner	96
2. Sjuklön och sjukvårdsförmåner	100
3. Arvoden utöver lön vid försvarsväsendet	101
4. Sneddningsregeln	103
5. Löneklassplacering vid övergång från anställning med avlöning enligt kollektivavtal till anställning såsom tjänsteman	119
6. Tjänstledighetsavdrag	126
7. Kallortstillägg	131
8. Övertidsersättning	133
Avd. V. Kostnadsberäkningar	141
Sammanfattning	148
 Bilagor:	
<i>Bilaga A.</i> PM med sammanställning av några siffror belysande löneutvecklingen för vissa grupper av statstjänstemän	157
<i>Bilaga B.</i> PM angående industriarbetarnas löneutveckling åren 1935—1946..	165
<i>Bilaga C.</i> PM angående industritjänstemännens löneutveckling 1935—1945 m. m.	172
<i>Bilaga D.</i> PM angående netto- och bruttolöner enligt nuvarande avlönings- och pensionsbestämmelser för befattningshavare i statens tjänst m. fl.	198

	Sid.
<i>Bilaga E.</i> PM med summarisk redogörelse rörande vissa förutvarande änke- och pupillkassor, för vilkas delägare numera övergångsvis gälla särbestämmelser ifråga om bidrag till familjepensioneringen	210
<i>Bilaga F.</i> PM angående vissa försök att beräkna en levnadskostnadsindex avseende högre inkomstlägen	217
<i>Bilaga G.</i> PM angående beräkningen av en levnadskostnadsindex för Stockholm åren 1935—1945	231
<i>Bilaga H.</i> PM angående försäkringstekniskt beräknade avgifter för vissa pensionsförmåner	238

Till KONUNGEN.

11945 års lönekommitté får härmed, efter slutförande av en första etapp av dess arbete, i underdånighet överlämna betänkande med utredning och förslag beträffande statliga löneplaner m. m.

Till ledamöter i kommittén förordnade Eders Kungl. Maj:t genom beslut den 29 juni 1945 advokaten *P. W. N. Westling*, tillika ordförande, ledamöterna av riksdagens andra kammare, grosshandlaren *G. E. Birke*, lantbrukaren *C. A. D. Jonsson*, f. d. tändsticksarbetaren *J. W. Mårtensson*, distriktsföreståndaren *J. Nilson*, stadsbibliotekarien *G. V. Nilsson* och redaktören *S. E. Persson* samt expeditionschefen i finansdepartementet *A. E. V. Swartling*. Efter därom gjord framställning entledigade Eders Kungl. Maj:t den 15 februari 1946 distriktsföreståndaren *J. Nilson* från uppdraget och förordnade ledamöten av riksdagens första kammare, direktören *E. A. Lindblom* att i Nilsons ställe vara ledamot av kommittén.

Till kommitténs huvudsekreterare har chefen för finansdepartementet förordnat förste kanslisekreteraren i finansdepartementet *F. C. W. Ericson*. Att biträda med inom sekretariatet förekommande arbetsuppgifter har departementschefen förordnat amanuensen i statens arbetsmarknadskommission *C. H. H. Edgardh* samt amanuensen i riksräkenskapsverket *N. V. Simonsson*.

Lönekommittén har vid sitt ifrågavarande utredningsarbete enligt beslut av chefen för finansdepartementet eller enligt av kommittén under hand meddelade uppdrag åtnjutit biträde,

med kostnadsberäkningar och undersökningar av försäkringsmatematisk natur av förste aktuarien i pensionsstyrelsen *A. H. B. Wingborg*;

beträffande frågor angående anställningsformerna av statskommisarien *K. A. Lindbergson* och t. f. byråsekreteraren i statskontoret *P. O. E. Wallin*;

i fråga om grunderna för lönens rörlighet av amanuensen i finansdepartementet, t. f. sekreteraren i riksbanken *E. A. Westerlind*;

beträffande åstadkommandet av överensstämmelse mellan civila och militära löneklassbelopp av t. f. byråchefen i kontrollstyrelsen *E. E:son Thulin*;

beträffande frågor i samband med övergång till nettolönesystem av e. o. förste byråsekreteraren i statskontoret *K. E. Jerdenius* och t. f. förste byråsekreteraren i allmänna lönenämnden *J. L. Lundh*;

vid behandlingen av frågor om löneklassplacering vid övergång från anställning med avlöning enligt kollektivavtal till anställning såsom tjänsteman av byråchefen i telegrafstyrelsen *S. G. Wold* och e. o. förste byråsekreteraren i försvarets fabriksstyrelse *K. G. Samuelson*;

samt i vad gällt en omläggning av det militära arvodesväsendet av assessorn i kammarrätten *P. H. G. L. Edsberg*.

För kommitténs räkning ha vidare utredningar verkställts av fil. lic. *E. Dahmén* vid industriens utredningsinstitut beträffande industritjänstemännens löneutveckling 1935—1945 m. m. (delvis på grundval av material, som ställts till förfogande av svenska arbetsgivareföreningen och av svenska personal-pensionskassan) samt av sekreteraren vid landsorganisationens utredningsavdelning *G. Rehn* angående industriarbetarnas löneutveckling 1935—1946.

Med stöd av Eders Kungl. Maj:ts i samband med kommitténs tillsättande givna bemyndigande har kommittén anlitat olika myndigheters biträde för erhållande av för utredningsarbetet erforderliga uppgifter. Bland annat har

för kommitténs räkning efter därom gjord framställning inom socialstyrelsen verkställt vis utredning angående beräkningen av en levnadskostnadsindex för Stockholm samt angående vissa försök att beräkna en levnadskostnadsindex avseende högre inkomstlägen. Resultatet härav föreligger i form av två från socialstyrelsen överlämnade promemorior, vilka upprättats av amanuensen hos styrelsen *G. Berglund*.

Förhandlingar ha av lönekommittén förts med de av utredningen berörda personalgruppernas huvudorganisationer: statstjänarkartellen, statstjänstemännens riksförbund och tjänstemännens centralorganisation. Organisationerna företrädde därvid av förhandlingsdelegationer, vilka leddes av förbundsordföranden *J. Lingman* (statstjänarkartellen), byråsekreteraren *H. Dahlberg* (statstjänstemännens riksförbund) och direktören *V. Åman* (tjänstemännens centralorganisation). Förhandlingarna inleddes den 22 november 1945 och avslutades, i vad gällde de frågor, som upptagits under den första etappen av lönekommitténs arbete, den 11 juni 1946, då överenskommelse träffades. Den sålunda träffade överenskommelsen undertecknades för statstjänarkartellen av *Lingman* samt förbundsordföranden *J. Andersson*, förbundsordföranden *G. Gabrielsson*, förtroendemannen *G. Jönsson*, lokförelaren *A. J. Malm* och stationskarlen *F. Persson*, för statstjänstemännens riksförbund av *Dahlberg* samt e. o. förste byråsekreteraren *J. E. Lundell*, översten *K. J. A. Silfverberg*, landsfiskalen *S. Wadenius* och postassistenten *I. Wiahrolén* samt för tjänstemännens centralorganisation av dess ordförande undervisningsrådet *R. Wagnsson* och *Åman* samt sekreteraren *O. Norden-skiiöld*.

Överläggningar ha förekommit med representanter för Sveriges yngre akademikers centralorganisation och för försvarsväsendets civilmilitära ingenjörers förbund.

(Stockholm den 29 juni 1946.

Underdånigst

PER WESTLING

E. BIRKE

ARVID JONSSON

E. A. LINDBLOM

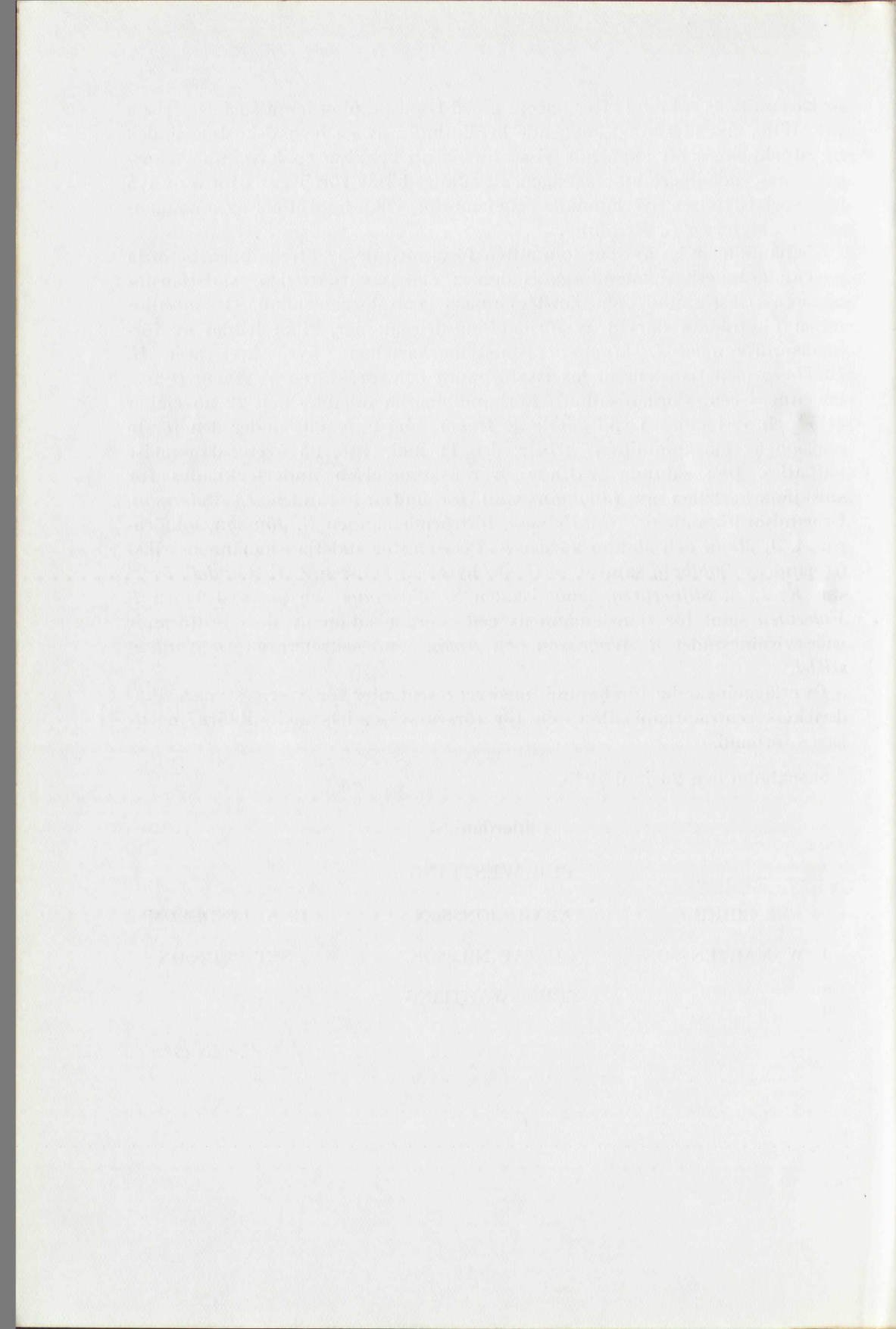
JJ. W. MÅRTENSSON

GUSTAF NILSSON

SET PERSSON

ERIK SWARTLING

/ Folke Ericson

Inledning.

Direktiven för 1945 års lönekommittés arbete innefattas i ett anförande till statsrådsprotokollet över finansärenden för den 29 juni 1945 av chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss. I den del, vari uppdraget närmare angives, har anförandet följande lydelse:

Genom de år 1938 och senare av statsmakterna antagna avlöningsreglementena har en lönereglering efter väsentligen enhetliga grunder genomförts för det stora flertalet statligt anställda eller med statsbidrag avlönade, kommunalt anställda befattningshavare. För statliga civila befattningshavare i allmänhet och lärare vid det statsunderstödda kommunala skolväsendet gäller ett gemensamt löneplanssystem uppbyggt med löneplan A i civila avlöningsreglementet som utgångspunkt. Inom detta system äro lönebeloppen graderade förutom efter löneklass jämväl efter prisläget för de olika stationeringsorterna, vilka i sådant hänseende äro indelade i nio grupper. För militära beställningshavare gälla särskilda löneplaner, vilka delvis upptaga ortsgraderade lönebelopp.

I avlöningsreglementena är grundlönenivån avvägd med hänsyn tagen till löneutvecklingen på allmänna arbetsmarknaden och levnadskostnadernas utveckling fram till år 1935. Lönerna äro i begränsad omfattning automatiskt rörliga i förhållande till levnadskostnadernas växlingar. Enligt avlöningsreglementena utgår ett rörligt tillägg, som med viss begränsning för de högre lönelägena medger 15 procents löneökning vid stegring av levnadskostnaderna till indextalet 120 (1935 = 100). Vid löneregleringens genomförande förutsattes, att en omreglering av lönerna skulle ske, när denna levnadskostnadsnivå uppnåts. Med hänsyn till tidsläget har emellertid frågan om en sådan omreglering måst uppskjutas. I stället har från och med år 1941 tillkommit ett särskilt kristillägg, vilket för närvarande utgör 16 procent, medan levnadskostnadsindex i 1935 års serie uppgår till 155.

Den senaste löneregleringen har även innefattat en förnyad avvägning av löneställningen olika befattningshavargrupper emellan. Denna är ännu icke slutförd. I civila avlöningsreglementets tjänsteförteckning är ett antal högre befattningars lönegradsplacering beroende på prövning. Vidare pågår en särskild sakkunnigutredning rörande de militära avlöningsreglementenas tjänsteförteckningar i vad angår lönegradsplaceringen av civila och civilmilitära anställningshavare. I anslutning därtill bedrivs vissa undersökningar rörande anställningsformerna för viss icke-ordinarie personal vid försvaret. Jämväl må erinras om pågående utredning rörande löneställningen för biträdespersonal och viss rekryteringspersonal.

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 30 juni 1943 tillsattes en särskild kommitté, 1943 års dyrortskommitté, med uppdrag att verkställa utredning angående ny dyrortsgruppering. I direktiven för kommittén frambölls, med utgångspunkt från vissa av socialstyrelsen verkställda undersökningar rörande förskjutningarna i levnadskostnaderna på olika orter, att utvecklingen efter den senaste dyrortsgrupperingen vore sådan, att en omgruppering av orterna inom dyrortsskalan knappast kunde äga rum utan att få karaktären av en verklig lönereglering. Därvid beaktades å ena sidan, att prisstegringen och ofullständigheten i dyrtidskompensationen medfört en sådan försämring av lönestandarderna, att en omfattande nedflyttning i ortsgrupp med därav föl-

jande lönesänkning icke syntes rimlig. Å andra sidan ansågs en uppflyttning av ett större antal orter i högre ortsgrupp under dåvarande förhållanden icke kunna övervägas utan en ingående utredning av olika möjligheter till de föreliggande löneproblemens lösning. Kommittén fick i första hand i uppdrag att i princip pröva frågan om dyrortsgrupperingens fortsatta bestånd och allmänna utformning. Då en ny dyrortsgruppering måste innebära en löneroglering, skulle kommittén vidare pröva, huruvida löneplanerna i de statliga avlöningsreglementena m. fl. författningar i det förevarande sammanhanget borde omarbetas. Däremot avsågs frågan om lönerogleringens närmare utformning skola upptagas till särskild behandling i vanlig ordning. Det skulle därför icke åligga de sakkunniga att framlägga förslag till nya löneplaner utan endast att föra undersökningen av dyrortsgrupperingsfrågan så långt, att en utgångspunkt erhöles för de förhandlingar, som sedermera vid lämplig tidpunkt borde upptagas, om en omarbetning av löneplanerna visade sig påkallad.

Kommittén har avgivit ett den 5 maj 1945 dagtecknat betänkande med förslag i ämnet. I betänkandet har, såvitt angår dyrortsfrågans sammanhang med lönefrågorna, förordats bibehållande av en ortsdifferentiering av lönerna men en minskning såväl av spännvidden mellan lägsta och högsta ortsgrupp i löneplanerna som av antalet ortsgrupper.

Den allmänna begränsningen av kompensationen för levnadskostnadsstegringen och den restriktiva lönepolitik i övrigt, som statsmakterna under krisåren måst tillämpa för de statsanställdas och därmed jämförliga löntagares del, har medfört ett allt kännbarare ekonomiskt tryck för därav berörda personalgrupper. Främst har detta gällt den lägst avlönade personalen. Under hösten 1944 genomfördes vid riksdagen en provisorisk förbättring av de lägsta lönerna i form av särskilda, icke dyrortsgraderade lönetillägg. Dessa kompletterades med vissa engångsbelopp till befattningshavare med försörjningskyldighet mot barn. Vid innevarande års riksdag har beslutats förlängning och viss utbyggnad för nästa budgetår av den provisoriska tilläggsregleringen, vilken skall omfatta jämväl en ny utbetalning av tillfälligt barn tillägg, denna gång även till befattningshavare i vissa löneklasser där provisoriskt lönetillägg icke utgår.

Såsom förut nämnts har det varit avsett att dyrortskommitténs utredning skall, såvitt angår lönerna, vid lämplig tidpunkt tagas till utgångspunkt för den överarbetning av löneplanerna, som kan visa sig påkallad. Sedan nu det europeiska kriget upphört, är det angeläget att så snart som möjligt få tjänstemännens reallöner avvägda efter den standard, som kan anses skälig med hänsyn till efterkrigslägets förhållanden. Det synes därför lämpligt att arbetet på en ny allmän löneroglering omedelbart upptages.

Den centrala uppgiften för löneutredningen blir utarbetandet av nya löneplaner. Fastställandet av däri ingående lönebelopp och löneplanernas konstruktion i övrigt få göras beroende på de resultat som erhållas vid prövning av såväl frågan om den allmänna lönestandard och lönernas dyrortsgradering som olika andra lönespörsmål, vilkas lösning i större eller mindre utsträckning blir bestämmande för den verkliga löneställningen.

Vad först angår det allmänna ekonomiska utgångsläget för lönerogleringen, synes det rimligt att räkna med att efterkrigstiden skall föra med sig en återhämtning i det allmänna välståndet inom landet. I den mån så sker böra även löntagarna bli delaktiga i återhämtningen. Det bör alltså bli en uppgift för löneutredningen att, med aktgivande på utvecklingen av det ekonomiska läget och löneutvecklingen på den allmänna arbetsmarknaden, pröva i vilken mån och på vilka vägar den genomsnittliga lönenivån skall kunna återföras till förkrigstidens reallönestandard.

Regleringen av lönerna bör liksom förut anknytas till en viss levnadskostnadsnivå. Även om lönerna göras i viss utsträckning rörliga icke blott uppåt utan även nedåt, är det naturligt, att de fasta lönebeloppen anpassas efter en levnadskostnadsnivå som med största sannolikhet kan beräknas icke komma att underskridas, när förhållan-

dena efter kriget stabiliserats. Frågan om det närmare förhållandet mellan levnads-kostnadernas avvikelser från det antagna utgångsläget och därav betingade ändringar i lönerna synes kunna lösas efter principer liknande dem som tillämpats i de gällande lönereglementena och kristilläggsförfattningarna, dock utan att dessas bestämmelser behöva bli i detalj prejudicerande.

Vad härefter angår lönebeloppens dyrortsgradering torde, sedan yttranden över dyrortskommitténs förslag införskaffats, detta i vad angår metoderna för fastställandet av levnads-kostnadernas variationer olika orter emellan böra snarast möjligt underställas riksdagen i samband med frågan om skattegrupperingen efter 1945 års utgång. I övrigt böra enligt vad förut anförts dyrortskommitténs förslag jämte däröver avgivna yttranden tagas till utgångspunkt för de överväganden i dyrortsfrågan, som skola äga rum vid löneplanernas omarbetning. Att en dyrortsgradering av lönerna alltjämt bör ingå i lönesystemet torde redan nu kunna fastslås, liksom även att dyrortsgraderingen, såsom kommittén föreslagit, bör innebära en minskning i skillnaden mellan lönerna i lägsta och i högsta ortsgroup. Storleken av denna minskning och sättet för dess genomförande komma att starkt påverka löneställningen för de av frågan närmast berörda löntagargrupperna och även lönenivån i genomsnitt sett. De närmare avvägningarna härutinnan jämte regleringen av antalet ortsgupper böra vid löneregleringen bli föremål för vidare prövning med ledning av det föreliggande utredningsmaterialet.

Löneställningen regleras emellertid icke enbart genom lönebeloppens avvägning i de olika löneklasserna utan påverkas även av förhållandet mellan begynnelse- och slutlönerna i en och samma lönegrad, antalet löneklasser i lönegraden och tidsschemat för uppflyttning mellan löneklasserna. Under de förhandlingar i lönefrågor, som ägt rum på senare tid, har anledning givits att, främst för de lägre gradernas del, uppmärksamma hur de statsanställda till följd av det statliga lönesystemets utformning i början av sin bana äro förhållandevis sämre ställda än närmast motsvarande anställningshavare på allmänna arbetsmarknaden, även om de skulle komma över dessa, när de nå slutlönen i respektive befattningar. En omprövning av de principer, efter vilka löneplanerna i dessa hänseenden äro konstruerade, synes påkallad och bör ingå som ett led i löneavvägningen. I detta sammanhang må erinras, att de tekniska löneklassplaceringsreglerna blevo omarbetade vid den senaste löneregleringen, varvid den s. k. sneddningsregeln — enligt vilken befordran till högre lönegrad automatiskt medför viss omedelbar löneökning — erhöi vidgad användning. Det nya löneturssystemet har visat sig medföra vissa ojämnheter i tillämpningen, och jämkningar däri ha ifrågasatts. Även dessa spörsmål böra nu upptagas till övervägande.

Till löneregleringen hör även en avvägning av lönenivån olika löntagargrupper emellan. I främsta rummet möter härvid — utom frågan om dyrortsgraderingen — spörsmålet om förhållandet mellan lägsta och högsta lönelägena. Kravet på ett återställande av tidigare reallöner gör sig med ökad styrka gällande ju lägre lönerna äro och ju mindre marginal de följaktligen lämna för anpassning efter ett skärpt ekonomiskt tryck. Det är huvudsakligen ur denna synpunkt som den år 1944 genomförda provisoriska lönetilläggsregleringen ansetts påkallad och fått sin omfattning bestämd. Uppenbart är emellertid, att även löntagarna i mellangraderna och högre grader i längden böra kunna resa allt starkare anspråk på en återgång till tidigare reallöner. En förbättring av reallönerna även för dessa löntagare är också nödvändig av rekryteringshänsyn och ur andra lönepolitiska synpunkter, vilka staten som arbetsgivare måste anlägga, även om det ligger i sakens natur, att tendensen i ett utvecklingsläge som det nuvarande bör gå i riktning mot en relativ minskning av spännvidden i löneskalen.

Till avvägningen av löneställningen olika löntagargrupper emellan hör också de olika befattningarnas inplacering i löneskalen. Efter den revision av lönereglementenas tjänsteförteckningar, som nyligen genomförts eller i vissa återstående delar fullföljes genom särskilda utredningsorgan, synes det icke påkallat att den nya löne-

regleringen omfattar en allmän saklig omprövning av lönegradsplaceringarna. Möjligt är emellertid, att ifrågakommande jämkningar i lönesystemet kunna rubba förutsättningarna för de gällande lönegradsplaceringarna och därigenom göra en teknisk omreglering av dessa nödvändig.

Vid tidigare lönerevisioner har frågan om behovsprincipen vid lönesättningen varit under övervägande. Ett hithörande spörsmål, som i synnerhet varit föremål för diskussion, är spörsmålet om högre löner för befattningshavare med försörjningsplikt mot barn. I den provisoriska lönetilläggsregleringen ingår engångsutbetalning av särskilda barntillägg. I 1944 års proposition i ämnet ha emellertid dessa angivits såsom betingade av det särskilda krisläget och tilläggsregleringens karaktär av provisorium, vilka omständigheter ansetts berättiga till att bortse från de invändningar, som kunde riktas mot en differentiering av löneförbättringen efter försörjningsbördan. Principfrågan om de hänsyn som böra tagas till försörjningsbördan berör icke blott befattningshavare i allmän tjänst utan även andra samhällsgrupper. Jag har därför kommit till den uppfattningen, att frågan om behovsprincipens tillämpning icke lämpligen bör upptagas till behandling med avseende enbart å statliga och därmed jämställda löntagare. Den bör således enligt mitt förmenande lämnas å sido i nu förevarande sammanhang.

Ett lönetekniskt problem, som vid tidigare löneregleringar också varit föremål för diskussion, är spörsmålet om övergång från det nuvarande bruttolönesystemet — enligt vilket tjänstemännen ha att vidkännas pensionsavdrag å de i löneplanen upptagna beloppen — till ett nettolönesystem, som skulle innebära, att avdragen vore frånräknade redan i löneplanen, vilken alltså skulle upptaga nettolönerna. I direktiven för 1936 års lönekommitté framhöllos de fördelar i administrativt hänseende, bland annat den förenkling av räkenskaps- och redovisningsgöromålen, som ett nettolönesystem skulle medföra. Därvid uttalades förhoppningen, att trots de betänkligheter, som ur vissa andra synpunkter anförts mot ett sådant system, det skulle visa sig möjligt att komma fram till detsamma. Utredningen i detta ämne ledde emellertid icke till något ståndpunktstagande i principfrågan. Det konstaterades nämligen, att en övergång till nettolönesystemet under dåvarande förhållanden icke kunde genomföras utan vissa tyngande övergångsanordningar avseende att bibehålla vissa personalgrupper vid ditillsvarande särskilda förmåner i form av lindringar i pensionsavdragen. Med hänsyn till de påtagliga praktiska fördelarna av nettolönesystemet synes frågan om möjligheterna för dess genomförande nu böra upptagas till förnyad undersökning. Vad här anförts gäller endast nettolönesystemets tillämpning såvitt fråga är om pensionsavdrag. Beträffande vederlag för naturaförmåner synes anledning icke föreligga att frånga bruttolönesystemet.

Vad härefter angår de olika detaljfrågor, som tillhöra en ny lönereglering, har vid tidigare tillfällen, senast vid den provisoriska omreglering av övertidsersättningarna, som företogs vid 1943 års riksdag, ifrågasatts en omläggning av grunderna för dessa ersättningar i närmare anslutning till vad som tillämpas på allmänna arbetsmarknaden. Denna fråga synes böra uppmärksammas i samband med löneregleringen. Det synes icke lämpligt att utredningen bindes vid närmare direktiv i detta avseende. Om emellertid en mera ingående omarbetning av övertidsreglerna kommer i fråga, bör man bland annat beakta det särskilda spörsmål, som sammanhänger med att övertidsersättning icke utgår — och fortfarande icke heller torde böra utgå — i högre lönegrader. Givetvis bör vidare uppmärksammas, att övertidsersättningarnas avvägning bör betraktas som ett led i hela löneavvägningen.

Under förarbetena till de nu gällande, år 1939 tillkomna bestämmelserna om de orter, på vilka kallortstillägg utgår, och dessas fördelning på kallortsklasser framhölls i en inom finansdepartementet uprättad promemoria, att de olika jämförelsegrunder, som kunde komma i fråga vid kallortsindelningen, vore så obestämda, att varje dylik indelning måste bli i avsevärd mån godtycklig. Förhållandet kom till synes i en vid detta tillfälle införskaffad utredning, vilken även visade, hur schema-

tiskt en sådan avlöningsform som kallortstilläggen överhuvud taget verkar under de olika förhållanden, efter vilka den borde vara anpassad. Frågan om kallortstilläggens bibehållande synes nu böra omprövas.

Om ock huvudvikten vid löneregleringen bör läggas vid en revision av löneställningen, synes det lämpligt, att en teknisk översyn av löneförfattningarna samtidigt företages, varvid i främsta rummet vissa efter den senaste löneregleringen aktualiserade detaljspörsmål böra komma under övervägande.

Löneregleringen bör icke begränsas att gälla den statliga civilförvaltningen utan omfatta alla de områden, där det nya avlöningsystemet är genomfört. Utredningen bör alltså även avse en revision av militära avlöningsreglementet och manskapsavlöningsreglementet. Härvid föreligger till fortsatt övervägande frågan om en radikal begränsning av det militära arvodesväsendet. I denna fråga ha under de senare åren ingående utredningar företagits. Sedan dessa resulterat i att mera genomgripande ändringar i varje fall icke ansetts kunna vidtagas annat än i samband med en ny lönereglering, har vid årets riksdag företagits en begränsad översyn av det militära arvodesväsendet. De verkställda utredningarna ha lämnat ett intryck av att frågan om en längre gående avveckling av de militära arvoden är förknippad med organisatoriska spörsmål av icke ringa räckvidd. Frågan bör emellertid ägnas fortsatt uppmärksamhet vid den nu förestående löneregleringen.

Den pågående särskilda sakkunnigutredningen angående revision i vissa hänseenden av de militära tjänsteförteckningarna och därmed sammanhängande frågor synes böra fortgå parallellt med löneregleringsarbetet.

De mot civila och militära avlöningsreglementena svarande icke-ordinariereglementena böra även underkastas översyn. I olika sammanhang har ifrågasatts om den nuvarande skillnaden i avlöningsvillkor för ordinarie, extra ordinarie och extra personal i lönegrader med samma nummer är lämpligt avvägd. Hithörande spörsmål ha icke gällt rekryteringspersonal — för vilken de rådande skiljaktigheterna mestadels kunna förefalla naturliga såsom tillhörande en reguljär befordringsgång — utan annan icke-ordinarie personal, vilken i en på senare tid ökad omfattning anställts under skiftande förhållanden. I en del fall då en extra ordinarie befattning inrättas är anledningen till att den uppföres på extra ordinarie i stället för ordinarie stat ej så mycket att man vill åstadkomma en begränsning av löneförmånerna som att man för någon tid framåt vill ha möjlighet att indraga eller omändra befattningen eller eljest av lämplighetsskäl entlediga befattningens innehavare. Vad åter beträffar extra personal är denna icke pensionsberättigad och har följaktligen ej heller att vidkännas pensionsavdrag å avlöningen. Skillnaden i lön mellan extra ordinarie och motsvarande extra befattningshavare är emellertid större än som svarar mot pensionsavdragen i extra ordinarie befattning. Förhållandet har givit anledning till vissa svårigheter vid inplacering av extra befattningshavare i löneplanen. I en del fall har förmärkts en tendens att icke anlita Ex-löneplanen med dess avsevärt lägre lönebelopp utan i stället tillämpa arvodesanställning. I andra fall åter har förmärkts en viss benägenhet att anlita allför hög Ex-lönegrad för att åstadkomma önskad löneavvägning. En undersökning angående i vilken mån en omläggning av lönesystemet för icke-ordinarie personal bör ske synes med hänsyn till anförda omständigheter motiverat. Jämväl bör övervägas huruvida, såsom även ifrågasatts, civila och militära icke-ordinariereglementena lämpligen böra sammanslås.

Utredningen bör ytterligare omfatta de avlöningsbestämmelser för det statsunderstödda undervisningsväsendet, som äro anslutna till det nya lönesystemet. Däremot bör utredningen icke beröra de områden av statsförvaltningen, där personalen ännu har oreglerade löner.

Härefter innehåller anförandet bland annat vissa riktlinjer i fråga om sättet för kommittéarbetets bedrivande. Enligt dessa riktlinjer skall lönekommittén fungera dels som utredningskommitté i vanlig mening och dels som

delegation för löneförhandlingar under ordförandens ledning med representanter för de av utredningen berörda personalgrupperna.

Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 26 oktober 1945 har lönekommittén jämväl att verkställa utredning och avgiva förslag rörande de ändringar i tjänste- och familjepensionsförfattningarnas bestämmelser om storleken av pensionsförmåner och om pensionsavdrag, som kunna påkallas i samband med avlöningsrevisionen.

Lönekommittén har inriktat sitt arbete därpå, att den nya löneregleringen skall kunna genomföras från och med den 1 juli 1947. En förutsättning härför har ansetts vara, att förslag rörande de nya lönebeloppen framlägges av kommittén under första halvåret 1946. I samband härmed måste också förslag framläggas i de frågor, som ingå såsom väsentliga led i själva löneavvägningen, samt i vissa andra hänseenden, som nära sammanhånga därmed. Då det visat sig icke vara möjligt att före nämnda halvårs utgång slutföra hela utredningsuppdraget, har lönekommittén nödgats begränsa det förslag, som här framlägges, i enlighet med vad sålunda angivits. Denna begränsning är enligt lönekommitténs uppfattning i och för sig olämplig, desto mer som tidsbristen föranlett att även vissa frågor, som ha ett mycket nära samband med löneavvägningen, måst uppskjutas. I de frågor, som nu ej medtagits och vari också ingår de nya författningsbestämmelsernas utformning, avser lönekommittén att framlägga förslag under senare halvåret 1946.

I utredningsuppdraget ingår bland annat att verkställa en revision av manskapsavlöningsreglementet. Med hänsyn till den utredning genom särskilda sakkunniga, som igångsatts beträffande det militära manskapets löneställning, omfattar förevarande förslag icke denna personalgrupp. Förslaget omfattar icke heller revision av de särskilda löneplanerna för provinsialläkare och distriktsveterinärer, eftersom vissa, av lönekommittén igångsatta utredningar, vilka avse att utgöra underlag för bedömandet av dessa befattningshavares löneställning, ännu icke hunnit slutföras.

Lönekommittén har enligt direktiven, såsom nyss angivits, ställning både såsom utredningsorgan och såsom förhandlingsdelegation. Dess uppgift i sistnämnda hänseende är att söka vid förhandlingar med tjänstemännens huvudorganisationer komma fram till ett förslag, som kan anses vara godtagbart ur statens synpunkt och till vilket organisationerna kunna ansluta sig. Det förslag, som härmed framlägges, utgör resultatet av de hittills förda förhandlingarna. Det har, ehuru det icke överensstämmer med de krav, som från organisationernas sida framställts, såsom förhandlingsprodukt godtagits av organisationerna. Lönekommitténs ledamöter, som vid förhandlingarna ansett sig böra framgå på gemensam linje, ha i den mån de beträffande lönesystemets uppbyggnad i princip hysa mot förslaget avvikande åsikter, exempelvis i fråga om lönenivån, lönernas dyrortsgradering och dennas avveckling eller lönernas rörlighet, ansett detta icke hindra deras anslutning till det resultat, som kunnat uppnås vid förhandlingarna.

AVD. I.

ANSTÄLLNINGSFORMERNA.

1. Olika slag av anställningsformer.

I allmänhet pläga tjänstemännen indelas i två huvudgrupper, ordinarie tjänstemän och icke-ordinarie tjänstemän. Denna indelning ligger huvudsakligen till grund för fördelningen av avlöningsbestämmelserna på skilda författningar, för medelsanvisningen till tjänstemännens löner samt för den statistiska redovisningen av tjänstemännen och av kostnaderna för dem.

Inom vardera av dessa huvudgrupper finnas olika kategorier tjänstemän, som väsentligt skilja sig från varandra såväl i fråga om anställningens fasthet som beträffande anställningsförmånerna.

Ordinarie tjänst inom statsförvaltningen tillsättes antingen genom fullmakt eller konstitutorial, genom förordnande för viss tid, genom förordnande för begränsad anställningstid eller genom förordnande tills vidare. Till den kategori av tjänster, som tillsätts på sist angivna sätt, höra, bland annat, de beställningar, vid vilka jämlikt 2 § 1 mom. militära avlöningsreglementet utgår arvode i stället för lön. Huvudregeln är att endast en av dessa anställningsformer kan användas vid tillsättning av en viss tjänst.

Redan av själva beteckningen »förordnande tills vidare» framgår, att de ordinarie tjänstemän, som tillsatts med anlåtande av denna anställningsform, icke åtnjuta något av den säkerhet mot entledigande, som ofta brukar betraktas som ett av ordinarieställningens särskilda kännetecken. För ordinarie tjänstemän, tillsatta genom förordnanden för viss tid eller för begränsad anställningstid, är säkerheten — där den över huvud förekommer — i varje fall begränsad till en viss tidsrymd. Fullmaktstjänstemännen åter tillgodonjuta i allmänhet den säkerhet, som § 36 regeringsformen föreskriver, nämligen att icke kunna avsättas utan medelst rannsaking och dom. Undantag utgöra härvidlag innehavarna av förtroendesysslor. Dessa kunna enligt § 35 regeringsformen entledigas, när Kungl. Maj:t prövar, att rikets tjänst det fordrar. Tillsättning genom konstitutorial, slutligen, innebär, att tjänsteman kan i administrativ väg avsättas från sin befattning på grund av fel eller försummelse i tjänsten.

Också inom det statsunderstödda undervisningsväsendet förekomma ordinarie tjänster. Dessa, som närmast svara mot statliga fullmaktstjänster, tillsätts genom förordnanden.

icke-ordinarie tjänst tillsättes genom förordnande eller i vissa fall genom kontrakt. Den icke-ordinarie personalen inrymmer ett stort antal olika kategorier. Lönekommittén är för närvarande icke i tillfälle att fullständigt ange vilka dessa kategorier äro. Av de förslag, som i detta sammanhang framläggas, är det emellertid endast tre kategorier av den icke-ordinarie personalen, som beröras, nämligen de extra ordinarie och extra tjänstemännen samt aspiranterna.

För extra ordinarie tjänsteman gäller i allmänhet den regeln, att entledigande av annan anledning än tjänstefel skall ske efter skriftlig uppsägning, vilken såvitt möjligt bör äga rum senast tre månader före anställningens upphörande. Denna regel blir givetvis icke tillämplig, när anställningstiden är tidsbegränsad, vilket understundom är fallet. Folkskolans lärare intaga vidare i detta hänseende en särställning, något som sammanhänger med att extra ordinarie *tjänster* icke finnas vid folkskolan utan extra ordinariebegreppet där är knutet till läraren och den aktuella anställningsperiodens längd. Uppfyllas vissa krav i fråga om utbildning, tidigare anställningstid och tjänstgöring samt den aktuella anställningsperiodens längd, är läraren automatiskt extra ordinarie för den tid anställningen varar. Om en följande anställningsperiod icke har den längd, som kräves, mister läraren lika automatiskt sin egenskap av extra ordinarie. Vad emellertid beträffar de extra ordinarie tjänstemännen i gemen, så tillkommer dem givetvis en viss trygghet på grund av anställningen, enär de äro tillförsäkrade pensionsrätt. Om entledigande sker på grund av vissa särskilda, i pensionsbestämmelserna angivna förhållanden, erhåller nämligen den entledigade viss pensionsförmån.

För extra tjänstemän och aspiranter finnas icke några generella bestämmelser meddelade, som reglera deras anställningssäkerhet. Tvärtom finnes en uttrycklig bestämmelse därom, att lön icke utgår för tid, under vilken arbete vid vederbörande verk icke kan beredas tjänstemannen.

Av vad nu anförts framgår, att det icke generellt kan anses vara ett utmärkande drag för den ordinarie anställningen, att den bereder större trygghet mot entledigande än den icke-ordinarie anställningen, även om så i allmänhet är fallet. Den extra ordinarie anställningsformen bereder sålunda större sådan trygghet än vissa ordinarie anställningsformer. Ej heller är det så, att olika avlöningssystem tillämpas för ordinarie och icke-ordinarie personal, även om avlöningsbestämmelserna ofta inrymmas i skilda författningar. För de grupper, om vilka här är fråga, gäller i stället ett enhetligt avlöningssystem. Inom detta system föreligga dock vissa skiljaktigheter för de olika kategorierna.

Den tanke, som ligger bakom tjänsternas indelning i ordinarie och icke-ordinarie, måste därför vara den, att en tjänst, som icke främst är avsedd såsom prövnings- eller utbildningstjänst, kan inrättas som ordinarie, när det anses konstaterat, att ett stadigvarande behov av densamma föreligger. Emellertid kan knappast råda någon tvekan därom, att sådana tjänster numera i åtskilliga fall och i betydligt större omfattning än tidigare inrättas

såsom icke-ordinarie — framför allt såsom extra ordinarie. Enligt löne-kommitténs mening måste hänsyn härtill tagas vid lönesättningen.

I fråga om de *ordinarie anställningsformerna* får lönekommittén erinra, att konstitutionsutskottet vid 1942 års riksdag i sitt memorial nr 18 behandlade frågan om den bristande överensstämmelse, som föreligger mellan å ena sidan föreskrifterna i §§ 35 och 36 regeringsformen samt å andra sidan gällande författningar, som i övrigt reglerar tjänstemännens anställningsförhållanden. Utskottet anförde därvid bland annat:

En betydande klyfta föreligger otvivelaktigt mellan å ena sidan grundlagens bud och å andra sidan deras tillämpning genom vissa nu gällande författningar, som i viktiga delar är ett uttryck för det praktiska livets krav. Denna motsättning är ägnad att ingiva allvarliga betänkligheter. Förhållandena ha numera utvecklat sig därhän, att denna skiljaktighet icke längre bör få bestå utan bör överbyggas genom en revision av § 36 och den i samband därmed stående § 35 regeringsformen. Å ena sidan bör härvid hänsyn tagas till att den allmänna princip, på vilken § 36 bygger, är av vital betydelse för rättskipningen och förvaltningen och därmed för hela vårt samhällsskick. Det är nämligen angeläget, att dessa funktioner handhas av personer, som efter bästa övertygelse fullgöra sina värv utan att behöva frukta godtyckliga inskridanden från överordnade. Å andra sidan bör också beaktas statsmakternas behov av större rörelsefrihet på förevarande område än § 36 i sin nuvarande lydelse skänker. Detta behov har särskilt framträtt under de senaste årtiondena. Huru de nya grundlagsbuden i detalj skola utformas torde emellertid icke kunna avgöras utan en allsidig utredning genom Kungl. Maj:ts försorg. Enligt sakens natur böra de emellertid icke göras alltför utförliga. Härav följer, att vid utredningen fråga torde uppstå om icke, i likhet med vad flerstädes i utlandet är fallet, närmare bestämmelser i ämnet lämpligen böra införas i särskild lagstiftning, som mera ingående reglerar statstjänstemännens rättigheter och skyldigheter.

I anledning härav anhöll 1942 års riksdag (skr. nr 475) hos Kungl. Maj:t om utredning av frågan om revision av de i §§ 35 och 36 regeringsformen meddelade bestämmelserna om tjänstemännens rättsliga ställning. Innevarande års riksdag har gjort förnyad framställning om sådan utredning (skr. nr 261).

Lönekommittén anser, att frågan om ändring av de nuvarande anställningsformerna för ordinarie tjänstemän bör tagas upp till övervägande vid den av riksdagen sålunda begärda utredningen. Vid framläggande av sina förslag kommer därför lönekommittén att utgå från de slag av ordinarie anställningsformer, som nu finnas.

Vad härefter beträffar den *extra ordinarie anställningsformen*, har det redan här förut påpekats, att densamma numera i icke oväsentlig utsträckning också tillämpas å tjänster av stadigvarande natur även då fråga icke är om provnings- och utbildningstjänster. En historisk återblick ger vid handen, att detta är en relativt senkommen företeelse. Tidigare torde extra ordinarie anställning nästan uteslutande ha utgjort anställning för rekryteringspersonal till ordinarie tjänster.

Det utvidgade användningsområdet för extra ordinarie anställning och den omständigheten, att pensionsrätt beretts de extra ordinarie tjänstemän-

nen, har såvitt lönekommittén kunnat finna, medfört att den uppfattningen börjat sprida sig, att den extra ordinarie anställningen borde bereda tjänstemännen en trygghet av i stort sett samma beskaffenhet som den, vilken tillkommer de med fullmakt eller konstitutorial tillsatta ordinarie tjänstemännen. Härtill har måhända också bidragit, att i vissa fall samma omständliga tillsättningsprocedur användes för ordinarie och extra ordinarie tjänster.

En sådan uppfattning måste, om den godtages, få den verkan, att skärpta krav å det varaktiga behovet av tjänsten uppställas för att densamma skall givas extra ordinarie karaktär. Detta medför, att åtskilliga tjänstemän undandragas de särskilda förmåner, som den extra ordinarie anställningen bereder, samtidigt som förvaltningsapparaten onödigt kompliceras genom att andra, mindre ändamålsenliga anställningsformer anlitas.

Lönekommittén anser det vara uppenbart, att begreppet extra ordinarie anställning varken kan eller bör givas en sådan innebörd, som ovan angivits. Det synes lönekommittén angeläget, att de förmåner, som den extra ordinarie anställningen bereder, skola kunna tillkomma tjänstemännen även om anställningens varaktighet icke är fullt säker. Härav följer å andra sidan, att extra ordinarie tjänsteman bör kunna entledigas, bland annat, om den extra ordinarie tjänsten blir överflödig. Att emellertid en extra ordinarie tjänsteman efter en icke alltför kort anställningstid i verkligheten har en betydande trygghet i anställningen synes uppenbart och torde överensstämma med de förhållanden, som råda för fast anställning inom det enskilda näringslivet. Liksom hittills bör för övrigt, när en extra ordinarie tjänst blir överflödig, övervägas om tjänstemannen ej lämpligen kan, med bibehållande av den extra ordinarie anställningen, överföras till annat verksamhetsområde.

I olika sammanhang har, på grund av att den extra ordinarie anställningsformens användningsområde kommit att i större omfattning sammanfalla med den ordinarie anställningsformens, fråga uppkommit om relationen mellan antalet ordinarie och antalet extra ordinarie tjänstemän. Lönekommittén har funnit att denna fråga så nära sammanhänger med den i det föregående berörda frågan om ändring av de nuvarande anställningsformerna för ordinarie tjänstemän, att den först i samband med denna bör upptagas till prövning.

Såsom i det föregående angivits finnas för den övriga icke-ordinarie personalen, jämte åtskilliga andra anställningsformer, dels en som benämnes anställning såsom aspirant och dels en som benämnes anställning såsom extra tjänsteman.

Aspirantanställningen är tillämplig endast inom kommunikationsverken. I gällande avlöningsbestämmelser definieras icke aspirantanställningens innebörd. I allmänhet torde väl emellertid med aspirant förstås en sådan befattningshavare, vilken formellt sett innehar den särskilda kompetens, som erfordras för första extra ordinarie eller ordinarie anställning i verket i den befordringsgång, som avses, men vars praktiska förutsättningar för tjänsten

äro oprövade eller icke tillräckligt prövade. Däremot betraktas givetvis icke den som aspirant, vilken såsom elev deltagar i utbildningskurs. Enligt inhämtade upplysningar användes för närvarande vid statens järnvägar och postverket anställningsformen såsom aspirant regelmässigt som ett mellanled mellan en tillfällig anställning och extra ordinarie eller ordinarie anställning. Däremot synes denna anställningsform ha kommit att bli av underordnad betydelse för de båda övriga kommunikationsverken.

I motsats till anställning som aspirant har anställning som *extra tjänsteman* en dubbel innebörd. Förutom för aspiranter är den nämligen också avsedd att begagnas vid anställande av icke-ordinarie personal, som icke utgör rekryteringspersonal. Tidigare har inom statsförvaltningen funnits en ren aspirantanställningsform även utanför kommunikationsverken. Sålunda innehöll 1921 års kungörelse med avlöningsbestämmelser för icke-ordinarie befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, särskilda avlöningsbestämmelser för aspiranter. Dessa bestämmelser borttogos emellertid 1925 med den motiveringen, att vid allmänna civiltjänstverken icke förelåg behov av aspiranter. Det förefaller sannolikt, att detta hängde samman med de extra ordinarie tjänsternas dåvarande karaktär av huvudsakligen rekryteringstjänster till ordinarie befattningar.

Utvecklingen har nu för länge sedan passerat den punkt, där en personalgrupp av aspiranter måste anses behövlig också inom den del av statsförvaltningen, som icke omfattar kommunikationsverken. Enligt lönekommitténs mening är det mindre rationellt att, såsom nu är förhållandet, i avlöningshänseende sammanföra denna personalgrupp med en annan, mycket olikartad grupp av icke-ordinarie personal. Den synes i stället böra sammanslås med kommunikationsverkens aspirantgrupp.

Beträffande denna anställningsform såsom aspirant, vilken alltså skulle kunna tillämpas inom hela statsförvaltningen samt inom det statsunderstödda undervisningsväsendet, får lönekommittén ytterligare framhålla följande. Aspirantanställningen bör enligt lönekommitténs mening avse en relativt kort tjänstgöringstid. Det synes visserligen antagligt, att denna tid bör växla inom olika förvaltningsområden, men i allmänhet torde den icke behöva uppgå till mer än 18 månader och i intet fall bör den överstiga tre år. För aspiranten måste det framstå som ett berättigat krav, att han så snart förutsättningar härför föreligga och senast vid aspiranttidens slut får veta, om han kan påräkna fortsatt anställning, och, om så är fallet, huruvida denna anställning kan beredas honom med tillämpning av den extra ordinarie (eller ordinarie) anställningsformen eller, om sådan mera fast anställning anses icke kunna komma i fråga, med anlitan av någon annan, mindre fast anställningsform. Det bör därför åligga vederbörande myndighet att, så snart ske kan, pröva aspirantens möjligheter till fortsatt anställning. Givetvis skall emellertid sådan prövning icke ske i de fall, då på grund av särskilda förhållanden, vilka exempelvis torde föreligga i fråga om lärarpersonalen, aspirantens fortsatta anställning icke lämpligen kan bedömas annat än i samband med tillsättningen av de tjänster, som sökas av honom.

Lönekommittén vill dessutom framhålla, att om också genom avlöningsbestämmelserna regleras förmånerna för aspiranter till extra ordinarie eller ordinarie tjänster, därmed givetvis icke följer att aspirantanställning alltid måste föregå den mera fasta anställningen. Den närmare regleringen härav faller emellertid icke inom lönekommitténs uppdrag.

För tillgodoseende av förvaltningens normala personalbehov skulle vid bifall till vad sålunda förordats finnas tre huvudanställningsformer: aspirantanställning, extra ordinarie anställning och ordinarie anställning. Härutöver erfordras i viss utsträckning också andra anställningsformer. Denna fråga kan emellertid icke behandlas i förevarande sammanhang. Det är nämligen enligt lönekommitténs uppfattning nödvändigt, att det innan förslag framlägges i ämnet genom uppgifter, som skola införskaffas från vederbörande verk, blir klarlagt, vilka personalkategorier, som icke kunna eller bära inrymmas i huvudanställningsformerna.

2. Tillsättande av tjänster i succession efter beställningshavare med arvode i stället för lön, m. m.

Av de ordinarie militära beställningarna intaga vissa i fråga om anställnings- och avlöningsform en särställning i förhållande till övriga motsvarande beställningar, såtillvida som de tillsätts medelst förordnande tills vidare i stället för genom fullmakt och äro förenade med arvode till samma belopp som den lön, som eljest skulle ha tillämpats. Enligt 2 § 1 mom. militära avlöningsreglementet skall vad i reglementet stadgas beträffande lön äga motsvarande tillämpning beträffande sådant arvode. Dylika beställningar finnas å gällande personalförteckningar upptagna vid försvarsstaben, arméstaben, arméinspektionen, hemvärnsstaben, militärområdena m. m., vissa utbildningsanstalter och arméhundväsendet. Det är i dessa fall i regel fråga om kompaniofficerare (där viss befattning enligt föreskrift i personalförteckning kan innehavas av antingen regements- eller kompaniofficer, utgår avlöningen i form av arvode endast om innehavaren är kompaniofficer) men i sex fall är fråga om underofficerare.

De beställningar, vid vilka utgår arvode i stället för lön, äro i anslutning till den för dem använda tillsättningsformen undantagna från pensionsrätt, men de förenas alltid med en pensionsberättigande beställning. Då innehavare av annan beställning erhåller arvodesbeställning, bibehåller han nämligen sin pensionsberättigande tjänst, ehuru utan att utöva densamma. Den pensionsberättigande tjänsten kan vid sådant förhållande ej återbesättas utan får uppehållas med vikarie. Då vikarien icke i denna sin egenskap äger pensionsrätt men innehar lägre pensionsberättigande beställning, bibehåller han denna, som i sin tur uppehålls medelst vikarie. Systemet med arvoden i stället för lön föranleder därför ett stort antal successionsförordnanden.

Anordningen med arvoden i stället för lön infördes genom 1925 års härordning och har fått vidgad tillämpning genom 1936 års härordning och

1942 års försvarsbeslut. Till grund för dess införande, som först skedde vid militärläroverken, låg ett förslag av chefen för generalstaben. Gentemot ett av 1919 års försvarskommission framfört förslag om att vid militärläroverken inrätta fullmaktsbeställningar för adjutanter, kompanichefer, kadett-officerare och lärare invände generalstabschefen, att detta kunde vålla svårigheter i fråga om officerarnas återtransport till beställning på truppförbands stat. Ur personalens synpunkt syntes icke kunna fordras, att en avgående lärare skulle vara skyldig att övergå till annat regemente än det han förut tillhört. Därtill komme, att tidpunkten för ombyte av lärare i regel borde rättas efter de olika lärokursernas förläggning och icke efter tiden för lämpliga vakansers inträffande. Ett direkt byte av löner mellan avgående och tillträdande lärare bleve ofta omöjligt emedan t. ex. i en kompaniofficersbeställning en löjtnant ej sällan komme att efterträda en kapten. I fråga om befattningar, som skulle fyllas med kompaniofficere, syntes därför det lämpligaste vara att på läroverkens stater uppföra arvoden till samma belopp som de olika lönerna, och att således en lärare, som erhöle sådant arvode, visserligen frånträdde sin avlöning vid eget regemente men dock kvarstode på dess stat med rätt att när som helst återinträda mot åtnjutande av sina avlöningsförmåner.

1936 års lönekommitté uttalade i sitt betänkande med förslag till militärt avlöningsreglemente, att det med hänsyn till det stora antal successionsförordnanden i olika lönegrader vid truppförbanden, som arvodesbefattningarna föranledde, skulle ur personalsynpunkt och även ur förenklingssynpunkt vara till stor fördel, om arvodena kunde avskaffas genom att ifrågavarande personal uppfördes med lön i vanlig ordning på vederbörande stater.

Militära arvodesutredningen framhöll, att systemet med arvoden i stället för lön hade sin grund i det förhållandet, att lönerna vid armén vore knutna till ett flertal mindre enheter, regementen (vid infanteriet och artilleriet) och ett antal personalkårer. Med hänsyn till de olägenheter ur personalsynpunkt, som följde med arvodesystemet, förordade arvodesutredningen i första hand, att gemensamma personalstater anordnades för infanteriet och artilleriet och att i samband därmed arvodesbeställningarna utbyttes mot fullmaktsbeställningar, uppförda å personalförteckningarna för vederbörande truppslag, där det icke undantagsvis kunde befinnas lämpligt att upptaga fullmaktsbeställningar å personalförteckningen för vederbörlig institution. I andra hand förordade arvodesutredningen, att till de för infanteriet och artilleriet gällande personalförteckningarnas fördelningstabläer skulle fogas ytterligare en kolumn, upptagande erforderligt antal officerare till Kungl. Maj:ts eller till chefens för armén förfogande, i förening med uteslutande av motsvarande antal beställningar å andra personalförteckningar. Kungl. Maj:t borde därvid tilläggas befogenhet att vidtaga de mindre jämkningar i personalfördelningen mellan förbanden och den sålunda uppkommande personalreserven vid dessa truppslag, som betingades av förflyttningar. Detta alternativ krävde emellertid för sitt genomförande, att befordringsgrunderna fastställdes för den personal, som icke disponerades för truppförbanden.

I anslutning till sitt förslag om gemensamma personalstater anförde arvodesutredningen bland annat, att med detta i stort sett vunnes större frihet vid personalens disponerande och större enhetlighet inom befodringsväsendet tillika med jämnare befodringsstur; truppslaget skulle bli befodringsenhet, och befodringsstur skulle räknas inom truppslaget. Befodringsförslaget skulle uppsättas av vederbörande truppslagsinspektör. Den numera generella förflyttningsskyldigheten för beställningshavare underkastade militära avlöningsreglementet hade i realiteten väsentligt uppmjukat den hittillsvarande bundenheten mellan personalen och regementena. Arvodesutredningen hade icke kunnat finna, att den förordade anordningen skulle förorsaka statsverket ökade kostnader för flyttningssersättning.

Av de myndigheter, som yttrade sig i anledning av militära arvodesutredningens förslag till avveckling av de arvoden, som utgå i stället för lön, ansåg *statskontoret*, att det av arvodesutredningen i första hand förordade alternativet borde genomföras. Däremot avstyrkte *överbefälhavaren, chefen för försvarsstaben, chefen för armén* och *dåvarande arméförvaltningen* arvodesutredningens båda alternativa förslag, och samma ståndpunkt intogs av *svenska officersförbundet* och *svenska underofficersförbundet*.

Chefen för armén anförde i sitt yttrande i huvudsak följande.

De av arvodesutredningen anförda skälen för ett borttagande av systemet »arvoden i stället för lön» äro i och för sig riktiga. Detta system medför vissa olägenheter främst beträffande successionsförordnanden. De olägenheter, som skulle uppkomma vid tillämpningen av ettdera av arvodesutredningens alternativa förslag, skulle emellertid bliva större. Redan storleksförhållandena göra det olämpligt att sammanföra infanteriets officerskårer på en för truppslaget gemensam personalförteckning. Vid infanteri- och artilleriregementena är antalet officerare och underofficerare väsentligt större än det antal, som vid övriga truppslag placeras till tjänstgöring vid de olika regementena och kårerna, och befodringssturen blir därför ganska jämn utan att en sammanslagning truppslagsvis är erforderlig. Vid varje förband inom armén föreligger med hänsyn till tjänstens krav behov av ett visst antal kaptener, respektive löjtnanter och fänrikar. Större ruckningar av proportionen mellan antalet kaptener och officerare i lägre grader böra icke förekomma. Om gemensam personalstat anordnas för exempelvis infanteriet, torde förhållandet bli det, att den, som vid befodringsvakans på ett regemente står närmast i tur till befodran, i regel icke är placerad vid detta regemente. Skulle han då befodras utan att förflyttas, skulle snart proportionen mellan kaptener och löjtnanter bli olämplig, varjämte vakansen vid det aktuella regementet icke bleve fylld. Skulle han däremot i samband med befodringsflytta för att fylla vakansen, komme flyttningsskostnaderna att stiga. Man får ej heller underskatta betydelsen av det urgamla sambandet mellan hembygd och truppförband. Olägenheterna med gemensamma personalkårer blir större i proportion till dessas storlek och antalet förband. Slutligen är det icke lämpligt att befodringsförslag vid infanteriets och artilleriets stora personalkårer upprättas av truppslagsinspektörerna, vilka ej kunna förvärva den grundliga personalkänedom, som bör föreligga.

Det av utredningen i andra hand förordade alternativet medför, att befodringssturen måste regleras, vilket medför stora svårigheter. När personalen icke längre skulle stå till Kungl. Maj:ts förfogande, borde den kunna återgå i ordinarie tur vid truppförband eller i personalkår. Därvid skulle just de olägenheter uppstå, som man velat undvika genom det nuvarande arvodesystemet.

I huvudsak samma synpunkter framfördes av *försvarsväsendets övriga myndigheter* ävensom av *personalsammanslutningarna*.

Chefen för försvarsstaben förklarade med instämmande av *överbefälhavaren*, att det vore önskvärt, att det nuvarande systemet med arvoden i stället för lön avvecklades, samt att detta kunde ske på ett enklare sätt än arvodessutredningen avsett. Härom anfördes följande.

De skäl, som legat till grund för det nu tillämpade arvodessystemet, äro, att man därigenom velat bereda möjlighet å ena sidan för den, som transporterats till arvodesbefattning, att återgå till eget regemente och å andra sidan för vederbörande chef att vid behov få till stånd en återtransport, oberoende av om vakans föreligger vid regementet eller detta icke är fallet.

I praktiken är det nog så, att i många fall en sådan återtransport låter sig göra utan tillgripande av särskilda åtgärder. I andra fall kan en transport med vederbörandes eget medgivande ordnas till annat truppförband. Då transportererna numera till skillnad från förr regleras halvårsvis, föreligga större möjligheter att på sådant sätt anordna återtransporterna.

Det måste dock räknas med att sådana fall kunna inträffa, då plats icke är ledig vid eget regemente och vederbörande befattningshavare icke vill underkasta sig transport till annat regemente. För att lösa frågan i sådana fall synes det enklast att vid armén uppföra ett antal flyttbara löner, vilka vid behov kunna tillgripas för att tillfälligt bereda plats vid förbanden, intill dess vakans inträder. Systemet torde icke behöva påverka avlöningsanslaget, då kostnaderna helt böra kunna bestridas av besparingar till följd av befintliga vakanser.

Överbefälhavaren och chefen för försvarsstaben ansågo, att frågan om en lösning efter angivna riktlinjer med hänsyn till därmed förenade påtagliga fördelar vore förtjänt av en särskild utredning.

I propositionen nr 170 år 1945 uttalade föredragande departementschefen, att avlöningsformen arvode i stället för lön vore förenad med vissa olägenheter, som gjorde en avveckling av denna avlöningsform önskvärd. Frågan huru en sådan avveckling lämpligen skulle kunna åvägbringas hade emellertid samband med vissa organisatoriska spörsmål, till vilka departementschefen icke vore beredd att taga ställning i förevarande sammanhang. Det syntes lämpligast, att frågan gjordes till föremål för fortsatt övervägande i samband med den blivande översynen av försvarsorganisationen. Departementschefens ifrågasvarande uttalande har icke föranlett någon erinran från riksdagens sida.

De utvägar, vilka dryftats då det gällt att söka undanröja de olägenheter, som äro förbundna med det nuvarande systemet arvoden i stället för lön, ha såsom av det föregående framgår gått ut på att ersätta de medelst tillsvidareförordnande tillsatta arvodesbeställningarna med vanliga fullmaktsbeställningar. För möjliggörande härav har ifrågasatts antingen anordnande av gemensamma personalstater för infanteriet och artilleriet eller att till de för infanteriet och artilleriet gällande personalförteckningarnas fördelningstablåer skulle fogas ytterligare en kolumn, upptagande erforderligt antal officerare till Kungl. Maj:ts eller till chefens för armén förfogande, i förening med utslutande av motsvarande antal beställningar å andra personalförteckningar.

Båda utvägarna ha rönt kritik från de militära myndigheternas sida. Från militärt håll har framkastats tanken på en sådan lösning, att vid armén skulle uppföras ett antal »flyttbara löner», som vid behov kunde tillgripas för att tillfälligt bereda plats vid förbanden, intill dess vakans inträdde.

Vid det samråd i denna fråga, som lönekommittén under hand haft med 1945 års försvarskommitté, har framgått, att ett mindre antal av de nuvarande arvodesbeställningarna äro sådana, som skola tillsättas med officerars tillhörande viss bestämd personalkår. Vissa skäl ha ansetts kunna anföras för att dessa arvodesbeställningar ersättas med fullmaktsbeställningar på vederbörande personalkårens stater. Frågan i vad mån detta ur olika synpunkter är lämpligt kommer att upptagas till närmare prövning av försvarskommittén.

Vad övriga med arvoden i stället för lön förenade beställningar beträffar har det förefallit, som om en närmare till hands liggande utväg att råda bot på de med systemet arvoden i stället för lön förenade olägenheterna än enligt något av de ovan angivna alternativen erbjuder sig i form av en anordning liknande den, varom beträffande den civila statsförvaltningen framlagts förslag i innevarande års statsverksproposition under rubriken för flera huvudtitlar gemensamma frågor: tillsättande av tjänst i succession efter innehavare av förordnande tillsvidare (sid. 24—28) och vilken numera i princip godtagits av riksdagen (skr. nr 16). Denna anordning har tillkommit i syfte att, vid bibehållande av systemet med tillsvidareförordnande med därmed förenade fördelar, eliminera de olägenheter, som äro förbundna med det nuvarande förhållandet, att befattningar i succession efter innehavare av sådana förordnanden icke kunna återbesättas i vanlig ordning, enär den förordnade icke erhåller pensionsrätt å förordnandetjänsten utan får kvarstå såsom innehavare av den pensionsberättigande tjänsten. Den som i dylika fall i succession uppehåller den pensionsberättigande tjänsten tillerkännes i regel vikariatslön. För närvarande finnas inom civilförvaltningen befattningar av här ifrågavarande slag, vilka tillsättas medelst förordnande tills vidare, praktiskt taget endast inom Kungl. Maj:ts kansli.

Sammanfattningsvis innebär den beslutade omläggningen i huvudsak följande:

Då ordinarie, medelst fullmakt eller konstitutorial tillsatt tjänsteman eller extra ordinarie tjänsteman, vilken innehar befattning som är uppförd å vederbörligen fastställd personalförteckning, förordnas att inneha ordinarie befattning i statsdepartement, tillsatt medelst förordnande tills vidare, skall hans pensionsberättigande tjänst genom beslut av Kungl. Maj:t föras över stat. Detsamma skall gälla i fall då tjänsteman, som nu nämnts, under tiden för förordnandet erhåller annan pensionsberättigande tjänst än den han vid förordnandets tillträdande innehade utan att inträda i utövningen av förstnämnda tjänst. Erhåller tjänsteman, som innehar ordinarie eller extra ordinarie befattning över stat, annan pensionsberättigande tjänst eller avgår han eljest från den över stat förda befattningen, bortfaller denna. Återgår

tjänstemannen till utövning av den pensionsberättigande befattningen, skall vid närmast inträffande ledighet vid verket å befattning av samma slag och i motsvarande lönegrad den pensionsberättigande befattningen återföras på stat. Den pensionsberättigande tjänst, som den medelst förordnande tillsvidare tillsatte tjänstemannen vid förordnandets tillträdande innehade eller under förordnande förvärvat, skall i vanlig ordning återbesättas.

Tillämpad å de militära förhållandena skulle denna anordning innebära, att då beställningshavare förordnas att tills vidare inneha befattning, varmed för närvarande är förenat arvode i stället för lön, hans beställning enligt beslut av Kungl. Maj:t föres ö v e r s t a t. Detsamma bör gälla i fall, då beställningshavaren under tiden för förordnandet erhåller annan pensionsberättigande beställning (befattning), än den han vid förordnandets tillträdande innehade, utan att inträda i utövningen av förstnämnda tjänst. Erhåller beställningshavaren annan pensionsberättigande tjänst eller avgår han eljest från den över stat förda beställningen, bortfaller denna. Återgår beställningshavaren till utövning av den pensionsberättigande beställningen, skall vid närmast inträffande ledighet vid den militära enhet, han tillhör, å beställning i samma lönegrad den pensionsberättigande beställningen återföras på stat. Den pensionsberättigande beställning, som den medelst förordnande tills vidare tillsatte beställningshavaren vid förordnandets tillträdande innehade eller under förordnandet förvärvat, skall i vanlig ordning återbesättas.

Lönekommittén föreslår, att en sådan anordning med förande över stat genomföres vid försvarsväsendet. För bedömande av den förordade reformens räckvidd må nämnas, att i gällande personalförteckningar beställningar med arvoden i stället för lön finnas uppförda för 156 officerare och 6 underofficerare (av officersbeställningarna skola 20 besättas av officerare tillhörande viss bestämd personalkår). Enligt vad lönekommittén inhämtat synes man kunna utgå från att arvodesbeställningar i regel innehavas under tre år, varför den årliga omsättningen på dylika beställningar blir omkring 50. Av dessa beräknas 30 tillhöra infanteriet, 10 artilleriet och 10 personalkår. Om man normalt kan vid ett regemente räkna med en avgång i kompaniofficersbeställningar med 1 årligen genom ålderspensionering, 1 vartannat år genom befordran, 1 årligen genom transport till stabs, skolas eller dylik stat samt 1 vartannat år på grund av andra omständigheter, skulle alltså sammanlagt kunna räknas med en årlig avgång vid infanteriet av minst 60 och vid artilleriet av minst 25 kompaniofficerare. Teoretiskt borde sålunda plats kunna beredas de kompaniofficerare, vilkas förordnanden med arvode i stället för lön upphör att gälla. Emellertid förefinnes icke alltid vakans just vid det truppförband, dit vederbörande av olika skäl kan anses böra transporterats. Det är i dylika fall som systemet med beställning över stat skulle få betydelse. Att frågan icke har någon större räckvidd torde framgå av de här anförda siffrorna.

För närvarande upptagas här avsedda arvodesbeställningar i vederbörliga personalförteckningar med angivande dels av att avlöningen utgöres av ar-

vode, dels av den lönegrad, vars lönebelopp arvudet skall motsvara. Behovet av denna specialanordning bortfaller vid genomförandet av ett av lönekommittén i detta betänkande i annat sammanhang framlagt förslag, enligt vilket de medelst förordnande tills vidare tillsatta militära beställningarna på eljest brukligt sätt förenas med lön — varvid begreppet arvode i stället för lön försvinner — samt att härför avses lönegrader med särskild beteckning.

AVD. II.

VISSA FÖR LÖNESYSTEMETS UPPBYGGNAD
GRUNDLÄGGANDE FRÅGOR.**1. Lönens rörlighet och basnivån.**

Återblick. Enligt gällande grunder för avlöning åt befattningshavare i statens tjänst och vid det statsunderstödda kommunala skolväsendet utgår till det övervägande antalet befattningshavare ett till förändringarna i de allmänna levnadskostnaderna på visst sätt anknutet tillägg till lönen, benämnt *rörligt tillägg*. Termen rörligt tillägg infördes vid 1939 års lönerreglering, men själva institutet är av äldre ursprung. Så länge som överhuvud taget kontantlön utgätt till befattningshavarna i offentlig tjänst, har självfallet förelagat frågan, i vilken mån och på vad sätt en automatisk anpassning av lönen till prisnivåns fluktuationer kunde eller borde ske, och olika anordningar ha under tidernas lopp tillämpats för att ernå en sådan anpassning; det under 1600—1800-talen tillämpade systemet med markegångssättning utgjorde en dylik anordning.

Förra världskrigets prisomvälvningar aktualiserade behovet av lörens anpassning efter växlingarna i den ekonomiska situationen och föranledde införandet från och med år 1916 av särskilda tillägg å lönen till vissa statens befattningshavare. Till en början — åren 1916—1918 — utgjordes dessa tillägg av för varje år bestämda, fasta belopp, benämnda *krigstidshjälp*, *krigstidstillägg*. År 1919 omlades emellertid tilläggen att utgå efter en glidande skala, i samband varmed benämningen ändrades till *dyrtidstillägg*. Efter vissa jämkningar vid de närmast följande årens riksdagar erhöll dyrtidstillägget genom kungörelsen den 15 juni 1923 (nr 265) om allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst sin slutliga utformning.

Vad angår utvecklingen i detalj av de grunder, vilka under olika perioder varit gällande beträffande krigstidshjälp, krigstidstillägget och dyrtidstillägget, får lönekommittén hänvisa till en promemoria, som fogats vid 1936 års lönekommittés betänkande med förslag till civilt avlöningsreglemente (bilaga 5 vid nämnda betänkande).

Sedan vid mitten av 1920-talet de av kriget framkallade våldsamma prisrörelserna avstannat och penningvärdet stabiliserats, syntes systemet med

rörliga löner ha mistat sitt huvudsakliga värde. En återgång till förkrigstidens ordning med fasta löner kom under senare delen av 1920-talet att framstå såsom eftersträfvansvärd. Härpå inriktades också 1928 års lönekommittés arbete. I sitt år 1930 avgivna betänkande med förslag till allmänt avlöningsreglemente uttalade sig nämnda kommitté bestämt för en avveckling av dyrtidstilläggen. Detta ledde dock icke till någon statsmakternas åtgärd.

1928 års lönekommittés ståndpunktstagande grundades bland annat på uppfattningen, att levnadskostnadernas förändringar endast under extraordinära omständigheter vore av sådan omfattning, att ett system med rörliga lönetillägg vore motiverat. Den fortsatta utvecklingen jävade emellertid denna uppfattning. När 1936 års lönekommitté jämlikt sina direktiv prövade frågan om fasta eller rörliga löner, framstod därför en stabil prisnivå icke såsom det enda eller ens det sannolikaste framtidsperspektivet. Med hänsyn härtill fann kommittén en viss automatisk rörlighet hos lönen fortfarande vara önskvärd. Vissa modifikationer i de dittillsvarande reglerna om dyrtidstillägg företogs dock, syftande till att låta tillägget variera allenast vid mera betydande levnadskostnadsförskjutningar.

De förslag med avseende å lönens rörlighet som framlades av 1936 års lönekommitté i dess betänkande rörande civilt avlöningsreglemente, godkändes i huvudsak av 1938 års riksdag och genomfördes vid 1939 års lönereglering. I och med denna reglering ersattes för berörda statstjänstemäns vidkommande dyrtidstillägget med *rörligt tillägg*, vilket skulle utgå på en fast lön — i det följande benämnd grundlön — som anpassats till det år 1935 rådande löneläget på den allmänna arbetsmarknaden. Jämväl det rörliga tillägget skulle i princip styras av marknadslönens fluktuationer snarare än av prisnivåns växlingar, även om av tekniska skäl tilläggets förändringar anknötos till utslagen hos ett levnadskostnadsindex.

Nu gällande grunder för rörligt tillägg. De år 1939 meddelade bestämmelserna angående rörligt tillägg gälla alltjämt. Enligt dem utgår rörligt tillägg, då det av socialstyrelsen kvartalsvis beräknade och därefter av Kungl. Maj:t fastställda levnadskostnadstalet med 1935 års genomsnittsnivå som bas utvisar, att de aktuella levnadskostnaderna överstiga basårets. Tillägget utgör i princip tre fjärdedels procent av grundlönen — dock högst å 900 kronor per månad — för varje enhet varmed levnadskostnadstalet överskjuter basnivån, innebärande 75 % kompensation för de genom indextalet mätta levnadskostnadernas stegring utöver utgångsläget. I syfte att ernå större stabilitet i lönesättningen och större likhet med förhållandena på den privata arbetsmarknaden har emellertid sagda princip vid utförandet modifierats därhän, att tillägget blott utgår i intervaller om fyra enheters förskjutning av levnadskostnadstalet. Tillägget har i enlighet härmed konstruerats att utgå med tre procent av grundlönen för varje hel mångfald av fyra, vartill ökningen av levnadskostnadstalet uppgår, räknat från 1935 års nivå. I de fall, då levnadskostnadstalet efter sådan ökning nedgår, åtnjutes dock rörligt tillägg efter oförändrat procenttal, så länge levnadskostnadstalet överstiger närmast lägre hela mångfald av fyra.

Då levnadskostnadsförskjutningarna äro sådana, att det rörliga tillägget skall justeras, sker detta från och med den månad varunder Kungl. Maj:ts fastställelse av ändrat levnadskostnadstal kungjorts.

Levnadskostnadsförskjutningarna enligt 1935 års indexserie åtföljas blott intill vissa gränser av korresponderande justeringar av det rörliga tillägget. Såsom undre gräns för de indexrörelser, som få påverka det egentliga rörliga tillägget, fungerar på grund av själva tilläggets konstruktion indextalet 100 eller basen i 1935 års serie, vilket indexläge motsvarar den fasta lönen, grundlönen. Med hänsyn till möjligheten att prisutvecklingen skulle föra indextalet avsevärt under basnivån, har såsom komplettering av bestämmelserna om det rörliga tillägget införts en säkerhetsklausul i form av ett förbehåll i vederbörande avlöningsreglementen, varigenom stadgas skyldighet för befattningshavarna att efter statsmakternas prövning vidkännas en reduktion å högst fem procent av den fasta lönen, för den händelse indextalet fallit minst tio enheter under nyssnämnda basnivå. Såsom övre gräns för det rörliga tillägget gäller, att detta icke utgår efter högre procenttal än femton, även om levnadskostnadsstalet utvisar stegring med mer än tjugu enheter utöver basnivån, d. v. s. överstiger index 120 i 1935 års serie. Befattningshavernas i vederbörande avlöningsreglementen tillförsäkrade rörliga tillägg kan således endast variera mellan noll och femton procent av grundlönen med ovan angivna maximering.

Påbyggnader till det rörliga tillägget. Anledningen till att det rörliga tillägget på angivet sätt begränsats i förhållande till stegringar i levnadskostnadsstalet är, att det vid 1939 års löneroglering ansågs, att längre gående levnadskostnadsstegringar måste innebära så betydande förändringar i betingelserna för lönesättningen, att vid en dylik eventualitet frågan om lörens anpassning till prisutvecklingen finge förutsättas bliva hänskjuten till statsmakternas fria prövning. Sedan till följd av krigsförhållandena levnadskostnadsstalet mellan andra och tredje kvartalen 1940 stigit över 120, hade ett läge inträtt som påkallade sådan prövning. På grundval av förhandlingar med representanter för de statsanställda beslutades också vid 1940 års urtima riksdag såsom en tillfällig påbyggnad till det rörliga tillägget ett särskilt *kristillägg* med i princip samma konstruktion som det förstnämnda, fastän innebärande lägre kompensationsgrad än detta. Kristillägget har med stöd av detta beslut och därefter följande årliga beslut utgått från och med år 1941. Härutöver har under budgetåren 1944/45 och 1945/46 såsom ytterligare kompensation för levnadskostnadsstegringen till befattningshavare i vissa löneklasser utbetalats *provisoriskt lönetillägg*, och sådant tillägg har vidare beslutats skola under budgetåret 1946/47 utgå i samtliga löneklasser. I motsats till det rörliga tillägget och kristillägget, vilka bestämts procentuellt, ha de provisoriska lönetilläggen konstruerats som fasta belopp. Detta gäller också i fråga om det *tillfälliga barntillägg*, som till befattningshavare i vissa löneklasser utbetalats under budgetåren 1944/45 och 1945/46, och om det under sistnämnda budgetår till befattningshavare i samtliga löneklasser utbe-

talade *tillfälliga lönetillägget*, vilket liksom i viss mån även det tillfälliga barntillägget är att betrakta som engångsbelopp, utgående på grund av anställning av en viss varaktighet.

Lönens rörlighet i det nya lönesystemet. För de statliga lönerregleringar, som hittills förekommit, har varit utmärkande, att de avsetts skola tillämpas under förhållandevis långa — ehuru visserligen till sin varaktighet ej förut bestämda — tidsperioder. Någon ändring härutinnan för den förevarande löneregleringen anser sig lönekommittén icke böra ifrågasätta.

En sådan, under förutsättning av icke krisbetonad utveckling, stabil prisnivå, som mot slutet av 1920-talet ansågs tänkbar för framtiden och från vilken 1928 års lönekommitté utgick vid utarbetandet av sitt förslag om ett system med enbart fasta löner, kan man uppenbarligen icke räkna med för närvarande. Icke minst med tanke på att lönerregleringen kan komma att tillämpas under förhållandevis lång tid måste det därför för tjänstemännen framstå som ett berättigat krav, att åtgärder redan vid lönerregleringen vidtagas till förhindrande av alltför kraftiga fluktuationer av reallönerna under löneregleringsperioden.

För staten som arbetsgivare träder en annan synpunkt mera i förgrunden. Det måste anses olämpligt, om bristande anpassningsmöjligheter hos det statliga lönesystemet skulle föranleda att staten icke kan hävda sig i konkurrensen om arbetskraften på annat sätt än som innebär ett uppgivande av de principer, på vilka lönerregleringen byggts. Erfarenheterna visa, att ett stelt lönesystem i vissa lägen föranleder att andra anställningsformer än dem, som bort ifrågakomma, anlitas för att i särskilda fall möjliggöra en högre löneställning för vederbörande än som skulle ha kunnat medgivas vid en strikt tillämpning av de principer, vilka varit vägledande vid de allmänna lönerregleringarna. Utom andra olägenheter medför detta en komplicerad av lönesystemet, som i och för sig är olämplig. Särskilt må pekas på det i dylika situationer vanliga användandet av anställning med avlöning i form av arvode eller av extra anställning i förhållandevis hög lönegrad. En benägenhet förekommer också att inplacera tjänster, som nyinrättas, i högre lönegrad än som med hänsyn till lönegradsplaceringen av jämförliga, redan befintliga tjänster bort ifrågakomma. Lönekommittén finner det angeläget, att en utveckling som den här antydda såvitt möjligt förebygges, icke minst därför, att verkningarna av en sådan utveckling i större eller mindre utsträckning kvarstå även efter en ny allmän lönerreglering och således för lång tid framåt störa balansen i lönesystemet.

Med hänsyn till nu angivna förhållanden anser lönekommittén, att det nya lönesystemet bör utformas från utgångspunkten, att inom dess ram lönenivån skall kunna i viss mån anpassas efter de skiftande förhållanden, som kunna uppkomma. Denna anpassning skall enligt lönekommitténs förslag vinnas genom att rörligt tillägg skall kunna utgå å de nya lönebelopp, som kommittén i det följande föreslår.

I fråga om reglerna för det rörliga tillägget vill lönekommittén framhålla, att om tillägget skall kunna i möjligaste mån fylla sin avsedda funktion, en sådan anpassning av tillägget enbart efter vissa förändringar i de allmänna levnadskostnaderna, som hittills förekommit, måste anses mindre tillfredsställande. En lämplig lösning förutsätter nämligen, att hänsyn också kan tagas till den allmänna ekonomiska utvecklingen, som icke alltid är kongruent med levnadskostnadsutvecklingen. I viss mån kan detta förhållande be-lysas av utvecklingen på den allmänna arbetsmarknaden, där den allmänna lönenivån långt ifrån alltid varierar på samma sätt eller ens i samma riktning som levnadskostnaderna. Särskilt vill lönekommittén peka på möj-ligheten, att marknadslönerna under tider av stigande välstånd förete uppgång, samtidigt som levnadskostnadstalet kvarstår i oförändrat läge eller icke stiger i motsvarande grad som lönerna. Kombinationen sjunkande levnadskostnadsnivå — stigande marknadslöner torde ej heller vara utesluten.

Vad nu anförts bör emellertid icke medföra ett slopande av det nuvarande systemet med dess garanti för tjänstemännen om en viss anpassning av lönenivån efter levnadskostnadsutvecklingen. Tjänstemännen böra liksom hittills vara *garanterade* att erhålla viss kompensation för stegring i de allmänna levnadskostnaderna. Denna kompensation har ansetts icke böra göras fullständig. Då levnadskostnaderna nedgå, böra å andra sidan tjänstemännen icke behöva vidkännas en häremot helt svarande minskning i avlöningen.

Såsom förut nämnts kan det emellertid, särskilt med hänsyn till den allmänna ekonomiska utvecklingen, befinnas skäligt, att rörligt tillägg får utgå med högre procenttal än det, som skulle följa av den automatiskt ver-kande garantiregeln. Det är uppenbarligen icke möjligt att härför fastställa bestämda regler utan, i den mån det rörliga tillägget anses böra utgå med sådant högre procenttal, måste detta för begränsade tidsperioder bestämmas genom särskilda beslut. Dessa beslut böra ha föregåtts av förhandlingar med representanter för tjänstemännen; det förutsattes, att initiativ till sådana för-handlingar i allmänhet tages av huvudorganisationerna gemensamt.

Efter det andra alternativ övervägts har enighet mellan kommittén och tjänstemännens huvudorganisationer uppnåtts vid de förda förhandlingarna om att lönens rörlighet för den kommande löneregleringsperioden bör an-ordnas enligt de nu angivna huvudgrunderna. Enighet har också vunnits om att garantiregeln m. m. bör erhålla den närmare utformning, för vilken kommittén i det följande redogör. Lönekommittén vill i detta sammanhang uttala, att såväl det sätt, varpå de nya grundlönerna av kommittén avvägs, som den betydelse, vilken vid förhandlingarna tillmåtts grunderna för det rörliga tillägget och dettas närmare konstruktion, medföra, att en rubbning härutinnan enligt kommitténs mening icke rimligtvis kan företagas utan en samtidig omprövning av de grundlönebelopp, vilka innefattas i de av kommittén i det följande framlagda förslagen till löneplaner.

Såsom underlag för garantiregelns tillämpning avses skola tjäna kvartals-vis sammanställda uppgifter om de allmänna levnadskostnaderna. Föränd-ringar i dessa skola registreras på en ny, för ändamålet upprättad index-

skala. Denna skala avses skola anknytas till den vid förhandlingarna senast kända levnadskostnadsnivån eller alltså till de levnadskostnader, som föreligga under andra kvartalet 1946. Då garantiregeln skall kunna medföra även en viss automatisk rörlighet vid levnadskostnadernas nedgång, skall angivna levnadskostnadsnivå på den nya skalan icke betecknas med indextalet 100 utan med talet 110. De levnadskostnader, som på skalan betecknas med talet 100 och som representera den basnivå, i förhållande till vilken de vid olika tillfällen föreliggande levnadskostnaderna skola angivas, äro följaktligen $\frac{100}{110}$ av dem, som gälla andra kvartalet 1946. Enligt de hittills

verkställda levnadskostnadsberäkningarna uppgå levnadskostnaderna under sagda kvartal, mätta på den nu tillämpade skalan, på vilken 1935 års genomsnittliga levnadskostnader betecknas med 100, till ungefärligen 154 procent av 1935 års, varför den nya basnivån skulle nära överensstämma med den levnadskostnadsnivå, som på 1935 års skala har indextalet 140.

Med hänsyn till att talet 100 på den nya skalan icke direkt representerar levnadskostnaderna under en viss tidsperiod — utan $\frac{100}{110}$ av sådana levnadskostnader — torde talen på den nya skalan icke böra betecknas som levnadskostnadstal utan förslagsvis med termen pristal. Det må uttryckligen framhållas, att en sådan ändring av terminologien icke från kommitténs sida är avsedd att åtföljas av någon omläggning i fråga om underlaget för beräkningarna. Kommittén vill i detta sammanhang förorda, att om ändringar anses böra vidtagas i de grunder, som nu tillämpas för indexberäkningarna, detta sker först efter det förhandlingar i ämnet förts med representanter för tjänstemannakåren.

Själva garantiregeln bör i två viktiga hänseenden erhålla samma innebörd som den nu gällande regeln om rörligt tillägg, nämligen i fråga om kompensationsgrad och trögrörlighet. Den bör således i princip medföra tre fjärdedels kompensation för levnadskostnadsstegringen. I fråga om det rörliga tilläggets trögrörlighet i förhållande till levnadskostnadsväxlingarna är den nuvarande konstruktionen, på sätt framgår av 1936 års lönekommittés betänkande med förslag till civilt avlöningsreglemente (sid. 36—41), grundad på ingående överväganden, och den synes vara att föredraga framför de andra lösningar, som kunna ifrågakomma. I de hänseenden, om vilka här är fråga, skulle alltså garantiregeln innebära att, då pristalet utvisar ökning i förhållande till basnivån med fyra enheter eller mera, månadslönen förhöjes med rörligt tillägg vilket utgör 3 procent av lönen för varje hel mångfald av fyra, vartill ökningen uppgår. Om pristalet, efter att ha uppvisat sådan ökning, åter nedgår, skall dock rörligt tillägg åtnjutas efter oförändrat procenttal, så länge indextalet överstiger närmast lägre hela mångfald av fyra.

Liksom garantiregeln ej ansetts böra givas sådant innehåll, att den medför rätt till full kompensation för levnadskostnadsstegring, kan den ej heller rimligtvis få medföra rätt till huru stort tillägg som helst, utan en gräns

måste sättas för den automatiskt verkande garantiregelns tillämpning, även detta i anslutning till vad som gäller i fråga om det nuvarande rörliga tillägget. Inom det nu tillämpade lönesystemet har den automatiska rörligheten upphört vid ett levnadskostnadsindex av 120, så att en ytterligare stegring av indexet ej medfört rätt till rörligt tillägg efter högre procenttal än 15. På frågan var gränsdragningen bör ske inom det nya lönesystemet inverkar givetvis vilken uppfattning man har om de möjliga divergenserna mellan levnadskostnadsstegringen och den allmänna ekonomiska utvecklingen. Det resultat, vartill lönekommittén kommit och som godkänts av tjänstemännens huvudorganisationer, är att gränsen bör dragas vid pristalet 124, så att garantiregeln ej medför rätt till rörligt tillägg efter högre procenttal än 18. Av vad förut anförts i fråga om förhållandet mellan pristalsskalan och den nuvarande skalan över levnadskostnadsindex framgår, att den levnadskostnadsnivå, som skulle betecknas med pristalet 124, ligger emellan dem, som på den nuvarande skalan betecknas med indexsiffrorna 173 och 174. Den ligger något mer än $12\frac{1}{2}$ procent över den levnadskostnadsnivå, som föreligger under andra kvartalet 1946.

Inom det nuvarande lönesystemet tillämpas även en sådan begränsning i fråga om det rörliga tillägget, att dylikt tillägg beräknas på högst 900 kronor för månad. Det vid förhandlingarna godtagna förslaget innebär, att det här avsedda rörliga tillägget skall beräknas högst på ett belopp av 1 200 kronor för månad. Krontalsgränsen höjes icke därigenom i samma omfattning som basnivån, men på den nya dyrortsgrupperade löneplan, som i det följande föreslås, kommer gränsen, vilken nu infaller något över mittläget mellan A-löneplanens belopp i 27 och 28 löneklasserna på I-ort, att ligga obetydligt under den närmaste motsvarigheten till sistnämnda löneklass på den nya löneplanen (löneklass 31 på löneplan nr 1).

Lönekommittén föreslår, att rörligt tillägg liksom hittills ej skall beräknas på i månadslönen ingående öretal, vilket överskjuter fullt krontal. Vidare föreslår kommittén, att en regel meddelas, enligt vilken uträknad månadsavlöning, vilken icke slutar på helt krontal, skall jämkas till närmaste hela krontal. Beträffande de tabeller, som böra upprättas för att underlätta uträkningen av den med rörligt tillägg förhöjda lönen, anser kommittén det förtjänt att övervägas, om icke i dem skulle kunna direkt angivas den avlöning inklusive rörligt tillägg, som skall svara mot den utan tillägg beräknade, till krontal avjämnade lönen. Om en sådan anordning genomföres, skulle redogörarna ej behöva summera ihop lön med rörligt tillägg och företaga avrundning av summan, utan denna skulle kunna omedelbart avläsas i tabellerna. Den omständigheten, att rörligt tillägg i avlöningslistorna därvid ej komme att individuellt för varje befattningshavare redovisas, torde, såvitt lönekommittén kunnat finna, icke medföra någon svårighet att avgöra vilket belopp som i räkenskaperna skall avföras från posten till rörligt tillägg. Kommittén har velat framföra detta såsom ett uppslag att förenkla avlöningsuträkningen.

Avvägningen av de grundlöner, som kommittén i det följande föreslår, i

förening med den avsedda basnivån motivera, att de bestämmelser, som möjliggöra rörlighet uppåt i förhållande till grundnivån, erhålla en motsvarighet i en säkerhetsregel av samma innebörd som den nu gällande. För det fall, att levnadskostnaderna nedgå med 10 procent eller mera under basnivån skola således tjänstemännen vara skyldiga att efter prövning av Kungl. Maj:t och riksdagen underkasta sig minskning med högst 5 procent av avlöningsförmånerna. Beslut härom bör ha föregåtts av förhandlingar med representanter för tjänstemannakåren.

Med avseende å eventuella levnadskostnadsförändringar intill lönereregleringens ikraftträdande föreslår lönekommittén, att garantibestämmelserna om rörligt tillägg skola så tillämpas, som om de varit gällande från och med andra kvartalet 1946 och pristalet detta kvartal utgjort 110. Det ingår vidare som ett betydelsefullt moment i förhandlingsresultatet, att, därest lönereregleringen skulle tillämpats under andra kvartalet 1946, rörligt tillägg då skulle utgått med 6 procent. Under förutsättning att levnadskostnaderna icke vid ikraftträdandet eller dessförrinnan nedgå till en nivå motsvarande pristalet 104 eller därunder medför vad nu angivits, att rörligt tillägg vid ikraftträdandet garanteras skola utgå med minst 6 procent. Skulle levnadskostnaderna stiga till en nivå motsvarande pristalet 112 utan att därefter nedgå till den med pristalet 108 betecknade nivån eller därunder, innebär det, att rörligt tillägg vid ikraftträdandet garanteras utgå med 9 procent.

En i det föregående icke berörd fråga är den, i vad mån rörligt tillägg bör utgå jämväl på andra avlöningsförmåner än själva lönen. Lönekommittén kommer senare i detta betänkande att redogöra för sin ståndpunkt härutinnan vad övertidsersättning beträffar. I övrigt har kommittén avsett att ingå på detta spörsmål i samband med den blivande behandlingen under en senare etapp av kommitténs arbete av de särskilda avlöningsförmånerna.

2. Antalet dyrortsgrupper. Löneplanernas horisontella spännvidd.

Hittillsvarande förhållanden. I de avlöningsbestämmelser för befattningshavare i statens tjänst och vid det statsunderstödda kommunala skolväsendet, med vilkas revision 1945 års lönekommitté har att taga befattning, förutsattes det, att vederbörande stationerings (förläggning) orter skola enligt beslut, som meddelats av Kungl. Maj:t, vara med hänsyn till levnadskostnaderna på de olika orterna fördelade på nio grupper. Dessa ortsgrupper betecknas med bokstäverna A—I, av vilka A betecknar gruppen med de lägsta och I gruppen med de högsta levnadskostnaderna. De i nämnda avlöningsbestämmelser intagna löneplaner, som tillämpas för det övervägande antalet här avsedda befattningshavare, äro i anslutning till den förutsatta gruppindelningen av orterna så uppställda, att de för varje löneklass upptaga nio särskilda belopp, avsedda att tillämpas för respektive ortsgrupper. Skillnaden mellan lönebeloppen för ortsgrupperna A och I, uttryckt i procent av lönebeloppet för ortsgrupp I, betecknas i det följande som lönespännvidd.

Ett system med en dyrortsgruppering av orterna i förening med en dyr-

ortsgradering av lönerna har förekommit även före tillkomsten av de nuvarande avlöningsbestämmelserna. Före tillkomsten av 1919 års avlöningsreglemente för kommunikationsverken utgingo till tjänstemän vid postverket, telegrafverket och statens vattenfallsverk dyrortstillägg på vissa orter, och de av telegrafverkets, statens järnvägars och vattenfallsverkets tjänstemän, som ej hade fri bostad och fritt bränsle som löneförmåner, erhöles i kontant ersättning, avsedd att svara mot nämnda förmåner, olika stort belopp alltefter tjänstgöringsorten. Även i andra sammanhang utmättes löneförmåner olika, beroende på tjänstgöringsorten.

Ett enhetligt system med dyrortsgruppering och dyrortsgradering genomfördes emellertid först med kommunikationsverkens avlöningsreglemente av 1919. Samma system som för kommunikationsverken infördes sedermera successivt för övriga grenar av statsförvaltningen — för allmänna civilförvaltningens del från och med den 1 januari 1922 — och blev senare också gällande för lärarpersonalen vid det statsunderstödda kommunala skolväsendet. För systemets tillämpning verkställdes dyrortsgrupperingar under tiden mellan beslutandet och ikraftträdandet av 1919 års avlöningsreglemente och därefter åren 1925, 1931 och 1935. Vid de första grupperingarna indelades orterna i sju grupper, betecknade som A—G, men efter 1931 års gruppering tillkom genom utbrytning av vissa orter ur G-gruppen en provisorisk grupp (»H») och den 1 juli 1935 tillkom ytterligare en sådan grupp (»I»). Häremot svarar det förhållandet, att löneplanerna upptogo sju belopp och att en utökning av provisoriekaraktär skett i två etapper, den första innebärande att tjänstemän på vissa G-orter erhöles ett provisoriskt dyrortstillägg av samma storlek som löneskillnaden mellan två på varandra följande ortsgrupper och den andra innebärande att tjänstemän på vissa av de sålunda tillskapade »H»-orterna därjämte erhöles ett provisoriskt tillägg med ett generellt belopp oavsett löneklass. I fråga om lönespännvidden må nämnas, att den för en tjänsteman i 7 löneklassen ursprungligen utgjorde 21,7 % och efter »I»-ortsgruppens tillkomst uppgick till 26,8 %. I den vid detta betänkande såsom *bilaga A* fogade promemorian ha sammanställts siffror, vilka för vissa grupper av statstjänstemän angiva den lönespännvidd som förelåg, om man förutom löneplanslönen tager hänsyn till utgående tilläggsförmåner av olika slag. Både beträffande de här ovan och de i bilagan angivna siffrorna gäller, att de beräknats på avlöningen utan avdrag för förekommande avgifter (avdrag) för pensionsändamål. Hade dylika avdrag, vilka ej äro ortsdifferentierade, gjorts, skulle spännvidssiffrorna blivit något högre än dem, som redovisats.

I arbetet på den lönereglering, som genomfördes med civila avlöningsreglementet, ingingo förnyade överväganden i fråga om dyrortsgrupperingen och lönernas dyrortsgradering. 1936 års lönekommitté, på vars förslag löneregleringen väsentligen bygger, framlade rörande dyrortsgrupperingen ett särskilt betänkande (st. off. utr. 1937: 32), vari kommittén till kritisk granskning upptog ditillsvarande metoder för dyrortsgrupperingen samt uppdrog riktlinjer för den nya dyrortsgruppering, som borde komma till stånd i an-

slutning till löneregleringen. Beträffande antalet ortsgupper och lönespännvidden anförde nämnda lönekommitté i sitt betänkande med förslag till civilt avlöningsreglemente, att kommittén vid uppgörandet av förslag till ny löneplan icke kunnat hämta ledning av någon aktuell dyrortsgruppering och att säkra hållpunkter alltså saknades för bedömande av levnadskostnadsplittringens storlek samt den med hänsyn därtill lämpliga lönespännvidden. Kommittén hade i överensstämmelse med en allmänt uttalad önskan bland vederbörande personalrepresentanter ansett sig icke böra ifrågasätta någon ändring i det dåvarande gruppantalet. Antalet ortsgupper borde således alljämt vara nio. Vad lönespännvidden beträffade hade vissa i kommitténs dyrortsgrupperingsbetänkande refererade undersökningar synts tala för att någon minskning av lönespännvidden kunde vara befogad. I avsaknad av närmare utredning beträffande den samlade verkan av de faktorer, som härvidlag övade inflytande, hade emellertid kommittén ansett sig icke böra direkt eftersträva en rubbning av dåvarande interlokala lönerelationer. En mindre sammandragning hade dock skeit, väsentligen i syfte att övervinna vissa svårigheter, som på grund av »I»-gruppens oregelbundna konstruktion varit förenade med uppbyggandet av en ny löneplan.¹

Det av 1936 års lönekommitté upprättade löneplansförslaget antogs av statsmakterna utan ändring. Vid uppbyggandet av övriga nu gällande löneplaner har tillämpats samma lönespännvidd i jämförligt löneläge, som innefattas i civila avlöningsreglementets dyrortsgrupperade löneplan.

Den lönespännvidd, som nu tillämpas, är — även om man bortser från det provisoriska lönetilläggets inverkan — något olika alltefter det beräkningen av densamma sker på löneplanslönen eller på denna lön ökad med de rörliga tilläggsförmåner, som utgå (»avlöningen»). Medräknandet av tilläggsförmånerna är emellertid av egentlig betydelse för spännviddssiffrorna endast inom det område, där regeln om maximering av det rörliga tillägget verkar. Inom detta område är spännvidden mellan de med tilläggsförmåner förhöjda lönerna mindre än den som gäller i fråga om endast de fasta lönebeloppen.

Lönespännvidden är vidare olika stor alltefter det man mäter den mellan avlöningsförfattningarnas belopp (med eller utan tilläggsförmåner) eller mellan de kontanta löneförmåner, som utbetalas efter det tjänste- och familjepensionsavdragen frånräknats. Sistnämnda »nettolönespännvidd» är större än »bruttolönespännvidden». På grund av att pensionsavdragen äro fastställda till enhetliga belopp för varje lönegrad är i sin tur nettolönespännvidden inom en och samma löneklass något varierande, beroende på vilken lönegrad som avses.

Av nedan intagna sammanställning framgår för vissa löneklasser inom nuvarande civila löneklassystem den spännvidd mellan lönerna på billigaste

¹ Enligt vad som framgår av den vid detta betänkande såsom *bilaga A* fogade promemorian medförde civila avlöningsreglementets tillkomst i vissa lönelägen en spännviddsökning, då hänsyn togs till tilläggsförmåner till lönerna. Det här återgivna uttalandet av 1936 års lönekommitté avser spännvidden, då utöver löneplanslönen hänsyn endast togs till det tidigare utgående provisoriska dyrortstillägget.

och dyraste ort, som föreligger vid beräkning på bruttolönen, bruttoavlöningen, nettolönen och nettoavlöningen, därvid med avseende på sistnämnda båda beräkningsalternativ redovisas såväl begynnelse- som slutlönespännvidden.

Löneklass	Lönespännvidd mellan billigaste och dyraste ort beräknad på					
	med pensionsavdrag ej minskade		med pensionsavdrag minskade			
	löner	löner jämte 31 % tilläggsförmåner	löner i		löner jämte 31 % till. i	
			begynnelse-löneklass	slutlöne-klass	begynnelse-löneklass	slutlöne-klass
1.....	24·4	24·4	25·6	25·3	25·3	25·2
5.....	24·9	24·9	26·1	25·9	25·8	25·6
10.....	25·1	25·1	26·5	26·1	26·2	25·9
15.....	24·2	24·3	25·8	25·4	25·4	25·1
20.....	22·9	22·9	24·3	24·0	24·0	23·8
26.....	18·0	18·0	19·3	19·0	19·0	18·8
33.....	13·3	10·7	14·4	14·3	11·4	11·3

Arbetet på den nya dyrortsgruppering, som avsågs skola komma till stånd i anslutning till löneregleringen, igångsattes, sedan de av 1936 års lönekommitté uppdragna riktlinjerna för dyrortsgrupperingen av statsmakterna godkänts, på våren 1939, då åt socialstyrelsen uppdrogs att verkställa därför erforderliga undersökningar. Dessa avbröts emellertid med riksdagens godkännande på grund av förhållanden sammanhängande med krigsutbrottet hösten 1939, och då de åter upptogs 1941 lämnades frågan öppen, om på grundval av denna s. k. prisgeografiska undersökning skulle företagas en ny omgruppering eller endast en omflyttning av vissa orter. Efter undersökningens slutförande underställdes frågan härom 1943 års riksdag genom proposition nr 68, därvid riksdagen (skr. nr 119) anslöt sig till den i propositionen uttalade meningen, att man då skulle stanna vid att verkställa provisoriska jämkningar i dyrortsgrupperingen. Genom Kungl. Maj:ts beslut ha därefter vissa orter uppflyttats i högre ortsgrupp.

Arbetet på ny dyrortsgruppering. Vissa utredningar av betydelse för frågan om antalet ortsgrupper och lönespännvidden vid ny lönereglering. Med anledning av en av 1943 års riksdag i skrivelse nr 119 gjord hemställan till Kungl. Maj:t genom beslut den 30 juni 1943 en särskild kommitté, 1943 års dyrortskommitté, med uppdrag att verkställa utredning angående ny dyrortsgruppering. Enligt direktiven för utredningen skulle undersökningarna av kommittén föras fram så långt, att en utgångspunkt erhöles för blivande förhandlingar angående ny lönereglering. Dyrortskommittén avgav den 5 maj 1945 betänkande med förslag i ämnet (st. off. utr. 1945: 32). I betänkandet, vari dyrortsfrågan upptogs till skärskådande i hela sin vidd, förordades i fråga om grupperingsmetoderna åtskilliga omläggningar och förbättringar, varjämte även frågorna om antal ortsgrupper och ny löne-

spännvidd berördes.¹ Förevarande spörsmål har sedermera blivit föremål för statsmakternas prövning i samband med frågan om skattegrupperingen (prop. nr 343/1945; sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande nr 6; r. skr. nr 577). Riktlinjer ha därvid uppdragits för den nya dyrortsgrupperingen, om vilken uttalats att prisinsamlingen och det egentliga grupperingsarbetet, under förutsättning av en långtgående pressning av tidsmarginalerna, beräknas kunna färdigställas på sådan tid, att den nya grupperingen skulle kunna träda i kraft den 1 juli 1947. Ställning har däremot icke tagits till frågorna om antalet ortsgupper och blivande lönespännvidd, vilka frågor i stället skulle bliva föremål för prövning närmast på grundval av det förhandlingsresultat, som uppnåddes mellan 1945 års lönekommitté och tjänstemännens huvudorganisationer.

Dyrortskommittén har, med framhållande att en utgångspunkt för bedömning av antal ortsgupper och lönespännvidd måste vara de rådande olikheterna i levnadskostnader på olika orter, framlagt resultatet av en av kommittén verkställd provundersökning, som i huvudsak hänför sig till prisläget i april 1944 och omfattar 545 orter. Enligt undersökningen, som närmast avser levnadskostnadsskillnaderna för tjänstemän i lägre löneklasser och upp till omkring 11 löneklassen, bestod trots utjämnande inflytande från de statliga prisregleringarna, om tillägg till de funna budgetsummorna icke gjordes för rese- och transportkostnader, en olikhet mellan billigaste och dyraste ort på omkring 24 procent eller, om man bortsåg från extremfall, på omkring 21 procent, räknat på den dyrare ortens tal. Vid tilläggande av skäliga belopp för rese- och transportkostnader — vid beräkningen uppskattade till 50 à 100 kronor för de billigaste orterna — skulle differensen sjunka till omkring 22 procent eller, om extremfallen ej medräknades, till omkring 20 procent. Enligt en av kommittén verkställd särskild utredning skulle ett tal för 28 löneklassen, som kunde anses jämförligt med nämnda 20 procent, ha en storleksordning av ungefär 15 procent.

Beträffande antalet ortsgupper och lönespännvidden har dyrortskommittén vidare framhållit, att frågorna häroem bleve i väsentlig grad beroende på huru gruppgränserna droges i förhållande till dyrhetsskalan. Enligt kommitténs förslag skall en fast punkt härvidlag vara, att Stockholm placeras mitt i den dyraste ortsguppen. Däremot skulle man ej utgå från att på motsvarande sätt de billigaste extremorterna skulle ligga i mitten på lägsta ortsgrupp, utan i stället skulle den lägsta gruppens nedre gräns — alltså ej mitt — tänkas lagd vid den punkt på skalan, där dyrheten är omkring 20 — ej 22 — procent lägre än Stockholmsdyrheten.

Dyrortskommittén har för sin del förordat, att antalet ortsgupper skulle utgöra fem. Beträffande lönespännvidden har kommittén framhållit, att, om denna i princip skulle motsvara dyrhetsspännvidden, den förordade dragningen av gruppgränserna i förening med det föreslagna antalet grupper lik-

¹ Vid dyrortskommitténs betänkande voro fogade reservationer av vissa av kommitténs ledamöter, vari anmälades avvikande meningar mot de i betänkandet framlagda förslagen. Den i det följande lämnade redogörelsen avser kommittémajoritetens förslag.

väl skulle medföra en sådan sammanpressning av löneskalan i förhållande till dyrhetsskalan, att en lönespännvidd av 18 procent komme att tillämpas för en dyrhetsspännvidd av 22 eller, om extremorterna frånräknades, 20 procent. Beträffande frågan, i vad mån lönespännvidden borde i princip överensstämma med dyrhetsspännvidden, varvid konsekvensen av den förordade gruppindelningen skulle bliva angivna sammanpressning av löneskalan i förhållande till dyrhetsskalan, har kommittén gjort följande uttalande.

Beräkningsmetoden vid dyrortsjämförelsen efter de förbättringar, som föreslagits av 1936 års lönekommitté och av dyrortskommittén, torde få anses väsentligt mera fullständig än den, varpå nuvarande lönegruppering vilar. Redan dyrortsskalans konstruktion enligt kommitténs förslag innebär en sammanpressning av den konstaterade dyrortsskillnaden från — om man tar hänsyn även till de extrema fallen — 22 procent till 18 procent. Det torde dock vara ovisst, huruvida denna sammanpressning möjliggör skäligen kompensation för i dyrortsjämförelsen icke inrymda omständigheter. Kommittén anser därför, att en ytterligare sammanpressning av löneskalan till en spännvidd, som dock ej bör understiga 15 procent, bör kunna övervägas. Resultatet skulle således bli, att kommittén — i rådande situation vad angår levnadskostnadernas variationer — räknar med en maximal skillnad på 18 procent i levnadskostnaderna vid orternas inplacering i dyrortsgrupper men anser att en sammanpressning av spännvidden mellan lönebeloppen i yttergrupperna till 15 procent ändock kan övervägas.

Beträffande lönespännvidden inom högre inkomstlägen har dyrortskommittén inskränkt sig till uttalandet, att då enligt verkställd utredning dyrhetsskillnaden i 28 löneklassen utgjorde 15 procent mot en skillnad i 11 löneklassen av 20 procent, det vore motiverat att på löneskalan tillämpa mindre spännvidd för de högre löneklasserna än den, som kommittén eljest angivit.

1945 års lönekommitté har låtit verkställa en kompletterande utredning rörande dyrhetsspännvidden inom ett inkomstläge mellan de båda av dyrortskommittén undersökta och närmast överensstämmande med löneläget för statstjänstemän i 18—20 löneklasserna. Resultatet av denna undersökning, vilken utförts på i stort sett samma sätt som dyrortskommitténs undersökning för 28 löneklassen, är, att dyrhetsspännvidden inom det undersökta läget utgör mellan 19 $\frac{1}{2}$ och 20 procent och följaktligen är större än om spännvidden avtagit rätlinjigt mellan de båda av dyrortskommittén undersökta lägena.

I detta sammanhang må med några ord beröras frågan i vilken mån lönerna på den allmänna arbetsmarknaden utgå med olika belopp på olika orter.

Vissa uppgifter härom lämnas i en vid dyrortskommitténs betänkande såsom bilaga fogad framställning rörande lönernas dyrortsgradering för arbetare på den enskilda arbetsmarknaden och inom statliga arbetsområden, reglerade genom kollektivavtal. I nämnda framställning angives, att den 1 oktober 1944 lönerna på ett eller annat sätt varierats efter de lokala dyrhetsförhållandena för undersökta grupper, som sammanlagt omfattade

437 000 arbetare. Dessa kunde, även om gränserna bleve flytande, indelas i tre grupper, nämligen dels sådana, för vilka i stort sett den officiella dyrortsindelningen gällde, dels sådana, för vilka en ortsguppering liknande den officiella tillämpades, och dels sådana, vilkas löner eljest varierats efter dyrort. Antalet arbetare tillhörande dessa huvudgrupper hade beräknats till respektive 46 000, 75 000 och 316 000. De lokala lönedifferenserna framginge i viss utsträckning ej säkert av kollektivavtalen, t. ex. i den mån avtalen endast gällde minimilöner och dessas lönesatser överskredes. Ehuru på åtskilliga områden, där ackordsarbete förekomme, såväl timlön som ackordspris fastställdes i riksavtalen och därvid vanligen med samma dyrortsgruppering, hände det ofta, att ackordspriset lämnades öppna för förhandlingar vid de enskilda arbetsområdena, varigenom de icke komme att stå i konstant relation till timlönen. Härtill komme, att den utsträckning vari ackordsarbete förekomme, växlade från ett företag till ett annat och därmed arbetsförtjänsten. I viss utsträckning utjämnades härigenom uppkommande ojämnheter i arbetsförtjänsten genom bestämmelser om ackordskompensation. I framställningen uttalas, att stegringen i timlönen från lägsta till högsta dyrortsgrupp vore relativt stor och åtminstone för männens del vore starkare än stegringen i levnadskostnaderna.

Vissa uppgifter om den för arbetarna inom den egentliga industrien föreliggande genomsnittliga lönespännvidden lämnas i den vid detta betänkande såsom *bilaga B* fogade promemorian angående industriarbetarnas löneutveckling åren 1935—46. Där i göres det uttalandet, att en stark utjämning i penninglönerna ägt rum på den privata arbetsmarknaden under ifrågavarande period. Spännvidden mellan Stockholm och lägsta dyrort hade minskats från 42 till 32 procent för manliga och från 34 till 24 procent för kvinnliga arbetare. Beträffande beräkningsgrunderna hänvisas till den i promemorian lämnade framställningen.

Frågan i vad mån lönerna för privatanställda tjänstemän utgå med olika belopp på olika orter beröres något i den vid detta betänkande såsom *bilaga C* fogade promemorian angående industritjänstemännens löneutveckling m. m. Av promemorian framgår, att en understundom avsevärd löneskillnad föreligger, men den kan icke generellt sett anses giva belägg för att lönesättningen följer den statliga dyrortsgrupperingen. Med reservation för att det statistiska materialet kan vara missvisande, eftersom industrier av olika slag kunna dominera inom olika ortsgupper, angives emellertid i promemorian, att år 1943 lönerna för kvinnliga tjänstemän på de fyra lägsta ortsgupperna understego lönerna i Stockholm och Göteborg med minst 16 procent (för svenska korrespondenter och stenografer) och högst 30,5 procent (telefonister). För manliga tjänstemän utgjorde, i de fall då materialet antyder någon egentlig dyrortsgradering av lönerna, den på nämnda sätt mätta spännvidden samma år lägst 14,8 procent (vaktmästare) och högst 21,1 procent (förmän). För möjliggörande av en, visserligen mycket grov jämförelse kan nämnas att, där på den nuvarande statliga löneplanen spännvidden mellan A- och I-ortslönerna är 25 procent, en spännviddssiffra ut-

räknad mellan en lön, som ligger mitt emellan A- och D-ortslönerna, och en lön, som ligger mitt emellan G- och I-ortslönerna, utgör något mindre än 18 procent.

Lönekommitténs förslag. Det förslag rörande antal ortsgrupper och lönespännvidd, vari de mellan lönekommittén och tjänstemännens huvudorganisationer förda förhandlingarna utmynnat, innefattas i den allmänna dyrortsgraderade löneplan, vartill förslag i det följande framlägges. Beträffande förslaget innebär må nämnas följande.

Antalet ortsgrupper avses skola, i överensstämmelse med vad dyrortskommittén föreslagit, utgöra fem, varigenom således det nuvarande antalet minskas med fyra. De nya ortsgrupperna ha i löneplanen betecknats med siffrorna 1—5, varvid den lägsta ortsgruppen betecknats med 1 och den högsta med 5.

Den föreslagna lönespännvidden, beräknad som skillnaden mellan lönerna för lägsta och högsta ortsgrupp i procent av sistnämnda lön, utgör i princip 16 procent. Härvid bör beaktas att, såsom av ett följande avsnitt närmare framgår, löneplanen upptager belopp, vilka icke skola minskas med pensionsavdrag utan äro nettolöner. Då den föreslagna spännviddsprocenten bedömes i förhållande till den nuvarande, bör därför jämförelsen icke avse den hittillsvarande bruttolönespännvidden — med vilken dyrortskommittén räknat — utan den nuvarande nettolönespännvidden. Angivna spännviddsprocent har, bortsett från smärre avvikelser betingade av att månadslönerna skola sluta på helt krontal, tillämpats från och med löneplanens lägsta löneklass till och med den löneklass, som motsvarar den nuvarande 21:a (löneklass 24 i löneplansförslaget). För löneklasserna över detta läge har spännvidden successivt minskats med stigande löneklass och uppgår i löneplanens högsta löneklass till 8,56 procent. Denna gradvisa minskning har genomförts på det sättet, att löneskillnaden i kronor räknat icke tillåtits växa över det belopp den har i den nya löneklass, som motsvarar nuvarande 21:a.

I nedan intagna sammanställning redovisas dels nuvarande, på nettogrundlönerna beräknade spännvidd för vissa löneklasser, dels ock den av löneplansförslaget följande spännvidden för dessa löneklassers närmaste motsvarighet inom det nya lönesystemet. De nuvarande nettogrundlönerna och därmed också den på dem beräknade spännvidden äro något olika, alltefter det fråga är om befattningshavare med placering i begynnelselöneklass eller i slutlöneklass eller i någon mellanliggande löneklass. De här redovisade siffrorna ha beräknats på en genom approximation erhållen nettolön, nämligen på bruttolönen minskad med löneklassvis utjämnade pensionsavdrag. Det sätt, varpå utjämnningen av de nu lönegradvis fastställda pensionsavdragen skett, redovisas i den vid detta betänkande såsom *bilaga D* fogade promemorian angående netto- och bruttolöner enligt nuvarande avlönings- och pensionsbestämmelser för befattningshavare i statens tjänst m. fl.

Nuvarande löneklass och (inom parentes) dennas närmaste motsvarighet inom det nya löne- systemet	Löneskillnaden mellan lägsta och högsta ortsgrupp i procent av lönen på högsta ortsgrupp	
	beräknad på nu- varande netto- grundlön	enligt kommit- téns löneplans- förslag
1 (4)	25·5	16·1
5 (8)	25·9	16·0
10 (13)	26·2	16·0
15 (18)	25·5	16·0
20 (23)	24·1	16·0
26 (29)	19·1	12·3
33 (36)	14·3	9·6

3. Netto- eller bruttolönesystem.

Termerna bruttolön och nettolön. Det nu tillämpade lönesystemet. Termerna bruttolön och nettolön begagnas i diskussionen om avlöningssystem i olika bemärkelser. Med avseende å förhållandet mellan lön och pensionsförmåner användas termerna på sådant sätt, att bruttolönesystem betecknar ett system, enligt vilket av den i löneplan eller lönestat bestämda lönen erlägges avgift eller göres avdrag såsom bidrag till kostnaderna för pensioneringen, medan nettolönesystem avser ett system, enligt vilket avlöningen redan vid lönesättningen bestämts till det lägre belopp, som uppbäres av tjänstemannen under hans tjänstetid och till vilket utan särskilt kontantbidrag från tjänstemannens sida kommer en pensionsrätt. I det följande användas termerna bruttolön och nettolön i nu angivna bemärkelser.

Det nuvarande avlöningssystemet för befattningshavare i statens tjänst och vid det statsunderstödda kommunala skolväsendet bygger i princip på bruttolönesystemet. Lönerna för innehavare av pensionsberättigande tjänster äro i avlöningsreglementena upptagna med bruttobelopp, på vilka rörligt tillägg och kristillägg beräknas, och från den sålunda uträknade avlöningen verkställas vid utbetalningen särskilda, i regel lönegradsvis bestämda tjänste- och familjepensionsavdrag, vilkas belopp angivas i pensionsreglementena. Bruttolönesystemet är emellertid icke genomfört till alla sina konsekvenser. Ehuru detta system närmast bygger på en tillämpning av premiereservsystemet, samlas de belopp, som den statsanställda personalens pensionsavdrag representera, numera icke i pensionsfonder. Kostnaderna för denna personals tjänste- och familjepensionsförmåner bestridas enligt nu gällande ordning helt från särskilda anslag å riksstaten eller, vad angår de affärsdrivande verken, av driftsmedel. De olika verkens lönestater ha — trots att avlöningsförfattningarna upptaga bruttolöner — avvägs med hänsyn till nettolönebeloppen. Vad angår de befattningshavare vid det statsunderstödda kommunala skolväsendet, som i detta betänkande avses, utbetalas statsbidrag till deras avlöning med pensionsavdragen frånräknade. Statsbidragsanslagen äro

emellertid beräknade brutto, och mot avdragen svarande belopp inlevereras till statens pensionsanstalt för att jämte viss fondavkastning, vissa huvudmansavgifter utom beträffande folkskolans lärare samt erforderliga medel från anslag under tolfte huvudtiteln användas för täckande av de löpande pensionsutgifterna.

Den tidigare behandlingen av frågan om övergång till nettolönesystem. Frågan om övergång till nettolönesystem har vid olika tillfällen varit föremål för diskussion i samband med behandlingen av förslag till reformer på pensionsväsendets område. Därvid har emellertid påvisats, att en fullständig lösning av detta spörsmål icke kunde vinnas annat än i samband med en revision av avlöningsbestämmelserna. Svårighet har också tidigare förelegat att övergå till nettolönesystem med hänsyn till det sätt, varpå pensioneringen varit ordnad. Beträffande de civila statstjänstemännens tjänstepensionering har tidigare och ännu enligt 1870-talets löneregleringar tillämpats ett system utan avgiftsplikt, men efter det sådan införts genom 1907 års civila pensionslagstiftning har förekommit fondering av pensionsavgifterna eller, efter tillkomsten av civila tjänstepensionsreglementet år 1934, av de pensionsavdragsbelopp, med vilka pensionsavgifterna ersatts. Denna fondbildning har numera avvecklats, senast för de affärsdrivande verkens del genom en år 1945 företagen omläggning. Tjänstepensioneringen av officerare och underofficerare har intill tillkomsten 1935 av militära tjänstepensionsreglementet till en del varit grundad på anslutning till särskilda pensionskassor. Och i fråga om statstjänstemännens familjepensionering gällde tidigare, att ordinarie tjänstemän obligatoriskt voro anslutna till enskilda pensionskassor. Till dessa erlades avgifter med belopp, som bestämdes av delägarna själva och blevo gällande efter Kungl. Maj:ts stadfästelse, och av kassornas tillgångar, bland vilka ingingo i vissa fall avsevärda bidrag av statsmedel, utbetalades den egentliga familjepensionsförmånen. År 1936 beslöts ett nyordnande av familjepensionsväsendet genom statens övertagande av pensionskassorna och familjepensioneringens enhetliga reglerande i ett allmänt familjepensionsreglemente. Svårigheter att övergå till nettolönesystem, som i viss mån likna de nu antydda, ha tidigare förelegat för de med statsbidrag avlönade kommunala lärargruppernas del. Numera är tjänste- och familjepensioneringen enhetligt ordnad enligt ovan angivna modifierade bruttolönesystem för samtliga här avsedda personalgrupper. Nämnas må, att sambandet mellan pensionsavdragen och pensionsförmånernas storlek i olika hänseenden lossats genom innehållet i de senast tillkomna pensionsreglementena. Dessa äro allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena samt folkskolans tjänste- och familjepensionsreglementen, vilka trädde i kraft den 1 juli 1942 och av vilka sistnämnda båda reglementen från och med den 1 juli 1945 jämväl erhållit tillämpning å vissa befattningshavare vid de statsunderstödda skolorna för bildbara sinnesslöa m. fl., samt tjänste- och familjepensionsreglementena för de högre kommunala skolorna, vilka trädde i kraft den 1 juli 1943.

Vid den tidigare förda diskussionen om netto- och bruttolönesystem har

nettolönesystemet av dess anhängare förordats väsentligen ur praktiskt administrativa synpunkter. Då pensioneringen ombesörjes av staten och kostnaderna för densamma bestridas direkt av statsmedel, har man menat, att det innebure en onödig omgång att uppföra lönerna med så mycket högre belopp, som erfordras för att kontantlönen efter pensionsavdrags verkställande skall erhålla den avsedda storleken. Eftersom pensionsförmånen under alla förhållanden vore att betrakta såsom en med tjänsten förenad indirekt ersättning, till vilken hänsyn måste tagas vid löneavvägningen, har man ansett det ur principiell synpunkt och tjänstemannasympunkt vara utan större betydelse, om ett löneavdrag, avsett att svara mot pensionsrätten, gjordes en gång för alla vid själva lönebestämningen eller verkställdes vid varje avlöningstillfälle. Ur praktisk synpunkt vore det förstnämnda förfaringssättet avgjort att föredraga, enär därigenom undvekes allt det administrativa bestyr, som stode i samband med pensionsavdragen. Genom den omläggning av pensionsavgifterna till pensionsavdrag, som ägt rum och som avskaffat den individuella avgiftsredovisningen, hade ostridigt åstadkommits en icke oväsentlig förenkling av tidigare omständliga förfarande, men förhållandena vore dock fortfarande långt ifrån tillfredsställande, i det att individuella variationer i avdragen allttjämt i avsevärd utsträckning förekomme, bland annat till följd av att en tjänsteman uppbure lön för en annan befattning än den, för vilken han åtnjöte pension. De nu tillämpade anordningarna innebure överhuvud taget varken ett renodlat bruttolönesystem eller ett renodlat nettolönesystem utan en halvmesyr med därav följande oklarhet och praktiska olägenheter av olika slag. Genom avlöningsbestämmelsernas omläggning enligt netto-löneprincipen skulle man kunna åstadkomma full klarhet och reda i dessa hänseenden.

De skäl, som anförts mot införandet av nettolönesystem, kunna i korthet sammanfattas på följande sätt. Man har framhållit den fostrande betydelsen av att den tjänstemannen liksom andra medborgare åvilande förpliktelsen att i tid sörja för sitt uppehälle på ålderdomen samt för sina efterlevandes försörjning genom avgiftsplikt »ställdes mera levande för honom». Vidare har avgiftsplikten ansetts vara av betydelse för att undvika skenet av en vid jämförelse med andra samhällsklasser obehörigt gynnad ställning för statens tjänstemän. Farhågor ha också anförts för att vid ett nettolönesystem skulle förbises, att tjänstemannalönerna satts lägre än som eljest varit skäligt av den anledningen, att tjänstemännen åtnjöte pensionsrätt utan egen bidragsplikt. Detta skulle kunna leda till att man vid lönebeloppens bedömande bortsåge från den betydande indirekta avlöningsförmån, som den avgiftsfria pensionsrätten innebure, och vid jämförelse med andra löntagares ställning fäste sig endast vid de nakna lönebeloppen. Statstjänstemännens löneställning skulle därvid framstå såsom lägre än den i själva verket vore. Å andra sidan har en motsatt farhåga gjorts gällande, nämligen att nettolönesystemets tillämpning skulle betaga tjänstemännen möjligheter att siffermässigt påvisa de bidrag till pensioneringskostnaderna, som de faktiskt finge erlägga genom minskning av den lön, vartill de eljest skulle vara berättigade.

Detta förhållande kunde göra tjänstemännens ställning vid lönefrågornas behandling mindre gynnsam, enär det kunde giva anledning till den missuppfattningen, att statstjänstemännen utöver en skälig lön erhöle pensionsförmånen till skänks.

Med avseende å de psykologiska skälen har emellertid från nettolönesystemets anhängare framhållits, att den uppfostrande betydelsen av de tjänstemännen ålagda pensionsbidragen kunde sättas i fråga, eftersom tjänstemännen icke själva finge uppbära och erlægga dessa belopp och ej heller i övrigt hade något ansvar för eller någon bestämmanderätt vid ålderdomsförsörjningens avvägning. Det har även invänts, att därest nyssnämnda skäl skulle tillerkännas avgörande betydelse emot införande av ett nettolönesystem, det icke kunde anses konsekvent, att pensionsavdragen avvägs så, att de täcka allenast en del av pensionskostnaden. Med hänsyn till det sätt, varpå pensionsavdragen bestämts, existerade i själva verket, har man framhållit, icke något fullständigt bruttolönesystem, ehuru avlönings- och pensionsbestämmelserna så utformats, att de gåve sken av ett konsekvent sådant system, medan i verkligheten staten bestrede en avsevärd del av kostnaderna för pensioneringen utan bidrag av tjänstemännen.

Vid framläggandet av sitt förslag till civila avlöningsreglementet uttalade 1936 års lönekommitté, att under då föreliggande förhållanden ett nettolönesystem knappast borde ifrågakomma och att det därför icke vore påkallat, att statsmakterna för det dåvarande togo ståndpunkt i principfrågan. Vid kommitténs utredningar i ärendet hade det visat sig, att betydande svårigheter under då rådande förhållanden skulle vara förenade med införandet av ett nettolönesystem. Dessa svårigheter bottnade icke i de omläggningar av löneplanen, som skulle erfordras för systemets genomförande, utan vore i stället väsentligen betingade av de övergångsförhållanden, som rådde med avseende å familjepensioneringen. Övergången till 1936 års familjepensionsreglemente hade nämligen genom överenskommelser mellan staten och de förutvarande enskilda familjepensionskassorna så ordnats, att delägare berättigats att, så länge ej löneökning vunnits genom befordran, åtnjuta de nya förmånerna mot erläggande av samma årliga avgiftsbelopp, som före övergången betalats till familjepensionskassorna och som i allmänhet — särskilt för civilstatens och försvarsväsendets personalgrupper — avsevärt understigit de nya familjepensionsavdragen. Ett liknande övergångsförhållande föreläge för övrigt beträffande tjänstepensionsavdragen för försvarsväsendets personal; i samband med den höjning av tjänstepensionsavdragen som infördes genom 1935 års militära tjänstepensionsreglemente hade nämligen stadgats, att för den, som omedelbart före reglementets ikraftträdande innehade pensionsberättigande beställning, skulle, så länge han kvarstode i denna, såsom pensionsavdrag tillämpas förutvarande lägre avgiftsbelopp. Då de sålunda övergångsvis för vissa tjänstinnehavare beviljade förmånerna i pensionsavdragshänseende enligt lönekommitténs mening rimligen icke kunde utan vidare borttagas ens i den mån de bleve täckta av den genom löne regleringen uppnådda löneförbättringen, skulle en övergång till netto-

lönesystem med generellt avvägda avdragsbelopp, verkställda redan i löneplanen, för det dåvarande nödvändigöra beviljandet av särskilda personliga lönetillägg, som skulle beröra stora grupper av befattningshavare och utgå med individuellt växlande belopp. De komplicerade bestämmelser, som därav betingades, skulle under en avsevärd tid framåt göra avlöningsreglementets tillämpning synnerligen betungande ur redogörar- och revisionssynpunkt. Då därtill komme, att övergångsbestämmelser jämväl bleve erforderliga för kompenserande av den avdragsbefrielse, som för en del tjänstemän inträtt på grund av fullgjord 30-årig avgiftsplikt, hade det syntts kommittén, som om införandet av ett nettolönesystem under då rådande förhållanden skulle bli förenat med så stora svårigheter, att en åtgärd i sådant syfte tills vidare icke syntes kunna ifrågakomma. Kommittén hade därför för sin del ansett, att med ett ståndpunktstagande till frågan om netto- eller bruttolönesystem borde anstå, intill dess de praktiska förutsättningarna för genomförande av en eventuell reform i detta avseende längre fram kunde te sig gynnsammare.

Vid förslaget remissbehandling uttalade riksräkenskapsverket, att de skäl, kommittén anfört mot införandet av ett nettolönesystem, icke övertygat riksräkenskapsverket om att ett ytterligare uppskov med nettolönesystemets införande skulle vara av behovet påkallat. Klart vore, att vissa svårigheter av övergångsnatur vore ofrånkomliga, men ämbetsverket funne icke sannolikt, att dessa svårigheter skulle bli väsentligt mindre längre fram. Övergången till ett nettolönesystem med generellt avvägda avdragsbelopp, verkställda redan i löneplanerna, syntes icke heller obetingat kräva beviljandet av särskilda personliga lönetillägg för att övergångsvis upprätthålla de olikheter i fråga om tjänstemännens dåvarande bidragsplikt till pensioneringen, som bland annat vore beroende på de övergångsbestämmelser, vilka träffats mellan staten och vissa änke- och pupillkassor i samband med statens övertagande av familjepensioneringen. Det vore nämligen att märka, att dessa överenskommelser hade träffats utan samband med någon löne reglering och därför fått ett innehåll, som avsåge att så långt möjligt förhindra en försämring i lönevillkoren genom höjda pensionsavdrag. Under förutsättning, att en blivande löne reglering icke genomfördes med så knapp marginal, att löneökningen ej täckte förekommande differenser i pensionsavdragshänseende, syntes övergången till ett nettolönesystem kunna i samband med en löne reglering genomföras utan särskilda personliga lönetillägg eller åtminstone utan dylika tillägg i någon större omfattning. Att staten kompenserade sådana individuella olikheter i fråga om själva löneförbättringens storlek, som skulle bli en direkt följd av ett generellt slopande av tjänstemännens bidragsplikt till egen och familjens pensionering, syntes knappast vara behövt. Det kunde icke heller vara lämpligt att till en oviss framtid uppskjuta fullföljandet av den påbörjade reformeringen av pensionslagstiftningen genom att bibehålla ett bruttolöne- och avdragssystem, som visat sig vara förenat med högst betydande praktiska olägenheter.

I propositionen nr 263 till 1938 års riksdag med förslag till civilt avlönings-

reglemente m. m. (sid. 83), framhöll chefen för finansdepartementet, att han vid tillsättandet av 1936 års lönekommitté uttalat den förhoppningen, att det skulle visa sig möjligt att vid utredningen komma fram till ett nettolönesystem. I enlighet med departementschefens redan förut uttalade principiella ståndpunkt till frågan om nettolönesystemet delade han riksräkenskapsverkets mening om det önskvärda i och för sig av att, då nu en allmän omreglering av tjänstemännens löner skulle äga rum, även frågan om införandet av nettolönesystemet kunde vinna sin lösning. Det syntes honom emellertid — även med hänsyn till erlagda retroaktiva avgifter — icke skäligt, att de särskilda förmåner i pensionsavdragshänseende, som i förhållande till andra befattningshavare genom överenskommelser mellan statens och enskilda familjepensionskassor tillförsäkrats i första hand förutvarande delägare i kassorna, skulle bortfalla i samband med den genom löne-regleringen generellt uppnådda löneförbättringen. Från denna utgångspunkt finge de betänkligheter lönekommittén anfört mot att för det dåvarande genomföra ett nettolönesystem avgörande betydelse. Departementschefen biträdde således lönekommitténs förslag i denna del.

Från riksdagens sida framhölls (r. skr. nr 388), att det syntes riksdagen icke vara tvivel underkastat, att betydande fördelar ur administrativ förenklingssynpunkt måste vara att vinna av en sådan anordning av löneplanerna, att dessa upptog nettolönebelopp med frändragande alltså av de avgifter, befattningshavarna hade att erlagga för sin tjänste- och familjepensionering. En övergång till ett dylikt system skulle emellertid under dåvarande förhållanden vara förenad med avsevärda svårigheter på grund av de övergångsförhållanden, som rådde i avseende å familjepensioneringen. De skäl, som sålunda i propositionen anförts för att låta med prövningen av frågan om en omläggning av löneplanerna i antydd riktning tills vidare anstå, hade synts riksdagen övertygande, vadan riksdagen ville giva sin anslutning till Kungl. Maj:ts förslag på förevarande punkt.

I direktiven för det åt 1945 års lönekommitté lämnade utredningsuppdraget har uttalats, att frågan om möjligheterna för ett genomförande av nettolönesystemet borde upptagas till förnyad undersökning.

Lönekommitténs ställningstagande i principfrågan. Lönekommittén har ingått på en förutsättningslös prövning av förevarande spörsmål, därvid under bedömning kommit såväl de tidigare anförda skälen för eller emot ett nettolönesystem som vissa andra synpunkter, vilka enligt kommitténs mening äro av betydelse i sammanhanget. Resultatet härav är, att lönekommittén, med instämmande i de uttalanden om lämpligheten i och för sig av en övergång till nettolönesystem, som gjordes vid statsmakternas antagande av civila avlöningsreglementet, obetingat förordar, att den nu avsedda löne-regleringen bygges på detta system. Vid de förhandlingar, som förts mellan kommittén och representanter för de av kommitténs utredningsarbete berörda personalgrupperna, ha vissa representanter givit uttryck för tvekan om nettolönesystemets önskvärdhet ur personalsynpunkt. Med hänsyn till de be-

stämda uttalanden rörande omläggningens eventuella inverkan på tjänstemännens framtida anställningsförmåner, som lönekommittén i det följande gör, ha dessa representanter likväl icke velat motsätta sig, att en övergång till nettolönesystem sker och att de i samband därmed uppkommande speciella frågorna lösas på det sätt, som i det följande angives. I enlighet härmed ha i de löneplaner, till vilka förslag i detta betänkande framlägges, upptagits belopp avvägda på sådant sätt, att de skola utgå utan minskning med några såsom pensionsavdrag betecknade belopp.

Av de omständigheter, som föranlett lönekommitténs ställningstagande, må först nämnas, att en tillämpning av nettolöneprincipen får anses medgiva en betydande rationalisering och förenkling av själva lönesystemet. Till förklaring av vad kommittén härvid åsyftar må anföras följande.

I fråga om lönerelationen mellan tjänstemän med och utan pensionsrätt är det uppenbart att, såvitt fråga är om en bedömning i stort, avseende måste fästas vid om anställningsförmånerna utgöras av både lön och pension eller de enbart bestå i lön. Men då det gäller att närmare avväga löneförmånerna, ligger det nära till hands att, för ernående av önskvärd reda och överskådlig- het inom lönesystemet, företaga en inplacering av de olika personalgrup- perna på en och samma kontantlöneskala. Genom att ett nettolönesystem in- föres, kan det nuvarande förhållandet, att för extra ordinarie tjänstemän och aspiranter tillämpas samma bruttolöneskalor men till följd av pensionsav- dragen olika kontantlöneskalor — mellan vilka relationen är tämligen svår- överskådlig — bringas att upphöra. Tillämpningen av en enhetlig kontant- löneskala medför vidare att man, såsom kommittén i annat sammanhang förutsätter skola ske, kan förbättra vikariatslönen, så att den motsvarar full lön på den uppehållna tjänsten, en likställighet som knappast kunde genom- föras, om den enligt bruttolöneprincipen skulle till följd av pensionsavdra- gens inverkan medföra större kontantlön för vikarien än för ordinarie tjänst innehavaren. Även i fråga om kontantlönerelationen mellan olika tjänstemän med samma anställningsform måste det anses vara en fördel att kunna tillämpa en enhetlig skala. Exempelvis är det enligt kommitténs mening en tilltalande konsekvens av nettolönesystemet, att den s. k. snedd- ningsregeln, som för närvarande utgör och enligt kommitténs förslag även framdeles skall utgöra grundregeln för bestämmande av löneklassplacering vid befordran, därigenom får innebörden, att befordringen medför minst lika stor kontant löneökning som den, vilken erhålles genom löneklassuppflytt- ning utan samband med befordran. Vad vidare angår den avvägning av lö- nerna efter dyrhetsförhållanden, som innefattas i de automatiskt verkande reglerna om rörligt tillägg och i lönebeloppens dyrortsgradering, synes det vara naturligtast, att en dylik avvägning får ha avseende på den kontant utgå- ende lönen och således icke på en formell lön, som till en del innehålles och alltså ej är tillgänglig för konsumtion. Det procenttal av 31, efter vilket rörligt tillägg och kristillägg nu beräknas, och det procenttal av 25, som betecknar den för närvarande i princip gällande lönespännvidden i dyrortshänseende, äro, såvitt fråga är om den kontanta lönen, tillämpliga endast för de icke

pensionsberättigade tjänstemännen, under det att motsvarande siffror för pensionsberättigade tjänstemän, såsom framgår av den såsom bilaga D fogade promemorian, äro 1 à 2 enheter större. Införandet av ett nettolönesystem medför, att dyrtidskompensation och lönespännvidd komma att avse den kontanta avlöningen och till sin storlek bli desamma oberoende av anställningsformen.

Också i fråga om sådana mera sekundära löneförmåner, som ställas i relation till den vid tjänstgöring under normala förhållanden utgående avlöningen, är det enligt kommitténs mening lämpligt, att avvägningen sker på grundval av den kontanta lönen. Detta gäller exempelvis i fråga om ersättning vid övertidsarbete. Och i den mån pensioneringen avser att möjliggöra en levnadsstandard, vilken står i viss relation till den, som vederbörande tjänsteman kunnat inneha såsom löntagare, förefalla goda skäl tala för att pensionsbeloppen avvägas med hänsyn till tjänstemannens kontanta avlöning.

Lönekommittén, som sålunda är av den mening, att en uppbyggnad av lönesystemet enligt nettolönetanken är principiellt tilltalande, anser vidare de fördelar ur allmänt administrativa förenklingssynpunkter, som tidigare anförts till stöd för övergång till nettolöneplaner, förtjänta att ytterligare understrykas. Härvid falla främst i ögonen de förenklingar, som vinnas ur redogörar- och revisionssynpunkt, och det torde vidare icke böra förbises, att nettolönesystemet erbjuder tjänstemannen större möjligheter att kontrollera lönebeloppets riktighet. Antalet nu tillämpade kontantlöner för tjänstemän med dyrortsgraderad lön uppgår enligt verkställd beräkning till 2 449. Härvid har hänsyn ändock ej tagits till de fall, då annan kontant lön än den regelmässigt tillämpade uppkommer till följd av att vederbörande tjänsteman vidkännes annat tjänste- eller familjepensionsavdrag än det, som i allmänhet svarar mot hans löneplansavlöning. Även om nämnda siffra skulle komma att sjunka genom att antalet ortsgrupper minskas till 5, skulle den dock vid i övrigt oförändrat lönesystem uppgå till 1 355. Lönesystemets anordnande enligt nettolöneprincipen — i förening med den begränsning av löneklassernas antal, som lönekommittén funnit kunna genomföras främst genom att samma lönebelopp användas för civil och militär personal — medför, att antalet kontantlöner för tjänstemän med dyrortsgraderad lön begränsas till 200 eller, för en och samma ortsgrupp, 40. Av de anförda siffrorna torde utan vidare framgå vilka betydande fördelar ur kontrollsynpunkt, som stå att vinna genom övergången till nettolönesystem. Härutöver må framhållas, att de besvär och nackdelar, som nödvändigheten att i avlöningshänseende taga hänsyn till pensionsavdragen i speciella fall medför, äro mångahanda. I vissa fall skola tjänste- och familjepensionsavdragen, vart och ett för sig, reduceras under sitt månadsbelopp. Tjänsteman, som vidkännes C-avdrag av annan anledning än tjänstledighet för offentligt uppdrag eller innehav av annan befattning, skall under sådan ledighet icke vidkännas pensionsavdrag. Föreligger sådant förhållande någon eller några dagar under viss månad, skola alltså de för hel månad tillämpliga pensionsavdragen minskas med visst antal 28-, 29-, 30- eller 31-delar, beroende på dagantalet

under månaden. Och för tjänsteman, som under viss tid åtnjuter partiell ledighet och i anledning därav uppbär reducerad avlöning, skola även de på ledighetstiden belöpande pensionsavdragen vart och ett för sig minskas i relation till tjänstgöringstidens avkortning, ett förhållande, vartill motsvarighet föreligger vid deltidanställning och där påkallar särskild uppmärksamhet, om dylik anställning framdeles kommer till ökad användning. Vad åter angår det fall, att en statstjänsteman åtnjuter tjänstledighet från den pensionsgrundande befattningen för uppehållande av annan, icke pensionsberättigande tjänst, skall tillses, att avlöningen å den uppehållna befattningen minskas med för honom gällande pensionsavdrag. Detta medför behov av särskild rapportskyldighet mellan myndigheterna och av individuella räkneoperationer vid avlöningslistans uppgörande. Särskilt vid svällande organisation, betingad av speciella krisbetonade omständigheter, ha nu angivna besvär varit framträdande. Sålunda har nödvändigheten för redogörarna inom försvarsväsendet att arbeta med pensionsavdrag under de förflutna beredskapsåren påfordrat utfärdandet av särskilda anvisningar för avlöningarnas beräkning. Vad angår folkskolans och de högre kommunala skolornas lärare, ha de skyldighet att vid ledighet från den pensionsberättigande befattningen för att uppehålla annan befattning inbetala ett mot pensionsavdragen svarande belopp till det skoldistrikt eller den huvudman, varunder den pensionsberättigande befattningen hör, och dessa belopp skola frånräknas vid utbetalningen av statsbidrag, ett förhållande som kräver särskilt beaktande vid granskningen av statsbidragsrekvisitioner. Till vad nu anförts kommer, att de i pensionsavdragshänseende gällande särbestämmelserna många gånger påkalla en tidskrävande utredning beträffande för tjänstemannen gällande avdragsbestämmelser. Det må framhållas, att det i sista hand är tjänstemannen själv, som får stå risken av eventuell underlåtenhet från myndighetens sida att verkställa pensionsavdrag, då han kan bli ålagd återbetala för mycket uppburen avlöning. Genom övergång till nettolönesystem bortfalla alla de nu angivna specialfrågorna, och en sådan åtgärd kommer vidare att ha till följd vissa förenklingar i avlöningslistans uppställning.

Då frågan om nettolönesystem tidigare diskuterats, ha, såsom av det föregående framgår, farhågor uttalats för att en sådan omläggning skulle kunna på ett sakligt icke motiverat sätt utöva inverkan på tjänstemännens framtida anställningsförmåner. Det har befarats, att man framdeles skulle förbise, att lönerna satts lägre än som skolat ske, om pensionsavdragen bibehållits, och att åtgärden skulle försvaga tjänstemännens ställning i pensionshänseende.

Vad angår tjänstemännens intresse av att kunna ådagalägga ett rättmätigt anspråk på pensionen, förhåller det sig emellertid så, att de nuvarande pensionsavdragen försäkringstekniskt sett täcka en förhållandevis mindre och på förhand icke fullt bestämd del av pensionskostnaderna. Enligt försäkringstekniska utredningar, som utförts i samband med tillkomsten av allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena och kompletterats med beräkningar utförda för lönekommitténs räkning, förslå tjänstepensionsavdragen att täcka omkring 13 procent av tjänstepensionskostnaderna, om i dem inräk-

nas kostnaderna för nuvarande tilläggsförmåner men bortses från kostnaderna för invalid- och sjukpensioner till militära beställningshavare, beträffande vilka underlag för beräkningar saknats. Familjepensionsavdragen beräknas förslå att täcka omkring 61 procent av familjepensionskostnaderna, däri inberäknade kostnaderna för nu utgående tilläggsförmåner. Med tjänste- och familjepensionsavdragen beräknas omkring 22 ¹/₂ procent av angivna sammanlagda pensionskostnader kunna täckas. Beträffande dessa siffror är härjämte att märka, dels att för beräkningen tillämpats s. k. självkostnadsgrunder, dels ock att siffrorna avse den täckning av pensionskostnaderna, som skolat föreligga, om nuvarande avdragsbelopp tillämpats alltifrån den tidpunkt, då anställningshavarna tillträdde sin första pensionsberättigande tjänst, en förutsättning som i väsentlig grad saknats i de fall, då pensionerna reglerats och dåvarande befattningshavare erhållit pensionsbeloppen höjda utan erläggande i någon form av en på tiden före pensionsregleringen belöpande retroaktivavgift. Det torde vara ställt utom allt tvivel, att om beräkningar utfördes med strikt tillämpning av premiereservsystemet och därvid tillämpades sådana s. k. betryggande grunder, som komma till användning inom den privata försäkringsverksamheten, täckningssiffrorna skulle visa sig vara betydligt lägre än de nu angivna. Tjänstemännen ha emellertid enligt lönekommitténs mening lika god rätt till den väsentliga del av pensionerna, som ej täckes av pensionsavdragen utan är direkt grundad på anställningsförhållandet, som till den pensionsdel, vilken vid försäkringstekniska beräkningar visar sig motsvaras av nuvarande pensionsavdrag. Lönekommittén anser med utgångspunkt härifrån, att av ett nytt, på nettolönesystemet byggt avlöningsreglemente bör klart framgå, att ej endast lön utan även pension är en förmån, vilken utgår på grund av anställningen. Med hänsyn till vad vid de förda förhandlingarna i ämnet förekommit vill lönekommittén vidare göra det uttalandet, att löneregleringens anordnande enligt nettolönepricipen icke rimligen bör utöva någon inverkan på lösningen av frågan om en från personalhåll önskad samordning av den statliga och den enskilda pensioneringen bland annat avseende att vid den statliga pensioneringen göra förmånerna vid övergång till icke-statlig verksamhet fördelaktigare än nu.

Det från olika håll framförda önskemålet att lönerna för statstjänstemän och närstående personalgrupper skola anordnas på sådant sätt, att en jämförelse utan större svårighet kan ske mellan dessa löner och dem som utgå på den allmänna arbetsmarknaden, anser lönekommittén vara beaktansvärt. Detta önskemål bör enligt kommitténs mening behörigen tillgodoses genom att publicering på lämpligt sätt sker av de belopp, som för här avsedda personalgrupper framkomma, då till nettolönerna läggas belopp, motsvarande befattningshavarnas tänkta avgifter för viss del av pensionerna, bestämd under hänsynstagande till vad på den allmänna arbetsmarknaden är brukligt i fråga om arbetsgivarnas och de anställdas pensionsavgifter. Härför erforderliga beräkningar böra lämpligen utföras i samband med den särskilda utredning angående pensionerna, som kommittén i annat sammanhang förordar.

Specialfrågor i samband med övergång till nettolönesystem. Lönekommittén övergår nu till att redogöra för vissa mera speciella frågor, som äro förknippade med nettolönesystemets genomförande och som sammanhånga med att vissa tjänstemän för närvarande intaga en särställning i fråga om skyldigheten att vidkännas pensionsavdrag. Beträffande de fall, då sådan särställning föreligger, och det ställningstagande beträffande dem, vari förhandlingarna med personalorganisationerna utmynnat, får lönekommittén anföra följande.

1. I en grupp av fall, där med innehav av lönegradsplacerad tjänst följa andra förmåner än lönen, har i pensionsavseende tagits hänsyn till dessa förmåner genom föreskrifter, enligt vilka för sådan tjänst tillämpas tjänste- och familjepensionsunderlag för en lönegrad, som är högre än den, efter vilken lönen utgår. I sådana fall tillämpas även de pensionsavdrag, som gälla för den högre lönegraden. Den med pensionsavdrag minskade löneplanslönen är därför i dessa fall något lägre än eljest.

Hit höra följande fall:

a. För provinsialläkarna tillämpas den särskilda löneplan D, vars belopp för lönegrupp I överensstämmer med beloppen för lägsta ortsgrupp i lönegraden A 25. I pensionshänseende intaga provinsialläkarna samma ställning som tjänstemän tillhörande lönegraden A 27. Avvägningen har skett med hänsyn till det förbättrade löneläge dessa tjänstemän ernå till följd av praktikinkomst.

b. Befattningen som chef, tillika läkare vid statens skyddshem samt överläkarbefattningarna vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka tillhöra lönegraderna A 27—29 men äro i pensionshänseende likställda med befattningar tillhörande lönegraderna A 28—30. Anledningen härtill är, att med dessa tjänster är förenad rätt till fri bostad eller ersättning därför.

c. Länsveterinärerna, vilka i avlöningshänseende tillhöra lönegraden A 24, ha — med hänsyn till dem i tjänsten tillkommande särskild gottgörelse enligt taxa — i pensionshänseende hänförs till lönegraden A 26.

d. För distriktsveterinärerna tillämpas löneplanen F, vars belopp för lönegrupp I överensstämmer med beloppen för lägsta ortsgrupp i lönegraden A 15. I pensionshänseende äro distriktsveterinärerna emellertid jämställda med tjänstemän tillhörande lönegraden A 21. Anledningen härtill är densamma som angivits i fråga om provinsialläkarna.

e. Den ordinarie lotspersonalen har med hänsyn till utgående förmån av lotslott i pensionshänseende placerats två lönegrader högre än den de i lönehänseende tillhöra. Lotsarna i lönegraden A 7 och 8 ha sålunda i fråga om pensionsrätten hänförs till lönegraderna A 9 och 10, lotsförmännen i lönegraderna A 8, 9 och 10 till lönegraderna A 10, 11 och 12 samt överlotsarna i lönegraden A 12 till lönegraden A 14.

f. Lokförarna och lokeldarna ha med hänsyn till den inkomst de erhålla genom loktjänstpenningar i pensionshänseende hänförs, lokeldarna i lönegraden A 7 till lönegraden A 8 samt lokförarna i lönegraderna A 10 och 12 till lönegraderna A 11 respektive 13.

g. Vid de högre kommunala skolorna erhåller lärare, som tillika är rektor, utöver avlöning som lärare visst rektorsarvode. Hänsyn härtill har i pensionsavseende tagits genom föreskrift om tillämpning av de pensionsunderlag och pensionsavdrag, som gälla för befattning i den lönegrad, vilken för rektorsbefattning vid kommunal flickskola, kommunal mellanskola eller praktisk mellanskola med tre lönegrader och för rektorsbefattning vid högre folkskola med en lönegrad överstiger den, som gäller för innehavaren av rektorsbefattningen i hans egenskap av ordinarie lärare.

För nu nämnda tjänstemän medför övergången till nettolönesystem något större kontant löneökning än den, som övriga tjänstemän med samma löneplanslön erhålla, till följd av skillnaden i de nuvarande pensionsavdragens storlek. Skillnaden, som är störst i fråga om distriktsveterinärerna, beträffande vilka den på nuvarande avdragsskala utgör 150 kronor, är dock relativt obetydlig i jämförelse med den löneökning, som generellt uppnås enligt kommitténs förslag. Med hänsyn såväl härtill som till att pensionsförmånerna och pensionsavdragen i flera av dessa fall måste anses vara tämligen grovt avvägda i förhållande till totalinkomsten av lön och övriga förmåner anser lönekommittén icke påkallat, att vid övergången till nettolönesystem särbestämmelser meddelas för att förebygga den något större kontantlöneökningen.

2. Enligt nu tillämpade pensioneringsgrunder är i regel den innehavda tjänstens lönegradsplacering bestämmande för vederbörande tjänstemans pensionsställning. Understundom medges dock löneställningen vid en tidigare innehavd tjänst inverka så, att en förmånligare pensionsställning erhålles än som följer av huvudregeln. I en grupp av sådana fall — vartill hör de, där tjänsteman utan något sitt förvållande tvångsförflyttats från högre avlönad tjänst till lägre avlönad tjänst — erhålles även den tidigare tjänstens löneställning och däremot svarande pensionsavdrag. I en annan grupp av fall erhåller tjänstemannen på grund av det tidigare tjänstinnehavet endast en förmånligare ställning i pensionshänseende, ej i lönehänseende. Ett sådant förhållande föreligger, där en tjänsteman tidigare under en avsevärd tid — 12 år i oavbruten följd — innehaft förordnandetjänst. I allmänhet bestämmas här pensionsförmånerna under hänsynstagande till det tidigare tjänstinnehavet utan att detta medför skyldighet för tjänstemannen att vidkännas andra pensionsavdrag än dem, som normalt gälla för den innehavda tjänsten. I båda nu nämnda grupper av fall tillämpas alltså de pensionsavdrag, som normalt svara mot den tillämpade bruttolöneställningen, och en övergång till nettolönesystem kan följaktligen ske utan att kontantlönerelationen mellan här avsedda tjänstemän och andra tjänstemän rubbas.

I en tredje grupp av fall föreligger det förhållandet, att en tjänsteman i pensionshänseende intager en förmånlig ställning på grund av tidigare tjänstinnehav och att han i anledning därav ålagts högre pensionsavdrag men däremot innehar en bruttolöneställning bestämd utan hänsyn till det tidigare tjänstinnehavet. Den som minst 12 år i oavbruten följd innehaft rektorsbefattning vid det statliga eller högre kommunala skolväsendet och övergår till utövande av lärarbefattning skall, om han önskar kvarstå vid rektors pen-

sionsrätt, å sin avlöning som lärare vidkännas de för rektorsbefattningen gällande pensionsavdragen. Då en sådan lärare följaktligen åtnjuter något lägre kontantlön än som i allmänhet utgår vid den innehavda lärarbefattningen, medför övergången till nettolönesystem större kontantlöneökning för honom än för andra lärare i motsvarande lönegrad och löneklass. Lönekommittén anser emellertid tillräcklig anledning icke föreligga att föreslå införandet av någon speciell anordning för att undgå detta resultat. I och för sig förefalla skäl kunna anföras för att samma konstruktion tillämpas med avseende å rektorstjänster som då det gäller andra förordnandetjänster, och därtill kommer, att skillnaden mellan pensionsavdragen för rektors- och lärartjänsterna är av ungefärligen samma storleksordning som de under 1 punkten här ovan berörda skillnadsbeloppen och alltså relativt liten i jämförelse med den allmänna löneökningen genom löneregleringen. Slutligen må framhållas, att det här torde röra sig om tämligen sällsynta undantagsfall.

3. Vissa tjänstemän äro på grund av övergångsbestämmelser helt eller delvis befriade från skyldighet att vidkännas pensionsavdrag, och då de till följd härav nu åtnjuta högre kontantlön än befattningshavare i allmänhet, erhålla de genom nettolöneregleringen icke samma kontanta löneökning som dessa. Sådana övergångsbestämmelser finnas såväl beträffande tjänstepensionsavdragen som i fråga om familjepensionsavdragen.

Beträffande övergångsbestämmelserna i fråga om tjänstepensionsavdrag och de förhållanden, som föranlett dem, må nämnas följande. I kommunikationsverkens pensionslag av år 1920 infördes tjänstepensionsavgifter, vilka beräknats så, att de under en 30-årig betalningstid skulle kollektivt för samtliga tjänstemän täcka en tredjedel av de samlade pensionsutgifterna, exklusive dyrtidstillägg, och i anslutning därtill stadgades i kommunikationsverkens pensionslag en begränsning av avgiftsbetalningstiden till 30 år. En sådan begränsning blev sedan gällande även inom allmänna civilförvaltningen och för lärare vid folkskoleväsendet och vid de högre kommunala skolorna, däremot icke för militära beställningshavare. Vid de utredningar, som föregingo tillkomsten av de nuvarande pensionsreglementena, befanns det, att den ursprungligen antagna förutsättningen om att befattningshavarna genom pensionsavdrag skulle bestrida en tredjedel av pensionsutgifterna av olika skäl icke kunnat upprätthållas. För att återställa den ursprungligen förutsatta täckningskvoten en tredjedel beräknades en höjning av pensionsavdragen behöva ske med omkring 80 procent, om dåvarande pensionsförmåner och begränsning av avdragstiden bibehölles samt hänsyn ej toges till utgående dyrtidstillägg, och, om pensionerna reglerades enligt ett visst, sedermera genomfört alternativ, med omkring 125 procent eller, om avdragsplikten utsträcktes över hela tjänstetiden, med omkring 98 procent. Med hänsyn till att pensionsregleringen skedde efter löneregleringen och att redan en fördubbling av tjänstepensionsavdragen skulle i vissa lönelägen förbytt den vid löneregleringen beslutade löneökningen i löneminskning, beslöts vid pensionsregleringen allenast en höjning av pensionsavdragens belopp med omkring 25 procent samt utsträckning av avdragsplikten över hela tjänstetiden. Det

anfördes därvid, att begränsningsregeln i lönetekniskt hänseende vore behäftad med sådana olägenheter, att dess borttagande i och för sig måste anses önskvärt. Pensionsregleringens genomförande utan samtidig lönerreglering föranledde emellertid, att tjänsteman, vilken vid tidpunkten för pensionsregleringen vunnit avdragsbefrielse eller ock skulle, om de tidigare bestämmelserna gällt, vunnit sådan befrielse inom ett år därefter, berättigades till hel befrielse från skyldighet att vidkännas tjänstepensionsavdrag; för det fall, att avdragsbefrielse enligt de tidigare bestämmelserna skulle uppnåtts under andra eller tredje året efter pensionsregleringen, medgavs reduktion av avdragsbeloppet med två tredjedelar respektive en tredjedel.

För befattningshavare, vilka varit delägare i de av staten övertagna änke- och pupillkassorna gälla åtskilliga särbestämmelser i fråga om skyldighet att vidkännas familjepensionsavdrag. Den i kassareglementena föreskrivna skyldigheten att lämna bidrag till familjepensioneringen har vanligen betingats att ett lägre belopp än motsvarande pensionsavdrag enligt det statliga familjepensionsreglementet, och i anslutning därtill har i de mellan staten och vissa kassor slutna överenskommelserna stadgats, att delägare skulle bibehållas vid de lägre kassaavgifterna, så länge han ej vunnit befördran till högre tjänst.

En summarisk redogörelse för de olika änke- och pupillkassorna, vilka avses i förevarande sammanhang, lämnas i *bilagan E* vid detta betänkande, i vilken jämväl i korthet redovisas de bestämmelser, som i avgiftshänseende gälla för ännu i tjänst varande kassadelägare. I denna redogörelse har intagits en sammanställning, utvisande de olika förekommande pensionsavgifterna (avdragen) inom respektive kassor.

Såsom framgår av vad förut anförts ha statsmakterna vid den förra lönerregleringen, samtidigt som de intagit den ståndpunkten, att ett nettolönesystem i princip vore att föredraga framför ett bruttolönesystem, ansett att en omläggning icke borde vidtagas, om de förenklingar i olika hänseenden, som nettolönesystemet innebure, komme att motvägas av ett behov av omfattande specialbestämmelser för befattningshavare, vilka innehåft en fördelaktigare ställning än tjänstemän i allmänhet i fråga om skyldighet att vidkännas pensionsavdrag (avgifter). Det har icke ansetts rimligt, att dessa befattningshavare vid lönerregleringen skulle gå förlustiga dem tillkommande förmåner i detta hänseende och därigenom i realiteten gå miste om lönerregleringens fördelar. Då nu lönekommittén efter förhandlingar med de berörda personalorganisationerna framlägger förslag om nettolönesystemets genomförande, vill kommittén framhålla, att förevarande spørsmål numera befinner sig i ett helt annat läge än vid den förra lönerregleringen. Genom den lönerreglering, som föreslås av lönekommittén, komma nuvarande avlöningsbelopp att undergå icke obetydliga höjningar även för de befattningshavare, vilka äro befriade från pensionsavdrag eller endast vidkännas reducerat avdrag. Att under sådana omständigheter för dessa befattningshavares del, såsom personalorganisationerna i första hand påyrkat, införa särskilda föreskrifter i syfte att också i fortsättningen tillförsäkra dem spe-

ciella förmåner lärer icke vara påkallat. Ej heller om den nya löneregleringen skulle grundats på bruttolönesystemet, hade de nuvarande specialbestämmelserna enligt kommitténs mening bort bibehållas för de tjänstemäns del, som bliva delaktiga av löneregleringen.

Beträffande de tjänstemän, som vidkännas reducerade tjänstepensionsavdrag eller äro helt befriade från dylika avdrag, må vidare framhållas, att dessa tjänstemän efter en förhållandevis kort tids tjänstgöring under den nya löneregleringsperioden komma i åtnjutande av den förhöjning av pensionsnivån, som enligt vad lönekommittén förutsätter skall företagas parallellt med löneregleringen.

Vad åter angår de tjänstemän, vilka äro eller varit delägare i enskilda pensionskassor, vilka övertagits av staten, må framhållas, att även familjepensionerna enligt lönekommitténs förslag skola höjas och att dessa tjänstemän redan en längre tid kommit i åtnjutande av de förmånligare avdragsgrunderna. Det synes också, om man anlägger den synpunkten på den statliga pensioneringen, att den är grundad på kollektiv bidragsplikt, oegentligt, att nu ifrågavarande tjänstemannagrupper skola intaga en särställning med avseende på skyldigheten att lämna bidrag till pensioneringskostnaderna, helst som de i åtskilliga andra hänseenden beretts särskilda förmåner i fråga om pensioneringen. Påpekas må ock, att — såsom framgår av den utredning, vilken lagts till grund för det till 1946 års riksdag avgivna förslaget till förbättrad familjepension — ett flertal kassor åtnjutit understöd av statsmedel, vilket torde ha bidragit till att kassorna kunnat uttaga lägre avgifter av delägarna än som eljest skulle ha varit erforderliga.

4. Tillämpningsområdena för å ena sidan de avlöningsförfattningar, med vilkas revision lönekommittén har att taga befattning, och å andra sidan allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena, folkskolans tjänste- och familjepensionsreglementen samt tjänste- och familjepensionsreglementena för de högre kommunala skolorna sammanfalla icke helt och hållet.

Allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena äga tillämpning bland annat å vissa i lönehänseende oreglerade tjänster, nämligen professorstjänster m. fl. befattningar vid universiteten och karolinska mediko-kirurgiska institutet, samt å innehavare av beställning på reservstat. Avlöningsförhållandena vid dessa tjänster falla utanför lönekommitténs uppdrag, och kommittén saknar anledning ifrågasätta annat än att innehavare av nu nämnda tjänster, så länge nuvarande avlöningsbestämmelser för dem gälla, skola å lönen vidkännas pensionsavdrag.

Allmänna familjepensionsreglementet kan under vissa förhållanden äga tillämpning på innehavare av i lönehänseende oreglerad tjänst i vidare omfattning än nyss angivits. Tjänsteman, vilken varit underkastad reglementet såsom innehavare av i lönehänseende reglerad tjänst, äger efter övergång till oreglerad tjänst kvarstå vid reglementets tillämpning. De fall, i vilka sådan övergång skett före löneregleringens ikraftträdande och den innehavda tjänsten alltjämt är oreglerad, beröras icke av lönekommitténs uppdrag. För framtiden torde ett dylikt stadgande endast kunna avse sådan befattningshavare vid lantmäteristaten, som övergår till distriktslantmätarbefattning. Då

en lönereglering för distriktslantmätrarna torde komma att genomföras inom en icke alltför avlägsen framtid och ifrågavarande befattningar i avbidan därpå icke torde komma att återbesättas med ordinarie innehavare, vill det förefalla som om ett stadgande av avsedd innebörd icke behövde intagas i ett nytt familjepensionsreglemente. Under sådana förhållanden torde denna fråga icke påkalla vidare uppmärksamhet i detta sammanhang.

Det förekommer å andra sidan, att tjänster, som falla under lönekommitténs utredningsuppdrag, icke äro förenade med pensionsrätt enligt ovan angivna pensionsreglementen. Anledning finnes härvid att skilja mellan fall, där pensionsreglementenas tillämplighet är utesluten på grund av en tvångsvis verkande föreskrift, och fall, där undantagsförhållandet kan föras tillbaka till att tjänstemannen begagnat sig av medgivande att kvarstå vid äldre pensionsbestämmelsers tillämpning.

Allmänna tjänstepensionsreglementet innehåller bestämmelser, genom vilka detta reglementes och därmed också allmänna familjepensionsreglementets tillämplighet uteslutes i fråga om innehavare av ordinarie tjänst, vilken tillsettes medelst förordnande tills vidare (dock ej befattningen som chef för försäkringsinspektionen) samt extra ordinarie tjänsteman, vilkens dagliga tjänstgöringstid vid ett och samma verk understiger hälften av den för ordinarie tjänsteman vid verket föreskrivna. Där ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnat, är också från reglementenas tillämplighet utesluten tjänsteman, vilken vid statens övertagande helt eller delvis av enskilt företag eller i samband med dylikt företags nedläggande övergått till befattning, som i reglementet avses, en bestämmelse som endast torde äga betydelse för förutvarande befattningshavare hos enskilda järnvägar, vilka i samband med järnvägens förstatligande helt eller delvis eller nedläggande övergått i statens järnvägars tjänst. Slutligen ha allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena icke gjorts tillämpliga å innehavare av sådan ordinarie eller extra ordinarie befattning såsom lärare i övningsämne, för vilken årslönen i förekommande fall bestämmes genom ökning eller minskning av det för vederbörande löneklass och ortsgrupp gällande lönebeloppet i enlighet med föreskrifterna i 55 § 9 mom. 5 punkten b) civila avlöningsreglementet eller motsvarande stadgande i civila icke-ordinariereglementet.

Den bestämmelse, som utesluter ordinarie tjänstemän, tillsatta medelst förordnande tills vidare, från pensionsrätt i denna deras egenskap, är av betydelse beträffande dels vissa högre tjänstemän i statsdepartementen, dels sådana militära beställningshavare, som åtnjuta arvode i stället för lön. För de förra tjänstemännen föreligga nu betydande ojämnheter i fråga om den kontanta avlöningen, alltefter det vederbörande jämte förordnandetjänsten innehar pensionsberättigande befattning eller ej, och där pensionsberättigande tjänst innehaves blir kontantavlöningen vid förordnandetjänsten olika beroende på den lönegrad vartill den pensionsberättigande tjänsten hör. Lönekommittén anser tillräckliga skäl ej föreligga att föreslå någon åtgärd, varigenom den utjämning i fråga om den kontanta avlöningens storlek elimineras, som i och för sig följer av en övergång till nettolönesystem. Vad angår de militära beställningshavare, som nu åtnjuta arvode i stället för lön, vid-

kännas de på detta arvode de pensionsavdrag, som normalt svara mot den innehavda löneställningen, varför övergången till nettolönesystem för dem ej medför någon förskjutning i fråga om kontantlönerelationen till andra tjänstemän.

Bestämmelsen att från pensionsrätt och följaktligen från skyldighet att vidkännas pensionsavdrag undantages extra ordinarie tjänsteman, vilkens dagliga tjänstgöringstid vid ett och samma verk understiger hälften av den för ordinarie tjänstemän vid verket föreskrivna, bör enligt lönekommitténs mening kunna utgå. För att extra ordinarie anställning skall kunna beredas vid på dylikt sätt begränsad tjänstgöring erfordras Kungl. Maj:ts dispens från gällande bestämmelser, och sådan dispens torde endast meddelas i sällsynta undantagsfall. Med avseende å fall, där dispens av särskilda skäl beviljas, torde, så vitt lönekomittén kan finna, hinder icke behöva möta att med anställningen förena en mot tjänstgöringens omfattning och avlöningens storlek svarande pensionsrätt.

Vad angår den från enskilda järnvägar övertagna personalen, skall enligt meddelad föreskrift allmänna tjänstepensionsreglementet, där ej Kungl. Maj:t annorlunda särskilt förordnar, äga tillämpning å dylik personal, under förutsättning att vederbörande ej är delägare i enskild pensionsinrättning eller förutvarande enskild pensionsinrättning, som övertagits av staten, samt att han ej vid den tidpunkt, då befattningen erhållits, uppnått den i allmänna tjänstepensionsreglementet angivna pensionsåldern. I samband med den reglering av pensionsförhållandena för vissa anställningshavare vid statens järnvägar, som genomförts den 1 juli 1945, har också huvuddelen av den från enskilda järnvägar övertagna personal, som ägt delaktighet i enskild pensionsinrättning, erhållit tillfälle att övergå på allmänna tjänste- och familjepensionsreglementenas tillämpning. Vissa hithörande tjänstemän torde dock alltjämt vara undantagna från reglementenas tillämpning. Enligt från järnvägsstyrelsen inhämtad uppgift synas för närvarande 11 befattningshavare på aktiv stat vara undantagna, vilka emellertid samtliga ägt att, om de så önskat, övergå på reglementenas tillämpning. I den mån dylika tjänstemän efter löneregleringen ha skyldighet att erlägga pensionsavgifter till enskilda kassor eller försäkringsanstalter bör nettolönesystemet för deras vidkommande på lämpligt sätt modifieras. Det kan således visa sig påkallat att för dylika befattningshavare komplettera nettolönen med ett särskilt lönetillägg eller att för dem meddela särskilda avlöningsbestämmelser, som ersätta de bestämmelser, vilka framgå som resultat av den allmänna löneregleringen. Ett slutligt ställningstagande till förevarande spörsmål läser emellertid först kunna ske, sedan närmare klarlagts, vilka sinsemellan skilda kategorier av befattningshavare det i fortsättningen kan komma att beröra. Ställningstagandet bör också föregås av en undersökning om vilka möjligheter som finnas att avveckla dessa tjänstemäns särställning i pensionshänseende och att inordna dem under de eljest för statstjänstemän tillämpliga pensionsbestämmelserna. Den erforderliga utredningen i ämnet synes lämpligen böra komma till stånd genom järnvägsstyrelsens försorg.

Beträffande ordnandet av övningslärarnas anställnings- och avlöningsförhållanden pågår utredning genom 1941 års lärarlönesakkunniga. Lönekommittén förutsätter, att denna personalgrupp i samband med den lönereglering, som kan föranledas av nämnda utredning, skall överföras på de nya pensionsbestämmelsernas tillämpning.

I vissa fall, då allmän pensionsreglering eller omreglering av pensionsförhållandena för viss personalgrupp kommit till stånd, och särskilt när en sådan åtgärd genomförts utan samtidig höjning av löneställningen, har medgivande att kvarstå vid äldre pensionsbestämmelsers tillämpning lämnats tjänsteman, som icke önskade bliva omfattad av pensionsregleringen. Sådant medgivande har lämnats vid allmänna tjänstepensionsreglementets tillkomst och vid den år 1945 genomförda regleringen av pensionsförhållandena för personal, som övertagits från enskilda järnvägar. Där vederbörande begagnat sig av nu nämnt medgivande, ha såväl allmänna familjepensionsreglementets som allmänna tjänstepensionsreglementets tillämplighet uteslutits. Vidare har i samband med familjepensioneringens förstattligande — vilket skedde under giltighetstiden för 1936 års allmänna familjepensionsreglemente — möjlighet enligt de mellan staten och respektive familjepensionskassor träffade avtalen beretts kassadelägare att kvarstå å kassans reglemente och alltså få sina pensionsförhållanden helt reglerade enligt kassareglementets bestämmelser. Den som begagnat sig av dylik möjlighet har även — obligatoriskt — undantagits från tillämpningen av det år 1941 meddelade allmänna familjepensionsreglementet. Det är emellertid att märka, att undantagsförhållandet i enlighet med bestämmelserna i kassaavtalen endast består intill dess löneökning vunnits genom befordran och att ifrågavarande särförhållande därför numera i ett stort antal fall upphört.

I nu nämnda fall, där vederbörande tjänsteman kvarstår vid tillämpningen av tidigare pensionsbestämmelser, kan det självfallet inträffa, att övergången till nettolönesystem medför mindre kontant löneökning än som eljest generellt uppnås genom löneregleringen. Lönekommittén anser emellertid, av i stort sett samma skäl som anförts under 3 punkten här ovan, lämpligt att, då löne- och pensionsregleringar nu genomföras parallellt och innebära betydande förmåner, de även för här avsedda specialfall samordnas, så att tjänsteman, som övergår på löneregleringen, erhåller den i allmänhet tillämpliga nettolönen och de däremot svarande pensionsförmånerna. Att så skall ske utgör även en del av det vunna förhandlingsresultatet.

På sätt under 1—4 punkterna här ovan anförts torde således övergång till nettolönesystem numera icke medföra behov av särbestämmelser annat än för vissa enstaka tjänstemän vid statens järnvägar. Det synes tydligt, att den omständigheten att Kungl. Maj:t med riksdagens medgivande meddelar särskilda bestämmelser för dessa fall är en åtgärd av så begränsad räckvidd, att den icke rimligen kan rubba de i övrigt generellt föreliggande förutsättningarna för övergång till nettolönesystem. Att en betydande förenkling av avlönings- och pensionsväsendet måste uppkomma som följd av en sådan omläggning torde framgå av den lämnade redogörelsen.

Budgetfrågor. Lönekommittén anser sig slutligen böra något beröra frågan i vad mån en övergång till nettolönesystem medför behov av ändrade budgetära anordningar.

Såvitt lönekommittén kan finna inverkar ifrågavarande omläggning icke på sättet för bestridande av utgifterna för statstjänstemännens löner och pensioner. Avlöningsanslagen äro redan nu nettoberäknade, och pensionsutgifterna bestridas av särskilda riksstatsanslag eller, vad beträffar de affärsdrivande verken, av driftsmedel.

Vad däremot beträffar statsbidragsanslagen till avlöning åt lärarpersonalen vid det statsunderstödda kommunala skolväsendet, äro dessa för närvarande bruttoberäknade. De belopp, som motsvara pensionsavdragen, avföras från dessa anslag och tillgodoföras statens pensionsanstalt, där de gå i avräkning mot det belopp, som eljest skolat vara erforderligt för att täcka anstaltens löpande pensionsutgifter. Förutom med pensionsavdragsbeloppen och vissa andra tillgängliga medel finansieras dessa utgifter med erforderligt belopp från anslag under tolfte huvudtiteln. Det synes naturligast, att en övergång till nettolönesystem medför de förändringarna, att ifrågavarande statsbidragsanslag beräknas netto och att, då någon inleverering till pensionsanstalten av pensionsavdragsbeloppen ej skulle förekomma, anslaget till bidrag till pensioneringskostnaderna för statens pensionsanstalt undergår erforderlig höjning. Nämnas må, att riksräkenskapsverket i ett den 18 oktober 1945 dagtecknat remissyttrande, utan att i detta sammanhang ingå på nettolönefrågan, framställt förslag om en dylik omläggning i fråga om anslaget till bidrag till avlöning åt lärare vid folk- och småskolor. I yttrande häröver anförde statens pensionsanstalt att — med hänsyn till att löne- och pensionsbestämmelserna för folk- och småskollärare numera nära överensstämde med motsvarande bestämmelser för befattningshavare i statens tjänst och i betraktande av att överensstämmelse rådde jämväl i fråga om systemet för finansiering av pensioneringskostnaderna — så länge det nuvarande finansieringssystemet tillämpades i och för sig intet syntes vara att erinra mot den av riksräkenskapsverket ifrågasatta ändringen av förfaringsättet för redovisning av nämnda lärares pensionsavdrag. En sådan ändring skulle för övrigt för pensionsanstalten möjliggöra en noggrannare förutberäkning av det såsom bidrag till anstaltens pensioneringskostnader erforderliga anslaget, detta enär härvid skulle elimineras det osäkerhetsmoment, som visat sig föreligga i att redovisningen av pensionsavdragen företedde vissa ojämnheter från budgetår till budgetår. Samma förfaringsätt kunde tänkas böra komma till användning jämväl med avseende å vissa andra grupper av befattningshavare, däribland sådana, vilkas huvudmän hade att till pensioneringskostnaderna lämna bidrag, vilka avdroges vid utbetalningen av statsbidrag till lärarlönerna. Emellertid inginge i 1944 års pensionsutredningsuppdrag en omprövning av frågan om finansieringen av statens pensionsanstalts verksamhet, och det kunde ifrågasättas, om icke med en eventuell ändring av sättet för redovisning av folk- och småskollärarnas pensionsavdrag borde anstå, till dess ställning tagits till spörsmålet om sättet för finan-

sieringen av anstaltens pensionsverksamhet. I 1946 års statsverksproposition har (VIII h. t., sid. 317) förklarats, att den av riksräkenskapsverket ifrågasatta omläggningen icke för det dåvarande borde genomföras. Lönekommittén — som ej har anledning ingå på spörsmålet om redovisningen av pensionsbidragen från annan personal än som avses skola falla under löne regleringen eller av huvudmansavgifterna — anser emellertid förevarande spörsmål komma i sådant ändrat läge vid införandet av nettolönesystem, att en övergång till nettoredovisning kan av kommittén förordas.

4. Löneplanernas antal. Lönegrader och löneklasser.

Inom de områden, som 1945 års lönekommittés uppdrag avser, gälla, om man bortser från löneplanen för det kontraktsanställda manskapet, icke mindre än 25 löneplaner. I 19 av dessa äro lönerna dyrortsgraderade; i 6 är så icke fallet. I 14 av löneplanerna med dyrortsgraderade löner tillämpas samma löneklasssystem. Vilka dessa löneplaner äro framgår av följande sammanställning:

Löneförfattningar m. m.	Löneplanens beteckning	Löneplanen är tillämplig å nedan angivna tjänstemän	Löneplanen omfattar följande löneklasser
Civila avlöningsreglementet	A	Civila statstjänstemän, tillsatta medelst fullmakt eller konstitutorial	1—37
»	E	Rektorer m. fl., tillsatta medelst förordnande för viss tid	28—37
Civila icke-ordinariereglementet	Eo	Civila extra ordinarie statstjänstemän	a—32
»	Ex	Civila extra statstjänstemän och aspiranter	c—22
Särskilda avlöningsbestämmelser för extra ordinarie vård- och ekonomipersonal	V	Civila extra ordinarie statstjänstemän	e—8
»	MV	»	e—8
»	Ek	»	g—1
»	U	»	e—1
Militära avlöningsreglementet	Ca	Civilmilitära och civila beställningshavare, tillsatta medelst fullmakt	1—33
Militära icke-ordinariereglementet	M Eo	Civila och civilmilitära extra ordinarie statstjänstemän	a—32
»	M Ex	Civila och civilmilitära extra statstjänstemän	c—26
Avlöningsreglementet för de högre kommunala skolorna	K	Ordinarie, extra ordinarie och extra lärare vid de högre kommunala skolorna	1—26
Folkskolans avlöningsreglemente	L	Ordinarie och extra ordinarie lärare vid folkskolan m. fl.	1—21
Avlöningsreglementet för de statsunderstödda skolorna för bildbara sinnesslöa m. fl.	S	Ordinarie och extra ordinarie befattningshavare vid statsunderstödda skolor för bildbara sinnesslöa m. fl.	8—26

De återstående 5 löneplanerna med dyrortsgraderade löner äro angivna i följande tablå:

Löneförfattningar	Löneplanens beteckning	Löneplanen är tillämplig å nedan angivna tjänstemän
Militära avlöningsreglementet	Oa	Officerare, tillsatta medelst fullmakt
» »	UO	Underofficerare, tillsatta medelst fullmakt
» »	Oc	Fänrikar (i extra ordinarie anställning)
» »	UEo	Extra ordinarie underofficerare
Manskapsavlöningsreglementet	Mb	Manskap i vissa särskilda beställningar, tillsatta medelst konstitutorial

Löneplanerna Oa och UO äro tillämpliga jämväl på innehavare av beställningar, vid vilka utgår arvode i stället för lön.

Löneklassbeloppen i dessa 5 löneplaner skilja sig från löneklassbeloppen i de först redovisade 14 löneplanerna. Emellertid föreslår lönekommittén, såsom närmare beröres i det följande, att denna skillnad skall försvinna med den blivande löneregleringen. Vid sådant förhållande kunna alla dyrortsgraderade löner sammanföras i en enda löneplan.

Löneplanerna, som innehålla icke dyrortsgraderade löner, bilda två grupper. I den ena gruppen omfattar varje lönegrad en enda löneklass med ett enda lönebelopp. I den andra gruppen omfattar lönegraden flera löneklasser, och löneklassbeloppen äro olika för olika lönegrupper. Vilka löneplaner, som den förra gruppen omfattar, framgår av följande sammanställning:

Löneförfattningar	Löneplanens beteckning	Löneplanen är tillämplig å nedan angivna tjänstemän	Lönebeloppen variera mellan (kronor)
Civila avlöningsreglementet	B	Civila statstjänstemän, tillsatta medelst fullmakt	14 000—18 000
» »	C	Civila statstjänstemän, tillsatta medelst förordnande för viss tid eller tills vidare	9 000—36 000
Militära avlöningsreglementet	Ob	Officerare, tillsatta medelst fullmakt eller förordnande för viss tid	15 000—24 000
Militära avlöningsreglementet	Cb	Civilmilitära beställningshavare, tillsatta medelst fullmakt eller förordnande för viss tid	14 000—20 000
Civila icke-ordinariereglementet	B	Extra ordinarie statstjänstemän	14 000—18 000

Någon svårighet att sammanföra dessa lönebelopp i en löneplan finnes givetvis icke.

Löneplanerna, där lönegraden omfattar flera löneklasser och lönebeloppen äro olika för olika lönegrupper, måste såvitt nu kan bedömas bibehållas som speciella löneplaner. De avse lönebeloppen för provinsialläkare och distriktsveterinärer.

Vissa tjänstemän, å vilka civila avlöningsreglementet är tillämpligt, åtnjuta lön med belopp som särskilt anges i reglementet och alltså icke ingå i någon löneplan. Detta gäller för justitieråd och regeringsråd (årslön 22 000 kronor), landshövdingar (årslön 22 000 kronor), vissa professorer vid konsthögskolan (årslön 13 500 eller 10 500 kronor), en professor vid musikhögskolan (årslön 10 500 kronor) samt huvudlärare vid konstfackskolan (årslön 10 000 kronor). Hinder bör icke möta, att dessa löner få utgå enligt den gemensamma löneplanen för icke dyrortsgraderade löner.

För att ange de lönebelopp, som gälla för statstjänstemännen och de kommunalanställda lärare, om vilka här är fråga, skulle det således vara tillräckligt med en allmän löneplan för dyrortsgraderade löner, en allmän löneplan för icke dyrortsgraderade löner samt två speciella löneplaner. Dessa löneplaner kunna lämpligen betecknas nr 1—4. I förevarande betänkande behandlas endast de båda förstnämnda löneplanerna.

För närvarande erhålla de statliga tjänsterna samma lönegradsbeteckning som den löneplan, enligt vilken lön skall utgå. Av de sammanställningar, som intagits här ovan, framgår, hur föga följdriktiga dessa lönegradsbeteckningar äro. Det synes lönekommittén lämpligt att genom lönegradsbeteckningarna särskiljas:

- de tjänster, vid vilka lön utgår enligt skilda löneplaner,
- de tjänster, för vilka gälla olika anställningsformer, samt
- civila och militära tjänster.

Däremot synes tillräcklig anledning saknas att genom lönegradsbeteckningen särskilja civila och civilmilitära tjänster. Detta är icke heller möjligt för närvarande. Med civila tjänster avses i det följande även civilmilitära tjänster.

Ett allmänt önskemål är, att lönegradsbeteckningarna äro lätta att skriva och ej innehålla större antal bokstäver än som är nödvändigt.

Lämpligt synes vara, att civila och militära tjänster skiljas från varandra genom att de betecknas med respektive C och M.

Inom varje sådan grupp bör härefter uppdelning ske efter anställningsformer och löneförhållanden såsom nedan visas:

Anställningsform	Lönegradsbeteckning för tjänster med lön enligt			
	löneplan nr 1		löneplan nr 2	
	civila	militära	civila	militära
<i>Ordinarie anställning.</i>				
Fullnakt eller konstitutorial	Ca	Ma	Co	Mo
Förordnande för viss tid	Cb	(Mb)	Cp	Mp
Förordnande för begränsad anställningstid	(Cc)	(Mc)	Cq	(Mq)
Förordnande tills vidare	(Cd)	Md	Cr	(Mr)
<i>Icke-ordinarie anställning.</i>				
Förordnande såsom extra ordinarie	Ce	Me	Cs	(Ms)
Förordnande såsom aspirant	Cf	(Mf)	(Ct)	(Mt)

De lönegradsbeteckningar, som i tabellen äro satta inom parentes, komma icke — i varje fall icke för närvarande — till användning. För större överskådlighet intages här efterföljande tabell, där sist angivna lönegradsbeteckningar uteslutits:

Anställningsform	Lönegradsbeteckning för tjänster med lön enligt			
	löneplan nr 1		löneplan nr 2	
	civila	militära	civila	militära
<i>Ordinarie anställning.</i>				
Fullmakt eller konstitutorial	Ca	Ma	Co	Mo
Förordnande för viss tid	Cb	—	Cp	Mp
Förordnande för begränsad anställningstid	—	—	Cq	—
Förordnande tills vidare	—	Md	Cr	—
<i>Icke-ordinarie anställning.</i>				
Förordnande såsom extra ordinarie	Ce	Me	Cs	—
Förordnande såsom aspirant	Cf	—	—	—

För provinsialläkare och distriktsveterinärer skulle behövas särskilda beteckningar, lämpligen Coa och Cob. De ordinarie kommunala lärartjänsterna böra erhålla lönegradsbeteckningen Ca, ehuru de icke tillsättas medelst fullmakt eller konstitutorial. Detsamma bör gälla de ordinarie befattningshavarna vid statsunderstödda skolor för bildbara sinnesslöa.

Beträffande varje särskild grupp med gemensam lönegradsbeteckning av de tjänster, vid vilka lönen skulle utgå enligt löneplan nr 1, d. v. s. enligt den dyrortsgrupperade löneplanen, får lönekommittén framhålla följande.

1. *Tjänster med lönegradsbeteckningen Ca.* Denna lönegradsbeteckning skulle tillkomma de tjänster, som nu ha lönegradsbeteckningarna A, Ca, KO, LO och SO.

För tjänster med lönegradsbeteckningen A finnas 34 lönegrader med tillhopa 37 löneklasser. För tjänster med de övriga lönegradsbeteckningarna finnes ett mindre antal lönegrader, som äro helt lika A-lönegraderna med samma ordningsnummer.

Varje lönegrad, som har lägre ordningsnummer än 20, innehåller 5 löneklasser. De högre lönegraderna innehålla, var och en, 4 löneklasser. För kvinnliga befattningshavare vid folkskolan, vid de högre kommunala skolorna och vid skolorna för bildbara sinnesslöa tillämpas dock icke den högsta löneklassen i vederbörande lönegrad.

I lönekommitténs direktiv har, främst för de lägre gradernas del, påpekats, att de statsanställda till följd av det statliga lönesystemets utformning i början av sin bana äro förhållandevis sämre ställda än närmast motsvarande anställningshavare på allmänna arbetsmarknaden, även om de skulle kom-

ma över lessa, när de nå slutlönen i respektive befattningar. Lönekommittén anser sig böra förorda, att lönegraderna skola omfatta högst fyra löneklasser genom att lägsta löneklassen strykes för de lägre lönegraderna. Härigenom erhålles för begynnelselöneklassen i ifrågavarande lönegrader en löneökning utöver den som följer av de nya lönebelopp, vilka lönekommittén i annat sammanhang förordar. Då tidsintervallen för uppflyttning i högre löneklass anses böra bibehållas vid tre år, får också begränsningen av antalet löneklasser till resultat att slutlön kan uppnås tre år tidigare än vad nu är fallet.

Såsom nyss angavs, tillämpas icke den högsta löneklassen i vederbörande lönegrad å kvinnliga befattningshavare vid folkskolan, vid de högre kommunala skolorna och vid skolorna för bildbara sinnesslöa. Anledningen till denna begränsning framgår av 1941 års lärarlönesakkunnigas betänkande (st. off. utr. 1942:9) med förslag till folkskolans avlöningsreglemente m. m. Det påpekas i nämnda betänkande, att ur principiell synpunkt inga bärande skäl kunna anföras för begränsningen, vilken emellertid förordades av de sakkunniga särskilt med hänsyn till det dåvarande statsfinansiella läget. Lönekommittén förordar, att de kvinnliga befattningshavare, om vilka nu är fråga, vid löneregleringens ikraftträdande erhålla rätt att åtnjuta lön jämväl enligt lönegradens högsta löneklass.

Beträffande lönegradernas antal vill lönekommittén framhålla, att det visserligen i och för sig kan ifrågasättas, om tillräckliga skäl föreligga att fördela tjänsterna på ett så stort antal lönegrader som nu är fallet. Då emellertid en allmän saklig omprövning av lönegradsplaceringarna icke ingår i lönekommitténs uppdrag, innebär kommitténs förslag icke någon principiell ändring i förevarande hänseende. En viss omreglering måste dock vidtagas på grund av förslaget om begränsning av antalet löneklasser i de lägre lönegraderna. Detta förslag föranleder nämligen, att nuvarande 19 lönegraden måste utgå. I nämnda lönegrad äro endast ett fåtal tjänster placerade. Lönekommittén har vid sina beräkningar utgått från, att dessa tjänster böra vid löneregleringens genomförande jämföras med de tjänster, som nu tillhöra 18 lönegraden, men förutsätter att denna fråga underkastas en närmare prövning i samband med remissbehandlingen av förevarande betänkande.

På grund av vad sålunda anförts borde antalet lönegrader med beteckningen Ca utgöra 33 med tillhoppa 36 löneklasser. Den lägsta av löneklasserna skulle motsvara den nuvarande andra löneklassen. På löneplanen nr 1 måste emellertid, såsom skall närmare beröras vid behandlingen av den grupp av tjänster, som skulle erhålla lönegradsbeteckningen Ce, under sistnämnda löneklass upptagas 4 lägre löneklasser, avsedda för 4 lönegrader, som äro lägre än Ca-lönegraderna. Dessa fyra lönegrader erfordras för vissa extra ordinarie befattningar, som sakna motsvarighet i ordinarie befattningar. Lönekommittén anser sig visserligen icke böra ingå på frågan, huruvida vissa tjänster skola vara ordinarie eller extra ordinarie. Lönesystemet bör dock enligt kommitténs mening uppbyggas så, att det icke förhindrar ordinarie anställning även i de lägsta lönegraderna. Antalet lönegrader med be-

teckningen Ca bör med hänsyn härtill utgöra 37. I efterföljande tabell upp- tagas de nya lönegraderna, vilka löneklasser envar av dem skall omfatta, dessa löneklassers närmaste motsvarighet på nuvarande löneplaner samt hur tjänstemännen skola inplaceras i de nya lönegraderna.

Lönegrad		Vidstående löne- klassers närmaste motsvarighet på nuvarande lönepla- nerna A m. fl., löneklasserna nr	I lönegraden placeras tjänstemän, som enligt nuvarande terminologi tillhöra nedan angiven lönegrad och löneklass
nr	omfattar löneklasserna nr		
1	1— 4	(c—a), 1	
2	2— 5	(b, a), 1, 2	
3	3— 6	(a), 1—3	
4	4— 7	1— 4	
5	5— 8	2— 5	A, Ca 1: 1— 5
6	6— 9	3— 6	» » 2: 2— 6
7	7—10	4— 7	» » 3: 3— 7
8	8—11	5— 8	» » 4: 4— 8
9	9—12	6— 9	» » 5: 5— 9
10	10—13	7—10	» » 6: 6—10
11	11—14	8—11	» » 7: 7—11
12	12—15	9—12	» » 8: 8—12
13	13—16	10—13	» », LO 9: 9—13
14	14—17	11—14	» » 10: 10—14
15	15—18	12—15	» », SO 11: 11—15
16	16—19	13—16	» » 12: 12—16
17	17—20	14—17	» » 13: 13—17
18	18—21	15—18	» », SO 14: 14—18
19	19—22	16—19	» », SO 15: 15—19
20	20—23	17—20	» », KO, LO 16: 16—20
21	21—24	18—21	» », LO, SO 17: 17—21
22	22—25	19—22	» », KO 18: 18—22; A, Ca, SO 19: 19—23
23	23—26	20—23	» » 20: 20—23
24	24—27	21—24	» », KO, SO 21: 21—24
25	25—28	22—25	» » 22: 22—25
26	26—29	23—26	» », KO, SO 23: 23—26
27	27—30	24—27	» » 24: 24—27
28	28—31	25—28	» » 25: 25—28
29	29—32	26—29	» » 26: 26—29
30	30—33	27—30	» » 27: 27—30
31	31—34	28—31	» » 28: 28—31
32	32—35	29—32	» » 29: 29—32
33	33—36	30—33	» » 30: 30—33
34	34—37	31—34	» » 31: 31—34
35	35—38	32—35	» » 32: 32—35
36	36—39	33—36	» » 33: 33—36
37	37—40	34—37	» » 34: 34—37

2. *Tjänster med lönegradsbeteckningen Cb.* Denna lönegradsbeteckning skulle tillkomma de tjänster, som nu ha lönegradsbeteckningen E.

För dessa tjänster finnas nu 14 lönegrader, av vilka 3 icke tagas i anspråk. Varje lönegrad omfattar en viss löneklass i löneplanen A. Då vissa lönegrader omfatta samma löneklass, utgör löneplansbeloppens reella antal 10. Av dessa användas 9. När olika lönegrader omfatta samma löneklass, skilja sig lönegradernas pensionsunderlag och därför också deras pensionsavdrag från varandra. Vid övergång till nettolönesystem böra emellertid lönebeloppen för tjänster, som nu tillhöra sist avsedda lönegrader, bliva lika stora. Huruvida alltjämt olika pensionsunderlag böra gälla, får upptagas till övervägande vid de nya pensionsbestämmelsernas utformning. Denna fråga bör enligt lönekommitténs mening icke påverka lönegradernas antal.

Antalet lönegrader med beteckningen Cb borde alltså utgöra 9. Lönekommittén vill emellertid förorda, att detta antal utökas till 14 och får till stöd härför åberopa följande.

Utmärkande för de tjänster, som nu ha lönegradsbeteckningen E, är, att lönen vid dem är dyrortsgraderad ehuru de tillsätts medelst förordnande för viss tid. Och ändå befinna de sig i lönelägen, som motsvara andra tjänsters med icke dyrortsgraderade löner, vilka tillsätts på samma sätt. I samma lönelägen befinna sig också tjänster med dyrortsgraderade löner, som tillsätts genom fullmakt eller konstitutorial. Det synes lämpligt, att inom lönesystemet finnes spelrum för olika anställningsformer, så att i de olika fallen alltid den lämpligaste kan väljas. Lönesystemet bör redan från början uppbyggas med tanke härför. Huruvida för civilförvaltningen — utöver de nuvarande E-tjänsterna — behov kan anses förefinnas av förordnandetjänster med dyrortsgraderad lön kan icke med säkerhet bedömas utan en särskild prövning av de olika fallen. Det faller icke inom lönekommitténs uppdrag att ingå på en sådan prövning. Dock synes det sannolikt att en sådan avlöningsform i vissa fall skulle vara ändamålsenlig. Om flera i princip likvärdiga tjänster finnas på olika dyrorter och de med hänsyn härtill anses böra förenas med olika stora löner, synes det naturligt att lönedifferentieringen icke genomföres genom att tjänsterna placeras i olika lönegrader utan genom deras inplacering i en lönegrad, som inrymmer dyrortsgraderade löner. På grund av vad sålunda anförts bör möjlighet öppnas att i de lägen, där den dyrortsgrupperade och den icke dyrortsgrupperade löneplanen sammanfalla, alternativt inrätta förordnandetjänster med icke dyrortsgraderad och med dyrortsgraderad lön. Till de sistnämnda skulle de nuvarande E-tjänsterna höra.

Enligt det förslag till nya löneplaner, som framlägges i det följande, motsvarar det lägsta beloppet på den icke dyrortsgrupperade löneplanen (löneplanen nr 2) närmast lönebeloppet å 5-ort i 27 löneklassen i den dyrortsgrupperade löneplanen (löneplanen nr 1). Första lönegraden med beteckningen Cb bör därför enligt lönekommitténs uppfattning omfatta sistnämnda löneklass. De övriga lönegraderna böra omfatta de därefter följande löneklasserna i löneplan nr 1 på sätt framgår av nedanstående tabell.

Lönegrad		Lönegrad		Lönegrad	
nr	omfattar löneklassen med följande nr å löneplan nr 1	nr	omfattar löneklassen med följande nr å löneplan nr 1	nr	omfattar löneklassen med följande nr å löneplan nr 1
1	27	6	32	11	37
2	28	7	33	12	38
3	29	8	34	13	39
4	30	9	35	14	40
5	31	10	36		

De nuvarande tjänsterna med lönegradsbeteckningen E skulle inplaceras i de nya lönegraderna på följande sätt:

Lönegrad nr	T j ä n s t e r
5	Rektor vid hantverksskola för blinda, föreståndare för teckningslärarinstitutet
6	Rektor i avlöningsgrupp IV vid dövstumskola
7	Rektor i avlöningsgrupp IV vid realskola eller i avlöningsgrupp III vid dövstumskola, rektor vid vårdanstalt för blinda med komplicerat lyte
8	Rektor i avlöningsgrupp III vid realskola, småskoleseminarium eller navigations-skola eller i avlöningsgrupp II vid dövstumskola
9	Rektor i avlöningsgrupp II vid realskola, småskoleseminarium eller navigations-skola
10	Rektor i avlöningsgrupp I vid realskola eller navigationsskola
11	Rektor i avlöningsgrupp III vid högre allmänt läroverk, folkskoleseminarium eller tekniskt läroverk, rektor vid institutet och förskolan för blinda
12	Rektor i avlöningsgrupp II vid högre allmänt läroverk eller tekniskt läroverk, rektor vid konstfackskolan
13	Rektor i avlöningsgrupp I vid högre allmänt läroverk, folkskoleseminarium eller tekniskt läroverk, rektor vid försvarets läroverk

3. *Tjänster med lönegradsbeteckningen Ce.* Denna lönegradsbeteckning skulle tillkomma de tjänster, som nu ha lönegradsbeteckningarna Eo, V, MV, Ek, U, MEo, KEo, LEo och SEo.

För tjänster med lönegradsbeteckningarna Eo och MEo finnas 30 lönegrader med tillhoppa 33 löneklasser. Den lägsta löneklassen betecknas a. För tjänster med lönegradsbeteckningarna KEo, LEo och SEo finnes ett mindre antal lönegrader, som äro helt lika Eo- och MEo-lönegraderna med samma ordningsnummer. För tjänster med lönegradsbeteckningarna V, MV, Ek och U finnas dels vissa lönegrader, som helt motsvara Eo- och MEo-lönegrader, och dels lönegrader, som omfatta en eller flera löneklasser lägre än löneklassen a. Den lägsta löneklassen betecknas g.

Varje Eo- och MEo-lönegrad, som har lägre ordningsnummer än 20, innehåller 5 löneklasser. De högre lönegraderna innehålla, var och en, 4 löneklasser. Detsamma gäller även lönegraderna med beteckningarna KEo, LEo och SEo, dock med den begränsningen att den högsta löneklassen i vederbörande lönegrad icke tillämpas för kvinnliga befattningshavare.

Löneklassernas antal i lönegraderna med beteckningarna V, MV, Ek och U utgör lägst tre och högst fem.

Lönekommittén har i första avdelningen av detta betänkande påpekat, att den extra ordinarie anställningsformens användningsområde successivt kommit att i större omfattning sammanfalla med den ordinarie anställningsformens. Denna utveckling återspeglas också däri, att lönesättningen för de extra ordinarie tjänstemännen alltmera närmat sig lönesättningen för motsvarande ordinarie tjänstemän från att tidigare ha väsentligt avvikit från densamma. Även de extra ordinarie befattningshavarnas förmåner utöver själva avlöningen ha alltmer kommit att motsvara förmånerna för ordinarie tjänstemän. Numera innehålla lönegraderna för extra ordinarie tjänster lika stort antal löneklasser som lönegraderna för motsvarande ordinarie tjänster. Begynnelselöneklassen i lönegrad för extra ordinarie tjänst utgöres dock av löneklassen närmast under begynnelöneklassen för motsvarande ordinarie tjänst och samma förhållande råder mellan övriga löneklasser. Löne-kommittén anser starka skäl tala för att denna skillnad nu borttages och förordar därför, att lönegraderna med samma nummer för ordinarie och extra ordinarie tjänstemän skola innehålla samma löneklasser. Härmed avses icke att ändra det förhållandet, att vissa extra ordinarie tjänster, exempelvis lärar- och amanuéstjänster, ha lägre lönegradsplacering än ordinarie tjänster i samma befordringsgång. Å andra sidan får den förbättrade löneställning för extra ordinarie tjänstemän, som ifrågavarande reform medför, icke föranleda, att de placeras i lägre lönegrader än som motsvara dem, som nu tillämpas.

Liksom förordats för motsvarande ordinarie befattningshavare anser löne-kommittén, att de kvinnliga befattningshavare, som nyss angåvos, böra vid löneregleringens ikraftträdande få rätt att åtnjuta lön jämväl enligt lönegradens högsta löneklass.

Den föreslagna likheten beträffande lönegraderna för extra ordinarie och ordinarie tjänstemän medför, att även de förstnämndas lönegrader skola omfatta högst fyra löneklasser. Härigenom försvinner den nuvarande 19 lönegraden. Löne-kommittén har vid sina beräkningar utgått från, att nuvarande extra ordinarie tjänster i 19 lönegraden skola vid löneregleringens genomförande jämsställas med de extra ordinarie tjänster, som nu tillhöra 18 lönegraden, men förutsätter att denna fråga underkastas en närmare prövning i samband med remissbehandlingen av detta betänkande.

Såsom i det föregående angivits utgör löneklassen g den lägsta löneklassen för de lönegrader, om vilka nu är fråga. Denna löneklass anger, kan man säga, den lägsta lönenivån i det nuvarande dyrortsgrupperade löneplanssystemet. Löne-kommittén kommer vid framläggande av förslag till ny dyrortsgrupperad löneplan (löneplan nr 1) att förordna en väsentlig höjning av den lägsta lönenivån. Nämnda löneplan kommer med hänsyn härtill att sakna motsvarigheter icke blott till löneklassen g utan också till de därefter följande löneklasserna f, e och d. Däremot innehåller löneplanen motsvarigheter till löneklasserna c, b, a och 1. Dessa 4 löneklasser giva av syste-

matiska skäl upphov till 4 lönegrader, vilka ligga under den lönegrad, som på den nya löneplanen motsvarar den nuvarande första lönegraden. Lönegraderna i fråga äro framför allt avsedda för den extra ordinarie vård- och ekonomipersonalen. Utöver de nu angivna 4 lönegraderna erfordras för den extra ordinarie personal, varom här är fråga, ett antal högre lönegrader. Enligt lönekommitténs mening bör antalet lönegrader med beteckningen Ce överensstämma med antalet lönegrader med beteckningen Ca. Det skulle

Lönegrad		Vidstående löneklassers närmaste motsvarighet på nuvarande löneplanerna Eo m. fl., löneklasserna nr	I lönegraden placeras tjänstemän, som enligt nuvarande terminologi tillhöra nedan angiven lönegrad och löneklass
nr	omfattar löneklasserna nr		
1	1—4	c—1	
2	2—5	b—2	
3	3—6	a—3	
4	4—7	1—4	
5	5—8	2—5	Eo, MEo, 1: a—4
6	6—9	3—6	› › 2: 1—5
7	7—10	4—7	› › 3: 2—6
8	8—11	5—8	› › 4: 3—7
9	9—12	6—9	› › 5: 4—8
10	10—13	7—10	› › 6: 5—9
11	11—14	8—11	› › , LEO 7: 6—10
12	12—15	9—12	› › 8: 7—11
13	13—16	10—13	› › , SEo 9: 8—12
14	14—17	11—14	› › 10: 9—13
15	15—18	12—15	› › 11: 10—14
16	16—19	13—16	› › 12: 11—15
17	17—20	14—17	› › 13: 12—16
18	18—21	15—18	› › , LEO 14: 13—17
19	19—22	16—19	› › , KEO, LEO 15: 14—18
20	20—23	17—20	› › , KEO 16: 15—19
21	21—24	18—21	› › 17: 16—20
22	22—25	19—22	› › , KEO 18: 17—21; Eo, MEo 19: 18—22
23	23—26	20—23	› › 20: 19—22
24	24—27	21—24	› › , KEO 21: 20—23
25	25—28	22—25	› › 22: 21—24
26	26—29	23—26	› › 23: 22—25
27	27—30	24—27	› › 24: 23—26
28	28—31	25—28	› › 25: 24—27
29	29—32	26—29	› › 26: 25—28
30	20—33	27—30	› › 27: 26—29
31	31—34	28—31	› › 28: 27—30
32	32—35	29—32	› › 29: 28—31
33	33—36	30—32 (33)	› › 30: 29—32
34	34—37	31, 32 (33, 34)	
35	35—38	32 (33—35)	
36	36—39	(33—36)	
37	37—40	(34—37)	

alltså utgöra 37. I en här införd tabell upptagas de nya lönegraderna, vilka löneklasser envar av dem skall omfatta, dessa löneklassers närmaste motsvarighet på nuvarande löneplaner samt hur tjänstemännen skola inplaceras i de nya lönegraderna.

Lönegradsplaceringen för de befattningshavare, som nu åtnjuta lön enligt någon av löneplanerna V, MV, Ek och U, kan icke nu angivas utan måste bestämmas vid den pågående särskilda utredningen om vård- och ekonomipersonalens löneställning.

4. *Tjänster med lönegradsbeteckningen Cf.* Denna lönegradsbeteckning skulle tillkomma de tjänster, som nu ha lönegradsbeteckningarna Ex, MEx och KEx, såvitt fråga är om rekryteringspersonal på aspirantstadiet.

I första avdelningen av detta betänkande har lönekommittén framhållit, att aspirantanställningen borde avse en relativt kort tjänstgöringstid, som i intet fall borde överstiga tre år. Med hänsyn härtill böra lönegraderna för aspiranterna — liksom redan nu är fallet vid kommunikationsverken — omfatta endast en löneklass. Lönekommittén förordar, att denna skall ligga två löneklasser under den blivande begynnelselöneklassen för ordinarie eller extra ordinarie tjänstemän i motsvarande lönegrad.

5. *Tjänster med lönegradsbeteckningen Ma.* Denna lönegradsbeteckning skulle tillkomma de beställningar, som nu ha lönegradsbeteckningarna Oa, UO och Mb. Lönekommittén anser det icke vara nödvändigt med olika lönegradsbeteckningar allt efter det fråga är om officers-, underofficers- eller manskapsbeställning.

För beställningar med lönegradsbeteckningen Mb finnas två lönegrader. Den högre av dessa lönegrader (flaggkorpralsgraden) tillämpas emellertid endast övergångsvis, så länge nuvarande beställningshavare i denna lönegrad kvarstå i tjänst. Löneklassernas antal i varje lönegrad utgör 5.

För beställningar med lönegradsbeteckningen UO finnas tre lönegrader. Varje lönegrad omfattar 5 löneklasser.

För beställningar med lönegradsbeteckningen Oa finnas sex lönegrader. Den lägsta av dessa (lönegraden för ordinarie fänrik) tillämpas ej längre. Den därefter följande lönegraden (löjtnantslönegraden) omfattar 5 löneklasser. Härefter följa kaptenslönegraden med 4 löneklasser, majors- och överstelöjtnantslönegraderna med vardera 3 löneklasser samt överstelönegraden med 1 löneklass.

Lönekommittén anser, såsom redan antytts i det föregående, att samma löneklassbelopp böra tillämpas för de militära beställningshavarna som för de civila tjänstemännen. Kommittén får härom närmare anföra följande.

Det nuvarande avlöningssystemet för officerare och underofficerare blev till sina huvuddrag utformat vid 1921 års riksdag. Till grund för riksdagens beslut låg ett av Kungl. Maj:t i proposition nr 350 framlagt, av de s. k. 1918 års militära avlöningssakkunniga utarbetat betänkande rörande löne-

reglering för arméns och marinens personal. De sakkunniga hade i stort sett förordat, att det då nya lönesystemet för kommunikationsverken, vilket senare successivt utsträcktes att omfatta större delen av den civila statsförvaltningen, skulle tillämpas jämväl på försvarsväsendets personal. En direkt inpassning av lönerna för militära beställningshavare inom olika lönegrader i den för kommunikationsverken gällande och för statsdepartementen m. fl. verk föreslagna löneplanen hade de sakkunniga emellertid icke ansett vara möjlig att genomföra. Till motivering härför anförde de sakkunniga bl. a.

Tillsättandet av befattningarna vid kommunikationsverken skedde i regel först efter det desamma förklarats lediga till ansökan och efter prövning av de sökandes skicklighet och förtjänst. Befordran vid dessa verk kunde vidare på grund av de olika kompetensfordringar, som gällde för skilda grupper av befattningar, åtminstone för de lägre av dessa grupper i regel utsträckas endast över ett mindre antal lönegrader och merendels över sådana, som vore varandra närliggande och hade ett flertal löneklasser gemensamma. Härigenom hade det vid anordnandet av löneskalorna för kommunikationsverkens befattningshavare låtit sig göra att bestämma stegringarna i avlöning från lägre till högre löneklasser till relativt låga belopp. Då därjämte pensionsåldern för befattningshavarna vid kommunikationsverken vore så hög som 67 (i vissa fall 60) år, hade möjlighet förefunnits att med användande av sådana smärre skillnadsbelopp mellan högre och lägre löneklasser lägga löneskalorna så, att personalen i varje särskild kategori kunde vinna uppflyttning till de högsta löneklasserna inom de olika lönegrader, vartill befordran högst kunde vinnas, i god tid före pensionsålderns inträdande.

Vad åter beträffade kompaniofficers- och underofficersgraderna, tillsattes beställningarna i dessa grader utan ansökan och nästan undantagslöst efter tur, d. v. s. med hänsyn till uppnådd tjänsteålder vid vederbörligt truppförband (kår). Varje sådan beställningshavare, mot vilken anmärkning i tjänsten icke förekomme, kunde sålunda i regel påräkna befordran till kapten, resp. fanjunkare (flaggunderofficer, underofficer av 1. graden). Den tid, varunder vederbörande beställningshavare kvarstode i de lägre beställningarna inom ifrågovarande grader — såsom löjtnant och underlöjtnant (fänrik), resp. sergeant (underofficer av 3., 2. graden) — vore i allmänhet relativt kort. Då därjämte pensionsåldern för nämnda officerare och underofficerare vore väsentligt lägre än för kommunikationsverkens personal — 50 år vid armén och 55 år vid marinen — hade antalet löneuppflyttningar (löneklasser) i kompaniofficers- och underofficersgraderna måst begränsas till ett mindre antal än det, som upptagits för sistnämnda personal. Å andra sidan hade det befunnits nödvändigt att göra skillnaden i lönebelopp vid uppflyttning från lägre till högre löneklass större för de militära beställningshavarna än för befattningshavarna vid kommunikationsverken, för att de förra skulle kunna, i mån av vunnen befordran, beredas en avlöning, som motsvarade arbetets art och tjänsteansvarets betydelse i de olika beställningarna. Och slutligen hade måst tillses, att en icke alltför obetydlig slutavlöning komme att utgå i kaptensbeställningarna, resp. beställningarna för fanjunkare (flaggunderofficer, underofficer av 1. graden), då dessa beställningar vore de högsta, som ernådades av flertalet av ifrågovarande militära personal.

I det med stöd av 1921 års riksdagsbeslut utfärdade provisoriska s. k. officersavlöningsreglementet (1921: 388) var — i överensstämmelse med de sakkunnigas förslag i ämnet — spännvidden inom varje lönegrad betydligt större än i närmast motsvarande civila lönegrad, varjämte skillnaden mellan två

lönklasser i de för officerare och underofficerare gällande löneplanerna i allmänhet uppgick till ett belopp, som utgjorde en och en halv å två gånger skillnaden mellan två civila löneklasser i motsvarande löneläge. Även i de senare militära avlöningsreglementena, nämligen avlöningsreglementet den 20 maj 1927 (nr 170) för officerare och underofficerare samt civilmilitära beställningshavare på aktiv stat m. fl. ävensom det nu gällande militära avlöningsreglementet, äro förhållandena enahanda.

Relationen mellan civil och militär lön på högsta ortsgrupp enligt nu gällande avlöningsreglementen belyses av följande sammanställning; relationen mellan lönerna på andra ortsgupper skiljer sig endast obetydligt härifrån.

Militär		N u v a r a n d e	
lönegrad	lönklass	bruttolönerelation	nettolönerelation
UO 1	1	A 8 + 0.597 (A 9—A 8)	A 8: 8 + 0.386 (A 9: 9—A 8: 8)
	2	A 9 + 0.823 (A 10—A 9)	A 8: 9 + 0.632 (A 9: 10—A 8: 9)
	3	A 11 + 0.200 (A 12—A 11)	A 9: 11 + 0.051 (A 10: 12—A 9: 11)
	4	A 12 + 0.900 (A 13—A 12)	A 9: 12 + 0.838 (A 10: 13—A 9: 12)
	5	A 14 + 0.587 (A 15—A 14)	A 10: 14 + 0.581 (A 11: 15—A 10: 14)
UO 2	3	A 11 + 0.200 (A 12—A 11)	A 11: 11
	4	A 12 + 0.900 (A 13—A 12)	A 11: 12 + 0.797 (A 12: 13—A 11: 12)
	5	A 14 + 0.587 (A 15—A 14)	A 12: 14 + 0.553 (A 13: 15—A 12: 14)
	6	A 16	A 13: 16
	7	A 17 + 0.030 (A 18—A 17)	A 13: 17 + 0.031 (A 14: 18—A 13: 17)
UO 3	5	A 14 + 0.587 (A 15—A 14)	A 14: 14 + 0.548 (A 15: 15—A 14: 14)
	6	A 16	A 15: 16
	7	A 17 + 0.030 (A 18—A 17)	A 15: 17 + 0.032 (A 16: 18—A 15: 17)
	8	A 18 + 0.030 (A 19—A 18)	A 15: 18 + 0.032 (A 16: 19—A 15: 18)
	9	A 19 + 0.085 (A 20—A 19)	A 15: 19 + 0.090 (A 16: 20—A 15: 19)
Oa 2	3	A 13 + 0.775 (A 14—A 13)	A 13: 13 + 0.425 (A 14: 14—A 13: 13)
	4	A 15 + 0.957 (A 16—A 15)	A 14: 15 + 0.762 (A 15: 16—A 14: 15)
	5	A 17 + 0.478 (A 18—A 17)	A 15: 17 + 0.381 (A 16: 18—A 15: 17)
	6	A 19 + 0.127 (A 20—A 19)	A 16: 19 + 0.075 (A 17: 20—A 16: 19)
	7	A 20 + 0.831 (A 21—A 20)	A 16: 20 + 0.827 (A 17: 21—A 16: 20)
Oa 3	7	A 20 + 0.831 (A 21—A 20)	A 20: 20 + 0.615 (A 21: 21—A 20: 20)
	8	A 22 + 0.640 (A 23—A 22)	A 21: 22 + 0.511 (A 22: 23—A 21: 22)
	9	A 24 + 0.303 (A 25—A 24)	A 22: 24 + 0.245 (A 23: 25—A 22: 24)
	10	A 25 + 0.909 (A 26—A 25)	A 22: 25 + 0.907 (A 23: 26—A 22: 25)
Oa 4	10	A 25 + 0.909 (A 26—A 25)	A 24: 25 + 0.807 (A 25: 26—A 24: 25)
	11	A 27 + 0.394 (A 28—A 27)	A 25: 27 + 0.342 (A 26: 28—A 25: 27)
	12	A 28 + 0.879 (A 29—A 28)	A 25: 28 + 0.880 (A 26: 29—A 25: 28)
Oa 5	12	A 28 + 0.879 (A 29—A 28)	A 27: 28 + 0.886 (A 28: 29—A 27: 28)
	13	A 29 + 0.848 (A 30—A 29)	A 27: 29 + 0.852 (A 28: 30—A 27: 29)
	14	A 30 + 0.818 (A 31—A 30)	A 27: 30 + 0.819 (A 28: 31—A 27: 30)
Oa 6	15	A 34	A 31: 34

Att direkt inordna de militära beställningshavarna i civila lönegrader skulle, såsom av det förestående torde ha framgått, innebära en mycket betydande omläggning av det militära lönesystemet. Lönekommittén anser sig icke böra föreslå en sådan omläggning, som också måste vara förknippad med en tjänsteförteckningsrevision. Det förslag, som lönekommittén här framlägger, innebär därför endast att de civila och militära löneklassbeloppen göras lika. Redan en reform i denna begränsade omfattning är enligt lönekommitténs mening betydelsefull ur systematisk synpunkt.

Av det föregående framgår, att för tjänster med lönegradsbeteckningen Ma skulle, om man bortser från den nuvarande, endast övergångsvis tillämpade högre Mb-lönegraden, behövas nio lönegrader. Vid löneregleringen böra de militära beställningshavarna i lägre löneställning i princip erhålla — utöver den löneförbättring som följer av löneklassbeloppen i de nya löneplanerna — samma löneförbättring som skulle tillkomma motsvarande civila befattningshavare på grund av begränsningen i antalet löneklasser. Motsvarande begränsning bör för övrigt genomföras även för de militära beställningarna. Med beaktande härav och med iakttagande av de tekniska problem, som omläggningen skapar samt med tillmötesgående av vissa vid förhandlingarna från personalrepresentanternas sida framställda önskemål, har lönekommittén funnit, att de nya lönegraderna böra uppbyggas på sätt framgår av följande tabell. I tabellen anges också, hur beställningshavarna skola inplaceras i nämnda lönegrader.

L ö n e g r a d		I lönegraden placeras beställningshavare, som enligt nuvarande terminologi tillhöra nedan angiven lönegrad och löneklass
nr	omfattar löneklasserna nr	
1		
2	13, 14, 16, 18	UO 1: 1—5
3	14, 16, 18, 20	UO 2: 3—7
4	— 18, 20, 22	UO 3: 5—9
5	18, 20, 22, 24	Oa 2: 3—7
6	24, 26, 28, 29	Oa 3: 7—10
7	29, 31, 32	Oa 4: 10—12
8	32, 33, 34	Oa 5: 12—14
9	37	Oa 6: 15

Med hänsyn till pågående utredning angående det militära manskapets löneställning ha löneklasserna till den första lönegraden, som är avsedd att ersätta nuvarande lönegraden Mb 1, icke kunnat angivas. Även löneklasserna till de därefter följande lönegraderna kunna påverkas av resultatet av nämnda utredning. Om därvid eller framdeles fråga uppkommer om ändrad löneställning för militär personal, kan förtjäna övervägas om ej konstruktionen av de för denna avsedda lönegraderna bör närmare anpassas efter de civila lönegradernas konstruktion.

Lönekommittén vill framhålla, att löneförbättringen för de militära beställningshavarna blir, om förslaget genomföres, genomsnittligt något större än för motsvarande civila tjänstemän. Denna ytterligare löneökning, som till större delen varit ofrånkomlig av tekniska skäl, varierar vid olika beföringsgångar.

6. *Tjänster med lönegradsbeteckningen Md.* Denna lönegradsbeteckning skulle tillkomma de beställningar, i vilka utgår arvode i stället för lön.

Under första avdelningen av detta betänkande har lönekommittén lämnat en redogörelse för denna anställningsform. Genom att beställningarna erhålla särskild lönegradsbeteckning, kan lön utgå vid dem liksom vid övriga tjänster, som tillsätts genom förordnande tillsvidare.

Antalet lönegrader med ifrågavarande beteckning samt lönegradernas konstruktion bör helt överensstämma med lönegraderna med beteckningen Ma.

7. *Tjänster med lönegradsbeteckningen Me.* Denna lönegradsbeteckning skulle tillkomma de beställningar, som nu ha lönegradsbeteckningarna Oc och UEO.

För beställningar med lönegradsbeteckningen Oc finns endast en lönegrad. Samma förhållande gäller för beställningar med lönegradsbeteckningen UEO. Båda lönegraderna innehålla 3 löneklasser. Lägsta löneklassen i Oc-lönegraden understiger lägsta löneklassen i UEO-lönegraden. Den andra löneklassen i Oc-lönegraden understiger jämväl den andra löneklassen i UEO-lönegraden men överstiger sistnämnda lönegrads lägsta löneklass. Däremot överstiger högsta löneklassen i Oc-lönegraden den högsta löneklassen i UEO-lönegraden.

Av den inställning, lönekommittén intagit i fråga om likhet i lönegraderna för ordinarie och extra ordinarie tjänster, bör följa, att lönegraden för beställningar med nuvarande beteckning UEO bör överensstämma med den nya lönegraden Ma 2. Detsamma synes böra gälla för beställningar med nuvarande beteckning Oc. Med lönegradsbeteckningen Me skulle således erfordras endast en lönegrad.

Beträffande härefter de tjänster, vid vilka lön skulle utgå enligt den icke dyrortsgrupperade löneplanen (löneplan nr 2), må följande framhållas.

Lönegradsbeteckningen Co skulle tillkomma

- a) de ordinarie tjänster som nu ha lönegradsbeteckningen B,
- b) de beställningar, som nu ha lönegradsbeteckningen Cb och vilka tillsätts medelst fullmakt,
- c) justitieråd, regeringsråd och landshövdingar.

Lönegradsbeteckningen Cp skulle tillkomma de tjänster, som nu ha lönegradsbeteckningen C eller Cb och vilka tillsätts medelst förordnande för viss tid.

Lönegradsbeteckningen Cq skulle tillkomma de i det föregående berörda professorstjänsterna vid konsthögskolan och musikhögskolan samt huvudlärartjänsterna vid konstfackskolan.

Lönegradsbeteckningen Cr skulle tillkomma de tjänster, som nu ha lönegradsbeteckningen C och vilka tillsättas medelst förordnande tills vidare.

Lönegradsbeteckningen Cs skulle tillkomma extra ordinarie tjänstemän, som nu ha lönegradsbeteckningen B.

Lönegradsbeteckningen Mo skulle tillkomma de beställningar, som nu ha lönegradsbeteckningen Ob och vilka tillsättas medelst fullmakt.

Lönegradsbeteckningen Mp skulle tillkomma de beställningar, som nu ha lönegradsbeteckningen Ob och vilka tillsättas medelst förordnande för viss tid.

För dessa tjänster tillämpas nu 19 olika bruttolönebelopp. Eftersom för vissa tjänster med samma bruttolönebelopp gälla olika stora pensionsavdrag, är nettolönernas antal större. Det uppgår till 25. Emellertid böra enligt lönekommitténs mening de blivande nettolönerna icke divergera på sådant sätt. Vidare förordar lönekommittén, att den lön å 13 500 kronor, som nu utgår vid en professorstjänst vid konsthögskolan, i samband med löneregleringen föres samman med den lön, som nu utgår vid tjänster i lönegraden C 5. Det erforderliga antalet lönegrader skulle med hänsyn härtill utgöra 18 och, efter-

Lönegrad nr	I lönegraden inplaceras följande	
	tjänster, som för närvarande tillhöra nedan angivna lönegrad	övriga tjänster
1	C 1	—
2	—	—
3	C 2	Huvudlärare vid konstfackskolan
4	—	Professor i målning, teckning eller skulptur vid konsthögskolan samt professorn i komposition, instrumentation och formlära vid musikhögskolan
5	C 3	—
6	—	—
7	C 4	—
8	—	—
9	C 5	Professorn vid konsthögskolan i arkitektur, tillika föreståndare för arkitekturskolan
10	B 1, Cb 1, C 6	—
11	—	—
12	Cb 1, C 7	—
13	—	—
14	B 2, Ob 2, Cb 2, C 8	—
15	C 9, Ob 3, Cb 3	—
16	—	—
17	B 3, Ob 4, C 10, Cb 4	—
18	C 11	—
19	C 12, Ob 5, Cb 5	—
20	C 13, Ob 6	Landshövding, justitieråd, regeringsråd
21	C 14, Ob 7	—
22	C 15	—
23	C 16	—
24	C 17	—

som varje lönegrad bör liksom hittills omfatta en enda löneklass, skulle också löneklassernas antal bli 18. Framför allt för att erhålla en tillfredsställande uppbyggnad av löneplanen nr 2 har emellertid, såsom framgår av det förslag som i det följande framlägges, löneklassernas antal i nämnda löneplan utökats till 24. Även lönegradernas formella antal kommer på grund härav att uppgå till 24. I vidstående tabell anges de nya lönegraderna samt de nuvarande tjänsternas placering i dem.

I anslutning till den redogörelse, som sålunda lämnats för de nya lönegraderna och dessas konstruktion, vill lönekommittén framhålla följande.

Ur systematisk synpunkt skulle vinnas icke obetydliga fördelar av den ifrågasatta omläggningen även om man bortser från att ett följdriktigt system användes för lönegradsbeteckningarna. Man skulle ej längre för statliga tjänster med samma anställnings- och avlöningsform tillämpa olika lönegradsbeteckningar utöver vad som följer av indelningen i civila och militära tjänster.

Å andra sidan skulle man få olika lönegradsbeteckningar för:

- a) ordinarie och extra ordinarie tjänster med lön enligt nuvarande löneplan B,
- b) ordinarie tjänster, tillsatta medelst förordnande för viss tid och förordnande tills vidare,
- c) beställningar, tillsatta medelst fullmakt och medelst förordnande för viss tid.

Vidare skulle även de tjänster, som nu sakna lönegradsbeteckning, erhålla sådan.

Och slutligen skulle av lönegradsbeteckningen framgå om tjänsten är civil eller militär samt om lönen är dyrortsgraderad eller icke (i det förra fallet tillhör lönegradsbeteckningens andra bokstav alfabetets första hälft, i de senare fallen dess sista hälft).

För icke-ordinarie anställning kan komma att behövas flera lönegradsbeteckningar än ovan angivits. Härtill finns tillräckligt utrymme.

I vissa av de löneplaner, som innehålla icke dyrortsgraderade löner, variera lönebeloppen inom rätt snäva gränser. Med den av lönekommittén förordade gemensamma löneplanen skulle denna särskilda gränsdragning försvinna. Ur teknisk synpunkt kommer det därefter icke att erbjuda några svårigheter att, såsom exempelvis 1944 års militära pensionsutredning nyligen föreslagit, inrätta beställningar, som skola tillsättas medelst förordnande för viss tid, även i lägre lönelägen än vad som nu är möjligt med hänsyn till de undre gränserna för löneplanerna Ob och Cb.

Lönekommittén vill vidare påpeka, att avlöningsbestämmelserna nu äro intagna i ett flertal särskilda författningar. I vilken utsträckning dessa författningar, som i betydande grad innehålla lika bestämmelser, böra sammanställas, får övervägas i samband med frågan om de nya lönebestämmelsernas författningsmässiga utformning. Oavsett detta anser emellertid lönekommittén, att tabellerna över de nya löneplanerna jämte bestämmelserna

om lönegradsbeteckningarna, om de löneklasser, varje lönegrad skall omfatta, om rörligt tillägg samt om tjänstledighetsavdragens, kallortstilläggens, vikariatsersättningarnas och övertidsersättningarnas belopp skola ingå i en särskild författning. Vid denna kunde lämpligen såsom bilaga fogas en tabell över de bruttolönebelopp, som skulle publiceras enligt vad lönekommittén förordad vid behandlingen av frågan om netto- eller bruttolönesystem.

Slutligen anser sig lönekommittén böra i detta sammanhang något beröra frågan om inplaceringen av de nuvarande tjänstemännen med dyrortsgrade-rad lön i de nya löneklasserna. Visserligen är lönekommittén icke nu beredd att taga slutlig ställning till vilka övergångsbestämmelser, som böra meddelas i samband med löneregleringen, utan måste uppskjuta frågan härom till andra avdelningen av sitt arbete. Därvid kommer givetvis att övervägas, om varje tjänsteman möjligen bör erhålla den löneklassplacering som skulle ha gällt för honom om det nya systemet tillämpats på honom under hela hans tjänstetid. I varje fall erfordras en sådan regel för de militära beställningshavarna.

Det följer av sig självt, att tjänsteman vid löneregleringens ikraftträdande placeras lägst i den nya lönegradens lägsta löneklass. Tjänsteman, som tillhör den nuvarande lönegradens andra löneklass, bör emellertid vara garanterad att bliva placerad lägst i den nya lönegradens andra löneklass. Tillhör han den nuvarande lönegradens tredje löneklass, bör han lägst komma i den nya lönegradens tredje löneklass o. s. v. Den tid tjänstemannen tillhört eller beräknas ha tillhört den gamla löneklassen, bör också få räknas med i den nya löneklassen. Vad sålunda sagts bör gälla jämväl för befattningshavare, tillhörande någon av löneplanerna V, MV, Ek och U.

AVD. III.

DE NYA LÖNEPLANERNA.

Vid den avsedda revisionen av gällande avlöningsbestämmelser för befattningshavare i statens tjänst och vid det statsunderstödda kommunala skolväsendet är självfallet huvudfrågan, vilka lönebelopp som böra utgå under den nya löneregeringsperioden. De synpunkter, ur vilka denna fråga behandlats i den närmast föregående avdelningen av detta betänkande, ha avseende å lönens rörlighet under löneregeringsperioden och lönens differentiering efter anställningsformer, befattningar, lönegrader, löneklasser och dyrtshetsförhållanden m. m. I denna avdelning av betänkandet framlägger kommittén sina förslag i fråga om storleken av de lönebelopp, som skulle upptagas i den dyrtshetsgrupperade och icke dyrtshetsgrupperade löneplanen.

Vid löneavvägningen ligger det nära till hands att utgå från frågeställningen, vilka lönebeloppen nu äro och vilka ändringar i dem, som av olika skäl böra vidtagas. De lönebelopp, som för närvarande utgå till den här avsedda personalen, utgöra emellertid till en del resultatet av en utveckling under extraordinära förhållanden, genom vilken det egentliga lönesystemet blivit påbyggt med särskilda provisorier. Det alltsedan den 1 januari 1941 utgående kristillägget och i än högre grad det provisoriska lönetillägg och de tillfälliga barnstillägg och lönetillägg, som tjänstemännen erhållit i avbidan på ny löneroglering, utgöra av särskilda förhållanden föranledda påbyggnader till lönesystemet, från vilka man visserligen icke kan bortse vid löneavvägningen men som icke rimligtvis kunna tagas till utgångspunkt för denna. Vad angår de lönebelopp, som tillkomma tjänstemännen på grund av allmän löneroglering, utgöras de av en fast lön och ett rörligt tillägg. Det rörliga tillägget är visserligen i motsats till nyssnämnda förmåner fast infogat i lönesystemet och garanterat tjänstemännen. Till sin storlek och konstruktion har det emellertid i viss mån utformats på grundval av osäkra antaganden om det sätt, varpå det allmänna ekonomiska läget eller kanske snarare de privatanställdas lönenivå skulle förhålla sig i relation till en viss levnadskostnadsutveckling. Med hänsyn härtill synes det mindre lämpligt att grunda löneavvägningen på den summa av lön och rörligt tillägg, som utgått till tjänstemännen, vare sig den jämföres med de allmänna levnadskostnaderna eller med lönenivån på den allmänna arbetsmarknaden.

En lämplig utgångspunkt för en förnyad löneavvägning synas däremot de fasta lönerna erbjuda. Av förarbetena till de lönerogleringar, som genomför-

des den 1 juli 1939, framgår, att dessa löner närmast avvägts efter de förhållanden, som i olika hänseenden förelågo år 1935. Detta framträder i avlösningsförfattningarna såtillvida som enligt i dem meddelade bestämmelser lön men icke rörligt tillägg skall utgå, då levnadskostnaderna ha samma höjd som 1935. Av förarbetena framgår, att vid de fasta lönerns avvägning också tagits hänsyn till lönenivån på den allmänna arbetsmarknaden sagda år. Vad angår de lönerregleringar, som genomförts senare, grunda sig även dessa på 1935 års förhållanden, då nämligen lönerna vid dem avvägts med utgångspunkt från förstnämnda, den 1 juli 1939 genomförda regleringar.

Lönekommittén redovisar i det följande resultatet av vissa undersökningar, avsedda att belysa hur levnadskostnaderna och lönerna på den allmänna arbetsmarknaden utvecklats sedan 1935.

Levnadskostnadsutvecklingen. Huru levnadskostnaderna utvecklats sedan år 1935 kan delvis utläsas ur redan färdigställt material. Socialstyrelsen verkställer kvartalsvis beräkning av levnadskostnadernas storlek i jämförelse med 1935 års genomsnittliga levnadskostnader, och på grundval av dessa beräkningar fastställer Kungl. Maj:t det procenttal (»levnadskostnadsstalet»), som anger levnadskostnadernas förhållande till 1935 års genomsnittliga levnadskostnadsnivå. Om man bortser från kvartalssiffrorna i denna officiella indexserie och i stället ser på de årsmedeltal, som socialstyrelsen beräknar på grundval av dem, erhåller man följande bild. Under åren närmast efter basåret försiggick en förhållandevis svag och jämn stegring av levnadskostnaderna, återspeglad i indextal för åren 1936—39 av respektive 101, 104, 106 och 109. De kraftiga prisstegringar, som inträdde efter krigsutbrottet 1939, framträdde i de därpå följande tre årens indextal av 123, 139 och 151. En återgång till en tämligen lugn prisutveckling har därefter skett; för åren 1943—45 utgöra indextalen 153, 154 och 154. Det officiella levnadskostnadsstalet för sista kvartalet 1945 utgör 155, och motsvarande tal för de båda första kvartalen 1946 uppgår till 154.

Då levnadskostnadernas förändringar mäts på en enhetlig indexskala, bör man icke förbise, att detta innebär en tämligen grov schematisering, beroende på att själva begreppet levnadskostnader är i hög grad variabelt till sin innebörd. Eftersom priserna på de enskilda nyttigheterna och tjänsterna äro underkastade olikformiga förändringar, kan självfallet resultatet av en beräkning av prisrörelsernas samlade verkan bliva olika, beroende på vilka nyttigheter och tjänster som medtagas vid beräkningarna och vidare på de proportioner, med vilka de prisförändringar som medtagas ingå vid den sammanvägning, som måste föregå generalindexets fastställande. För att indexberäkningarna skola giva möjligast verklighetstroga bild av levnadskostnadsutvecklingen grundas de på inkomstanvändningen i ett slags genomsnittshushåll, nämligen i stort sett på den genom konsumtionsundersökningar utrönta inkomstanvändningen hos hushåll tillhörande arbetar- och lägre tjänstemannaklassen i städer och tätorter och bestående av man, hustru och i genomsnitt två minderåriga barn.

För att kunna bättre bedöma olika lönebelopps innebörd i jämförelse med levnadskostnaderna har lönekommittén ansett önskvärt att vid löneavvägningen äga tillgång till en mera differentierad bild av levnadskostnadsutvecklingen än den, som kan erhållas av den officiella indexserien. Det har sålunda ansetts vara av intresse att få närmare kännedom om levnadskostnadsförändringarna inom andra inkomstskikt än det, som de officiella undersökningarna avse. Vidare har det ansetts vara av betydelse att känna till huru levnadskostnaderna förändrats på en och samma ort, och därvid har det ansetts ligga närmast till hands att undersöka levnadskostnadsutvecklingen i Stockholm, dels därför att ett förhållandevis fylligt material i detta fall står att få, dels ock av den anledningen att dyrortsgrupperingen av orterna och dyrortsgraderingen av lönerna förutsatts skola sammanknytas så, att orterna utom Stockholm skulle grupperas efter sin dyrhet i förhållande till Stockholmsdyrheten och att lönen i högsta ortgruppen skulle anses jämnt svara mot Stockholmsdyrheten (denna skulle »ligga mitt i högsta ortgruppen»).

Sedan lönekommittén hos socialstyrelsen anhållit om utredning i nu berörda hänseenden, har nämnda styrelse med skrivelse den 15 mars 1946 till kommittén överlämnat två inom styrelsen upprättade promemorior, den ena angående vissa försök att beräkna en levnadskostnadsindex avseende högre inkomsttagare och den andra angående en levnadskostnadsindex för Stockholm åren 1935—1945. I skrivelsen har framhållits, att de verkställda beräkningarna i stort sett grundats på inom socialstyrelsen redan förefintligt budget- och prismaterial och att detta material i vissa avseenden — främst när det gällde högre inkomstlägen — vore otillfredsställande, varför de erhållna resultaten måste tagas med vederbörlig reservation. Promemoriorna, i vilka närmare redogörelse lämnas för det material och de beräkningsmetoder, som kommit till användning, finnas såsom *bilagor F* och *G* fogade vid detta betänkande. Resultatet av de verkställda, delvis förenklade indexberäkningarna, som avse tiden 1935—september 1945, skulle sammanfattningsvis vara följande.

I fråga om arbetar- och lägre tjänstemannahushåll gäller för städer och tätorter det officiella indextalet 155. En beräkning av ett Stockholmsindex har ej kunnat ske med tillämpning av samma metoder, som kommit till användning vid de officiella beräkningarna, och för att få jämförbarhet har då i stället uträknats ett nytt index för städer och tätorter enligt samma metoder som tillämpats beträffande Stockholmsindexet. Detta index blir något olika, alltefter det skatteposten beräknas på grund av en inkomst, vilken förändrats så som industriarbetarnas, eller på en inkomst som förändrats på samma sätt som avlöningen för en statstjänsteman i 11 löneklassen. I förra fallet har indexet beräknats bliva detsamma som det officiella, alltså 155, medan indexet däremot i det senare fallet blir 152. För arbetar- och lägre tjänstemannahushåll i Stockholm har indextalet beräknats till 149, oberoende av vilket av nämnda båda alternativ som användes för skatteberäkningen.

För tjänstemän med 6 000—10 000 kronors inkomst ha med avseende å städer och tätorter framräknats indextal av 153 à 154. Beräkningarna ha ba-

serats på två olika budgeter, men slutresultatet har blivit ungefär detsamma i båda fallen. För Stockholm ha med tillämpning av motsvarande budgeter beräknats indextalen 150 och 152. Vid beräkningarna har skatteposten haft samma vikt och förändringar som för en statstjänsteman i 20 löneklassen.

Slutligen ha för personer med 10 000—20 000 kronors inkomst framräknats indextal av 155 à 156 för städer och tätorter i genomsnitt och av 151 för Stockholm. I detta fall har skatteposten antagits ha samma vikt och förändringar som för en statstjänsteman i 28 löneklassen.

Vid de nu redovisade beräkningarna för ett mellanskikt och ett högre inkomstskikt har i stort sett använts samma prismaterial som vid de officiella indexberäkningarna. En på delvis annat prismaterial grundad undersökning rörande levnadskostnadsstegringen för tjänstemän med 6 000—10 000 kronors inkomst har för städer och tätorter i genomsnitt givit till resultat ett indextal av 157.

Enligt beräkningarna skulle således levnadskostnaderna ha stigit mindre i Stockholm än i städer och tätorter genomsnittligt, något som helt överensstämmer med den konstaterade sammanpressningen av levnadskostnaderna olika orter emellan. Vad angår olikheterna i levnadskostnadsförändringarna inom olika inkomstskikt, skulle enligt beräkningarna levnadskostnadsökningen sedan år 1935 ha varit något större för högre inkomsttagare än för lägre. Detta resultat har i redogörelsen för beräkningarna förklarats till en tämligen stor del bero på den ökade vikt skatteposten har i en högre inkomsttagares budget och till annan del bero på att mjölk- och matfetsrabatter icke inverkat sänkande på livsmedelsindexets stegring för inkomsttagarna i mellanläget och i det högsta skiktet.

Lönekommittén anser sig efter omnämmandet av beräkningsresultaten böra ytterligare understryka, att dessa böra tagas med viss reservation. Av beräkningarna torde emellertid framgå, att levnadskostnadsstegringen varit något mindre i Stockholm än i städer och tätorter i genomsnitt, och vidare antyda beräkningarna, att de officiella generalindexen äga en tämligen god representativitet för olika inkomstskikt. Även dessa mera allmänna slutsatser äro av ett visst värde, då man genom dem kan göra sig en föreställning i grova drag om lönebeloppens realvärde under skilda betingelser. Detta är självfallet icke detsamma som att levnadskostnadsutvecklingen skulle vara direkt normerande för löneavvägningen. Liksom på sin tid 1936 års lönekommitté anser också 1945 års lönekommitté, att löneavvägningen icke kan bindas vid någon strikt matematisk formel, enligt vilken lönerna skulle uppräknas i förhållande till levnadskostnadsstegringen. Hänsyn måste tagas till en mångfald andra faktorer, däribland utvecklingen av marknadslönerna.

Löneutvecklingen på den allmänna arbetsmarknaden. De nuvarande fasta lönerna äro, såsom förut angivits, avvägda under hänsynstagande till löneförhållandena år 1935 på den allmänna arbetsmarknaden. För att närmare belysa dessa utfördes av 1936 års lönekommitté eller på denna kommittés

initiativ omfattande lönestatistiska undersökningar, vilka lagts på sådant sätt, att de skulle giva möjlighet att fastställa den absoluta lönenivån för skilda konkreta sysselsättningsområden och yrkesspecialiteter samt att ingående studera lönevariationerna alltefter ortsdyrhet, ortstyper samt löntagarnas ålder och anställningstid. Vid redogörelsen för dessa undersökningars huvudresultat underströk emellertid 1936 års lönekommitté, att möjligheterna att jämföra lönenivåerna inom olika yrken med nödvändighet vore begränsade. Det vore svårt att i det statistiska materialet så renodla yrkestyperna, att man med visshet kunde påstå, att en viss sysselsättning inom enskild tjänst vore identisk eller helt jämförlig med en viss befattning inom statlig verksamhet. Även om utbildningskrav, yrkeskunnighet, grad av självständighet och ansvar i arbetet, arbetets tekniska art o. s. v. fastställdes så noggrant som möjligt, kvarstode likväl beträffande de flesta sysselsättningar en rest av individuell, statistiskt icke mätbar karaktär hos arbetet, som gjorde jämförelsen mer eller mindre bristfällig. Vid försök att jämföra löner i statlig och enskild tjänst framträdde detta förhållande särskilt däri, att lönesättningen vore ofantligt mycket mera differentierad och individualiserad inom den enskilda verksamheten än inom den statliga. Därtill komme, att man vid en rättvisande jämförelse borde bland löneförmånerna inräkna åtskilligt, som icke alls eller endast i begränsad grad kunde evalveras i penningar, såsom trygghet i anställningen, rätt till semester, sjukersättning, pension o. s. v.

1945 års lönekommitté, som helt delar nämnda uppfattning om vanskligheten att göra mera preciserade jämförelser mellan löneförhållandena inom allmän tjänst å ena sidan och å andra sidan det enskilda näringslivet med dess fria lönesättning, även om numera större likhet råder i fråga om de sociala förmånerna, har icke verkställt några så ingående undersökningar om löneförhållandena på den allmänna arbetsmarknaden som dem, om vilka 1936 års lönekommitté föranstaltade. Av tidsskäl skulle detta icke kunnat ske utan att medföra dröjsmål med löneregleringens genomförande. Även om dylika omfattande undersökningar nu skulle ha företagits, finnes anledning antaga, att värdet av dem skulle blivit tämligen begränsat. I motsats till under 1935, som torde ha varit ett relativt stabilt år i fråga om marknadslöneutvecklingen, ha under de tidsperioder, som väl skulle ha ifrågakommit för en ny undersökning, förekommit avsevärda och i betydande mån olikformiga omkastningar i löneläget för de privatanställda, och det förefaller därför troligt, att en dylik undersökning icke skulle ha givit någon tillnärmelsevis rättvisande bild av förhållandena på den allmänna arbetsmarknaden, sådana de komma att gestalta sig under den närmaste framtiden.

1945 års lönekommitté anser vidare i likhet med 1936 års lönekommitté, att någon objektiv grund icke finnes för uppfattningen att löneutvecklingen för en personalgrupp skulle vara normerande för löneutvecklingen för en annan. Rent marknadsmässiga hänsyn tala emellertid för att lönerna för de nu avsedda personalgrupperna ej undergå en sådan relativ försämring, att rekryteringsmöjligheterna därigenom avsevärt försämrats, och å andra sidan kunna avvikelser i den motsatta riktningen icke gå särskilt långt utan att väcka en

enligt erfarenheten känslig och stark opinion. En granskning av de privatanställdas löneförhållanden är således önskvärd för att man skall få insikt i faktiska förhållanden av relevans i sammanhanget. För detta ändamål har det emellertid ansetts vara tillfyllest att verkställa vissa lönestatistiska undersökningar om huru lönerna på den allmänna arbetsmarknaden i grova drag förändrats efter år 1935.

De utförda lönestatistiska undersökningarna avse att belysa huvuddragen av löneutvecklingen från år 1935 för industriarbetarna och industritjänstemännen. Resultatet av undersökningarna, vilka i fråga om industritjänstemännen delvis bygga på sammanställningar, vilka ställts till förfogande av Svenska arbetsgivareföreningen, innefattas i två vid detta betänkande såsom *bilagor B* och *C* fogade promemorior angående industriarbetarnas löneutveckling åren 1935—46 och angående industritjänstemännens löneutveckling 1935—1945 m. m. Lönekommittén vill i anslutning till de uttalanden, som på olika punkter gjorts i promemoriorna, understryka att vid bedömandet av det resultat, vari utredningarna utmynnat, måste iakttagas tillbörlig försiktighet med hänsyn till det statistiska materialets beskaffenhet och även med hänsyn till de använda metoderna, som vad angår industritjänstemännen bland annat innebära en sammankedjning av särskilda, på helt olika material byggda indexserier och som i betydande utsträckning innefatta uppskattningar. Att här lämna en sammanfattande redogörelse för utredningsresultaten utan att samtidigt omnämna materialet och beräkningsmetoderna synes vanskligt. Med understrykande av att de uppgifter, som i det följande lämnas, måste för att giva en någorlunda rättvisande bild på olika punkter sammanställas med i promemoriorna gjorda uttalanden, må emellertid följande nämnas angående huvudresultaten.

Enligt utredningen angående industriarbetarnas löneutveckling, vilken för tiden till och med år 1944 i huvudsak grundar sig på socialstyrelsens lönestatistik och för tiden därefter är ett resultat av kompletterande beräkningar och uppskattningar, ha timförtjänsterna för arbetarna inom den egentliga industrien i genomsnitt stigit avsevärt mera än det officiella levnadskostnadsindexet. Samtidigt har stegringen varit differentierad på sådant sätt, att en utjämning ägt rum i olika hänseenden. I promemorian angives den genomsnittliga stegringen av timförtjänsterna inom hela landet till 73 procent för manliga arbetare och 85 procent för kvinnliga arbetare. Stegringen är mindre för enbart stockholmsarbetarna men större för arbetarna på de billigare orterna, nämligen för manliga respektive kvinnliga arbetare i Stockholm 59 respektive 75 procent och för manliga och kvinnliga arbetare på A-orterna 87 respektive 102 procent; spännvidden mellan Stockholmslönerna och lönerna för A-ort skulle härigenom ha minskats för manliga arbetare från 42 till 32 procent och för kvinnliga arbetare från 34 till 24 procent. Härvid är emellertid att märka, att procenttalen beräknats på timförtjänstssiffror, vilka avse samtliga löneinkomster utslagna på arbetad timme, och att statistiken därför visar högre tal än dem, med vilka man i allmänhet räknar. I anledning härav borde vissa korrekationer göras, vilka medförde att procentsiffrorna för

lönestegringen minskade med omkring 4 enheter. En utjämning anses ha skett mellan de mera kvalificerade arbetarnas och de mindre kvalificerade arbetarnas löner, dock ej inom alla fack. En annan tendens angives vara, att skillnaden mellan lönerna för s. k. hög- och låglöneindustrier minskat. Även mellan yngre och äldre arbetares löner har en utjämning skett. Det angives vidare, att lantarbetarlönerna stigit mera och byggnadsarbetarnas löner mindre än industriarbetarlönerna.

Undersökningarna angående industritjänstemännens löneutveckling ha av orsaker, som sammanhånga med det statistiska materialets beskaffenhet, uppdelats på tidsperioderna 1935—1938, 1938—1943 och 1943—1945. För den första tidsperioden har möjlighet att med någon större säkerhet bedöma löneutvecklingen förelegat endast för vissa tjänstemannakategoriernas del. Lönerna angivas ha stigit i genomsnitt med 14,9 procent för verkmästare, 6,5 procent för förmän, 7,7 procent för manliga och 2,8 procent för kvinnliga bokförare m. fl., 7,1 procent för manliga och 5,5 procent för kvinnliga rutin-kontorister samt 9,5 procent för vaktmästare. Beträffande eventuella förändringar i spänningen mellan dyrare och billigare orter ger statistiken ej så starka utslag, att några säkra omdömen kunna fällas. Löneutvecklingen under den andra perioden anses kunna framläsas med större säkerhet för de kvinnliga än för de manliga tjänstemännens del, beroende på att de kvinnliga tjänstemännen lättare kunnat grupperas på homogena yrkeskategorier. Under denna tidsperiod har totallönestegringen för *de kvinnliga tjänstemännen* beräknats till mellan 36,7 procent (bokförare) och 48,2 procent (svenska korrespondenter och stenografer); för kvinnliga rutinkontorister och telefonister höjdes lönerna med drygt 46 procent. De i procent av de genomsnittliga totallönerna för Stockholm och Göteborg uttryckta differenserna mellan dessa löner, å ena sidan, och de genomsnittliga lönerna på orter tillhörande dyrortsgrupperna A—D respektive E och F, å andra sidan, minskade för samtliga kvinnliga befattningshavare i genomsnitt med 2 à 4 procent. Totallönestegringen under denna tidsperiod för *de manliga tjänstemännen* har beräknats växla mellan 31 procent (avdelningschefer) och nära 50 procent (korrespondenter och stenografer samt kontorister med enklare arbete). Lönerna för manliga tjänstemän uppgivas ha stigit något mera än för motsvarande kvinnliga tjänstemän, vilket skulle förklaras därav, att höjningen på grund av ålder och anställningstid avstannade tidigare för de kvinnliga tjänstemännen än för de manliga. Lönestegringen bland rutinpersonalen är även bland männen minst för bokförare, kassörer o. d. och störst för stenografer och korrespondenter. Stegringen är större för yngre än för äldre tjänstemän och vidare större för rutinpersonal än för mera kvalificerade tjänstemän. Den på ovan angivna sätt beräknade spännvidden i dyrortshänseende minskades med 1 à 3 procent för olika slag av ingenjörer m. fl., medan den blev i stort sett oförändrad för verkmästare och förmän samt undergick en tydlig ökning med likaledes 1 à 3 procent i fråga om alla kategorier av manlig kontorspersonal. Någon strikt lönesättning efter dyrort förekommer emellertid icke. För den tredje perioden har i brist på annat

material endast räknats med de grova genomsnittslöneserier, som redovisas i lönestatistisk årsbok i fråga om löneutvecklingen 1943—1944, varjämte lönestegringen för tiden 1944—1945 uppskattats till i genomsnitt minst 2,5 procent för samtliga manliga tjänstemän. På grundval av de verkställda beräkningarna och uppskattningarna angives sammanfattningsvis, att man — ehuru visserligen mycket approximativt — kunde räkna med en lönestegring under tiden 1935—1945 av, för ingenjörer, ritare o. dyl. 48,8 procent, verkmästare och förmän 57,1 procent, manlig teknisk personal 48,8 procent, manlig egentlig kontorspersonal 53,9 procent och kvinnlig egentlig kontorspersonal 65,4 procent, vaktmästare, springpojkar o. dyl. 69,3 procent och manlig butiks- och lagerpersonal 55,4 procent. Stegningen av lönerna för samtliga manliga och kvinnliga tjänstemän i genomsnitt har beräknats till något mer än 52 procent. Löneförändringarna för tiden 1945—46 ha icke beräknats.

I promemoriorna lämnas även redogörelse för olika anställningsförmåner utöver själva löneinkomsten för normala fall. Härutinnan hänvisas till promemoriorna.

Direktiven. I direktiven för 1945 års lönekommittés arbete har uttalats, att den allmänna begränsningen av compensationen för levnadskostnadstegringen och den restriktiva lönepolitik i övrigt, som statsmakterna under krisåren måst tillämpa för de statsanställdas och därmed jämförliga löntagares del, medfört ett allt kännbarare ekonomiskt tryck för därav berörda personalgrupper. Främst hade detta gällt den lägst avlönade personalen. Såsom motiv för igångsättandet av arbetet på en ny allmän löne reglering har vidare anförts, att det varit avsett att 1943 års dyrortskommittés utredning skulle, såvitt anginge lönerna, vid lämplig tidpunkt tagas till utgångspunkt för den överarbetning av löneplanerna, som kunde visa sig påkallad.

Beträffande de nya löneplanerna, vilkas utarbetande angivits såsom den centrala frågan för löneutredningen, har i direktiven framhållits, att fastställandet av däri ingående lönebelopp och löneplanernas konstruktion i övrigt finge göras beroende på de resultat, som erhöles vid prövning av såväl frågan om den allmänna lönestandarden som olika andra lönespörsmål, vilkas lösning i större eller mindre utsträckning bleve bestämmande för den verkliga löneställningen. Vad anginge det allmänna ekonomiska utgångsläget för löne regleringen, syntes det rimligt att räkna med att efterkrigstiden skulle föra med sig en återhämtning i det allmänna väståndet inom landet. I den mån så skedde borde även löntagarna bli delaktiga i återhämtningen. Det borde alltså bli en uppgift för löneutredningen att, med aktgivande på utvecklingen av det ekonomiska läget och löneutvecklingen på den allmänna arbetsmarknaden, pröva i vilken mån och på vilka vägar den genomsnittliga lönenivån skulle kunna återföras till förkrigstidens reallönestandard.

I fråga om löneavvägningen innehålla direktiven härutöver i stort sett följande.

Regleringen av lönerna borde liksom förut anknytas till en viss levnads-kostnadsnivå. Även om lönerna gjordes i viss utsträckning rörliga icke blott uppåt utan även nedåt, vore det naturligt, att de fasta lönebeloppen anpassades efter en levnadskostnadsnivå, som med största sannolikhet beräknades icke komma att underskridas, när förhållandena efter kriget stabiliserats.

Löneställningen påverkades även av förhållandet mellan begynnelse- och slutlönerna i en och samma lönegrad, antalet löneklasser i lönegraden och tidsschemat för uppflyttning mellan löneklasserna. Under de förhandlingar i lönefrågor, som ägt rum på senare tid, hade anledning givits att, främst för de lägre gradernas del, uppmärksamma hur de statsanställda till följd av det statliga lönesystemets utformning i början av sin bana vore förhållandevis sämre ställda än motsvarande anställningshavare på den allmänna arbetsmarknaden, även om de skulle komma över dessa, när de nådde slutlönen i respektive befattningar. En omprövning av de principer, efter vilka löneplanerna i dessa hänseenden vore konstruerade, syntes påkallad och borde ingå som ett led i löneavvägningen.

Till löneregleringen hörde även en avvägning av lönenivån olika löntagargrupper emellan. I främsta rummet mötte härvid — utom frågan om dyrortsgraderingen — spørsmålet om förhållandet mellan lägsta och högsta lönelägena. Kravet på ett återställande av tidigare reallöner gjorde sig med ökad styrka gällande, ju lägre lönebeloppen vore och ju mindre marginal de lämnade för anpassning efter ett skärpt ekonomiskt tryck. Det vore huvudsakligen ur denna synpunkt som den år 1944 genomförda provisoriska lönetilläggsregleringen ansetts påkallad och fått sin omfattning bestämd. Uppenbart vore emellertid, att även löntagarna i mellangraderna och högre grader i längden borde kunna resa allt starkare anspråk på en återgång till tidigare reallöner. En förbättring av reallönerna även för dessa löntagare vore också nödvändig ur rekryteringshänsyn och ur andra lönepolitiska synpunkter, vilka staten som arbetsgivare måste anlägga, även om det låge i sakens natur, att tendensen i ett utvecklingsläge som det nuvarande borde gå i riktning mot en relativ minskning av spännvidden i löneskalan.

I olika sammanhang hade ifrågasatts om den nuvarande skillnaden i avlöningsvillkor för ordinarie, extra ordinarie och extra personal vore lämpligt avvägd. Hithörande spørsmål hade icke gällt rekryteringspersonal utan annan icke-ordinarie personal, vilken i en på senare tid ökad omfattning anställdts under skiftande förhållanden. I en del fall då en extra ordinarie befattning inrättades vore anledningen till att den uppfördes på extra ordinarie i stället för ordinarie stat ej så mycket att man ville åstadkomma en begränsning av löneförmånerna som att man för någon tid framåt ville ha möjlighet att indraga eller omändra befattningen eller eljest av lämplighetsskäl entlediga befattningens innehavare. Vad åter beträffade extra personal vore denna icke pensionsberättigad och hade ej heller att vidkännas pensionsavdrag å avlöningen. Skillnaden i lön mellan extra ordinarie och motsvarande extra befattningshavare vore emellertid större än som svare mot pensionsavdragen i extra ordinarie befattning. Förhållandet hade

givit anledning till vissa svårigheter vid inplacering av extra befattningshavare i löneplanen. I en del fall hade förmärkts en tendens att icke anlita Ex-löneplanen med dess avsevärt lägre lönebelopp utan i stället tillämpa arvodestjänst. I andra fall åter hade förmärkts en viss benägenhet att anlita alltför hög Ex-lönegrad för att åstadkomma önskad löneavvägning. En undersökning angående i vilken mån en omläggning av lönesystemet för icke-ordinarie personal borde ske syntes med hänsyn till anförda omständigheter påkallad.

Lönekommitténs förslag till nya löneplaner. Lönekommittén har tidigare i detta betänkande föreslagit, att de blivande motsvarigheterna till lönebelopp, vilka nu äro införda i 23 särskilda löneplaner och delvis ej upptagna i någon löneplan, i det nya lönesystemet skola — i den mån motsvarighet skall finnas — upptagas i allenast två löneplaner, nämligen en dyrortsgrupperad löneplan, betecknad såsom löneplan nr 1, och en icke dyrortsgrupperad löneplan med beteckningen löneplan nr 2. Lönekommittén framlägger här förslag till dessa båda löneplaner. Dessa skulle således erhålla det utseende, som framgår av här införda tabeller. De skulle endast angiva, att viss lön skall tillämpas i viss löneklass och, vad angår den dyrortsgrupperade löneplanen, i viss ortsgrupp. Beträffande vilken löneplan som skall tillämpas i det särskilda fallet, vilken lönegrad de särskilda befattningarna

Löneplan nr 1.

Löne- klass nr	Ortsgrupp					Löne- klass nr	Ortsgrupp				
	1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
	Årslön, kronor						Årslön, kronor				
1	2 856	2 988	3 120	3 252	3 396	21	7 248	7 596	7 932	8 280	8 628
2	2 940	3 072	3 216	3 360	3 504	22	7 680	8 052	8 412	8 784	9 144
3	3 060	3 204	3 348	3 492	3 636	23	8 136	8 520	8 904	9 300	9 684
4	3 192	3 336	3 492	3 648	3 804	24	8 604	9 012	9 420	9 828	10 236
5	3 360	3 516	3 672	3 828	3 996	25	9 168	9 576	9 984	10 392	10 800
6	3 552	3 720	3 888	4 056	4 224	26	9 744	10 152	10 560	10 968	11 376
7	3 756	3 936	4 116	4 296	4 476	27	10 356	10 764	11 172	11 580	11 988
8	3 972	4 152	4 344	4 536	4 728	28	10 968	11 376	11 784	12 192	12 600
9	4 188	4 392	4 596	4 788	4 992	29	11 592	12 000	12 408	12 816	13 224
10	4 440	4 644	4 860	5 064	5 280	30	12 216	12 624	13 032	13 440	13 848
11	4 668	4 884	5 112	5 328	5 556	31	12 804	13 212	13 620	14 028	14 436
12	4 896	5 124	5 352	5 592	5 820	32	13 392	13 800	14 208	14 616	15 024
13	5 112	5 352	5 592	5 844	6 084	33	13 896	14 304	14 712	15 120	15 528
14	5 328	5 580	5 832	6 084	6 336	34	14 400	14 808	15 216	15 624	16 032
15	5 544	5 808	6 072	6 336	6 600	35	14 904	15 312	15 720	16 128	16 536
16	5 760	6 036	6 312	6 588	6 864	36	15 408	15 816	16 224	16 632	17 040
17	6 000	6 288	6 564	6 852	7 140	37	15 912	16 320	16 728	17 136	17 544
18	6 240	6 540	6 828	7 128	7 428	38	16 416	16 824	17 232	17 640	18 048
19	6 528	6 840	7 152	7 464	7 776	39	16 920	17 328	17 736	18 144	18 552
20	6 828	7 164	7 488	7 812	8 136	40	17 424	17 832	18 240	18 648	19 056

Löneplan nr 2.

Löne- klass nr	Årslön, kronor	Löne- klass nr	Årslön, kronor	Löne- klass nr	Årslön, kronor
1	12 000	9	16 800	17	21 900
2	12 600	10	17 400	18	22 800
3	13 200	11	18 000	19	23 700
4	13 800	12	18 600	20	25 500
5	14 400	13	19 200	21	27 600
6	15 000	14	19 800	22	29 700
7	15 600	15	20 400	23	33 600
8	16 200	16	21 000	24	39 600

skola tillhöra och vilka löneklasser som skola tillhöra viss lönegrad och tillämpas för vederbörande befattningshavare får lönekommittén hänvisa till förslagen härom i avdelningarna II och IV av detta betänkande. Vidare får kommittén hänvisa till de förslag som i det föregående framlagts om antalet dyrortsgrupper och löneplanens horisontella spännvidd. Löneplansförslagen sammanställda med de särskilda förslagen i dessa delar och de förslag i övrigt, vilka framläggas i detta betänkande och måste tagas i betraktande då löneställningen i stort bedömes, utgöra resultatet av förhandlingarna mellan lönekommittén och tjänstemännens huvudorganisationer.

Såsom angivits i det tidigare avsnittet om lönens rörlighet och basnivån avses tjänstemännen skola under vederbörliga förutsättningar erhålla ett rörligt tillägg till löneplanslönerna. De i löneplanerna upptagna beloppen kunna med hänsyn därtill betecknas som grundlöner. Beträffande det rörliga tillägget har i första hand föreslagits en regel innefattande garanti för viss avlöningsökning vid levnadskostnadsökning och en på visst sätt begränsad avlöningsminskning vid levnadskostnadsminskning. Med hänsyn till det sätt varpå denna anordning fungerar skola grundlönerna anses avvägda efter en levnadskostnadsnivå motsvarande $\frac{100}{110}$ av den under andra kvartalet 1946

föreliggande. En vidare anpassningsmöjlighet efter ändrat läge har förutsatts skola finnas men ansetts kunna bindas vid särskilda regler endast i det avseendet, att nu fastställes vilken minskning av den fasta lönen tjänstemännen skola vara skyldiga att underkasta sig vid en mycket kraftig levnadskostnadsminskning. Förslaget om lönens rörlighet är utarbetat från den utgångspunkten att, om löne regleringen skulle tillämpats under andra kvartalet 1946, rörligt tillägg då skulle utgått med 6 procent. Närmare angivet skulle under denna förutsättning jämte grundlönerna utgått ett tillägg av 6 procent på lönens månadsbelopp efter bortkastande av öretal, dock på högst 1 200 kronor, och avlöningssumman skulle efter denna beräkning, om den slutade på öretal, avrundats till närmaste krontal. Årsbeloppet av ifrågavarande avlöningssumma, vilket kan sägas utgöra det primära resultatet av löneavvägningen, framgår för den dyrortsgrupperade löneplanens del av en här efter införd tabell.

Tabell, utvisande lönen enligt löneplan nr 1 ökad med 6 % rörligt tillägg.

Löne- klass nr	Ortsgrupp					Löne- klass nr	Ortsgrupp				
	1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
	Årsavlönning, kronor						Årsavlönning, kronor				
1	3 024	3 168	3 312	3 444	3 600	21	7 680	8 052	8 412	8 772	9 144
2	3 120	3 252	3 408	3 564	3 720	22	8 136	8 532	8 916	9 312	9 696
3	3 240	3 396	3 552	3 696	3 852	23	8 628	9 036	9 444	9 864	10 260
4	3 384	3 540	3 696	3 864	4 032	24	9 120	9 552	9 984	10 416	10 848
5	3 564	3 732	3 888	4 056	4 236	25	9 720	10 152	10 584	11 016	11 448
6	3 768	3 948	4 116	4 296	4 476	26	10 332	10 764	11 196	11 628	12 060
7	3 984	4 176	4 368	4 548	4 740	27	10 980	11 412	11 844	12 276	12 708
8	4 212	4 404	4 608	4 812	5 016	28	11 628	12 060	12 492	12 924	13 356
9	4 440	4 656	4 872	5 076	5 292	29	12 288	12 720	13 152	13 584	14 016
10	4 704	4 920	5 148	5 364	5 592	30	12 948	13 380	13 812	14 244	14 676
11	4 944	5 172	5 424	5 652	5 892	31	13 572	14 004	14 436	14 868	15 300
12	5 184	5 436	5 676	5 928	6 168	32	14 196	14 628	15 060	15 480	15 888
13	5 424	5 676	5 928	6 192	6 444	33	14 724	15 168	15 576	15 984	16 392
14	5 652	5 916	6 180	6 444	6 720	34	15 264	15 672	16 080	16 488	16 896
15	5 880	6 156	6 432	6 720	6 996	35	15 768	16 176	16 584	16 992	17 400
16	6 108	6 396	6 696	6 984	7 272	36	16 272	16 680	17 088	17 496	17 904
17	6 360	6 660	6 960	7 260	7 572	37	16 776	17 184	17 592	18 000	18 408
18	6 612	6 936	7 236	7 560	7 872	38	17 280	17 688	18 096	18 504	18 912
19	6 924	7 248	7 584	7 908	8 244	39	17 784	18 192	18 600	19 008	19 416
20	7 236	7 596	7 932	8 280	8 628	40	18 288	18 696	19 104	19 512	19 920

Beträffande uppbyggnaden av *den dyrortsgrupperade löneplanen* samt löneökningen — mätt efter nyss angivna summa av lön och 6 procent rörligt tillägg — för de tjänstemän, som inplaceras på denna löneplan, får lönekommittén anföra följande.

Vid hänsynstagande till det nuvarande ekonomiska läget, de tidigare gällande grundlönerna, levnadskostnadsutvecklingen i olika lägen och löneutvecklingen för de privatanställda jämte de andra faktorer, som ansetts vara av betydelse i sammanhanget, har en allmän förhöjning av tjänstemännens nuvarande kontanta avlöningsförmåner ansetts motiverad. Olika skäl, däribland hänsyn till det sätt, på vilket lönerna för olika grupper av privatanställda utvecklats, ha ansetts föreligga att göra löneförbättringen förhållandevis större för lägre tjänstemän än för högre. En särskilt kraftig relationsförbättring har ansetts påkallad för de allra lägst avlönade befattningshavarna; denna har medfört att utrymme på den nya löneplanen saknats för någon motsvarighet till de nuvarande löneklasserna g—d. Skäl ha emellertid också ansetts finnas för att inom ett område ovanför det lägsta skiktet genomföra en relativt stor och procentuellt sett någorlunda likformig höjning av löneställningen. Längst upp på löneskalan har en lika stor procentuell höjning ej ansetts kunna genomföras. Det framlagda förslaget innebär likväl i kronor räknat i dessa lägen en icke obetydlig löneökning, något som framför allt ansetts betingat av behovet att uppehålla en fullgod rekrytering och

att söka motverka den hittills allt vanligare övergången av kvalificerad arbetskraft från statlig till enskild tjänst. Dessa synpunkter ha anlagts även på frågan om löneställningen för rekryteringspersonalen till de högre tjänsterna, vilken emellertid ansetts böra erhålla något större procentuell ökning än tjänstemännen inom de högsta lönelägena. Inom området mellan de båda huvudskikten har redan av rent tekniska skäl en utjämning blivit nödvändig. Här har företagits en höjning, för vilken procenttalet sjunker förhållandevis hastigt med stigande löneläge; en alltför hastig nedgång av den relativa ökningen har likväl synts böra undvikas, bland annat med tanke på att kring dessa lönelägen finnas betydande personalgrupper, vilka bibehålla i stort sett samma löneställning under hela tjänstetiden eller en större del därav. Det må framhållas, att den nya löneplanen från dessa utgångspunkter icke kunnat givas samma jämna uppbyggnad i fråga om ålderstilläggen som den nuvarande.

När frågan uppkommit om sättet att genomföra en löneförbättring efter angivna riktlinjer — vilka synas stå i överensstämmelse med innehållet i de meddelade direktiven — har uppmärksammats att det nuvarande lönesystemet i olika hänseenden får anses mindre tidsenligt och vara i behov av en reformering. Det har ansetts ur sociala synpunkter önskvärt och även stå i överensstämmelse med förhållandena inom det enskilda näringslivet att en sådan omläggning av lönesystemet genomföres att befattningshavarna kunna uppnå slutlönen för vederbörande lönegrad inom icke alltför lång tid, och vidare har en relativ höjning av begynnelselönen ansetts motiverad, bland annat av rekryteringsskäl. Detta har synts böra föranleda till en minskning av antalet löneklasser till fyra i de fall — nämligen för de lägre graderna och mellangraderna — där lönegraderna nu upptaga fem löneklasser. Andra, i det föregående närmare motiverade ändringar äro, att löneställningen för extra ordinarie tjänstemän ansetts böra höjas till att sammanfalla med löneställningen för ordinarie tjänstemän i motsvarande lönegrad och att även den egentliga rekryteringspersonalens — aspiranternas — löneställning ansetts böra undergå en relativ höjning. En omläggning, vilken ansetts önskvärd ur systematiska synpunkter men vars genomförande på det sätt lönekommittén föreslår i vissa fall medför större löneökningar för den militära personalen, är, att samma löneklassbelopp avses skola tillämpas för civil och militär personal. Ytterligare jämkningar i fråga om tjänstemännens inbördes löneställning följa av förslaget om övergång till ett konsekvent uppbyggt kontantlönesystem, förestavat bland annat av önskan att nedbringa antalet lönebelopp till ett nödvändigt minimum.

De löneförbättringar, som synts skäliga, ha till en del ansetts böra genomföras genom de nu berörda omläggningarna i rationaliserande riktning. Härav följer, såsom nedan närmare angives, att löneökningarna icke bliva lika stora ens för alla tjänstemän inom ett visst löneskikt. Emellertid har en förhållandevis ringa del av den avsedda löneförbättringen på detta sätt använts i samband med en rationalisering. Den väsentliga delen faller på de särskilda löneklassbeloppen.

Ett annat förhållande, som likaledes får tagas i beräkning vid löneavvägningen och kommer att medföra splittring i fråga om storleken av löneökningarna, är den minskning som föreslagits av antalet ortsgrupper och av lönespännvidden. Genomförandet av dessa förslag kommer självfallet, samtidigt som det verkar utjämnande på löneförhållandena för tjänstemän på billigare och dyrare orter, att medföra en kraftigare stegring av lönenivån för personalen på billigare orter, både absolut taget och i relation till inkomstnivån för andra personalgrupper på dessa orter. I detta sammanhang för tjänar anmärkas, att man icke på grundval av en orts nuvarande dyrortsplacering kan säkert bedöma vilken ny ortsgrupp den kommer att tillhöra. Om någon ändring i de tidigare dyrhetsrelationerna de olika orterna emellan icke hade skett, skulle ändock de nuvarande nio ortsgrupperna vid övergång till ett system med endast fem ortsgrupper ha kluvits på visst sätt, och till detta kommer nu, att i dyrhetshänseende sådana förskjutningar kunna ha inträffat orterna emellan, att en mångfald kombinationer mellan äldre och ny ortsgrupp kunna tänkas förekomma. Vid vissa för löneregleringen utförda kostnadsberäkningar ha, i huvudsak på grund av preliminära antaganden inom socialstyrelsen, räknats med 22 olika kombinationer, vilka här angivas med littera för nuvarande och siffra för ny ortsgrupp (de ortsgruppskombinationer, som angivits med kursivstil, ha, ehuru delvis på mycket osäkra grunder, antagits bliva de vanligast förekommande för här avsedda personalgrupper): *A 1*, *A 2*, *B 1*, *B 2*, *B 3*, *C 1*, *C 2*, *C 3*, *D 2*, *D 3*, *E 2*, *E 3*, *E 4*, *F 2*, *F 3*, *F 4*, *F 5*, *G 3*, *G 4*, *H 4*, *H 5* och *I 5*. Löneökningarna kunna således beräknas komma att i en del fall bliva mindre och i andra fall större för tjänstemän, som nu åtnjuta samma lön. Med avseende särskilt å fall, där det infordrade undersökningsmaterialets beskaffenhet anses tyda på att en ort, som nu är högt placerad på ortsgruppsskalan, borde erhålla en särskilt låg placering på den nya skalan, vill lönekommittén, i enlighet med vad vid förhandlingarna med tjänstemannaorganisationerna förutsatts, framhålla önskvärdheten att en dylik nedflyttning icke vidtages utan ingående överväganden och att skälig hänsyn vid dyrortsgrupperingen toges till konsekvenserna i lönehänseende av en nedflyttning, i den mån det kan ske utan att strida mot dyrortsgrupperingens syfte. Erinras må att socialstyrelsen enligt dyrortskommitténs förslag skall äga skälighetspröva orternas placering i dyrortsgrupp.

Det sätt varpå de framlagda förslagen skulle verka under vissa av de nu angivna betingelserna belyses av här införda tabeller över dels den nya avlöningen (inklusive 6 procent rörligt tillägg) i procent av nuvarande nettogrundlön, dels ock skillnaden i krontal mellan nämnda nya avlöning och nuvarande nettoavlöning (exklusive provisoriskt lönetillägg). Såsom framgår av tabellerna, i vilka angivits de nya löneklasserna och deras närmaste motsvarighet på nuvarande löneplan, saknas på den nya löneplanen motsvarighet till de nuvarande löneklasserna *g—d*. Tabellerna avse endast förhållandena för A-ortstjänstemän, som komma att tillhöra den nya ortsgruppen 1, och för I-ortstjänstemän, som komma att tillhöra ortsgrupp 5. De avse i första

Tabell, utvisande procentuell ökning för vissa fall av nuvarande netto- grundlöner vid tillämpning av löneplan nr 1 (se texten).

Löneklass		Procentuell ökning av nuvarande nettogrundlön				Löneklass		Procentuell ökning av nuvarande nettogrundlön			
		A—1-ort		I—5-ort				A—1-ort		I—5-ort	
		+	utan	+	utan			+	utan	+	utan
ny	nuv.	1 löne- klass	löneklass- uppflytt- ning	1 löne- klass	löneklass- uppflytt- ning	ny	nuv.	1 löne- klass	löneklass- uppflytt- ning	1 löne- klass	löneklass- uppflytt- ning
1	c	93·47	85·98	72·17	65·29	21	18	79·06	66·13	60·28	49·63
2	b	91·88	84·40	70·80	64·02	22	19	77·06	65·06	59·40	49·42
3	a	91·49	84·30	69·84	63·36	23	20	76·08	64·81	58·82	48·89
4	1	92·49	85·53	70·99	64·71	24	21	75·28	64·68	58·16	48·81
5	2	95·39	82·58	73·04	61·48	25	22	76·66	64·97	57·82	48·83
6	3	93·03	81·07	70·58	59·80	26	23		63·77		48·72
7	4	91·45	80·52	69·23	59·33	27	24		62·59		48·58
8	5	90·85	80·00	68·61	58·94	28	25		61·30		48·25
9	6	90·39	79·83	68·11	58·78	29	26		60·38		48·13
10	7	91·30	81·06	68·28	59·32	30	27		59·56		48·02
11	8	90·81	81·10	68·20	59·67	31	28		58·46		47·61
12	9	90·66	81·32	67·65	59·50	32	29		57·52		46·95
13	10	90·45	81·53	67·12	59·35	33	30		55·66		45·59
14	11	90·11	81·50	66·79	59·32	34	31		54·09		44·34
15	12	89·86	81·15	66·53	59·07	35	32		52·30		43·17
16	13	89·22	78·44	66·03	57·30	36	33		50·46		41·93
17	14	86·95	76·81	64·54	56·28	37	34		48·68		40·70
18	15	84·90	73·68	63·18	54·26	38	35		46·94		39·47
19	16	82·88	72·37	62·22	53·78	39	36		45·29		38·29
20	17	81·26	67·73	61·69	50·58	40	37		43·77		37·19

hand att visa löneökningen procentuellt och i absolut belopp för ordinarie tjänstemän, vilka befinna sig i vederbörande lönegrads slutlöneklass. Denna ökning har i allmänhet beräknats med utgångspunkt från den summa som vad angår procenttabellen representeras av hittillsvarande lön minskad med pensionsavdrag enligt allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena och vad angår tabellen över de absoluta löneökningarna representeras av nuvarande lön jämte 15 procent rörligt tillägg och 16 procent kristillägg men med minskning med pensionsavdrag. Det må framhållas, att tabellsiffrorna icke äro giltiga för tjänstemän, som nu tillhöra 19 lönegraden och efter löneregleringen skulle tillhöra den nya lönegraden 22. Beträffande tjänstemän, som tillhöra lägre löneklass än den 5:e, har det med hänsyn till den särskilda utredning om lönegradsplaceringen av vård- och ekonomipersonal, som nu pågår, icke kunnat bedömas i vilken mån dylik personal kommer att inplaceras i den nya löneklass, som svarar mot den nu tillämpade. För att giva en ungefärlig bild av förhållandena sådana de skulle bliva vid reellt sett oförändrad placering, ha även för dessa fall uträknats vissa siffror; härvid har emellertid utgått från nuvarande lön respektive lön jämte tilläggsförmåner

Tabell, utvisande avlöningsökningen för vissa fall vid tillämpning av löneplan nr 1 (se texten).

Löneklass		Avlöningsökning i krontal i förhållande till nuvarande netto-avlöning (exkl. prov. lönetillägg)				Löneklass		Avlöningsökning i krontal i förhållande till nuvarande netto-avlöning (exkl. prov. lönetillägg)			
		A-1-ort		I-5-ort				A-1-ort		I-5-ort	
		ny	nuv.	+ 1 löne- klass	utan löneklass- uppflytt- ning			+ 1 löne- klass	utan löneklass- uppflytt- ning	ny	nuv.
1	c		859.—		712.—	21	18	1 962.—	1 531·80	1 571·40	1 046·40
2	b		870.—		715.—	22	19	2 011·80	1 577·40	1 622·40	1 093·80
3	a		902.—		728.—	23	20	2 093·40	1 663·20	1 681·80	1 125·60
4	1		962.—		792.—	24	21	2 182·20	1 747·80	1 740·60	1 180·80
5	2		972.—		763.—	25	22	2 377·80	1 875.—	1 810·80	1 245.—
6	3		1 006.—		771.—	26	23		1 932·60		1 302·60
7	4	1 221.—	1 055.—	1 033·80	805.—	27	24		1 987·80		1 357·80
8	5	1 282·20	1 109·40	1 080.—	844·20	28	25		2 026·80		1 396·80
9	6	1 343·40	1 167·60	1 126·20	887·40	29	26		2 077·80		1 447·80
10	7	1 440·60	1 257·60	1 196·40	951.—	30	27		2 132·40		1 502·40
11	8	1 503·60	1 324·80	1 257.—	1 015·20	31	28		2 154.—		1 587.—
12	9	1 573·80	1 391·40	1 300·20	1 054·80	32	29		2 178.—		1 728.—
13	10	1 640·40	1 461·60	1 339·80	1 098.—	33	30		2 103.—		1 785.—
14	11	1 701·60	1 518·60	1 386.—	1 140·60	34	31		2 043·60		1 842.—
15	12	1 761·60	1 570·20	1 431·60	1 177·20	35	32		2 067.—		1 899.—
16	13	1 813·20	1 561·80	1 468·20	1 153·80	36	33		2 109.—		1 941.—
17	14	1 831·80	1 579·80	1 471·80	1 157·40	37	34		2 145.—		1 977.—
18	15	1 849·80	1 551·60	1 475·40	1 113·60	38	35		2 172.—		2 004.—
19	16	1 881·60	1 532·80	1 503·60	1 141·80	39	36		2 196.—		2 028.—
20	17	1 915·80	1 497.—	1 546·80	1 034·40	40	37		2 220.—		2 052.—

med de löneklassvis utjämnade pensionsavdrag, som angivas i *bilagan D* till detta betänkande, och siffrorna äro således i dessa fall ej fullt exakta. I tabellerna ha också angivits siffror för att belysa förslaget verkningar för ordinarie civila tjänstemän, som ej befinna sig i slutlöneklassen inom vederbörande lönegrad. De härför anförda procentalen ha beräknats med utgångspunkt från nuvarande lön minskad med löneklassvis utjämnat pensionsavdrag, medan krontalsökningarna uträknats med utgångspunkt från lönen jämte tilläggsförmåner och med de i pensionsreglementena angivna avdragsbelopp, som gälla för tjänsteman, om han befinner sig i lönegradens näst högsta löneklass. Till förebyggande av missuppfattning må nämnas, att de för en viss tjänsteman tillämpliga siffrorna i tabellerna angivits på raden för den nya löneklass, i vilken han skulle bliva inplacerad. — I fråga om de tjänstemän, för vilka här införda tabeller icke äro giltiga, erhåller man givetvis avlöningsökningen i krontal genom att beräkna skillnaden mellan å ena sidan den nya lönen med 6 procent rörligt tillägg och å andra sidan nuvarande lön jämte tilläggsförmåner men med minskning med de för tjänstemannen nu gällande pensionsavdragen.

Beträffande frågan, i vilken mån de reallöner tjänstemännen skulle ha åtnjutit år 1935, om nuvarande avlöningsreglementen då tillämpats, uppnås genom lönekommitténs förslag, är det, såsom av den för levnadskostnadsutvecklingen lämnade redogörelsen framgår, vanskligt att fälla något bestämt omdöme därom utan att verkställa mera ingående undersökningar än som nu kunnat komma till stånd. Vid ett bedömande i vad mån reallönen återställts bör man dessutom enligt lönekommitténs mening taga i betraktande de förbättringar förslagen innebära bland annat i fråga om pensionerna. Förhandlingarna i pensionsfrågan ha visserligen, på sätt av det följande framgår, under förhandenvarande förhållanden icke kunnat föras fram längre än till ett resultat, som lämnar frågan om de blivande tjänstepensionsbeloppens storlek i viss mån svävande. Att även de pensionsförbättringar, som under alla omständigheter skulle uppkomma, genomsnittligt äro avsevärda, framgår emellertid av *bilagan H* vid detta betänkande.

Vad härefter angår *den icke dyrortsgrupperade löneplanen* omfattar denna dels lönelägen som ha motsvarighet på den dyrortsgrupperade löneplanen, dels lönelägen över dem, som förekomma på sistnämnda löneplan. Inom förstnämnda område har i allmänhet eftersträfvats att konstruera den här avsedda löneplanen på sådant sätt, att lönerelationen till tjänstemän med dyrortsgraderad lön på högsta ortsgrupp skulle undergå så små jämkningar som möjligt. Såsom i annat sammanhang anförts har emellertid den lön å 13 500 kronor, som nu utgår vid en professorstjänst vid konsthögskolan, ansetts böra vid löneregleringen sammanföras med den lön, som utgår vid tjänster i lönegraden C 5 (nya lönegraden 9). Vad beträffar den del av denna löneplan som omfattar lönelägen över dem, som återfinnas på den dyrortsgrupperade löneplanen, har lönekommittén icke ansett det falla inom kommitténs uppdrag att efter jämförelse med motsvarande förhållanden på den allmänna arbetsmarknaden ingå på någon allmän omprövning av lönenivån. I lägena närmast över den dyrortsgrupperade löneplanen har ifrågavarande löneplan närmast konstruerats så, att den i fråga om ökningen i krontal utgör en förlängning på den dyrortsgrupperade löneplanens 5-ortsskala. Däröver har riktpunkten varit att ernå samma krontalsökning. Det må emellertid framhållas, att avsteg från angivna grunder dels måste följa av de olikheter i nettolön, som nu i en del fall föreligga mellan tjänstemän med samma löneplanslön, dels ansetts erforderliga för att en jämn uppbyggnad av löneplanen skulle kunna erhållas. I sistnämnda syfte har också, såsom i annat sammanhang framhålles, löneklassernas antal utökats till 24, ehuru såvitt nu kan bedömas endast 18 av dem behöva tagas i anspråk. Beträffande löneökningens storlek — beräknad såsom skillnaden mellan å ena sidan ny lön jämte 6 procent rörligt tillägg och å andra sidan nuvarande lön jämte tilläggsförmåner beräknade efter 31 procent men med pensionsavdrag — må nämnas, att densamma exempelvis för landshövding och tjänsteman tillhörande lönegraden C 17 uppgår till 2 339 respektive 2 439 kronor.

AVD. IV.

SÄRSKILDA FRÅGOR.

1. Pensionsförmåner.

I anslutning till de allmänna löneredringar, som genomförts under de senare årtiondena, ha även pensionsredringar brukat verkställas. Också den nu förestående löneredringen är avsedd att åtföljas av en pensionsredring. Genom beslut den 26 oktober 1945 har Kungl. Maj:t å 1945 års lönekommitté uppdragit att verkställa utredning och avgiva förslag rörande de ändringar i tjänste- och familjepensionsförfattningarnas bestämmelser om storleken av pensionsförmånerna, som kunde påkallas i samband med avlöningsrevisionen.

Beträffande den hittillsvarande avvägningen av pensionsförmånerna för här avsedda personalgrupper må erinras om följande.

Tjänstepensionerna för de civila statstjänstemännen ha sedan gammalt avvägrats med utgångspunkt från tjänstemännens löneställning. Före tillkomsten av kommunikationsverkens lönesystem av år 1919 och de pensionsbestämmelser, som anslö sig till detta, motsvarade relationen mellan pension och lön i allmänhet relationen mellan avlöning vid tjänstledighet och avlöning vid tjänstgöring. I det flertal fall, där hel avlöning utgjordes av lön och tjänstgöringspenningar, av vilka de senare utgjorde olika stor del av avlöningen, bibehölls vid tjänstledighet lönen och skulle också pensionen motsvara denna. För vissa tjänstemän, som ej hade sin avlöning fördelad på lön och tjänstgöringspenningar, bestämdes ett enhetligt relationstal för pensionsberäkningen; i anslutning till att tjänstgöringspenningarna genomsnittligt för de fall, i vilka de utgingo, kunde beräknas motsvara en tredjedel av hela avlöningen, skulle pensionen i dessa fall utgöra två tredjedelar av vederbörandes lön. Vid statens järnvägar, där den fasta avlöningen (arvodet) med avseende å tjänstledighetsförhållandena fördelades på lön och tjänstgöringspenningar, ansågs denna fördelning ej kunna läggas till grund för pensionsavvägningen, med hänsyn till att järnvägstjänstemännen generellt jämte kontant avlöning åtnjöto förmån av fri bostad jämte värme eller ersättning därför; med utgångspunkt från att dylik ersättning skulle motsvara minst 20 procent av arvodet bestämdes pensionerna vid detta verk i princip till 70 procent av det med en femtedel förhöjda arvodet. Karakteristiskt för pensionsavvägningen under tiden före kommunikationsverkens nya lö-

ne- och pensionssystem är för övrigt, dels att pensionerna kunde bli olika stora beroende på antalet intjänade ålderstillägg, dels ock att de ortstillägg, som i vissa fall utgingo till tjänstemän på dyrare orter, icke inverkade på pensionernas storlek. Kommunikationsverkens pensionssystem — som utformades i 1920 års pensionslag för dessa verk och vars tillämpningsområde, vad angår pensionsunderlagen, sedermera successivt utsträcktes till olika områden av allmänna civilförvaltningen och slutligen genom civila tjänstepensionsreglementets ikraftträdande den 1 juli 1935 kom att omfatta alla civila befattningshavare med nyreglerad lön — medförde häri de förändringarna, dels att pensionsunderlagen ställdes i enhetlig relation till lönen, som nu ej längre uppdelades i lön och tjänstgöringspenningar, dels att man därvid alltid utgick från slutlönen i vederbörande lönegrad. Det lönesystem, vid vilket nu nämnda pensionssystem tillämpades, byggde på en fullständig genomförd dyrortsgradering av lönerna. Vid pensionsavvägningen tog man emellertid ej heller nu hänsyn till ortstilläggen, vilka numera innefattades i löneplanslönerna. Pensionsunderlagen avvägdes i enlighet med det anförda att motsvara två tredjedelar av lönen på lägsta ortsgrupp i vederbörande lönegrads högsta löneklass. Denna pensionsavvägning tillämpades intill den pensionsreglering, som åtföljde de senaste löne regleringarna.

För försvarsväsendets personal genomfördes genom ikraftträdandet den 1 juli 1935 av militära tjänstepensionsreglementet en pensionsreglering, för vilken såsom förebild tjänade den, vilken innefattades i civila tjänstepensionsreglementet. Även inom detta område tillämpades därefter pensionsunderlag avvägda till två tredjedelar av slutlönen på billigaste ort. Dessförinnan hade den militära pensioneringen enligt oenhetliga och svåröverskådliga grunder ombesörjts av särskilda pensionskassor för armén och flottan.

För folkskolan och de högre kommunala skolornas lärarpersonal ordnades pensionsförhållandena vid 1930-talets slut med samma system som förebild, vilket gällde för statstjänstemännen. Dessförinnan hade denna personal pensionerats enligt de grunder, som innefattades i reglementet för statens pensionsanstalt.

Det kan förtjäna framhållas, att regeln om att pensionen ställts i enhetlig relation till lönen i viss mån modifierats genom de beräkningsgrunder, som gällde i fråga om dyrtidstillägg på pension. Å ena sidan beräknades nämligen sådant tillägg i fråga om pensioner understigande 150 kronor för månad på ett förhöjt tilläggsunderlag. Å andra sidan beräknades dyrtidstillägget på ett högsta belopp av 400 kronor för månad, vilket, eftersom dyrtidstillägg på lön beräknades på intill 800 eller senare 700 kronor, innebar en förhållandevis lågt dragén maximeringsgräns.

Den ändring i fråga om tjänstepensionsavvägningen som kommit till stånd genom de nu gällande tjänstepensionsreglementena innebär att pensionsunderlagen i det stora hela avvägts som två tredjedelar av slutlönen på C-ort i stället för, som tidigare, på A-ort. Vid den första av de pensionsregleringar, genom vilka dessa reglementen tillkommo, övervägdes alternativt därmed en dyrortsdifferentiering av tjänstepensionerna, men en sådan ansågs ej böra

genomföras. Här avsedda pensionsregleringar innebära, utöver vad nu angivits, avsteg från två tredjedelsregeln, dels genom att för de allra lägsta lönegraderna fastställts ett minimipensionsunderlag, dels genom att pensionen gjorts något mindre i förhållande till lönen inom de lönegrader, där tidigare maximeringsregeln i fråga om dyrtidstillägg verkat. För tjänstemän med högre löneläge än som motsvarar 30 lönegraden i det dyrortsgrupperade löneplanssystemet och för förordnandetjänstemän gälla också avsteg från regeln. Slutligen må nämnas, att rörligt tillägg och numera även kristillägg utgå på pensionerna enligt samma grunder, som gälla angående dylikt tillägg på lönen, dock att sådana tillägg i fråga om pension beräknas på högst 500 kronor för månad, under det att de i fråga om lön beräknas på högst 900 kronor för månad.

Det nu gällande pensionssystemet har från och med den 1 juli 1945 även erhållit tillämpning å vissa under statens pensionsanstalts reglemente tidigare inordnade befattningshavare vid de statsunderstödda skolorna för bildbara sinnesslöa m. fl.

Vad här efter angår familjepensioneringen av här avsedda befattningshavargrupper har denna blivit enhetligt ordnad först genom tillkomsten av 1936 års allmänna familjepensionsreglemente och statens övertagande i samband med detta reglementes ikraftträdande och successivt under åren närmast därefter av de särskilda familjepensionskassor, som tidigare i huvudsak handhaft familjepensioneringen. Befattningshavarna vid det statsunderstödda kommunala skolväsendet, som tidigare haft sin familjepensionering reglerad genom reglementet för statens pensionsanstalt, ha även i familjepensionshänseende likställts med statstjänstemännen. Samtidigt med de senaste tjänstepensionsregleringarna ha också familjepensionsregleringar kommit till stånd. Dessa ha emellertid icke medfört större ändringar i fråga om pensionsunderlagen utan i allmänhet endast inneburit inräknande i underlagen av viss del av den rörliga del, som tidigare ingick i familjepensionen. På de fasta beloppen utgå rörligt tillägg och kristillägg, i detta fall utan maximering.

Relationen mellan nuvarande tjänste- och familjepensionsunderlag och den med pensionsavdrag minskade slutlönen på C-ort framgår för vissa lönegrader (vid grundnivån) av följande sammanställning.

Lönegrad	Pensionsunderlag i % av slutlönen på C-ort	
	Tjänstepensionsunderlag	Familjepensionsunderlag
A 1.....	69·81	32·55
» 5.....	70·20	30·86
» 10.....	70·61	30·39
» 15.....	70·84	29·10
» 20.....	71·02	28·76
» 25.....	70·55	27·02
» 30.....	71·16	25·99

Lönekommitténs förslag. Vid bedömandet av frågan om en pensionsreglering i anslutning till den nu pågående avlöningsrevisionen ha följande sakförhållanden för lönekommittén framstått såsom särskilt betydelsefulla.

Enligt vad lönekommittén föreslagit, skall det nya lönesystemet i dyrortshänseende baseras på en indelning av stationerings- och förläggningsorterna i fem grupper, medan antalet ortsgrupper nu är nio. I samband härmed skall lönespännvidden mellan nettolönerna på billigaste och dyraste ort minskas från och med lägsta löneklassen till och med 21 löneklassen från något mer än 25 till i princip 16 procent. Flertalet av de nuvarande C-orterna, för vilka nuvarande nettolönespännvidd utgör 19 à 19 1/2 procent, beräknas vid omgrupperingen komma att hänföras till dyrortsgrupp 2 med en (netto)lönespännvidd av 12 procent. Därest, med hänsyn till att C-ortslönerna nu äro pensionsgrundande, beräkningen av nya pensionsunderlag ankytes till lönerna på 2-ort, har detta till följd en viss förbättring av pensionerna.

Vid sidan av nu berörda förhållande är i förevarande sammanhang att beakta det av statsmakterna nyligen fattade beslutet rörande ändrade grunder för folkpensioneringen. De nya grunderna innebära en kraftig höjning av folkpensionernas belopp, då nämligen ålderspensionernas belopp utan behovsprövning skola utgöra 1 000 kronor för ensamstående och 800 kronor för annan folkpensionsberättigad.

Frågan om det sätt, varpå den blivande tjänstepensioneringen mot bakgrunden av den här antydda utvecklingen bör anordnas, har varit föremål för ingående överväganden vid de förhandlingar, som förts mellan lönekommittén och tjänstemännens huvudorganisationer. Olika alternativ att ernå en lämplig lösning ha därvid dryftats och förkastats. Slutligen har dock en linje funnits, som båda de förhandlande parterna ansett sig kunna godtaga såsom ett förhandlingsresultat, även om härvidlag å ömse sidor förelegat en viss tvekan. Rörande detta resultat får lönekommittén anföra följande.

Tjänstepensionsunderlagen borde i princip avvägas till belopp motsvarande två tredjedelar av slutlönerna på 2-ort. Å pensionerna skulle rörligt tillägg utgå enligt samma grunder som bli gällande angående dylikt tillägg på lön, dock att rörligt tillägg icke borde få utgå på den del av månads-pensionen, som överstege 700 kronor. Hänsyn bör emellertid tagas till den blivande folkpensioneringen. I vilken utsträckning och på vilket sätt samordning av folkpension och tjänstepension skall ske och vilken inverkan folkpensionen bör ha på tjänstepensionsbeloppen bör göras till föremål för särskild utredning, vid vilken även motsvarande förhållande på den allmänna arbetsmarknaden bör beaktas.

Lönekommittén föreslår vidare, i enlighet med det vunna förhandlingsresultatet, att familjepensionsunderlagen höjas på sådant sätt, att de i princip komma att stå i samma relation till de blivande slutlönerna på 2-ort som nuvarande familjepensionsunderlag till nuvarande nettogrunder i högsta löneklass på C-ort, samt att rörligt tillägg skall utgå med samma procenttal å familjepension som å lön.

Den närmare avvägningen av tjänste- och familjepensionerna anser lönekommittén böra, även i vad den äger samband med här icke berörda spörsmål, överlämnas till den ovan föreslagna särskilda utredningen. I detta sammanhang får lönekommittén erinra om, att kommittén i det föregående i samband med behandlingen av frågan om netto- eller bruttolönesystem uttalat sig för att vissa beräkningar i anslutning till den definitiva pensionsregleringen utföras för att åskådliggöra en sådan bruttolön för här avsedd personal, som till sin innebörd anslöte sig till de löner, som på den allmänna arbetsmarknaden tillämpas för personal med ordnad pensionering. Även de beräkningar, som för detta ändamål erfordrades, borde närmast ankomma på den förutsatta särskilda pensionsutredningen.

Vid tidigare tillfällen, då löne- och pensionsregleringar genomförts samtidigt, ha deras tillämpningsområden bringats att sammanfalla på det sättet, att tjänsteman genom att övergå på de nya avlöningsbestämmelserna därmed automatiskt — alltså utan valfrihet — även blivit underkastad de nya pensionsbestämmelserna. Vid de nu förda förhandlingarna i löne- och pensionsfrågan har förutsatts att samma ordning skall tillämpas i fråga om de nu förestående löne- och pensionsregleringarna. Tjänstemän, som övergå på de nya avlöningsbestämmelserna, skola således vara skyldiga att underkasta sig de blivande nya pensionsbestämmelserna.

2. Sjuklön och sjukvårdsförmåner.

För flertalet befattningshavare i statens tjänst och vid det statsunderstödda kommunala skolväsendet ingår bland avlöningsförmånerna rätt att uppbära viss avlöning — antingen samma avlöning som vid tjänstgöring eller enligt vissa grunder reducerad avlöning — under tjänstledighet för sjukdom och vissa närstående förhållanden, såsom svag hälsas vårdande samt havandeskap och barnsörd. En annan, stora grupper av nu nämnda personal generellt tillerkänd avlöningsförmån är, att kostnader, som sammanhånga med befattningshavarnas sjukdom, i viss utsträckning täckas med anlitan- de av statsmedel. För att vinna erforderlig kontroll över befattningshavar- nas hälsotillstånd och över de särskilda sjukförmånernas behöriga tillgodon- jutande ha, närmast för statstjänstemännens del, vidtagits särskilda orga- nisatoriska anordningar främst innebärande tillskapandet av en verks- och tjänsteläkarinstitution.

De överväganden som 1945 års lönekommitté i denna första etapp av lö- neregleringsarbetet ägnat frågan om förmåner under sjukdom vid anställ- ning i statens tjänst eller inom det statsunderstödda kommunala skolväsen- det, ha ägt rum mot bakgrunden av att statsmakterna inom en nära framtid torde komma att taga ställning till frågan om en allmän och obligatorisk sjukförsäkring. Utredning och förslag beträffande en dylik försäkring har i april 1944 framlagts av socialvårdskommittén (st. off. utr. 1944: 15 och 16). Efter viss ytterligare utredning inom socialdepartementet har ett förslag utarbetats, vilket under våren 1946 varit föremål för lagrådets gransk-

ning. Man torde kunna utgå ifrån att en försäkring av angivet slag, om den kommer till stånd, skall inrymma dels en sjukpenningförsäkring och dels en sjukvårdsförsäkring. Det torde dock kunna betraktas som säkert, att sistnämnda försäkringsgren icke kommer att erbjuda förmåner, vilka i alla hänseenden äro likvärdiga med dem, som nu tillkomma statstjänstemännen och den kommunalt anställda lärarpersonal, till vars avlönande statsbidrag utgår. Lönekommittén har låtit genom försäkringsteknisk expertis verkställa vissa beräkningar, avsedda att giva underlag för bedömandet av storleksordningen hos den skillnad i fråga om sjukvårdsförmåner, som skulle uppkomma under vissa förutsättningar i fråga om sjukförsäkringen.

Vid lönekommitténs förhandlingar med vederbörande personalorganisationer har enighet rått därom, att avlöning vid sjukdom bör utgå även efter det en allmän sjukförsäkring genomförts. Därvid förutsattes dock, att sjukavlöningen skall minskas med det belopp, som på grund av sjukförsäkringen tillkommer tjänstemannen i form av sjukpenning (inklusive eventuella tillägg). Detta belopp bör inlevereras till verket, som till tjänstemannen utbetalar ett belopp, motsvarande den oreducerade sjukavlöningen. Sjukavlöningens oreducerade belopp bör icke få understiga sjukpenningbeloppet.

Beträffande sjukvårdsförmånerna innebär förhandlingsresultatet, att de förmåner av ifrågavarande slag, till vilka tjänstemännen nu äro berättigade, anses böra utgå tills vidare. De förhandlande parterna ha dock varit överens om att göra det uttalandet, att särskild utredning i ämnet bör verkställas, sedan statsmakterna meddelat beslut om allmän sjukförsäkring och i god tid innan bestämmelser därom träda i kraft, samt att förhandlingar med tjänstemännens representanter härvid böra äga rum. Vid utredningen bör förutsättningslöst undersökas, huruvida bestämmelserna om den allmänna sjukförsäkringen skola inverka på ifrågavarande tjänstemäns sjukvårdsförmåner samt, om så befinnes vara fallet, vilka ändrade avlöningsbestämmelser som böra meddelas. Slutligen innefattar överenskommelsen ett förslag om att bestämmelserna om tjänstemännens sjukvårdsförmåner liksom hittills skola tillhöra dem, vari tjänstemännen äro skyldiga underkasta sig ändring.

3. Arvoden utöver lön vid försvarsväsendet.

Bland avlöningsformerna för militär och civilmilitär personal ingå sedan gammalt i avsevärd utsträckning arvoden och liknande ersättningar. I tidigare sammanhang i detta betänkande har lönekommittén behandlat de militära beställningar, som nu äro förenade med arvode i stället för lön. Dessutom utgår i ett stort antal fall arvoden utöver lön. Dessa arvoden, vilka i fråga om såväl arvodestyper som arvodesbelopp tidigare voro i hög grad oenhetliga, ha, sedan ingående utredningar verkställts av särskilda kommittéer, vid 1945 års riksdag provisoriskt reglerats. Genom regleringen har åstadkommits en avsevärd begränsning av antalet arvoden samt ökad enhetlighet och överskådlighet i fråga om arvodesväsendet.

De här ifrågavarande arvoden indelas efter regleringen i följande huvudgrupper, nämligen stabsarvoden, förvaltningsarvoden, arvoden vid det militära undervisningsväsendet (»utbildningsarvoden») och övriga arvoden. Förteckning över de olika arvoden återfinnes i en vid Kungl. Maj:ts brev den 15 juni 1945 angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel fogad bilaga.

I de för 1945 års lönekommitté gällande direktiven har uttalats, att de redan verkställda utredningarna lämnat ett intryck av att frågan om en längre gående avveckling av de militära arvoden vore förknippad med organisatoriska spörsmål av icke ringa räckvidd. Frågan borde emellertid ägnas fortsatt uppmärksamhet vid den förestående löneregleringen.

Vid de överväganden, som lönekommittén i anledning härav ägnat sistberörda fråga, har kommittén funnit, att en viss differentiering av löneställningen vid sidan av de huvudsakligen för trupptjänst anpassade lönegraderna måste i vissa fall anses vara motiverad, då beställningshavarna fullgöra uppgifter av särskilt kvalificerad eller ansvarstyngd beskaffenhet eller för vilka särskild utbildning erfordras. Från denna utgångspunkt uppkommer i första hand frågan, om differentieringen bör ske — såsom nu — genom fyllnadsarvoden eller genom att särskilda tjänster inrättas. Härvid är att märka, att det måste anses vara en allmän princip inom det statliga lönesystemet, att löneställningen i möjligaste mån bör bestämmas genom lönegradsplaceringar och att tillämpningen av fyllnadsarvoden bör såvitt möjligt begränsas. Emellertid är det givetvis möjligt, att i förevarande fall sådana särskilda skäl föreligga, som kunna anses tillräckligt motivera ett avsteg från denna princip. Lönekommittén har icke ansett sig böra upptaga detta till prövning, eftersom kommittén ansett det vara under alla omständigheter utslutet, att den — samtidigt som utredning pågår om en ny försvarsorganisation — skulle kunna förordas inrättandet av nya tjänster inom försvarsväsendet. I avvaktan på den nya försvarsorganisationen bör därför enligt lönekommitténs uppfattning differentieringen alltjämt ske genom fyllnadsarvoden.

Med denna inställning har lönekommittén ansett sin uppgift i förevarande avseende vara begränsad till frågan, om någon ändring redan nu bör vidtagas i de arvoden, som för närvarande utgå. För ett riktigt bedömande av denna fråga krävas omfattande undersökningar av lönekommittén utöver dem, som redan verkställts av andra utredningsorgan. Det resultat, som härigenom kan framkomma, måste alltid få provisorisk karaktär, och nya överväganden måste ske i samband med den nya försvarsorganisationen. Starka skäl synas därför tala för, att det nuvarande, efter ingående utredningar tillkomna provisoriet bibehålles i avvaktan på den nya försvarsorganisationens genomförande. Lönekommittén förordar, att så sker. Någon principiell utvidgning av arvodesväsendet bör icke komma till stånd under denna övergångstid.

Lönekommittén får slutligen framhålla, att kommittén i andra avdelning-

en av sitt arbete avser att upptaga till övervägande den jämkning, som i vissa fall bör vidtagas i de nuvarande arvodesbeloppen med hänsyn till de nya lönebeloppen.

4. Sneddningsregeln.

Enligt sneddningsregeln skall en tjänsteman vid befordran placeras lägst i löneklassen närmast över den, som han i den lägre tjänsten senast tillhörde. Dessutom äger han taga i beräkning den tid, dock högst tre år, varunder han i den lägre tjänsten tillhört eller beräknas hava tillhört sistnämnda löneklass, för bestämmande av tidpunkt för löneklassuppflyttning i den högre tjänsten. Om man tänker sig tjänstemannen med jämn hastighet klättra upp för den statliga löneskalan och därvid vart tredje år nå en punkt, som berättigar till en ny löneklass, så innebär sneddningsregeln, att tjänstemannen vid befordran omedelbart förflyttar sig minst till den punkt på löneskalan, som han eljest skulle nått först tre år senare. Han erhåller således en tidsvinst i sin regelmässiga lönetur av minst tre år. Den punkt på löneskalan, som tjänstemannen når vid sneddningsregeln, sammanfaller i något fall visserligen med en punkt, som berättigar till ny löneklass, men ligger i allmänhet någonstans mellan två sådana punkter. I den bild som här tecknats över sneddningsregeln innebär det, att den regelmässiga klättringen upp för löneskalan ej sällan avbrytes, enär tjänstemannen nått sin lönegrads högsta löneklass och där tillbringat tre år.

Sneddningsregelns nuvarande tillämpningsområde. Sneddningsregeln är ingalunda någon nyhet för de nu gällande avlösningsreglementena. Före de allmänna statliga löneordningarna 1919—1921 tillämpades inom statsförvaltningen två olika lönesystem. I det förra av dessa, den s. k. statskontors-typen, voro lönebeloppen ursprungligen så avvägda, att slutlönen i en viss befattning alltid understeg begynnelselönen i närmast högre befattning. Något behov av särskilda regler om lönetursberäkning vid befordran förelåg därför ej. Inom kommunikationsverkens lönesystem voro däremot löneskalorna flerstädes konstruerade med för olika befattningshavargrupper delvis sammanfallande löneklasser. Detta påkallade särskilda regler till förebyggande av löneminskning vid befordran. I allmänhet gingo dessa ut på att tjänstemannen skulle erhålla begynnelselön till minst samma belopp som det han omedelbart före beföringstillfället innehaft i den lägre befattningen. Han ägde också rätt att för ålderstillägg i den högre befattningen tillgodoräkna den tid, som i den lägre tjänsten förflutit efter det han intjänat det senaste ålderstillägget. Tjänstemannen var alltså vid befordran tillförsäkrad en begynnelselön av minst samma storlek som den lön, han senast uppburit i den lägre befattningen. Han bibehöll med andra ord sin plats på löneskalan men någon tidsvinst i den regelmässiga löneturen behövde icke uppkomma till följd av beföringen. På grund av ökade pensionsavgifter kunde den kontanta avlöningen minskas. Undantag härifrån utgjorde emellertid postverket.

Där voro nämligen bestämmelserna om lönetursberäkning vid befordran så utformade, att befordran alltid kom att medföra en omedelbar löneökning. Postverkets äldre avlöningsbestämmelser innehöllo i själva verket en fullt utbildad sneddningsregel av i stort sett enahanda innebörd som den nuvarande sneddningsregeln. Regeln avsåg dock endast befordringar mellan ordinarie tjänster.

Då nyss angivna bestämmelse om sneddnning infördes i avlöningsreglementet för postverket, vilket skedde enligt beslut av 1913 års riksdag, anfördes såsom allmänna motiv för densamma, att det vid postverket förut tillämpade systemet i allmänhet icke innebar någon vidare lockelse för en tjänsteman ur ekonomisk synpunkt att vinna befordran. Redan den omständigheten, att tjänstemannen ofta måste påtaga sig ett större ansvar utan någon ekonomisk vedergällning, syntes vara mindre förenlig med tidens krav. Men även från en annan än den befordrades synpunkt medförde systemet en viss vansklighet, som icke finge underskattas. Skulle nämligen påtagandet av det större ansvaret ske i förening med ekonomiska uppoffringar, som eventuellt föranledde skuldsättning från den befordrades sida, läte det sig lätt tänkas, att verket icke alltid erhöle den lämpligaste tjänstemannen för en ledig befattning. Att ett på sådant sätt ordnat avlöningssystem skulle verka förryckande på hela befordringsväsendet, vore uppenbart, helst genom ett dylikt system lätteligen kunde till men för verket främjas befordringar av personer, som vore ekonomiskt oberoende eller, såsom ej bundna vid familjepliker, mindre beroende av inkomsten, framför mindre välsituerade men för tjänsten lämpligare tjänstemän. Av nämnda skäl syntes det böra ordnas så, att befordran alltid komme att medföra någon förhöjning av avlöningen.

När kommunikationsverkens lönekommitté år 1919 framlade förslag angående gemensamt lönesystem för kommunikationsverken förordades att sneddningsprincipen skulle införas jämväl vid telegraf- och vattenfallsverken samt statens järnvägar.

Kommitténs förslag godtogs av statsmakterna. Sneddningsregeln infördes i överensstämmelse härmed i 1919 års avlöningsreglemente för kommunikationsverken. Samma regel infördes 1920 för domänverket, och när ett år senare nya avlöningsbestämmelser utfärdades för vissa delar av allmänna civiltjänstverken samt för beställningshavare vid försvarsväsendet gjordes sneddningsregeln tillämplig också där.

I samtliga fall begränsades sneddningsregelns tillämpning till befordringar mellan ordinarie tjänster. När det gällde befordringar mellan extra ordinarie tjänster tillämpades samma system, som före 1919 års lönereglering gällde för tjänstemännen vid kommunikationsverken utom postverket. Tjänstemannen var alltså tillförsäkrad att behålla sin plats på löneskalan.

Utvecklingen har härefter gått mot en utvidgning av sneddningsregelns tillämpningsområde.

1928 års lönekommitté förordade, att sneddningsregeln skulle tillämpas jämväl vid övergång från extra ordinarie till ordinarie befattning. Till stöd härför anfördes:

Alldenstund samma lönesystem vunnit tillämpning på såväl extra ordinarie som ordinarie personal, synes det naturligt att på det smidiga sätt sneddnningen erbjuder förmedla övergången från extra ordinarie till ordinarie anställning. På grund av de

ogynnsamma verkningar, som senare års personalindragningar och vakantsättning av ordinarie tjänster haft på befordringsmöjligheterna för de icke-ordinarie tjänstemännen, inträffar det nämligen numera i stor utsträckning, att en tjänsteman får kvarstå så länge i extra ordinarie anställning, att han kommer att uppbära lön enligt sålän löneklass, som är gällande jämväl för den ordinarie tjänst, till vilken han sedermera befordras. I dylika fall skulle alltså enligt kommitténs förslag de vanliga reglerna för sneddnning tillämpas, varigenom för ämbetsverken vunnas den beaktansvärda fördelen, att varje tvekan, rörande till vilken löneklass tjänstemannen bör vid befordran hänföras vore utesluten.

Därjämte förordade 1928 års lönekommitté, att sneddnning skulle tillämpas jämväl vid extra ordinarie tjänstemans befordran till högre extra ordinarie befattning.

Sist nämnda förslag genomfördes 1935, sedan de extra ordinarie befattningshavarnas pensionsrätt blivit ordnad och dessa alltså vid befordran blivit skyldiga vidkännas ökade pensionsavdrag. Samtidigt infördes, jämlikt förslag av 1934 års avlösningsrevision för icke-ordinarie personal, sneddningsrätt vid befordran från ordinarie till högre extra ordinarie tjänst.

1936 års lönekommitté slutligen förordade, att sneddningsregeln, utöver vad redan gällde, skulle tillämpas jämväl vid övergång från icke-ordinarie befattning eller från förordnande med vikariatslön till ordinarie tjänst, från sådant förordnande till extra ordinarie tjänst, från extra till extra ordinarie tjänst samt från extra tjänst eller aspirantanställning till högre extra tjänst.

Sedan 1936 års lönekommittés förslag godtagits av statsmakterna tillämpas numera sneddningsregeln i allmänhet

- 1) vid ordinarie tjänstemans befordran till högre ordinarie eller extra ordinarie tjänst;
- 2) vid extra ordinarie tjänstemans befordran till högre extra ordinarie tjänst eller till ordinarie tjänst i samma eller högre lönegrad;
- 3) vid extra tjänstemans befordran till ordinarie tjänst i samma, till extra ordinarie tjänst i samma eller närmast högre lönegrad eller till extra tjänst i högre lönegrad;
- 4) vid befordran från aspirantanställning till extra tjänst i högre lönegrad; samt
- 5) vid övergång från förordnande med vikariatslön till högre extra ordinarie tjänst eller till ordinarie tjänst i samma eller högre lönegrad.

Enligt de bestämmelser, som gälla för vikariatslön, skall nämnda lön med minst en löneklass överstiga den för vederbörande i egen befattning gällande löneklassen. Detta kan sägas innebära, att tjänsteman med vikariatslön åtnjuter en förmån motsvarande sneddnningen.

Däremot är sneddnning icke medgiven vid övergång från innehavd vikariatslön till vikariatslön i högre befattning. Vikariatslönen å sistnämnda befattning beräknas nämligen med utgångspunkt från vederbörandes löneklassplacering i egen befattning.

Ett framträdande drag hos det lönesystem, med vilket 1945 års lönekommitté har att syssla, utgör, såsom redan framhållits i annat sammanhang,

det stora antalet löneplaner. Icke mindre än 25 löneplaner gälla för närvarande inom systemet. I 19 av dessa äro lönerna dyrortsgraderade; i 6 är så icke fallet. I 14 av löneplanerna med dyrortsgraderade löner tillämpas samma löneklasssystem; de övriga utgöras av särskilda löneplaner för militära beställningshavare.

Tjänsteman, som befordras till högre tjänst med lön enligt *samma* löneplan, har, om lönegraderna omfatta flera löneklasser, i allmänhet rätt att snedda, om förutsättningar för snedding i övrigt förefinnas. Folkskolans lärare utgöra härvid ett undantag. Sneddningsregeln tillämpas nämligen icke vid befordran till lärartjänst vid folkskolan på grund av de särskilda svårigheter, som föranledas av folkskolläraernas olika placering i lönegrad vid olika årlig lästid samt de stundom förekommande växlingarna mellan extra ordinarie och extra anställning.

När en tjänsteman befordras till högre tjänst med lön enligt *annan* löneplan, är frågan om tjänstemannens sneddningsrätt löst på ett oenhettigt sätt. Ej sällan äro också bestämmelserna härom otydliga. Anledningen härtill är främst att söka i den omständigheten, att lönesystemet vuxit successivt. Några exempel må här nämnas. Av bestämmelserna i 14 § militära avlöningsreglementet torde följa, att tjänsteman med lön enligt löneplan A i civila avlöningsreglementet äger sneddningsrätt vid befordran till beställning, tillhörande löneplan Ca. Motsvarande förhållande gäller icke om övergången sker i motsatt riktning, alltså från löneplan Ca till löneplan A. Vid övergång från t. ex. löneplan UO till löneplan Ca får snedding åtnjutas enligt särskilda bestämmelser, däremot ej vid övergång till löneplan A. Mellan de helt lika konstruerade löneplanerna E₀ och ME₀ får ej snedding ske. Vid övergång från löneplan V till löneplan E₀ får snedding ske, däremot ej vid övergång till löneplan ME₀. Vid övergång till sistnämnda löneplan från löneplan MV får snedding ske, vilket emellertid icke är fallet om övergången sker till löneplanen E₀. På samma sätt förhåller det sig även i åtskilliga andra fall.

Sneddningsregelns blivande tillämpningsområde. I annat sammanhang förordas, att lönegraderna med samma ordningsnummer för ordinarie och extra ordinarie tjänstemän skola innehålla samma löneklasser. Härav bör följa, att med förordnande med vikariatslön skall vara förbundet samma löneförmåner, som tillkomma ordinarie eller extra ordinarie tjänsteman i samma lönegrad som den tjänst förordnandet avser. Till denna fråga ämnar lönekommittén återkomma i andra avdelningen av sitt arbete. Det bör dock påpekas, att för att på ett tekniskt tillfredsställande sätt kunna genomföra sistnämnda förslag fordras att, såsom lönekommittén förordat, nettolönesystem införes. Ytterligare förordas i annat sammanhang, att rekryteringspersonalen utbrytes ur kategorien extra tjänstemän och benämnes aspiranter såsom redan är fallet vid kommunikationsverken, samt att aspiranterna skola åtnjuta lön enligt en enda löneklass, liggande två löneklasser under begynnelselöneklassen för ordinarie och extra ordinarie tjänstemän i motsvarande lönegrader. Avlöningsförmånerna till övrig extra personal, till vilken är att

räkna nuvarande extra tjänstemän (utom aspiranter), arvodister och tillfällig personal, föreslås skola behandlas först i andra avdelningen. Därvid får givetvis övervägas om sneddningsrätt bör tillkomma nämnda personal.

Vid genomförande av dessa förslag följer av sig självt, att rätten till sneddnning skall upphöra vid extra ordinarie tjänstemans övergång till ordinarie tjänst i samma lönegrad samt vid övergång från förordnande med vikariatslön till ordinarie tjänst i samma lönegrad. För dessa fall bör i stället meddelas en regel, som garanterar oförändrad löneställning efter övergången. Dessutom skulle någon sneddnning icke kunna ifrågakomma för aspiranter.

Såsom förut påpekats är sneddnning icke nu medgiven vid övergång från vikariatslön å lägre till sådan lön å högre tjänst, medan däremot sneddnning är tillåten vid övergång från vikariatslön till extra ordinarie eller ordinarie tjänst. Om, såsom lönekommittén finner lämpligt, med vikariatslön skola vara förbundna samma löneförmåner, som skulle tillkommit den förordnade om han varit innehavare av tjänsten, synes anledning saknas att förbjuda sneddningsrätt vid övergång mellan två vikariatslöner.

Liksom redan nu kan anses vara fallet, bör slutligen sneddnning få ske, då ordinarie eller extra ordinarie tjänsteman tillträder förordnande med vikariatslön.

Sneddningsregeln skulle således i allmänhet tillämpas i följande fall:

- 1) vid ordinarie tjänstemans befordran till högre ordinarie eller extra ordinarie tjänst eller övergång till förordnande med vikariatslön å sådan tjänst;
- 2) vid extra ordinarie tjänstemans befordran till högre ordinarie eller extra ordinarie tjänst eller övergång till förordnande med vikariatslön å sådan tjänst; samt
- 3) vid övergång från förordnande med vikariatslön till högre ordinarie eller extra ordinarie tjänst eller till nytt förordnande med vikariatslön å sådan tjänst.

Det övervägande antalet av de tjänstemän, som omfattas av den ifrågasvarande löneregleringen, åtnjuta och komma också att efter löneregleringen åtnjuta lön, som dels är dyrortsgraderad och dels inom varje lönegrad utgår enligt ett flertal löneklasser. Endast tjänstemän med sådan lön böra åtnjuta sneddningsrätt. Samtliga dessa tjänstemän komma, vid bifall till lönekommitténs förslag, att erhålla lön enligt samma löneklasssystem. Däremot blir lönegradernas konstruktion olika för å ena sidan civila (häri inberäknat även civilmilitära) tjänstemän och å andra sidan militära beställningshavare.

Lönegraderna för de civila ordinarie och extra ordinarie tjänstemän, om vilka här är fråga, komma att omfatta löneklasser med ordningsnummer i en följd efter varandra. Mellan dessa lönegrader bör sneddnning allmänt få ske i de nyss angivna fallen. Alltjämt bör dock sneddnning icke vara tillåten vid befordran till lärartjänst vid folkskolan. Måhända kan det också i några andra fall visa sig lämpligt att meddela undantag från huvudregeln.

Lönegraderna för de militära beställningshavarna innehålla enligt lönekommitténs förslag löneklasser, vilkas ordningsnummer ofta icke följa omedelbart efter varandra. Lönegraden för sergeant skulle exempelvis omfatta

de nya löneklasserna 13, 14, 16 och 18, lönegraden för fanjunkare de nya löneklasserna 14, 16, 18 och 20 och lönegraden för kapten de nya löneklasserna 24, 26, 28 och 29. Systemet är dock uppbyggt så, att närmast efter en viss löneklass alltid följer en viss annan löneklass. Efter löneklassen 16 följer alltid löneklassen 18, efter löneklassen 26 följer alltid löneklassen 28 o. s. v. Någon svårighet att tillämpa sneddningsregeln uppkommer därför icke. Sneddningsrätt synes också allmänt böra medgivas mellan ifrågavarande lönegrader, allt i de förut angivna fallen.

Det återstår här att beröra frågan om sneddningsrätt vid övergång från militär till civil lönegrad eller omvänt. Sådan övergång sker i viss utsträckning från officers- eller underofficersbeställning men framför allt från manskapsbeställning. Då frågan om manskapets löneställning är föremål för särskild utredning synes det lämpligast att avvakta resultatet av denna, innan slutlig ställning tages till sneddningsrätten.

Den nuvarande spärregeln vid befordran från extra ordinarie befattning eller förordnande med vikariatslön till ordinarie tjänst. När 1936 års lönekommitté föreslog att sneddningsrätt skulle införas vid extra ordinarie tjänstemans befordran till ordinarie befattning i samma lönegrad ansåg lönekommittén nödvändigt med en särskild spärranordning. Härom anförde kommittén följande:

Befodringsfall kunna tänkas förekomma, i vilka tillämpning i full utsträckning av sneddningsregeln skulle leda till alltför gynnsam löneklassplacering. Sålunda skulle t. ex. en extra ordinarie tjänsteman i viss lönegrad, som allenast kort tid efter tillträdande av en högre extra ordinarie befattning eller av ett förordnande med vikariatslön å högre ordinarie befattning vunnit befordran till ordinarie tjänst inom samma lönegrad som den, vilken han i den extra ordinarie befattningen eller förordnandet tillhört, på grund av ett två gånger efter varandra tillämpat sneddningsförfarande enligt huvudregeln kunna erhålla högre löneklassplacering än om han från den lägre extra ordinarie tjänsten direkt befordrats till den ordinarie tjänsten. I syfte att förebygga en sådan mindre tillfredsställande verkan av sneddningsregeln har föreskrivits, att tjänsteman i dylika fall icke må placeras i högre löneklass än om han erhållit den ordinarie tjänsten vid tidpunkten för tillträdandet av den icke-ordinarie befattningen eller förordnandet.

Denna spärregel, som infördes i såväl civila som militära avlöningsreglementet, erhöi i förstnämnda reglemente följande lydelse:

Tjänsteman, som från extra ordinarie befattning eller förordnande med vikariatslön befordras till ordinarie tjänst inom samma lönegrad som den, vilken han i den extra ordinarie befattningen eller under förordnandet tillhört, må dock icke placeras i högre löneklass än som skulle hava tillkommit honom, om han erhållit den ordinarie tjänsten vid tidpunkten för tillträdandet av den extra ordinarie befattningen eller förordnandet.

Redan från början måste denna spärregel i viss utsträckning sättas ur kraft för att förebygga en del ojämnheter, som eljest skulle ha uppkommit vid övergången till de nya bestämmelserna. Men även i fortsättningen visade det sig, att spärregeln medförde icke önskvärda ojämnheter och egenomligheter vid löneklassplaceringarna. På en punkt har med hänsyn här-

till spärregeln genom särskild kungörelse blivit upphävd, nämligen i fråga om sådana personer, som före extra ordinarieanställningen varit anställda som fast anställt manskap vid försvarsväsendet och på grund härav såsom extra ordinarie erhållit högre löneklass än begynnelselöneklassen. I övrigt har verkan av spärregeln gjorts till föremål för en ingående utredning genom allmänna lönenämndens försorg, varvid lönenämnden föreslagit en viss modifikation av regeln i fråga. I samband härmed förordades dock från olika håll, att spärregeln skulle upphävas.

Om, såsom föreslås, lönegraderna för ordinarie och extra ordinarie tjänstemän samt för tjänstemän med vikariatslön bli helt lika, varav också följer att reglerna för inplacering i löneklass vid tillträde av ordinarie eller extra ordinarie tjänst helt skola överensstämma med varandra, kan snedning icke ifrågakomma i de fall, som avses med spärregeln. Denna bör alltså borttagas.

Den nuvarande maximeringsregeln. Såsom förut angivits innebär snedningsregeln icke blott att tjänsteman vid snedning placeras lägst i löneklassen närmast över den, som han i den lägre tjänsten senast tillhörde, utan också, att han får taga i beräkning den tid, varunder han i den lägre tjänsten tillhört eller beräknas hava tillhört sistnämnda löneklass, för bestämmande av tidpunkt för löneklassuppflyttning i den högre tjänsten. Denna tid är dock maximerad till tre år och motsvarar således den normala tidsintervallen för löneklassuppflyttningar. Sin betydelse har maximeringsregeln i de fall, då tjänstemannen mer än tre år tillhört den lägre tjänstens högsta löneklass. Visserligen kan en tjänsteman på grund av mindre väl vitsordad tjänstgöring få kvarstå i en löneklass, som inte är slutlöneklass, mera än tre år, men dels torde sådana fall i och för sig vara sällsynta, dels kan det, sedan uppskovet upphört och tjänstemannen alltså uppflyttats till högre löneklass, förordnas att han för uppflyttning till än högre löneklass skall äga tillgodoräkna sig jämväl den tid uppskovet varat, och slutligen uppkommer väl i dylika fall knappast fråga om befordran.

Maximeringen till tre år har funnits stadgad under hela den tid, snedningsregeln gällt, och fanns alltså redan i postverkets avlöningsreglemente 1913. Någon särskild motivering synes icke ha ansetts behöfelig, och ej heller torde hittills något förslag ha framlagts om att ändra eller upphäva regeln i fråga.

Om en tjänsteman som tillhört slutlöneklass mer än tre år befordras till högre tjänst, placeras han — jämlikt nu gällande bestämmelser men under antagande av att varje lönegrad omfattar fyra löneklasser — i denna tjänsts fjärde (d. v. s. högsta) löneklass vid befordran en eller två lönegrader; tredje löneklass vid befordran tre lönegrader; andra löneklass vid befordran fyra lönegrader; samt första (lägsta) löneklass vid befordran fem eller flera lönegrader.

När befordran sker endast en eller två lönegrader placeras tjänstemannen visserligen, såsom nyss påpekats, i högsta löneklassen. Maximeringsregeln får dock här den verkan, att tjänstemannen icke får taga med sig den tid, ut-

över tre år, som han tillhört slutlöneklassen. Detta kan få betydelse, om tjänstemannen rätt snabbt befordras till än högre tjänst. Större intresse erbjuda emellertid de fall, då befordringen avser flera än två lönegrader. Då skulle, om maximeringsregeln ej funnes och om uppflyttning med en löneklass fingerades för varje treårsperiod i slutlöneklassen, tjänsteman, som exempelvis tillhört slutlöneklassen i den lägre tjänsten i sex år, placeras i den högre tjänstens slutlöneklass, om befordringen avsett tre lönegrader, i dess tredje löneklass, om befordringen avsett fyra lönegrader, o. s. v. Har han tillhört den lägre tjänstens slutlöneklass i nio år skulle han komma upp i den högre tjänstens slutlöneklass jämväl om befordringen avsett fyra lönegrader, o. s. v.

Av uppgifter, som lämnats av järnvägsstyrelsen och telegrafstyrelsen, framgår, att tjänsteman vid befordran två eller flera lönegrader ej sällan tillhört den lägre tjänstens slutlöneklass mera än tre år. Vid 2 044 undersökta befordringsfall under 1945 var så förhållandet i 673 fall. Ej sällan är också den tid, tjänstemannen tillhört slutlöneklassen, mycket lång, såsom framgår av följande sammanställning:

Tjänstemannen hade tillhört slutlöneklassen i	Befordran omfattade						Antal
	2 lönegrader	3 lönegrader	4 lönegrader	5 lönegrader	6 lönegrader	7 lönegrader	
3—ej fullt 6 år.....	238	27	17	47	2	1	332
6→ » 9 ».....	73	27	9	8	—	—	117
9→ » 12 ».....	33	24	5	2	—	—	64
12→ » 15 ».....	44	39	6	2	—	—	91
15→ » 18 ».....	35	10	1	—	—	—	46
18→ » 21 ».....	10	1	3	1	—	—	15
21→ » 24 ».....	4	1	—	—	—	—	5
24→ » 27 ».....	3	—	—	—	—	—	3
Antal	440	129	41	60	2	1	673

Av andra uppgifter, som ställts till 1945 års lönekommittés förfogande, framgår, att ett upphävande eller en modifiering av maximeringsregeln i vissa fall skulle förhindra att tjänsteman, som tidigare befordrats till högre tjänst, likväl erhåller sämre lönetur än en tjänsteman, som senare befordras till tjänst av samma slag. Denna fråga behandlas närmare i ett följande sammanhang. Det må emellertid påpekas, att den nuvarande maximeringsregeln kan vara ägnad att utjämna de ojämnheter i löneklassplacering, som tidigare uppkommit. Sedan tjänstemännen tillhört slutlöneklassen i tre år, ha de ju kommit i samma löneställning, och de tidigare ojämnheterna göra sig icke gällande vid kommande befordringar. Upphåves maximeringsregeln blir tydligen i sådana fall följderna att ojämnheterna bibehållas, och modifieras regeln blir den sist berörda utjämnande effekten svagare ju mera regeln modifieras. Trots detta torde en modifiering av maximeringsregeln i stort sett komma att verka utjämnande på ojämnheten i löneturen.

Tydiligen råda stora ojämnheter beträffande tjänstemännens befordringsförhållanden. Vissa befordras till högre tjänster långt innan slutlön uppnått i de lägre tjänsterna. Andra befordras först sedan slutlönen nåtts och flera av dem först sedan de tillhört slutlöneklassen åtskilliga år. Det är säkerligen icke riktigt att uppfatta dessa ojämnheter såsom i allmänhet orsakade av tjänstemännens större eller mindre duglighet. Tillfälliga omständigheter spela här helt visst den största rollen. På grund härav och då, såsom nyss påpekats, vissa ojämnheter i löneturen skulle härigenom elimineras, synas skäl tala för övervägande, om ej maximeringsregeln bör ändras så, att tjänsteman vid befordran får tillgodogöra sig mer än tre år av den tid, han tillhört högsta löneklassen i den lägre tjänsten.

Att härvid helt upphäva maximeringsregeln kan icke gärna ifrågakomma. Sneddningsregeln åsyftar ingenting annat än att garantera, att den befordrade erhåller någon löneökning. Avgörande för löneklassplaceringen är icke den föregående tjänstgöringen och dennas art utan den föregående löneställningen. För sneddningsprincipen är det främmande, att en ytterligare löneökning skulle beredas en tjänsteman, för vilken redan befordringen i sig själv medfört en löneökning med flera löneklasser. Så skulle emellertid bliva fallet om maximeringsregeln helt upphävdes. I själva verket kan man icke utan att komma i alltför stark motsättning till den riktiga tanke, som ligger bakom sneddningsregeln, modifiera maximeringsregeln annat än i begränsad utsträckning. En icke obetydlig förbättring skulle också beredas den, som före befordran till högre tjänst längre tid tillhört den lägre tjänstens slutlöneklass, om den nuvarande tiden av tre år utsträcktes med sex år till nio år. Detta skulle i stort sett betyda, att en person, som tillhört slutlöneklassen i mera än tre men icke sex år, vid befordringen skulle behandlas som om han efter de tre åren tillhört närmast högre löneklass samt att en person, som tillhört slutlöneklassen sex år eller mera, skulle vid befordringen behandlas som om han efter de sex åren tillhört den i ordningen efter slutlöneklassen följande andra löneklassen. Innebörden av en sådan regel framgår närmare av tablan å nästa sida.

Reformen kan knappast anses komplicera lönesystemet. Lönekommittén förordar, att den nuvarande maximeringstiden av tre år sålunda utsträcker till nio år.

Såsom i det föregående anförts har lönekommittén ansett sig icke kunna taga slutlig ställning till de övergångsbestämmelser, som böra meddelas i samband med löneregleringen. Emellertid vill kommittén framhålla, att, därest maximeringsregeln på här angivet sätt modifieras, den nya regeln bör få tillämpas även på befordringsfall, som inträffat före löneregleringens ikraftträdande. Förhöjd avlöning bör dock få åtnjutas först från och med dagen för ikraftträdandet.

Vissa ojämnheter vid täta befordringar mellan närliggande lönegrader. Såsom redan angivits innebär sneddningsregeln, att den befordrade på grund av befordringen erhåller en tidsvinst i sin regelmässiga lönetur av minst tre år.

Tjänstemannen har tillhört slutlöneklassen i	Tjänstemannen befordras											
	1 lönegrad, löneklassplacering enligt		2 lönegrader, löneklassplacering enligt		3 lönegrader, löneklassplacering enligt		4 lönegrader, löneklassplacering enligt		5 lönegrader, löneklassplacering enligt		6 lönegrader, löneklassplacering enligt	
	gäl- lande regel	bli- vande regel	gäl- lande regel	bli- vande regel	gäl- lande regel	bli- vande regel	gäl- lande regel	bli- vande regel	gäl- lande regel	bli- vande regel	gäl- lande regel	bli- vande regel
0—ej fullt 3 år	4 (+ år)	4 (+ år)	3 (+ år)	3 (+ år)	2 (+ år)	2 (+ år)	1 (+ år)	1 (+ år)	1	1	1	1
3—> 6 >	4 (+ 3 år)	4 (+ 3 år +)	4	4 (+ år)	3	3 (+ år)	2	2 (+ år)	1	1 (+ år)	1	1
6—> 9 >	4 (+ 3 år)	4 (+ 6 år +)	4	4 (+ 3 år +)	3	4 (+ år)	2	3 (+ år)	1	2 (+ år)	1	1 (+ år)
9—flera >	4 (+ 3 år)	4 (+ 9 år)	4	4 (+ 6 år)	3	4 (+ 3 år)	2	4	1	3	1	2

(+ år) utmärker, att tjänstemannen för framtida löneklassuppflyttning eller vid framtida befordran äger taga i beräkning tid, varierande mellan 0 och ej fullt 3 år.
 (+ 3 år +) utmärker, att tjänstemannen vid framtida befordran äger taga i beräkning tid, varierande mellan 3 och ej fullt 6 år.
 (+ 6 år +) utmärker, att tjänstemannen vid framtida befordran äger taga i beräkning tid, varierande mellan 6 och ej fullt 9 år.

Härav följer utan vidare att ojämnheter, som i och för sig äro olämpliga, kunna uppkomma.

Vid successiva befordringar, en lönegrad i sänder, vinner tjänstemannen lika många lönetursperioder om tre år som antalet befordringar.

Vid direkt befordran två lönegrader kan tjänstemannen vinna nära, dock aldrig fullt två sådana lönetursperioder. Hans tidsvinst i löneturen på grund av den direkta befordringen blir således alltid mindre än vad han skulle ha vunnit om han befordrats först en lönegrad och sedan ytterligare en lönegrad. Omfattar tjänstetiden i den befattning, från vilken befordringen sker, tre år eller därutöver blir tidsvinsten städse tre år, medan han vid successiva befordringar skulle ha vunnit sex år.

På motsvarande sätt förhåller det sig om befordran sker direkt tre lönegrader eller flera. Tjänstemannen kan på grund av befordringen göra en tidsvinst i sin regelmässiga lönetur av nära tre lönetursperioder, om befordran avser tre lönegrader, av nära fyra lönetursperioder, om befordran avser fyra lönegrader, o. s. v. Omfattar tjänstetiden i den lägre tjänsten sex år eller därutöver eller har tjänstemannen ändå uppnått lägst tredje löneklassen i nämnda tjänst blir tidsvinsten alltid tre år, om befordringen avser tre lönegrader. Avser befordringen fyra lönegrader inträder motsvarande förhållande efter nio år o. s. v. Vid successiva befordringar, en lönegrad i sänder, skulle tjänstemannen i stället ha vunnit nio år vid befordran tre lönegrader, tolv år vid befordran fyra lönegrader o. s. v.

Ett enkelt, rent konstruerat exempel må illustrera det nu sagda:

Tjänstemannen A.
 $\frac{1}{1}$ 1940..... A 1: 1
 $\frac{1}{1}$ 1943..... A 2: 3
 $\frac{1}{1}$ 1946..... A 3: 5

Tjänstemannen B.
 $\frac{1}{1}$ 1940..... A 1: 1
 $\frac{1}{1}$ 1943..... A 3: 3
 $\frac{1}{1}$ 1946..... A 3: 4

A. erhöill vid befordringen till lönegraden A 2 en tidsvinst i sin lönetur av tre år och lika mycket vid den senare befordringen till lönegraden A 3. Hans sammanlagda tidsvinst på grund av befordringarna utgör alltså sex år. Samtidigt har han tjänstgjort i sex år och kan således för sin lönetur tillgodoräkna tillsammans tolv år, motsvarande fyra löneklasser. Han har tydligen rätt att — såsom exemplet också visar — placeras i $(1 + 4 =)$ femte löneklassen.

B. däremot erhöill vid befordringen till lönegraden A 3 en tidsvinst i sin lönetur av endast tre år. Eftersom han också tjänstgjort i sex år, kan han för sin lönetur tillgodoräkna tillsammans nio år, motsvarande tre löneklasser. Han har alltså rätt att placeras i endast fjärde löneklassen.

Och ändå har B. tidigare befordrats till högre tjänst än A.

När kommunikationsverkens lönekommitté förordade en allmän tillämpning av sneddningsregeln beträffande ordinarie tjänstemän vid kommunikationsverken, föreslog kommittén samtidigt en restriktionsregel. Kommittén anförde härom:

En restriktion har dock synts vara av nöden för det fall, att två befordringar för en och samma man skulle inträffa med kortare tidsmellanrum än tre år. Det skulle innebära ett oförtjänt gynnande om stadgandet skulle vid båda befordringstillfällena komma i användning. Därför har den begränsning vidtagits, att den senare befordringen icke får föranleda tillämpning av nämnda stadgande om tillgodoräkning av tjänstetid.

Denna restriktionsregel infördes i de nya avlöningsreglementen, vilka, som förut berörts, utfärdades under åren 1919—1921.

Emellertid visade det sig, att restriktionsregeln fick vissa icke önskvärda konsekvenser. Den kunde nämligen leda till, att befattningshavare, vilka inom tre år från en tidigare befordran erhållit ny sådan, komma i ett ogynnsammare läge på löneskalan än som skulle ha blivit fallet, om de först efter de tre årens utgång befordrats till den högre tjänsten. På grund härav hemställde såväl enskilda befattningshavare som personalsammanslutningar, att regeln måtte upphävas. Från ett håll — nämligen från trafiktjänstemännens riksförbund — föreslogs i samband härmed, att ordinarie tjänsteman, som vid befordran överhoppade en eller flera lönegrader, skulle få tillgodoräkna sig sneddnning för varje överhoppad lönegrad.

Frågan behandlades ingående i ett av kommunikationsverkens lönenämnd avgivet utlåtande, som utmynnade i förslag om restriktionsregelns borttagande.

Lönenämnden åskådliggjorde det kritiserade förhållandet i följande exempel:

<i>Tjänstemannen A.</i>	<i>Tjänstemannen B.</i>
$\frac{1}{7}$ 1921..... 4:6 (efter befordran)	$\frac{1}{7}$ 1921..... 4:6 (efter befordran)
$\frac{1}{7}$ 1923..... 5:7	$\frac{1}{7}$ 1924..... 5:8
$\frac{1}{7}$ 1926..... 5:8	

B. skulle alltså, ehuru senare befordrad än A. erhålla ett försprång å löneskalan av $2\frac{1}{2}$ år eller samma ställning som A. skulle ha erhållit, om dennes befordran uppskjutits ett halvt år.

Lönenämnden framhöll därefter, att lönenämnden ingående undersökt och bedömt möjligheterna till avhjälpan av dessa och liknande ojämnheter men icke

kunnat finna någon utväg, som på tillfredsställande sätt förenade detta ändamål med önskvärdheten att bibehålla den till grund för restriktionsregeln liggande, enligt lönenämndens förmenande riktiga tanken, att snedningen ej borde vid befordringar i snabb följd få utnyttjas för att omedelbart vinna sådana fördelar i lönehänseende, som kunde anses betingade allenast av någon avsevärdare tids tjänstgöring i den lägre befattningen. Då ett fullständigt borttagande av restriktionsregeln icke komme att erhålla någon större ekonomisk betydelse för statsverket och därjämte skulle medföra ett effektivt avhjälpande för framtiden av de med det nuvarande systemet förbundna olägenheterna utan att nya sådana tillkomme, ansåg sig lönenämnden böra förorda, att den sats som innehöll ifrågavarande restriktionsregel borttoges.

Lönenämndens förslag godtogs av statsmakterna och restriktionsregeln borttoges alltså år 1922 ur kommunikationsverkens avlöningsreglemente. Samtidigt vidtoges samma ändring i andra avlöningsreglementen.

I sitt år 1923 avgivna yttrande och förslag i fråga om revision av gällande avlöningsbestämmelser för statsdepartement m. fl. verk kom dåvarande förste kanslisekreteraren Gustaf Söderlund även in på frågan om sneddningsregelns ojämna verkningar. Han framhöll därvid:

Genom ett konkret exempel torde lättast påvisas, till vilka följder dessa bestämmelser kunna leda. Antag, att två personer, A. och B., den 1 januari 1920 tillträtt tjänst i 13:e lönegraden. Efter några år blir en tjänst i 15:e lönegraden ledig, och båda söka denna tjänst. A. erhåller tjänsten från och med den 1 januari 1925; han tillträder då omedelbart begynnelselönen i 15:e lönegraden, d. v. s. efter 20:e löneklassen. Ett år därefter befordras B. till tjänst i 14:e lönegraden och erhåller då, på grund av sneddningsbestämmelserna, lön enligt 20:e löneklassen. Från och med den 1 januari 1927 befordras han till tjänst i 15:e lönegraden och erhåller då placering i 21:a löneklassen, varjämte han skall anses hava tillhört denna ett år. A. tillhör emellertid alltså 20:e löneklassen och har tillhört den i två år, vadan ännu ett år återstår, innan han kan uppflyttas i 21:a löneklassen. Resultatet är, att B., som vid tävlan med A. visade sig vara denne underlägsen, genom att sedermera befordras till tjänst i 14:e lönegraden och därifrån till tjänst i 15:e lönegraden med tillhjälp av sneddningsbestämmelserna kommit i en bättre löneställning än A., oaktat denne tidigare befordrats till tjänst i sistnämnda lönegrad. Ännu mera orättvisa resultat kunna naturligen uppnås, om B. tänkes kunna flera gånger begagna sig av snedding.

Härefter påpekade Söderlund, att två utvägar finnes för undvikande av dessa olägenheter. Antingen kunde man helt borttaga snedningen eller också omlägga den så, att vinsten vid befordran från en lönegrad till annan motsvarade det antal löneklasser, som utgjorde skillnaden mellan lönegraderna.

Ingen av dessa vägar ansågs emellertid vara praktiskt framkomlig. Snedningen ansågs, framhöll Söderlund, ju tämligen allmänt såsom en viktig fördel i det nya lönesystemet. En sådan fördel syntes man alltså ej gärna avstå ifrån. Och att utsträcka snedningen, som skulle bli fallet genom den nyss antydda omläggningen, syntes ej kunna ifrågakomma. Det hade sålunda befunnits ofrånkomligt att behålla snedningen i dess dåvarande omfattning.

Däremot berörde varken 1928 eller 1936 års lönekommittéer frågan om sneddningsregelns ojämna verkningar.

Efter det de senaste löneregleringarna genomförts, har emellertid denna fråga diskuterats.

I anledning av en motion till 1944 års riksdag, vilken avsåg andra ojämnheter vid löneklassplacering, införskaffade statsutskottet utlåtande från allmänna lönenämnden och en promemoria från järnvägsstyrelsen.

Lönenämnden framhöll, att ojämnheter i löneklasshänseende kunde uppkomma även i andra fall än dem, som åsyftades i motionen, och exemplifierade detta med följande fall:

<i>Tjänstemannen A.</i>	<i>Tjänstemannen B.</i>
$\frac{1}{1}$ 1942..... Eo 5: 5	$\frac{1}{1}$ 1942..... Eo 5: 5
$\frac{1}{1}$ 1944..... A 5: 6 (+ 2 år)	$\frac{1}{1}$ 1944..... A 6: 6 (+ 2 år)
$\frac{1}{1}$ 1945..... A 6: 8	$\frac{1}{1}$ 1945..... A 6: 7

Även järnvägsstyrelsen påpekade, att sådana ojämnheter kunde uppstå och åskådliggjorde förhållandet med följande exempel:

<i>Tjänstemannen A.</i>	<i>Tjänstemannen B.</i>
$\frac{1}{7}$ 1939..... A 17: 21	$\frac{1}{7}$ 1939..... A 17: 21
$\frac{1}{1}$ 1945..... A 21: 23	$\frac{1}{7}$ 1945..... A 20: 23
$\frac{1}{1}$ 1948..... A 21: 24	$\frac{1}{1}$ 1946..... A 21: 24

Riksdagen anhöll därefter i skrivelse till Kungl. Maj:t om övervägande av möjligheterna att undanröja förekommande ojämnheter vid löneklassplacering.

I anledning av riksdagsskrivelsen hördes allmänna lönenämnden, som i sin tur införskaffade yttranden från vissa verk och myndigheter, nämligen fångvårdsstyrelsen, försvarets civilförvaltning, riksförsäkringsanstalten, riksräkenskapsverket, generaltullstyrelsen, direktionen för karolinska sjukhuset, generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen och domänstyrelsen. Av dessa yttrade sig dock fångvårdsstyrelsen, riksförsäkringsanstalten, direktionen för karolinska sjukhuset, generalpoststyrelsen, järnvägsstyrelsen och domänstyrelsen icke i den här förevarande frågan.

Av de yttranden, i vilka frågan berördes, får man icke någon uppfattning om den omfattning vari ojämnheter förekomma. Försvarets civilförvaltning framhåller dock, att ämbetsverket saknar större erfarenhet på området, då täta befordringar inom närliggande lönegrader förekomme i mycket ringa omfattning inom ämbetsverkets verksamhetsområde. I övrigt innehålla yttrandena bland annat följande påpekanden:

Försvarets civilförvaltning: Det vill synas som om det allt vanligare förhållandet att en tjänsteman samtidigt innehar både en ordinarie och en extra ordinarie tjänst skulle bidra till uppkomsten av ojämnheter i löneställningshänseende. Enda sättet att komma till rätta med berörda olägenheter synes civilförvaltningen vara att införa en begränsning av rätten till snedning i de befordringsfall det här kan gälla. Med hänsyn till de ojämna verkningar, som den tidigare restriktionsregeln ledde till, vill det dock förefalla tveksamt om någon ändring i gällande snedningsregler bör komma till stånd. De mest framträdande ojämnheterna böra få regleras genom beslut av Kungl. Maj:t från fall till fall.

Riksräkenskapsverket: Såsom av järnvägsstyrelsen och allmänna lönenämnden framhållits, kunna ojämnheter i fråga om löneklassplacering uppkomma jämväl mel-

lan befattningshavare, vilkas tjänstgöring helt varit förlagd till statligt verk. Här avsedda förhållanden äro emellertid betingade av den vid befordringar gällande sneddningsprincipen. Sålunda synes ojämnheten i lönehänseende mellan extra ordinarie befattningshavare, vilka befordras till ordinarie tjänster, kunna undanröjas genom att föreskriva att sneddnning icke medgives vid övergång från extra ordinarie till ordinarie befattning i samma lönegrad. Riksräkenskapsverket finner sig emellertid icke böra förorda en sådan anordning. I vad avser det av järnvägsstyrelsen påtalade fallet av ojämnhet i löneklassplacering vid ordinarie tjänstemäns befordran till högre lönegrad synes det icke vara tekniskt möjligt att meddela en undantagsföreskrift från sneddningsregeln av beskaffenhet att i förevarande hänseende medföra tillfredsställande resultat.

Generaltullstyrelsen: Ifrågavarande ojämnheter hänföra sig mera till befordringsgången än till själva avlöningsbestämmelserna. Vid täta befordringar inom närliggande lönegrader erhålles nämligen en fördelaktigare löneklassplacering än då befordran sker direkt till en i löneplanen högre liggande tjänst. Dylika ojämnheter i löneklassplaceringen torde dock knappast kunna undgås, huru än hithörande bestämmelser avfattas.

Telegrafstyrelsen: Det problem, som upprullas genom järnvägsstyrelsens och allmänna lönenämndens påpekande hos statsutskottet, är icke nytt utan har funnits även i tiden före de nuvarande avlöningsreglementenas tillkomst. Man har också tidigare sökt komma till rätta med detta problem men icke lyckats. Om de ifrågavarande ojämnheterna effektivt skola undanröjas måste förutsättas ett djupgående ingrepp i avlöningsreglementenas ledande principer. Ett beslut om rubbning i dessa principer måste emellertid föregås av en undersökning rörande frekvensen av de påtalade ojämnheterna. Först därefter torde frågan om förebyggande åtgärder kunna upptagas till verklig prövning. Vi äro av den uppfattningen, att en effektiv lösning för framtiden av det föreliggande problemet icke står att finna så länge den nuvarande konstruktionen av löneplanen består och den principen upprätthålles, att befordran till högre lönegrad alltid skall medföra ökad lön. Vi hålla före, att fördelarna med det nuvarande sneddnningssystemet äro vida större än de olägenheter, som i vissa fall uppkomma.

Vattenfallsstyrelsen: De omförmälda ojämnheterna i löneklassplacering mellan de fall, då befordran från en befattning till en annan sker i ett steg respektive i två steg, torde kunna i tillräcklig och skäligen grad avhjälpas genom en modifiering av sneddningsbestämmelsen i den riktningen, att uppflyttning med två löneklasser i regel sker vid befordran till befattning, som ligger mer än två lönegrader högre än den förut innehavda befattningen.

För egen del anförde allmänna lönenämnden under hänvisning till det i järnvägsstyrelsens promemoria framlagda exemplet:

Att åstadkomma ändrade bestämmelser på ett sådant sätt, att full rättvisa i alla lägen skapas, möter betydande svårigheter. Lönenämnden har haft under överbäggande olika uppslag till ändrade bestämmelser, bland annat följande.

Om man skulle anse, att i järnvägsstyrelsens exempel tjänstemannen B. blivit i löneklasshänseende onödigt gynnsamt ställd tack vare befordringen till tjänst i mellanliggande lönegrad, kunde man föra det resonemanget, att en eventuell motåtgärd borde avse viss spärr beträffande den slutliga löneklassplaceringen i fallet B. Man kunde exempelvis tänka sig en spärrregel av det innehållet, att tjänsteman som, efter vunnit befordran till tjänst inom än högre lönegrad, icke finge i sistnämnda tjänst erhålla gynnsammare placering i löneklasshänseende, än om han tillträtt denna tjänst vid tidpunkten för tillträdet av den omedelbart dessförinnan innehavda tjänsten. Effekten av en dylik spärrregel skulle bli följande:

Tjänstemannen A.

$\frac{1}{7}$	1939.....	A 17: 21
$\frac{1}{1}$	1945.....	A 21: 23
$\frac{1}{1}$	1948.....	A 21: 24

Tjänstemannen B.

$\frac{1}{7}$	1939.....	A 17: 21
$\frac{1}{1}$	1945.....	A 20: 23
$\frac{1}{1}$	1946.....	A 21: 23
$\frac{1}{1}$	1948.....	A 21: 24

I det exempel, som valts, skulle sålunda en spärregel av nyss angiven innebörd medföra, att A. och B. samtidigt uppnådde slutlöneklassen i den sist erhållna tjänsten. Härigenom skulle i detta fall en reglering av löneklassfrågan ernås, som ur vissa synpunkter kunde anses tillfredsställande. Emellertid föreliggande svårigheter att överblicka verkningarna av en eventuell spärregel för olika förekommande befordringsfall, bland annat vid befordran inom olika lönegrader av icke-ordinarie anställning samt från icke-ordinarie till ordinarie, respektive från icke-ordinarie över ordinarie till icke-ordinarie anställning. Härtill kommer, att införandet av en ny spärregel i löneklasshänseende skulle innebära en rubbning av en i avlöningsreglementet fastställd, betydelsefull principbestämmelse, vilken tillförsäkrar tjänstemännen viss förmån vid befordran till högre tjänst. Med hänsyn till nu angivna omständigheter anser lönenämnden, att en dylik åtgärd icke bör vidtagas annat än möjligt i samband med tillkomsten av nytt avlöningsreglemente.

Under åberopande av det anförda och då lönenämnden icke är i tillfälle att i detta sammanhang framföra något ytterligare uppslag till undanröjande av de i riksdagskrivelsen påtalade ojämnheter i löneklasshänseende, så vitt nu är fråga, anser lönenämnden att riksdagskrivelsen i denna del icke bör föranleda ändring i gällande bestämmelser angående löneklassplacering.

Lönenämnden fogade härtill det allmänna uttalandet, att principiella ändringar i gällande bestämmelser angående löneklassplacering icke borde genomföras annat än i samband med tillkomsten av nytt avlöningsreglemente men att vad i ärendet förekommit gåve lönenämnden anledning att understryka angelägenheten av att frågan om en revision av gällande avlöningsbestämmelser snarast upptoges till övervägande.

Frågan behandlades därefter i propositionen nr 218 till 1945 års riksdag, varvid föredragande departementschefen framhöll, att han i likhet med lönenämnden ansåge, att ändringar av större räckvidd i gällande bestämmelser angående löneklassplacering icke lämpligen kunde genomföras annat än i samband med en allmän lönereglering. Departementschefen tillade, att erfarenheterna från olika ärenden, i vilka jämkningar i lönetursreglerna ifrågasatts, gåve vid handen, att ojämnheter i löneturen överhuvud icke kunde undvikas med nuvarande löneklassystem utan att detta tyngdes med invecklade detaljbestämmelser.

Det ankommer enligt direktiven på 1945 års lönekommitté att upptaga till övervägande frågan om jämkningar i det gällande lönesystemet i syfte att söka eliminera de här berörda ojämnheter. Härvid synes det först vara angeläget att klarlägga om det överhuvud finns någon eller några metoder, genom vilka de påtalade ojämnheter helt skulle undanröjas. Att detta är möjligt är uppenbart. Sålunda uppkomma givetvis icke några sådana ojämnheter, om sneddningsregeln helt toges bort och man i stället återginge till det ursprungliga systemet vid kommunikationsverken, enligt vilket tjänste-

man vid befordran allenast tillförsäkrades rätten att behålla sin plats på löneskalan. Ett motsatt sätt är att, såsom redan trafik tjänstemännens riksförbund föreslog i början av tjugotalet, låta tjänsteman, som vid befordran överhoppas en eller flera lönegrader, tillgodoräkna sig sneddnings för varje överhoppad lönegrad. Slutligen utgör, såvitt man kan finna, den av allmänna lönenämnden ifrågasatta spärregeln ett medel, som i så gott som alla tänkbara fall undanröjer ojämnheter.

Vad beträffar frågan att borttaga sneddningsregeln och ersätta densamma med en regel om rätt för tjänstemannen att vid befordran bibehålla sin plats på löneskalan må påpekas, att det enligt lönekommitténs mening i princip är riktigt att befordring medför någon förhöjning av avlöningen. Vinsten av ojämnheternas undanröjande synes icke heller stå i rimlig proportion till försämringen av tjänstemännens allmänna löneställning.

I fråga om det andra ytterlighetsfallet, vilket representeras av förslaget från trafik tjänstemännens riksförbund, synes utan vidare kunna sägas, att ojämnheterna ingalunda kunna anses motivera en så väsentlig förbättring av tjänstemännens löneställning. Förslaget skulle medföra — om varje lönegrad omfattar fyra löneklasser och tidsintervallen för löneklassuppflyttning bibehålles vid tre år — att en tjänsteman efter nio års anställningstid med lön enligt löneklass alltid skulle tillhöra högsta löneklassen, till vilken tjänst han än befördrades. Systemet skulle också medföra, att de lägsta löneklasserna i sådana lönegrader, som icke äro rekryteringsgrader, i regel skulle bli helt oanvända. Överhuvud strider systemet mot en princip, som hittills legat till grund för det statliga lönesystemet, nämligen att avlöningsförbättringar successivt skola åtnjutas i de olika lönegraderna.

Mot den av allmänna lönenämnden ifrågasatta spärregeln kunna — ur teoretisk synpunkt — icke anföras så vägande invändningar som mot de nyss berörda ytterlighetsanordningarna. Regeln måste i stort sett få den verkan att det med hänsyn till löneklassplaceringen blir för tjänstemannen utan betydelse om han befördras successivt en lönegrad i sänder eller direkt två eller flera lönegrader. Administrativt skulle emellertid spärregeln föranleda betydande svårigheter.

Om man, med hänsyn till vad sålunda anförts, icke anser sig böra helt eliminera ojämnheter, måste man begränsa ingripandena till allenast närliggande lönegrader. I själva verket kunna i så fall specialreglerna icke avse befordringar, som omfatta mera än två lönegrader. Eljest uppkomma i stort sett samma förhållanden, som då någon begränsning icke sker. Man kan tydligen för befordran, som avser högst två lönegrader, föreskriva, att sneddnings icke får ske eller att sneddnings får tillgodoräknas även för överhoppad lönegrad eller också att den av lönenämnden ifrågasatta spärregeln skall äga tillämpning.

Det material, som står till 1945 års lönekommittés förfogande, bildar ej tillräcklig grund för bedömande, om man genom sådana begränsade ingripanden skulle få bort de flesta ojämnheter, men däremot framgår det att i åtskilliga fall ojämnheter skulle kvarstå. Genom begränsningarna skulle

också skapas nya ojämnheter, som i sin ordning skulle giva anledning till kritik. Erfarenheten av de spärregler, som hittills funnits inom lönesystemet, talar härvidlag sitt tydliga språk.

Vid bedömandet av den föreliggande frågan bör beaktas, att vissa av de förslag, som i annat sammanhang framläggas, äro ägnade att begränsa antalet av de fall, då ojämnheter framträda vid sneddningsregelns tillämpning. Så är fallet med förslagen att minska antalet löneklasser i lönegraderna, att upphäva skillnaden i löneklassplaceringen för ordinarie och extra ordinarie tjänstemän samt tjänstemän med vikariatslön samt att modifiera den i det föregående berörda maximeringsregeln.

Det måste vidare kraftigt understrykas hur angeläget det är, att lönebestämmelserna göras så lätta att tillämpa som möjligt. Särskilt genom den av allmänna lönenämnden ifrågasatta spärregeln — och skulle en ändring anses böra ske borde den väl närmast anknyta till denna regel — skulle, såsom redan påpekats, betydande administrativa svårigheter uppstå. Till dessa svårigheter för arbetsgivaren är att för personalen lägga en viss begränsning i dess nuvarande rätt att snedda.

Visserligen bör i princip lönesystemet anpassas efter de förhandenvarande förhållandena. Men likväl ligger det ett visst fog i generaltullstyrelsens uttalande, att ojämnheterna mera hänföra sig till befordringsgången än till själva avlöningsbestämmelserna. Ett utmärkande drag i den statliga löneavvägningen är den mycket stora splittringen på olika lönegrader. Detta möjliggör visserligen en smidigare anpassning till olikartade förhållanden. Men det kan ifrågasättas om det är riktigt att, såsom nu ej sällan är fallet, i en och samma befordringsgång tillämpa ett flertal på varandra omedelbart följande lönegrader. Inom statsförvaltningen har man på senare tid i vissa fall sökt att skapa enhetliga regler för befordringarna. Så har skett exempelvis vid länsstyrelserna och det uppdrag, som givits 1944 års personalutredning, syftar åt samma håll. Även försvarets tjänsteförteckningsakkunniga torde komma in på denna fråga. I den mån dylika regler mera allmänt fastställas och tillämpas, försvinna de här ifrågavarande ojämnheter.

Med hänsyn till vad sålunda anförts synas övertvägande skäl tala mot att, i anledning av nämnda ojämnheter, ändra den nuvarande sneddningsregeln.

5. Löneklassplacering vid övergång från anställning med avlöning enligt kollektivavtal till anställning såsom tjänsteman.

Övergång från anställning med avlöning enligt kollektivavtal till anställning såsom tjänsteman förekommer framför allt inom kommunikationsverken särskilt vid statens järnvägar. Även inom försvarsväsendet sker årligen ett antal befordringar från arbetar- till tjänstemannaanställning. Lönekommittén har inhämtat uppgifter rörande bl. a. det antal fall vid kommunikationsverken och inom försvarsväsendet, då under åren 1944 och 1945 (för telegrafverkets del dock endast under år 1945) sådan övergång skett. Uppgifterna utvisa, att övergång under nämnda år förekom i 1 295 fall.

Därav avsågo 978 fall övergång till tjänstemannaanställning i högst 7 lönegraden, varav 658 till ordinarie eller extra ordinarie tjänst. Enbart till 5 lönegraden omfattade övergången 784 fall, varav 509 till ordinarie eller extra ordinarie anställning. Ett icke obetydligt antal fall avsåg befordran till arbetsledande befattningar i 10—18 lönegraderna.

Sådan övergång, varom här är fråga, ingår alltså som en betydelsefull del av tjänstemannarekryteringen. Det har också ansetts nödvändigt att meddela särskilda bestämmelser, vilka reglera löneställningen efter övergången.

I 1919 års avlöningsreglemente för kommunikationsverken funnos allmänna bestämmelser meddelade om rätt för den, som erhöll ordinarie anställning, att tillgodoräkna viss del av sin föregående tjänstgöring vid verket för löneklassplacering i den nya befattningen. Tillgodoräkningen vid första anställning i ordinarie befattning omfattade tid utöver tre år efter fyllda 18 års ålder i en följd uti sådan icke-ordinarie anställning, som i avseende å tjänstgöringens art och omfattning svarade mot eller var jämförbar med den ordinarie befattningen.

Dessa grundläggande bestämmelser kompletterades beträffande övergång från arbetaranställning i allmänhet av särskilda tillämpningsföreskrifter, utfärdade av de särskilda verken. Enligt dessa föreskrifter ansågs i stort sett all arbetaranställning vid verket efter förut angiven ålder såsom likvärdig med den nya befattningen, när övergången skedde till lägsta ifrågakommande ordinarie eller extra ordinarie befattning. Vid direkt övergång från arbetaranställning till högre lönegrad än den lägsta, som kunde komma i fråga, var tillgodoräkningen däremot starkt begränsad. Så tillgodoräknades till exempel arbetare vid telegrafverket, som utnämnts direkt till linjeförman eller linjemästare, endast den tid utöver 3 år, under vilken han i en följd innehaft anställning som förman med förmanspengar eller som arbetsledare eller överreparatör.

I huvudsak samma bestämmelser som för kommunikationsverken infördes för såväl den allmänna civilförvaltningen som för försvarsväsendet vid tjugutalets lönereglningar.

Från och med den 1 juli 1939 ersattes efter förslag av 1936 års lönekommitté de sålunda tidigare gällande tillgodoräkningsbestämmelserna av en ny regel. Denna, som alltjämt gäller, innebär, att arbetare vid övergång till tjänstemannaanställning i den nya tjänsten skall hänföras lägst till den löneklass, i vilken lönen närmast överstiger den avlöning, som han ägt uppbära i arbetaranställningen.

För tillämpningen av en sådan regel erfordras, att närmare bestämmelser meddelas rörande vad som skall förstås med avlöning i arbetaranställningen. 1936 års lönekommitté hade härom framhållit, att den metod, som för beräkning av årslönen i arbetaranställningen syntes erbjuda de största möjligheterna för rättvisa vid löneklassplaceringen, vore att finna i en jämförelse med utgångspunkt från den avtalsenligt fastställda timlönen. Ackordslöneförmånerna däremot vore enligt 1936 års lönekommittés uppfattning alltför mycket beroende av tillfälliga omständigheter för att rimligen kunna tjäna

som jämförelsepunkt. I enlighet härmed inneburo de år 1939 i förevarande avseende meddelade bestämmelserna, att årslönen i arbetaranställningen skulle anses utgöra ett belopp, motsvarande 2 400 gånger den timlön, som tjänstemannen omedelbart före tillträddandet av befattningen uppbar eller vid tidarbete avtalsenligt ägde uppbära. (Om tjänstemannen i den tidigare anställningen avtalsenligt uppbar månads- eller veckolön, skulle årslönen anses utgöra ett belopp, motsvarande 12 respektive 52 gånger det för månad respektive vecka fastställda lönebeloppet.)

Inom kort tid ansågs det likväl nödvändigt, att viss hänsyn vid lönejämförelsen också fick tagas till ackordsvinst. I det fall, att avtal endast upptog en lön, som avvägs med hänsyn till att den skulle utfyllas med ackordsförtjänst, syntes det naturligt, att denna lön icke borde ligga till grund för ett fastställande av jämförelseinkomsten i arbetaranställningen. Även på grund av ackordsarbetets alltmera ökade omfattning syntes det erforderligt att tillskapa bestämmelser, som erbjödo ackordsarbetare garanti mot alltför stor inkomstminskning vid övergång till tjänstemannaanställning. Med hänsyn härtill utfärdades år 1945 nya bestämmelser, vilka inneburo att även ackordsvinsten inräknades vid lönejämförelsen. Särskilt med hänsyn till den stimulationsfaktor, som ligger i ackordslönesättningen, ansågs det dock, att hela ackordsvinsten icke kunde få medräknas, utan att en viss reduktion måste ske. Det ansågs också, att ackordsvinsten icke skulle bestämmas individuellt utan beräknas med utgångspunkt från den genomsnittliga ackordsnivån under viss tid vid den arbetsplats (arbetsområde) och inom den ålders- och yrkesgrupp, arbetaren senast tillhört. Därigenom skulle systemet erhålla en viss fasthet och en förankring i faktiska, av tillfälligheter i möjligaste mån oberoende förhållanden vinnas. När det gällde att bestämma reduktionens storlek, ansågs det erforderligt att skilja mellan två avtalstyper, nämligen minimilöneavtal och normallöneavtal, för vilka olika procentuell reduktion fastställdes.

De nya, alltjämt gällande bestämmelserna fingo i överensstämmelse härmed i huvudsak följande innehåll.

Tjänsteman, vilken omedelbart före tillträddandet av tjänstemannaanställning i statens tjänst innehade anställning med avlöning enligt kollektivavtal, skall som regel placeras i den löneklass inom vederbörande lönegrad, i vilken årslönen för den ortsgrupp, till vilken hans stationeringsort omedelbart dessförinnan var hänförd, närmast överstiger årslönen i den förutvarande anställningen.

Sistnämnda årslön skall anses utgöra

för den, vars avlöning utgått i form av fast timlön utan ackord (tidtimlön) ett belopp motsvarande 2 400 gånger den timlön, han vid tidarbete senast ägt uppbära,

för den, som avtalsenligt uppburit vecko- eller månadslön, ett belopp motsvarande 52 respektive 12 gånger den för honom senast gällande vecko- eller månadslönen,

för den, vars avlöning utgått i form av ackordstimlön enligt minimilöneavtal jämte ackordsvinst, ett belopp beräknat enligt formeln

$$2\,400 a (1 + 0.008 p),$$

där a betecknar den timlön, vederbörande vid ackordsarbete senast ägt uppbära, samt p den i närmaste hela tal uttryckta procent å timlönen, vartill ackordsvinsten under andra—femte kalenderkvartalen före den nya befattningens tillträddande genomsnittligt uppgått å den arbetsplats (arbetsområde) och inom den ålders- och yrkesgrupp, han närmast före tillträddandet tillhörde,

samt för den, vars avlöning utgått i form av timlön enligt normallöneavtal jämte ackordsvinst, ett belopp beräknat enligt formeln

$$2400a(1 + 0.005p),$$

där beteckningarna a och p hava förut angivna innebörd.

Vid jämförelsen skola medräknas, vad angår den nya befattningen, lön jämte rörliga tilläggsförmåner och, beträffande den tidigare anställningen, lön beräknad på sätt ovan sägs jämte skäligt belopp för förmån av fri beklädnad ävensom utöver lönen utgående kontant ersättning av avlönings natur, dock med undantag för kallorts- och barntillägg. Dyrtdidskompensationen å lönen i den tidigare anställningen skall beräknas efter samma levnadskonstnadsnivå som ligger till grund för rörliga tilläggsförmåner i den nya befattningen.

De närmare föreskrifter angående löneklassplacering i förevarande fall, som med hänsyn till särskilda förhållanden kunna befinnas erforderliga, skall det ankomma på vederbörande myndighet att utfärda.

Mot de år 1939 införda bestämmelserna har — även efter 1945 års ändringar — framförts den invändningen, att de föranlett betydande ojämnheter vid löneklassplaceringen. I väsentlig mån torde visserligen dessa ojämnheter ha haft sin grund i krisförhållandena. Återvinner löneläget sin relativa stabilitet, torde man kunna räkna med, att de komma att minskas. Helt kunna de dock ej neutraliseras. Framför allt har det ansetts mindre tillfredsställande, att arbetare, som först vid relativt hög ålder och med lång anställningstid befordras till tjänsteman, ofta bliva placerade i lika låg löneklass som yngre arbetare eller, under vissa förhållanden, till och med i lägre löneklass än dessa. Yrkanden ha därför framförts från vederbörande personalorganisationer om införande av bestämmelser, som skulle motverka sådan inplacering och som därjämte skulle verka utjämnande vid ändrad relation mellan arbetarlön och tjänstemannalön.

Genom den ändring i bestämmelserna, som vidtagits 1945, har visserligen ackordsvinst i viss omfattning fått tillgodoräknas vid fastställande av jämförelseinkomsten, men bestämmelserna härom ha icke gått fria för kritik. Det har särskilt framhållits, att bestämmelserna med hänsyn till avtalens varierande konstruktion giva ett relativt ojämnt utfall. Sålunda kunna två arbetare med samma förtjänstnivå komma att inplaceras i olika löneklasser beroende på att den ena arbetaren uppburit hög ackordstimlön (haft hög ackordsbas) och låg ackordsvinst, medan den andra arbetaren haft låg ackordsbas och hög ackordsvinst.

Vid förhandlingarna mellan 1945 års lönekommitté och personalorganisationerna har enighet nåtts om vissa jämkningar i och kompletteringar till de nuvarande bestämmelserna, åsyftande att så långt som möjligt eliminera de med bestämmelserna nu förenade olägenheterna. Förhandlingsresultatet innebär, att nya bestämmelser skulle meddelas i huvudsaklig överensstämmelse med nedan under A—D angivna riktlinjer.

A. *Allmänna principer.* Löneklassplaceringen vid övergång från anställning med avlöning enligt kollektivavtal till anställning såsom tjänsteman skall alltjämt i första hand vara beroende av en jämförelse mellan löneförmånerna i den förutvarande och den nya anställningen. Denna regel (här

kallad jämförelseregeln) bör emellertid kompletteras med en bestämmelse (här kallad garantiregeln), varigenom viss lägsta löneklassplacering i vederbörande lönegrad tillförsäkras den, som under längre tid före övergången varit anställd i statens tjänst. Dessutom bör åt styrelserna för de affärsdrivande verken samt åt försvarets civilförvaltning överlåtas rätt att besluta om än högre löneklassplacering i de fall, då så befinnes nödvändigt för förvärvande såsom tjänsteman av för tjänsten särskilt lämplig arbetare.

De bestämmelser, som här förordas i fråga om övergång från kollektivavtalsreglerad anställning, böra principiellt tillämpas också i sådana fall, då arbetaravlöningen, ehuru den formellt icke utgår enligt kollektivavtal, likvärt reellt bestämts på samma sätt som avlöning enligt sådant avtal eller ock anpassats efter grunderna i visst kollektivavtal, som gäller för arbete av liknande slag.

B. *Jämförelseregeln.* Tjänstemannen bör enligt denna regel, såsom också nu gäller, vid tillträdandet placeras i den löneklass inom vederbörande lönegrad, i vilken årsavlöningen för den ortsgrupp, till vilken hans stationeringsort omedelbart dessförinnan var hänförd, närmast överstiger årsavlöningen i kollektivavtalsanställningen. Han må dock icke placeras högre än i högsta löneklassen inom lönegraden.

Årsavlöningen i den nya befattningen anses utgöra ett belopp motsvarande lön och rörliga tilläggsförmåner.

Årsavlöningen i den tidigare anställningen anses utgöra

a) för den, vars avlöning utgått i form av fast timlön utan ackord (tidtimlön), ett belopp motsvarande 2 400 gånger den timlön, han vid tidarbete senast ägt uppbära, i förekommande fall ökat på sätt nedan sägs men minskat med pensionsavdrag,

b) för den, som avtalsenligt uppburit vecko- eller månadslön, ett belopp motsvarande 52 respektive 12 gånger den för honom senast gällande vecko- eller månadslönen, i förekommande fall ökat på sätt nedan sägs men minskat med pensionsavdrag,

c) för den, vars avlöning utgått i form av timlön jämte ackordsvinst, ett belopp beräknat enligt formeln

$$2\,400 \cdot 0,93 a (1 + 0,01 p),$$

i förekommande fall ökat på sätt nedan sägs men minskat med pensionsavdrag.

I denna formel är:

a = den timlön, vederbörande vid ackordsarbete senast ägt uppbära, samt
p = den i närmaste hela tal uttryckta procent å timlön, vartill ackordsvinsten under andra—femte kalenderkvartalen före den nya befattningens tillträdande genomsnittligt uppgått å den arbetsplats (arbetsområde) och inom den ålders- och yrkesgrupp, vederbörande närmast före tillträdandet tillhörde.

Understiger det enligt formeln uträknade beloppet ett belopp motsvarande 2 400 gånger den timlön, vederbörande vid tidarbete senast skulle ägt uppbära, skall det höjas till sistnämnda belopp.

De sålunda angivna beloppen skola ökas med skäligt belopp för förmån av fri beklädnad samt med utöver lönen utgående kontant ersättning av avlönings natur, dock med undantag för kallorts- och barntillägg. Dyrtidskompensation skall beräknas efter samma levnadskostnadsnivå, som ligger till grund för rörliga tilläggsförmåner i den nya befattningen. Principerna för rätten att medräkna vissa särskilda ersättningar, såsom exempelvis förmånpennningar, böra utformas vid tillämpningen av bestämmelserna inom vederbörande verk. Härvid böra, då så anses påkallat, förhandlingar äga rum med vederbörande personalorganisation.

Har arbetaren under senast förflutna tolv månadersperiod före tjänstens tillträdande tidvis fullgjort arbete mot tidtimlön och tidvis ackordsarbete beräknas avlöningen för ettvarrt av dessa slag av arbeten för sig. Härvid tillämpas de här förut angivna reglerna med de jämkningarna, att i stället för det tal av 2 400, som i reglerna avser att uttrycka det årliga antalet arbetstimmar, insättes, beträffande det slag av arbete, som fullgjorts under den kortaste tiden, det tal, som motsvarar antalet arbetstimmar för detta slag av arbete, och beträffande det andra slaget av arbete skillnaden mellan sistnämnda tal och 2 400. Årslöningen anses utgöra summan av de på nu nämnt sätt uträknade avlöningarna.

C. Garantiregeln. Den, som efter fyllda 18 år innehaft anställning med avlöning enligt kollektivavtal i statens tjänst, skall vid övergång från sådan anställning till tjänstemannaanställning i högst 10 lönegraden (nuvarande lönegradsbeteckning) tillförsäkras rätt att,

a) om anställningen efter fyllda 18 år omfattar mer än 6 men icke fullt 9 år, för bestämmande av tidpunkt för uppflyttning till den för befattningen gällande andra löneklassen taga i beräkning den del av anställningstiden, som överstiger 6 år,

b) om anställningen omfattar minst 9 men icke fullt 12 år, dels placeras i lägst den andra för befattningen gällande löneklassen och dels för uppflyttning till den för befattningen gällande tredje löneklassen taga i beräkning den del av anställningen, som överstiger 9 år, samt

c) om anställningen omfattar minst 12 år, placeras i lägst den tredje för befattningen gällande löneklassen.

Den, som efter fyllda 18 år innehaft anställning i statens tjänst med avlöning enligt kollektivavtal, skall vid övergång från sådan anställning till tjänstemannaanställning i högre lönegrad än den 10:e (nuvarande lönegradsbeteckning) tillförsäkras rätt att,

a) om anställningen efter fyllda 18 år omfattar mer än 9 men icke fullt 12 år, för bestämmande av tidpunkt för uppflyttning till den för befattningen gällande andra löneklassen taga i beräkning den del av anställningstiden, som överstiger 9 år,

b) om anställningen omfattar minst 12 men icke fullt 15 år, dels placeras i lägst den andra för befattningen gällande löneklassen och dels för uppflyttning till den för befattningen gällande tredje löneklassen taga i beräkning den del av anställningstiden, som överstiger 12 år, samt

c) om anställningen omfattar minst 15 år, placeras i lägst den tredje för befattningen gällande löneklassen.

Såsom framgår av det föregående ha i viss mån olika regler ansetts böra gälla vid övergång till tjänster i vissa lägre lönegrader än vid övergång till tjänster, placerade i högre lönegrader. Gränsen har härvid, med hänsyn till tjänsternas nuvarande lönegradsplacering, dragits mellan de nuvarande 10 och 11 lönegraderna. Därest framdeles lönegradsplaceringen skulle ändras för de tjänstemannagrupper, om vilka här är fråga, kan därav följa att gränsen bör flyttas.

D. Det bör — liksom hittills — tillkomma vederbörande myndighet att utfärda de närmare föreskrifter i fråga om löneklassplacering i förevarande fall, som med hänsyn till de särskilda förhållandena vid verket kunna befinnas erforderliga.

Lönekommittén får i anslutning härtil framhålla följande.

Den nya formeln, som skulle användas för tid, då avlöningen utgått i form av timlön jämte ackordsvinst, innebär, att den inkomst varmed skall räknas vid jämförelsen — oavsett om fråga är om minimilöneavtal eller normallöneavtal — i princip skall för sådan tid motsvara den med 7 procent minskade summan av timlönen och den genomsnittliga ackordsvinsten. Nedanstående tabell belyser den nya formelns innebörd vid olika hög ackordsvinstprocent i jämförelse med de nu gällande formlerna. I tabellen anges den procent av den oreducerade summan av timlönen och den genomsnittliga ackordsvinsten, som jämförelseinkomsten motsvarar vid tillämpning av de nuvarande formlerna och av den nya formeln.

Ackordsvinstprocent	Nuvarande formler		Nya formeln
	Minimilöneavtal	Normallöneavtal	
10.....	98·18	95·45	93
20.....	96·67	91·67	»
30.....	95·38	88·46	»
40.....	94·29	85·71	»
50.....	93·33	83·33	»
60.....	92·50	81·25	»
70.....	91·76	79·41	»
80.....	91·11	77·78	»
90.....	90·53	76·32	»
100.....	90·00	75·00	»
110.....	89·52	73·81	»
120.....	89·09	72·73	»
130.....	88·70	71·74	»
140.....	88·33	70·83	»
150.....	88·00	70·00	»

Det bör emellertid anmärkas, att jämförelseinkomsten i vissa fall kommer att bliva högre än vad som följer av den nya formeln. Den skall nämligen under alla förhållanden minst motsvara 2 400 gånger den timlön, vederbörande vid tidarbete senast skulle ägt uppbära.

I fråga om sådan tidtimlön må särskilt påpekas, att i densamma skall anses ingå jämväl avtalsenligt utgående ackordskompensation i form av fast örestillägg, procentuellt tillägg till timlönen eller dylikt.

Har arbetaren under senast förflutna tolv månadersperiod före tjänstens tillträddande under viss tid varit frånvarande från arbetet, t. ex. på grund av semester, sjukdom eller dylikt, skall denna tid betraktas som tidarbets- respektive ackordsarbets- tid i den mån arbetaren, om han ej varit frånvarande från arbetet, med säkerhet skulle ha arbetat mot tidtimlön respektive på ackord.

Frågan om inplacering i löneklass av, bland andra, dem som från arvodes- eller kontraktsanställning övergå till anställning med lön enligt löneplan, kommer att av lönekommittén upptagas till behandling i andra avdelningen av kommitténs arbete.

6. Tjänstledighetsavdrag.

För närvarande förekomma tre slag av tjänstledighetsavdrag: A-, B- och C-avdrag. A-avdragen utgöras av löneklassvis fastställda, i dyrortshänseende icke differentierade dagbelopp, vilka såväl absolut som i sin relation till lönen följa en stigande skala. B-avdragen äro lika med dubbla A-avdragen. C-avdraget åter motsvarar hela lönen ävensom, i förekommande fall, övriga på tjänstledighetstiden belöpande kontanta avlöningsförmåner. Vid tjänstledighet med C-avdrag förfäres på olika sätt med tjänste- och familjepensionsavdragen, allt efter ledighetens orsak. Tjänstledighet för offentligt uppdrag medför ej reduktion av avdragen, vilka däremot vid ledighet för enskilda angelägenheter skola minskas med det belopp, som belöper på ledighetstiden.

Då i samband med 1919 och 1921 års löneregleringar för kommunikationsverken och för den allmänna civilförvaltningen konstruktionen med en av lön och tjänstgöringspenningar sammansatt fast avlöning övergavs och särskilda tjänstledighetsavdrag infördes, övertog man från det äldre lönesystemet grundtanken, att en tjänsteman i högre lönegrad vid ledighet borde avstå en förhållandevis större del av sin lön än en lägre befattningshavare. Den principiella riktigheten av en dylik anordning har i samband med senare löneutredningar ifrågasatts av ett flertal myndigheter, och 1928 års lönekommitté gav i sitt betänkande med förslag till allmänt avlöningsreglemente uttryck för viss tvekan i denna fråga. Avdragsskalans progressivitet har emellertid bibehållits, fränsett en av 1936 års lönekommitté företagen mindre betydande utjämning. Mått i förhållande till nettolönen för dag på lägsta dyrort — beräknad såsom $\frac{1}{30}$ av den med löneklassvis utjämnade

pensionsavdrag minskade månadslönen — utgör A-avdraget nu i 1 löneklassen av löneplan A 15,79 % och i 33 löneklassen 28,42 %. Motsvarande procenttal äro för medeldyr ort 13,48 och 26,23 samt för dyraste ort 11,76 och 24,35. Beträffande några få löneklasser inom den allmänna löneplanen samt i fråga om de för vissa extra ordinarie och extra befattningshavare gällande s. k. bokstavslöneklasserna förekomma undantag från progressivitetsprincipen. För sistnämnda löneklasser har fastställts ett i öretal räknat lika stort A-avdrag, varför avdragsprocenten här stiger med sjunkande lön.

Det förslag beträffande avvägningen av nya A-avdrag för tjänstemän med dyrortsgraderade löner, som efter förhandlingar med vederbörande personalorganisationer nu framlägges av 1945 års lönekommitté, belyses, sammanställt med uppgifter rörande nuvarande förhållanden, av de båda här intagna tabellerna, av vilka den ena anger avdragens absoluta och den andra deras relativa storlek. Särskilda belopp ha upptagits icke blott för varje löneklass utan också för varje dyrortsgrupp. Avdragen ha konstruerats så, att de i princip medföra avstående av en och samma andel av lönen för alla befattningshavare, vilka tillhöra samma löneklass, oavsett befattningshavarnas stationering på dyrare eller billigare orter.

I anledning av framställda anmärkningar mot det förhållandet, att de enhetliga avdragen medförde en förhållandevis större reduktion av lönen för tjänstemän å de billiga orterna än för de å de dyrare orterna bosatta, uttalade 1928 års lönekommitté, att den erkände anmärkningarnas principiella riktighet men av praktiska skäl funnit sig böra avstå från att framlägga förslag till ändring i detta hänseende. Sedermera har ifrågavarande spørsmål sammanförts med frågan om en dyrortsgradering av övertidsersättningen. Härom anförde 1936 års lönekommitté, att därest sistnämnda åtgärd vidtoges, en differentiering med väsentligen samma fog borde verkställas beträffande löneavdragen under ledigheter. Såsom på annan plats i föreliggande betänkande omförmäles, har 1945 års lönekommitté funnit sig böra förordna övergång till ett system med dyrortsgraderad övertidsersättning. Konsekvenserna härav komma att te sig jämförelsevis mindre förmånliga för de tjänstemän, vilka äro stationerade på billigare orter. Vid anförda förhållanden har lönekommittén ansett sig icke böra underlåta att föreslå en differentiering jämväl av tjänstledighetsavdragen, vilken åtgärd är ägnad att medföra en effekt motsatt den nyss angivna. Några nämnvärda praktiska olägenheter av att de olika avdragsbeloppens antal härigenom utökas anser kommittén icke behöva befaras, då ju de för olika fall tillämpliga avdragen kunna avläsas i tabellen.

Vid valet av de relationstal, vilka beteckna A-avdragens förhållande till den oavkortade lönen, har det synts kommittén lämpligt att i princip utgå från nu rådande förhållanden för tjänstemän på F-ort. Proportionen mellan nuvarande löner på F-ort och på I-ort är nämligen ungefärligen densamma som mellan de av lönekommittén föreslagna lönebeloppen för medeldyr ort (3-ort) respektive dyraste ort (5-ort). Den relativa storleken på F-ort av nuvarande A-avdrag har emellertid icke genomgående varit utslagsgivande för

Tabell, utvisande A-avdrag i procent av lönen.

Löne- klass	Nuv. A-avdrag i procent av netto- grundlönen för dag i ortsgrupp					Av lönekommittén föreslagna A-avdrag i procent av grundlönen för dag i ortsgrupp				
	ny	1	2	3	4	5	1	2	3	4
1	13.79	11.57	11.35	11.54	11.62	11.66				
2	12.28	11.11	11.68	11.75	11.79	11.82				
3	11.81	10.69	12.35	12.36	12.37	12.38				
4	13.01	11.76	12.97	12.89	12.88	12.78				
5	13.66	12.85	13.39	13.73	13.64	13.51				
6	14.22	12.85	13.68	14.03	14.20	14.06				
7	14.74	13.81	14.38	14.68	14.67	14.48				
8	15.20	13.72	14.96	15.17	15.33	15.15				
9	15.60	14.08	15.47	15.67	15.41	15.50				
10	15.95	14.89	15.81	15.89	15.99	16.02				
11	16.27	14.68	16.19	16.22	16.20	16.52				
12	16.84	14.94	16.54	16.51	16.48	16.70				
13	17.11	15.42	16.89	16.82	16.74	16.86				
14	17.32	15.62	17.21	17.10	16.98	17.05				
15	17.36	15.62	17.21	17.36	17.19	17.05				
16	17.84	15.65	17.50	17.40	17.21	17.31				
17	17.86	15.67	17.70	17.75	17.54	17.40				
18	17.23	15.58	17.88	17.66	17.42	17.45				
19	17.88	16.19	17.92	17.87	17.60	17.59				
20	18.09	16.41	17.93	18.09	18.03	17.74				
21	18.24	16.57	18.13	18.25	18.15	17.83				
22	18.88	16.72	18.28	18.19	18.03	17.91				
23	18.47	16.80	18.36	18.38	18.19	18.08				
24	18.55	16.87	18.41	18.38	18.24	18.11				
25	18.57	16.93	18.46	18.39	18.36	18.17				
26	18.99	17.41	18.47	18.44	18.41	18.38				
27	19.31	17.77	18.60	18.56	18.53	18.32				
28	19.55	18.08	18.71	18.79	18.75	18.57				
29	20.60	19.12	19.10	19.15	19.10	19.06				
30	21.55	20.08	20.04	20.10	20.08	20.09				
31	22.42	20.95	20.95	21.01	20.92	20.95				
32	23.21	21.76	21.77	21.78	21.67	21.81				
33	23.94	22.49	22.54	22.53	22.50	22.49				
34	24.60	23.18	23.25	23.22	23.19	23.18				
35	25.21	23.81	23.79	23.86	23.77	23.73				
36	25.78	24.85	24.30	24.36	24.30	24.30				
37	26.19	24.84	24.82	24.86	24.79	24.88				
38	26.62	25.29	25.33	25.28	25.31	25.33				
39	27.01	25.70	25.74	25.68	25.69	25.71				
40	27.37	26.10	26.14	26.04	26.06	26.07				

Tabell, utvisande A-avdragens belopp.

Löneklass	A-avdrag för dag (vid grundnivån), kronor					
	ny	1	2	3	4	5
1	0.70	0.90	0.95	1.00	1.05	1.10
2	0.70	0.95	1.00	1.05	1.10	1.15
3	0.70	1.05	1.10	1.15	1.20	1.25
4	0.80	1.15	1.20	1.25	1.30	1.35
5	0.90	1.25	1.30	1.40	1.45	1.50
6	1.00	1.35	1.45	1.55	1.60	1.65
7	1.10	1.50	1.60	1.70	1.75	1.80
8	1.20	1.65	1.75	1.85	1.90	1.95
9	1.30	1.80	1.90	2.00	2.05	2.15
10	1.40	1.95	2.05	2.15	2.25	2.35
11	1.50	2.10	2.20	2.30	2.40	2.55
12	1.60	2.25	2.35	2.45	2.55	2.70
13	1.70	2.35	2.50	2.60	2.70	2.85
14	1.80	2.50	2.65	2.75	2.85	3.00
15	1.90	2.65	2.80	2.90	3.00	3.15
16	2.00	2.80	2.95	3.05	3.15	3.30
17	2.10	2.95	3.10	3.20	3.30	3.45
18	2.20	3.10	3.25	3.35	3.45	3.60
19	2.40	3.25	3.40	3.55	3.65	3.80
20	2.60	3.40	3.60	3.75	3.85	4.00
21	2.80	3.65	3.85	4.00	4.10	4.25
22	3.00	3.90	4.10	4.25	4.40	4.55
23	3.20	4.15	4.35	4.50	4.70	4.85
24	3.40	4.40	4.60	4.80	5.00	5.15
25	3.60	4.70	4.90	5.10	5.30	5.45
26	3.90	5.00	5.20	5.40	5.60	5.75
27	4.20	5.35	5.55	5.75	5.95	6.10
28	4.50	5.70	5.90	6.15	6.35	6.50
29	5.00	6.15	6.35	6.60	6.80	7.00
30	5.50	6.80	7.05	7.25	7.50	7.70
31	6.00	7.45	7.70	7.95	8.15	8.40
32	6.50	8.10	8.35	8.60	8.80	9.10
33	7.00	8.70	8.95	9.20	9.45	9.70
34	7.50	9.30	9.55	9.80	10.05	10.30
35	8.00	9.85	10.15	10.40	10.65	10.90
36	8.50	10.40	10.70	10.95	11.25	11.50
37	9.00	11.00	11.25	11.55	11.80	12.10
38	9.50	11.55	11.80	12.10	12.40	12.70
39	10.00	12.10	12.35	12.65	12.95	13.25
40	10.50	12.65	12.90	13.20	13.50	13.80

uppbyggnaden av den av kommittén föreslagna avdragsskalan. Bland annat med hänsyn till att ersättning för övertidsarbete enligt lönekommitténs förslag icke kan utgå till befattningshavare i högre löneklass än den 25, har det ansetts befogat att för däröver liggande del av löneplanen anpassa avdragsskalan så, att den närmare ansluter sig till nuvarande relation mellan A-avdrag och nettolön på I-ort. Vidare ha sådana jämkningar vidtagits, som varit nödvändiga för att undvika att mot en viss löneklass kommer att svara ett större procentuellt avdrag än det, som föreslagits för den närmast högre löneklassen. Av vad nu sagts framgår att, även om den nuvarande progressiviteten något mildrats, några mera avsevärda förändringar i fråga om avdragsskalans struktur icke följa av lönekommitténs förslag.

De A-avdrag, som föreslås för tjänstemän med lön enligt icke dyrortsgraderad löneplan, ha avvägs så, att de för lönelägen jämförliga med dem som förekomma inom ortsgrupp 5 av den allmänna dyrortsgraderade löneplanen i stort sett motsvara avdragsbeloppen enligt skalan för sistnämnda löneplan och för högre lönelägen sakta stegras intill 27 % av den på ovan angivet sätt beräknade nettolönen för dag. I stort sett samma metod har av 1936 års lönekommitté använts vid konstruktionen av nu gällande avdrag för sådana tjänstemän, varom här är fråga. De nya avdragsbeloppen för dag framgå av följande sammanställning.

Löne-klass	A-avdrag kr.	Löne-klass	A-avdrag kr.	Löne-klass	A-avdrag kr.	Löne-klass	A-avdrag kr.	Löne-klass	A-avdrag kr.
1	6·10	6	9·05	11	12·65	16	15·40	21	20·50
2	6·50	7	9·80	12	13·30	17	16·10	22	22·10
3	7·00	8	10·50	13	13·90	18	16·80	23	25·10
4	7·65	9	11·20	14	14·40	19	17·50	24	29·70
5	8·35	10	11·95	15	14·90	20	18·90		

Tjänstledighetsavdragen äro för närvarande rörliga i den utsträckning, som följer av grunderna för beräkning av rörliga tilläggsförmåner på lönen. Detta är en följd av att underlaget för nämnda förmåner i förekommande fall utgöres av den med tjänstledighetsavdrag minskade lönen. Efter verkställd undersökning av möjligheten och lämpligheten av ett system med fasta avdrag, vilka skulle frångå den oavkortade månadsavlöningen, har lönekommittén funnit sig icke böra föreslå någon ändring i vad som nu gäller i förevarande hänseende.

B-avdraget bör enligt lönekommitténs mening liksom hittills motsvara dubbla A-avdraget.

Nu gällande regel för C-avdragets bestämmande medför, att storleken av detta avdrag varierar med antalet dagar i den kalendermånad, varunder tjänstledigheten infaller. För en och samma tjänsteman kan C-avdraget för dag sålunda utgöra antingen $\frac{1}{31}$, $\frac{1}{30}$, $\frac{1}{29}$ eller $\frac{1}{28}$ av månadslönen, ett förhållande som givetvis är ägnat att komplicera arbetet med avlöningens uträknande. 1928 års lönekommitté sökte undanröja denna olägenhet genom

att föreslå, att C-avdraget alltid skulle utgöra för dag $\frac{1}{30}$ av månadslönen och för månad hela lönen. En dylik lösning ansågs emellertid av 1936 års lönekommitté komma att medföra mindre tillfredsställande konsekvenser vid tillämpningen. Till stöd för sin uppfattning anförde sistnämnda kommitté, att en befattningshavare, vilken exempelvis under januari månad åtnjutit tjänstledighet med C-avdrag under 30 dagar, icke skulle erhålla någon lön för den återstående dagen i månaden, medan å andra sidan den, som under 27 dagar av februari månad haft att vidkännas C-avdrag, skulle för en enda tjänstgöringsdag komma i åtnjutande av $\frac{3}{30}$ av månadslönen. Med hänsyn härtill ansågs det redan tillämpade beräkningssättet vara att föredraga.

Även 1945 års lönekommitté har ägnat uppmärksamhet åt frågan om en förenkling av sättet för C-avdragsberäkningen. Därvid har bland annat diskuterats ett förslag, enligt vilket vid tjänstledighet under högst 15 dagar av en kalendermånad avdraget skulle utgöra $\frac{1}{30}$ av månadslönen för varje dag ledigheten omfattade, medan vid längre ledighet den behållna lönen skulle bestämmas till nämnda bråkdel av månadslönen för varje dag, varunder tjänstgöring fullgjorts. Tjänstledighet under hel månad skulle medföra, att hela lönen skulle avstås. Medan de ojämnheter i fråga om den behållna avlöningens storlek, vilka skulle uppkomma vid tillämpning av den av 1928 års lönekommitté förordade regeln, skulle framträda mera ju större del av kalendermånaden tjänstledigheten omfattade, skulle ojämnheterna enligt den nu övervägda regeln bli större ju mera antalet tjänstledighetsdagar närmade sig 15 men allt mindre betydande i den mån ledigheten upptog en mycket liten eller mycket stor del av månaden. Denna förändring i fråga om lokaliseringen av ojämnheterna borde väl i och för sig betraktas som en förbättring. Ojämnheterna skulle emellertid bli så betydande också enligt den nu diskuterade regeln, att lönekommittén med hänsyn därtill ej ansett sig böra förorda, att den infördes. Den ur redogörarsynpunkt eftersträfvade förenklingen av C-avdragsberäkningen skall enligt kommitténs förslag uppnås på andra vägar.

Lönekommittén förordar, att C-avdraget på lönen även för den förestående löneruleringsperioden i princip skall utgöra den kvotdel av månadslönen, vilken svarar mot dagantalet i den av ledigheten berörda kalendermånaden. En åtgärd i förenklande riktning är emellertid det av kommittén förordade införandet av nettolönesystem, som medför att någon avkortning av tjänste- och familjepensionsavdrag, svarande mot bruttolönens reduktion genom C-avdrag, ej skall ske. Vidare vill kommittén framhålla, att det redan för närvarande, då avlöningsförfattningarna ej upptaga uträknade C-avdragsbelopp, ofta torde förekomma, att redogörarna för avdragsberäkningen begagna sig av hjälptabeller, vilka emellertid ej äro officiellt fastställda utan antingen mera under hand sammanställts genom vederbörande myndigheters försorg eller i affärssyfte utarbetats av privatpersoner. Lönekommittén ämnar låta utarbета för varje särskild ortsgrupp uppställda tabeller över de olika C-avdrag på lönen, som kunna förekomma, och förutsätter därvid,

att dessa tabeller skola intagas i vederbörande avlöningsförfattning. Kommittén är övertygad om att det för färdigställandet av tabellerna erforderliga engångsarbetet mer än väl kommer att uppvägas av tidsbesparing och ökad säkerhet vid avlöningsbestämmelsernas framtida tillämpning. I tabellerna avses C-avdragen skola upptagas avrundade till närmaste med 5 delbara öretal; de avvikelser från de exakt uträknade avdragen, som följa härav, äro av den storleksordning, att de torde kunna anses vara utan någon egentlig betydelse, särskilt i betraktande av att uträknad månadsavlönning enligt lönekommitténs förslag alltid skall jämkas till närmaste kronotal. Anordningen bör kompletteras med en bestämmelse, enligt vilken befattningshavare, som varit tjänstledig mot C-avdrag under hel månad, icke skall äga uppbära någon lön för denna tid.

De spörsmål, vilka sammanhånga med de särskilda avdragstypernas tillämpning vid olika slag av ledighet, kommer lönekommittén att upptaga till behandling i en senare etapp av utredningsarbetet.

7. Kallortstillägg.

Särskilda kallortstillägg förekommo ursprungligen endast vid statens järnvägar — från år 1903 — men infördes efterhand vid samtliga kommunikationsverk (1920), den allmänna civilförvaltningens nyreglerade verk (1922), tullstaten (1923) m. fl. förvaltningsområden. För närvarande finnas bestämmelser om kallortstillägg meddelade i civila och militära avlöningsreglementena, civila och militära icke-ordinariereglementena, manskapsavlöningsreglementet, folkskolans avlöningsreglemente, avlöningsreglementet för de högre kommunala skolorna samt avlöningsreglementet för de statsunderstödda skolorna för bildbara sinnesslöa m. fl. Manskapsavlöningsreglementets bestämmelser i ämnet avse, såvitt angår det kontraktsanställda manskapet, endast vissa äldre furirer.

Då kallortstillägget infördes, angavs dess direkta syfte vara att kompensera befattningshavarna i övre Norrland dels för de högre levnadskostnaderna därstädes och dels för de olägenheter, som följde av det hårda klimatet. Sedan en för hela landet enhetlig dyrortsgruppning genomförts och särskilda dyrortstillägg tillkommit såsom avlöningsförmån, ansågs emellertid levnadskostnadernas höjd ej längre böra inräknas bland de med bosättning i Norrland sammanhängande förhållanden, för vilka kallortstillägget var avsett att utgöra en kontant ersättning. Den egentliga motiveringen för medgivandet av ifrågavarande förmån var statens intresse av en tillfredsställande rekrytering till tjänsteställena i Norrland. Av såväl 1928 som 1936 års lönekommittéer verkställda utredningar ansågos dock utvisa, att några mera avsevärda rekryteringssvårigheter ej längre förelåge.

Kallortstillägget har alltsedan sin tillkomst utgått med olika belopp, vilka avvägs med hänsyn till de speciella levnadsförhållandena på skilda stationerings(förläggnings)orter. Med viss schematisering ha orterna därvid grupperats i kallortsklasser, till antalet för närvarande sex. Såsom arbetsmetod vid

kallortsindelningen har man begagnat en zonindelning, vilken i sina huvuddrag bygger på en år 1920 utförd klassificering av stationeringsorter för personal i kommunikationsverken. Utgångspunkten för berörda klassificering var, att kallortstillägget huvudsakligen skulle ha karaktären av ett ödemarck- eller enslighetstillägg, och följande huvudfaktorer ansågos böra vara utslagsgivande vid bestämmande av tilläggets storlek å viss ort: 1) vinterkylans intensitet, 2) längden av vinter och sommar, 3) enslig belägenhet, 4) vintermörkrets omfattning, 5) avstånd från Sveriges huvudorter samt 6) ödemarcksnatur. För varje faktor konstruerades en poängskala, och det sammanlagda poängtalet för varje ort uträknades, varvid siffran för ödemarcksnatur räknades dubbelt. Ursprungligen låg det stora flertalet klassindelade orter vid järnvägslinjerna, men i och med att nya förvaltningsområden inordnats i kallortssystemet har detta karakteristiska drag försvunnit. Zonindelningen är numera reglerad genom en kungörelse den 15 juni 1939 (nr 425), till vilken hör en bilaga med beskrivningar av gränslinjerna mellan områdena för de olika kallortsklasserna samt mellan kallortsområdet och riket i övrigt.

Inom en och samma kallortsklass utgår kallortstillägg med ett enhetligt, av befattningshavarnas löneställning oberoende belopp. Så har för övrigt varit fallet under hela den tid ifrågavarande lönetillägg existerat. Ett förslag att gradera förmånen efter lönegrader framlades under 1920-talet av kommunikationsverkens lönekommitté men blev ej genomfört. Skalan för kallortstillägg har för närvarande följande utseende:

kallortsklass I	.....	90 kr.	kallortsklass IV	.....	360 kr.		
»	II	.....	150 »	»	V	.....	540 »
»	III	.....	240 »	»	VI	.....	720 »

1945 års lönekommitté har enligt de för kommitténs arbete meddelade direktiven att ompröva frågan om kallortstilläggens bibehållande.

Lönekommittén, som hyser den principiella uppfattningen, att befattningshavarnas löneställning i möjligaste mån bör bestämmas genom den fasta lörens avvägning, har ansett det kunna ifrågasättas, om de omständigheter, som ursprungligen föranlett införandet av kallortstillägg, numera behöva tillmätas sådan betydelse för lönesättningen, att tilläggen måste bibehållas. De utredningar i ämnet, som 1928 och 1936 års lönekommittéer verkställt, synas giva vid handen, att någon mera avsevärd skillnad i fråga om rekryteringsmöjligheterna ej kan anses föreligga mellan kallortsområdet och riket i övrigt. Härtill kommer, att ett av de moment, som tidigare ansetts göra kallortstillägg motiverade, för framtiden torde komma att i viss mån kompenseras på annat sätt. Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen, konstitueras kallortskaraktären i väsentlig grad av vederbörande orters avlägsenhet från tätare bebyggda samhällen eller områden. Vid hittills utförda dyrortsgrupperingar har hänsyn icke tagits till orternas kommunikationsförhållanden annat än i den mån långa avstånd mellan inköpsort och konsumtionsort direkt kommit till uttryck i priserna på de nyttigheter, vilka medräknats vid beräkningen av utgiftsbudgeter. Enligt förslag av 1943 års dyrortskommitté

skall för framtiden viss självständig hänsyn tagas till de större utgifter eller ansträngningar för anskaffande av olika slags förnödenheter — även im-materiella — vilka den på visst minimiavstånd från s. k. huvudinköpsort bo-satta befolkningen har att vidkännas främst i form av rese- och transport-kostnader. Avståndskostnadernas inverkan på hushållsbudgeten skulle marke-ras genom visst tillägg till dennas slutsumma. Dyrortskommitténs förslag härutinnan har i princip vunnit statsmakernas godkännande genom beslut under höstsessionen av 1945 års riksdag Även om de med en mera isolerad bosättning förenade olägenheterna icke härigenom komma att beaktas främst utifrån de synpunkter, vilka tillmätts betydelse vid kallortssystemets utform-ning, synes dock nämnda system ha förlorat en del av sitt teoretiska un-derlag.

För bibehållande av kallortstilläggen talar å andra sidan, att vissa av de faktorer, vilka ansetts motivera medgivandet av dylika tillägg, alltjämt göra sig gällande med oförminskad styrka. Med hänsyn härtill och då man vid de förda förhandlingarna på personalhåll fäst stort avseende vid att ifrågava-rande, sedan länge utgående avlöningsförmån icke fråntages befattningsha-varna, har lönekommittén ansett sig böra förorda, att kallortstillägg fortfa-rande skall utgå. Lönenivåns generella höjning skall dock icke medföra nå-gon höjning av tilläggsbeloppen, vilka liksom hittills skola utgå till tjänste-män inom ett i sex kallortszoner indelat kallortsområde. Mera betydande ändringar i fråga om kallortsindelningen anses ej böra ske. Sådana justering-ar av gränsdragningen böra emellertid övervägas, att denna vållar minsta möjliga irritation. Konstlade gränser, bestämda såsom räta linjer mellan tvenne orter eller dylikt, böra såvitt möjligt undvikas. I allmänhet torde det vara lämpligt att indelningen göres efter administrativa eller judiciella grän-ser. I en del fall kan det likväl vara naturligare, att kallortsindelningen an-slutes till i landskapet befintliga skiljelinjer såsom älvar, vägar och liknande. Kommittén förutsätter, att kallorternas klassificering liksom nu skall regleras i särskild ordning genom att Kungl. Maj:t utfärdar tillämpningsföreskrifter till avlöningsförfattningarnas bestämmelser om kallortstillägg.

Frågan efter vilka regler och i vilken utsträckning militärt manskap skall äga rätt till kallortstillägg torde få upptagas till övervägande sedan genom det av 1946 års manskapslöneutredning bedrivna utredningsarbetet större klarhet vunnits om manskapets blivande löneställning.

8. Övertidsersättning.

Nuvarande bestämmelser. Gällande övertidsbestämmelser förutsätta, att arbete å tid utöver fastställd arbetstid skall förekomma endast undantagsvis. Utfört övertidsarbete medför under vissa betingelser rätt till kompensation ge-nom ledighet eller till kontant övertidsersättning. Ersättning skall i första hand utgå i form av ledighet. En absolut förutsättning för rätt till ersättning är att ifrågavarande arbete utförts å befattning i högst 18 lönegraden. Här-utöver gälla vissa ytterligare begränsningar. Ersättning må sålunda i all-

mänhet icke tillkomma befattningshavare, som utövar mera självständigt befäl eller som har att utföra arbete av den art, att behovet eller varaktigheten av förekommande övertidsarbete icke kan kontrolleras. Vidare gäller att överordnad i varje särskilt fall skall ha beordrat eller godkänt arbetets utförande å övertid.

Ersättning utgår enligt olika grunder för övertidsarbete, som utförts under natt (kl. 22—6), å sön- eller helgdag eller å påskafton, midsommarafton eller julafton (i det följande sammanförda under beteckningen kvalificerad övertid), och för dylikt arbete under annan tid (icke kvalificerad övertid). Den kontanta övertidsersättningen för arbete under icke kvalificerad övertid utgår med lönegradsvis fastställda, icke dyrortsgraderade timersättningsbelopp. På dessa belopp avsågs vid avlöningsreglementets tillkomst icke skola utgå rörligt tillägg; en år 1943 företagen provisorisk höjning av ersättningsbeloppen innebar emellertid en förhöjning av de tidigare beloppen med i runt tal 31 %, motsvarande på lönen utgående rörligt tillägg och kristillägg. Varje övertidstimme räknas, när fråga är om kvalificerad övertid, såsom en och en halv timme med tillämpning därefter av ovannämnda timersättningsbelopp. För kompensation genom ledighet gäller, att en timmes övertidsarbete kompenseras med en timmes ledighet, med undantag dock för det fall, att arbetet utförts under kvalificerad övertid och ledigheten beredes under annan tid, än som medför dylik beräkning i fråga om övertidsarbete. I detta fall kompenseras en timmes övertidsarbete genom en och en halv timmes ledighet.

Lönekommitténs förslag. Under de av lönekommittén förda förhandlingarna har av tjänstemännens huvudorganisationer påtalats, att, emot vad som förutsattes vid den senaste allmänna löneregleringen, övertidsarbete numera uttages i betydande omfattning inom vissa områden av statsförvaltningen. Det torde vara ostridigt, att verk och myndigheter under de senare åren ofta i betydande utsträckning anlitat sin personal för övertidsarbete. Att detta behövt ske, torde till avsevärd del bero på extraordinär arbetsbelastning föranledd av krisförhållanden, varför förekomsten av övertidsarbete kan väntas minska efter återgång till mera normala förhållanden. Vid sina förhandlingar med tjänstemannaorganisationerna har emellertid lönekommittén förklarat sig beredd att understryka, att den redan i 1919 års avlöningsreglemente för kommunikationsverken och även i de nuvarande avlöningsreglementena uttalade grundsatsen, att arbete å tid utöver fastställd arbetstid bör förekomma endast undantagsvis, även bör gälla för den förestående löneregleringsperioden och därvid i möjligaste mån iakttagas. I den mån det emellertid blir nödvändigt att uttaga övertidsarbete, bör man från vederbörande myndigheters sida söka ernå en sådan begränsning av det övertidsarbete, som uttages av en och samma befattningshavare, att hans arbetsbörda ej blir större än vad de föreliggande omständigheterna oundgängligen påfordra. För sådana fall bör det sätt varpå lagen om arbetstidens begränsning tillämpas på den allmänna arbetsmarknaden vara vägledande, så att

man under alla förhållanden söker undvika att inom statstjänsten uttaga övertidsarbete i större omfattning än som i motsvarande fall kan ske vid privatanställning. Dessa lönekommitténs utalanden avse jämväl befattningshavare, vilka icke erhålla särskild övertidersättning.

Beträffande rätt till övertidersättning anser lönekommittén ingen reell ändring böra ske. Kommittén förordar i enlighet härmed, att särskild ersättning skall kunna utgå för övertidsarbete å befattning i högst 22 lönegraden, vilken lönegrad närmast motsvarar nuvarande 18 lönegraden.

Vad härefter angår den kontanta övertidersättningens konstruktion och avvägning i förhållande till ordinarie avlöning har vid flera tidigare tillfällen övervägts en sådan omläggning av det hittillsvarande systemet med lönegradsvis bestämda, icke dyrortsdifferentierade och fasta ersättningsbelopp, att övertidersättningen skulle komma att ställas i mera direkt relation till vederbörande befattningshavares avlöning. Yrkanden ha också framställts om att med övertidsarbete skulle förenas högre ersättning än den, som utgår för arbete å ordinarie arbetstid.¹ Redan av 1928 års lönekommitté anfördes att kommittén gärna önskat föreslå sådan ändring i grunderna för övertidersättningens beräkning, att ersättningen närmare än vad som vore fallet kunde anslutas till den lön, som uppures av tjänstemannen. Detta skulle emellertid förutsätta en differentiering av ersättningsbeloppen efter såväl löneklass som ortsgrupp, vilken anordning kommittén av praktiska skäl icke ansåg sig böra förordna. Icke heller 1936 års lönekommitté fann sig kunna biträda framställda yrkanden av denna innebörd på grund av den differentiering av övertidersättningen, som detta skulle innebära. Kommittén anförde härom:

En dylik differentiering skulle komplicera bestämmelserna på ett sätt, som med hänsyn till de obetydliga skillnader, varom här under alla förhållanden bleve fråga, måste framstå såsom opåkallat. Därest en sådan differentiering genomfördes beträffande kompensationen för tjänstgöring å övertid, borde för övrigt med väsentligen samma fog en differentiering verkställas beträffande löneavdragen under ledigheter. Med hänsyn till att övertidstjänstgöring över huvud bör förekomma endast undantagsvis och i första hand skall, där så kan ske, kompenseras genom motsvarande ledighet, är det enligt kommitténs förmenande varken nödvändigt eller önskvärdt, att ersättningsystemet beträffande övertidstjänstgöringen alltför mycket utbygges. De analogier från den enskilda arbetsmarknaden, av vilka man velat hämta stöd för en dylik utbyggnad, hava icke synts kommittén vara bärande med hänsyn till de helt olikartade förhållanden, som föreligga med avseende å anställningens fasthet samt tryggheten för löneinkomst oavsett konjunkturskiftningar och växlingar i arbetstillgång.

Lönekommittén förordar sålunda, att övertidersättningen alltjämt bestämmes till ett enhetligt belopp för lönegrad, oavsett dyrortsgrupp och löneklass.

¹ Ett återkommande yrkande vid de tillfällen, då övertidsbestämmelserna varit föremål för övervägande, har varit, att ersättningen, bortsett från viss avrundning, borde bestämmas till 1/170 av månadslönen, inklusive rörligt tillägg och kallortstillägg, vilket vid en normal arbetstid av 208 timmar per månad skulle medföra omkring 20 procents förhöjning av den ordinarie timlönen.

De av 1936 års kommitté föreslagna ersättningsbeloppen, vilka oförändrade upptogs i civila avlöningsreglementet, voro så avvägda, att de med utgångspunkt från en normal tjänstgöringstid av 208 timmar per månad ungefärligen motsvarade den ordinarie timlönen å I-ort för en tjänsteman inom tredje löneklassen av vederbörande lönegrad. Med hänsyn till att rörligt tillägg icke skulle utgå å övertidsersättningen inneslöto beloppen emellertid en viss förhöjning utöver den på angivna sätt beräknade kvotdelen; denna förhöjning varierade mellan 2,5 % i femte lönegraden och 11 % i första lönegraden och uppgick i genomsnitt till 6,6 % av kvotdelen. År 1942 fastställdes ersättningsbelopp för extra ordinarie vård- och ekonomipersonal, vilka grundade sig på en mera fri avvägning.

I samband med tillkomsten av den i det föregående omförmälda provisoriska höjningen med 31 % av övertidsersättningarna — vid vilken särskild hänsyn icke togs till att då gällande belopp inneslöto en mindre förhöjning motiverad med att rörligt tillägg icke avsetts skola utgå på ersättningsbeloppen — förekommo vissa uttalanden till förmån för en ändring av de principiella grunderna för övertidsersättningens konstruktion. I ett av allmänna lönenämnden avgivet utlåtande anfördes sålunda:

Principiellt är lönenämnden av den uppfattningen, att frågan om övertidsersättningens storlek bör lösas i anslutning till det förslag, som framlagts i de nyssnämnda motionerna¹ vid 1938 års riksdag. Det har synts lönenämnden riktigast, att övertidsersättningens belopp direkt anknyter till vederbörande tjänstemans avlöning och sålunda differentieras med hänsyn såväl till tjänstemannens placering i löneklass som till hans placering i dyrortsgrupp. Härigenom skulle undvikas, att — såsom för närvarande i vissa fall är händelsen — förhållandevis hög ersättning utgår å lägre dyrort, medan ersättningen å högre dyrort måste anses för låg. Några farhågor för att — såsom statsutskottet vid 1938 års riksdag anförde — en differentiering skulle i avsevärd mån komplicera bestämmelserna på området, behöva enligt lönenämndens mening icke hysas.

Emellertid vill lönenämnden icke nu påyrka, att de nuvarande bestämmelserna om övertidsersättning erhålla principiellt ändrad innebörd i enlighet med det ovan anförda. Denna fråga synes icke böra upptagas till prövning annat än i samband med en lönereglering.

Statsutskottets utlåtande i frågan (nr 264/1943) innefattade en principiell anslutning till den av lönenämndens majoritet uttalade uppfattningen, även om utskottet i likhet med lönenämnden ifrågasatte lämpligheten av att vid dåvarande tidpunkt införa ifrågavarande, även vid detta tillfälle motionsvis föreslagna beräkningsgrunder.

1945 års lönekommitté har företagit vissa undersökningar beträffande verkningarna av den för övertidsersättningen nu gällande konstruktionen. Av här intagna sammanställning framgår i fråga om befattningshavare i de lönegrader inom nuvarande löneplan A, inom vilka övertidsersättning kan utgå, liksom i vissa lönegrader av nuvarande löneplanerna V och MV den ojämna relationen mellan övertidsersättning och ordinarie timlön respek-

¹ Likalydande motionerna I: 317 och II: 453, vari hemställdes, att övertidsersättningen skulle bestämmas till 1/170 av vederbörande tjänstemans månadslön inklusive rörligt tillägg och kallortstillägg, med viss avrundning.

Löneplan	Lönegrad	Löneklass	1939 års (resp. för V- och MV-lönegraderna 1942 års) ersättningsbelopp	1939 års (resp. 1942 års) ersättningsbelopp i % av nuvarande nettotimlön vid en normalarbetstid för månad av 208 timmar		Nuvarande, provisoriskt fastställda ersättningsbelopp	Nuvarande, provisoriskt fastställda ersättningsbelopp i % av nuvarande nettotimavlöning vid en normalarbetstid för månad av 208 timmar	
				Ortsgrupp			Ortsgrupp	
				A	I		A	I
V, MV	d	e c	1·10	183·0 168·9	137·0 126·1	1·45	181·1 167·1	136·1 125·3
	c	d b	1·15	183·7 169·7	137·3 126·6	1·55	186·0 172·0	139·6 128·8
	b	c 1	1·20	184·2 164·2	137·5 122·4	1·60	184·4 164·8	138·3 123·2
	a	b 2	1·25	184·4 159·5	137·6 118·7	1·65	183·0 158·7	137·1 118·5
A	1	1 5	1·30	179·1 138·7	133·2 102·8	1·75	181·2 140·8	135·3 104·7
	2	2 6	1·35	173·9 136·5	129·1 101·1	1·80	174·3 137·3	129·9 102·0
	3	3 7	1·40	169·6 134·5	125·7 99·6	1·85	168·4 134·0	125·3 99·5
	4	4 8	1·45	165·5 132·6	122·5 98·1	1·90	163·0 131·0	121·1 97·2
	5	5 9	1·50	162·1 131·0	119·8 96·8	2·00	162·5 131·6	120·5 97·6
	6	6 10	1·60	163·9 133·7	121·0 98·8	2·10	161·8 132·3	119·9 98·0
	7	7 11	1·70	165·6 136·3	122·1 100·6	2·25	164·7 135·9	122·0 100·7
	8	8 12	1·80	167·3 138·4	123·3 102·2	2·40	167·6 139·0	124·0 103·0
	9	9 13	1·90	168·9 138·5	124·3 102·6	2·50	166·8 137·3	123·3 102·0
	10	10 14	2·00	170·5 138·8	125·3 103·0	2·65	169·5 138·4	125·1 103·1
	11	11 15	2·10	172·0 137·7	126·2 102·7	2·80	171·8 138·1	126·8 103·4
	12	12 16	2·20	172·8 136·7	126·9 102·4	2·90	170·7 135·5	125·9 101·9
	13	13 17	2·30	171·5 133·1	126·2 100·2	3·05	170·3 132·7	126·0 100·3
	14	14 18	2·40	170·2 129·6	125·7 98·0	3·15	167·2 127·9	124·1 97·1
	15	15 19	2·50	167·6 126·6	124·3 96·2	3·30	165·5 125·6	123·4 95·8
	16	16 20	2·70	171·6 128·7	127·9 97·8	3·55	168·7 127·2	126·4 97·0
	17	17 21	2·90	171·6 130·7	128·5 99·3	3·80	168·1 128·7	126·5 98·1
	18	18 22	3·10	171·3 131·3	128·8 100·6	4·10	169·3 130·4	128·0 100·3

tive timavlöning i begynnelse- och slutlöneklass på billigaste och dyraste ort. Med hänsyn till att lönekommittén föreslår övergång till nettolönesystem ha beräkningarna skett på grundval av nu utgående nettolöneformåner. Beräkningarna ha utförts med utgångspunkt från en normalarbetstid av 208 timmar för månad, vilken beräkningsgrund, såsom redan i det föregående nämnts, tillämpades vid 1936 års lönekommittés avvägning av ersättnings- nas storlek i förhållande till den ordinarie timlönen.

Lönekommittén föreslår, att den kontanta övertidsersättningen ställes i viss, nedan närmare angiven, enhetlig relation till den för arbete å ordinarie arbetstid utgående avlöningen (lön jämte rörligt tillägg). Härav följer, att ersättningsbeloppen skulle fastställas löneklassvis och differentieras i dyrortshänseende. Vidare skulle rörligt tillägg utgå med samma procenttal som på lönen, varvid förutsattes, att avvägningen efter den med rörligt tillägg förhöjda lönen skall ske genom att dylikt tillägg beräknas på sammanlagda beloppet av lön och övertidsersättning. Enligt kommitténs förslag skola de mot lönens grundnivå svarande ersättningsbeloppen återgivas i särskilda tabeller för de olika ortsgrupperna, varför några administrativa svå-

Löneklass	Ersättning för timme vid övertidsarbete på icke kvalificerad övertid									
	Grundbelopp					106 % av grundbeloppen				
	Ortsgrupp					Ortsgrupp				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
1	1·65	1·75	1·80	1·90	2—	1·75	1·85	1·91	2·01	2·12
2	1·70	1·80	1·90	1·95	2·05	1·80	1·91	2·01	2·07	2·17
3	1·80	1·85	1·95	2·05	2·10	1·91	1·96	2·07	2·17	2·23
4	1·85	1·95	2·05	2·15	2·20	1·96	2·07	2·17	2·28	2·33
5	1·95	2·05	2·15	2·25	2·35	2·07	2·17	2·28	2·38	2·49
6	2·05	2·15	2·25	2·35	2·45	2·17	2·28	2·38	2·49	2·60
7	2·20	2·30	2·40	2·50	2·60	2·33	2·44	2·54	2·65	2·76
8	2·30	2·40	2·55	2·65	2·75	2·44	2·54	2·70	2·81	2·91
9	2·45	2·55	2·70	2·80	2·90	2·60	2·70	2·86	2·97	3·07
10	2·60	2·70	2·85	2·95	3·10	2·76	2·86	3·02	3·13	3·29
11	2·70	2·85	3—	3·10	3·25	2·86	3·02	3·18	3·29	3·44
12	2·85	3—	3·10	3·25	3·40	3·02	3·18	3·29	3·44	3·60
13	3—	3·10	3·25	3·40	3·55	3·18	3·29	3·44	3·60	3·76
14	3·10	3·25	3·40	3·55	3·70	3·29	3·44	3·60	3·76	3·92
15	3·25	3·40	3·55	3·70	3·85	3·44	3·60	3·76	3·92	4·08
16	3·35	3·50	3·70	3·85	4—	3·55	3·71	3·92	4·08	4·24
17	3·50	3·65	3·85	4—	4·15	3·71	3·87	4·08	4·24	4·40
18	3·65	3·80	4—	4·15	4·35	3·87	4·03	4·24	4·40	4·61
19	3·80	4—	4·15	4·35	4·55	4·03	4·24	4·40	4·61	4·82
20	4—	4·20	4·35	4·55	4·75	4·24	4·45	4·61	4·82	5·03
21	4·25	4·45	4·65	4·85	5·05	4·50	4·72	4·93	5·14	5·35
22	4·50	4·70	4·90	5·10	5·35	4·77	4·98	5·19	5·41	5·67
23	4·75	4·95	5·20	5·45	5·65	5·03	5·25	5·51	5·78	5·99
24	5—	5·25	5·50	5·75	5·95	5·30	5·56	5·83	6·09	6·31
25	5·35	5·60	5·80	6·05	6·30	5·67	5·94	6·15	6·41	6·68

righeter av sådan art, att de behöva inge betänkligheter mot den föreslagna omläggningen, icke synas behöva uppkomma.

De timersättningsbelopp (vid grundnivån) för arbete å icke kvalificerad övertid, vilka såsom resultat av de förda förhandlingarna av lönekommittén förordas, framgå av en härvid intagen tabell, i vilken redovisas också ersättnings storlek vid ett rörligt tillägg av 6 %. De i tabellen återgivna grundbeloppen motsvara, bortsett från avrundning till närmaste med 5 delbara öretal, 0,7 procent av månadslönen, vilket vid en normalarbetstid av 200 timmar för månad innebär 40 procents förhöjning och vid en normalarbetstid av 208 timmar för månad 45,6 procents förhöjning av den ordinarie timlönen.

Beträffande arbete på kvalificerad övertid förordar lönekommittén en sådan utsträckning av begreppet kvalificerad övertid, att därtill hänföres jämväl tiden från och med klockan 18 å dag före sön- eller helgdag. För bestämmande av ersättning för arbete å kvalificerad övertid tillämpas för närvarande en regel om dylikt övertidsarbets evalvering på visst sätt med tillämpning därefter av ersättningsbeloppen för icke kvalificerad övertid. Då en dylik evalvering synes medföra vissa nackdelar ur lönestatistisk synpunkt, förordar lönekommittén, att särskilda ersättningsbelopp i stället fastställas för arbete å kvalificerad övertid. Med bibehållande i princip av nuvarande relation mellan de för arbete å icke kvalificerad och kvalificerad övertid utgående ersättningarna föreslås, att ersättningsbeloppen bestämmas till 150 procent av de belopp, vartill ersättningen för arbete å icke kvalificerad övertid beräknats före avrundning. Beloppen komma därmed att utgöra 1,05 procent av månadslönen, vilket motsvarar 110 procents förhöjning av den ordinarie timlönen vid en normalarbetstid av 200 timmar för månad (118,4 procent vid 208 timmar för månad). Även dessa belopp böra avrundas

Löne- klass	Ersättning för timme (grundbelopp) vid övertidsarbete på kvalificerad övertid					Löne- klass	Ersättning för timme (grundbelopp) vid övertidsarbete på kvalificerad övertid				
	Ortsgrupp						Ortsgrupp				
	1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
1	2·50	2·60	2·75	2·85	2·95	14	4·65	4·90	5·10	5·30	5·55
2	2·55	2·70	2·80	2·95	3·05	15	4·85	5·10	5·30	5·55	5·80
3	2·70	2·80	2·95	3·05	3·20	16	5·05	5·30	5·50	5·75	6—
4	2·80	2·90	3·05	3·20	3·35	17	5·25	5·50	5·75	6—	6·25
5	2·95	3·10	3·20	3·35	3·50	18	5·45	5·70	5·95	6·25	6·50
6	3·10	3·25	3·40	3·55	3·70	19	5·70	6—	6·25	6·55	6·80
7	3·30	3·45	3·60	3·75	3·90	20	5·95	6·25	6·55	6·85	7·10
8	3·50	3·65	3·80	3·95	4·15	21	6·35	6·65	6·95	7·25	7·55
9	3·65	3·85	4—	4·20	4·35	22	6·70	7·05	7·35	7·70	8—
10	3·90	4·05	4·25	4·45	4·60	23	7·10	7·45	7·80	8·15	8·45
11	4·10	4·25	4·45	4·65	4·85	24	7·55	7·90	8·25	8·60	8·95
12	4·30	4·50	4·70	4·90	5·10	25	8—	8·40	8·75	9·10	9·45
13	4·45	4·70	4·90	5·10	5·30						

till närmaste med 5 delbara öretal. De föreslagna ersättningsbeloppen framgå av särskild tabell.

Enligt lönekommitténs mening bör övertidsarbete liksom hittills i första hand kompenseras genom ledighet. Lönekommittén förordar, att kompensationsledigheten i princip skall stå i samma relation till tiden för det utförda övertidsarbetet som den kontanta övertidsersättningen till den för arbete å ordinarie arbetstid utgående ersättningen vid en normalarbetstid av 200 timmar för månad. Lönekommittén föreslår, att en timmes övertidsarbete skall kompenseras genom en och en halv timmes ledighet, dock att, där arbetet utförts å kvalificerad övertid och ledigheten beredes på annan tid än som medför dylik beräkning i fråga om övertidsarbete, en timmes övertidsarbete skall kompenseras genom två timmars ledighet.

AVD. V.

KOSTNADSBERÄKNINGAR.

För att kunna bedöma de av 1945 års lönekommitté i detta betänkande framlagda förslagens verkningar i kostnadshänseende fordras vissa beräkningar om personalens fördelning på olika lönegrader, löneklasser och ortsgupper. Beträffande fördelningen på olika ortsgupper måste hänsyn tagas icke blott till de förhållanden, som nu föreligga, utan också till dem, som kunna förväntas råda, när den nya dyrortsgrupperingen genomförs.

I fråga om lönegradsfördelningen har lönekommittén i första hand kunnat begagna sig av uppgifter, som i huvudsak avse förhållandena vid årsskiftet 1943/44 och vilka införskaffats av riksräkenskapsverket. För dessa uppgifter lämnas redogörelse i bilagan 9 till 1943 års dyrortskommittés betänkande angående dyrortsgrupperingen.

Lönekommittén har emellertid ansett sig även böra införskaffa vissa kompletterande uppgifter. Dessa avse *dels* större delen av den personal med lön enligt löneplanerna A, Eo och MEo, som nu är stationerad å ortsgupperna F—I, *dels* samtliga beställningshavare å aktiv stat vid försvarsväsendet den 1 september 1945 (uppgifterna avse icke beställningshavare över stat, på civilanställningsstat, övergångsstat, reservstat och dylikt), *dels* de ordinarie och extra ordinarie lärarna vid de högre kommunala skolorna vid slutet av höstterminen 1945 utom lärarna vid de högre folkskolorna, *dels* ock vård- och ekonomipersonalen. Av uppgifterna framgår, att antalet ordinarie officerare (löneplan Oa) den 1 september 1945 uppgick till 3 403, antalet underofficerare (löneplan UO) till 4 388, antalet fänrikar (löneplan Oc) till 673 och den civilmilitära personalens antal (löneplan Ca) till 1 084, eller sammanlagt 9 548 beställningshavare. Antalet beställningshavare med lön enligt manskapsavlöningsreglementet uppgick samma dag till 16 188. De ordinarie lärarnas antal vid de högre kommunala skolorna utom de högre folkskolorna utgjorde vid slutet av höstterminen 1945 1 146 och de extra ordinarie lärarnas antal var 226. Vård- och ekonomipersonalens antal uppgick den 1 september 1945 till 3 229.

I de av riksräkenskapsverket för årsskiftet 1943/44 införskaffade uppgifterna har löneklassfördelningen icke angivits. Denna framgår däremot av de nyss nämnda, av lönekommittén införskaffade kompletterande uppgifterna. Beträffande folkskolans lärare har från skolöverstyrelsen överlämnats en tablå, av vilken framgår löneklassplaceringen vid utgången av vår-

terminen 1939. Även för tjänstemän med lön enligt löneplanerna Ex och MEx ha införskaffats vissa uppgifter rörande deras fördelning på olika löneklasser.

Såsom redan framhållits omfatta de kompletterande uppgifter, som lönekommittén inhämtat beträffande personalen med avlöning enligt löneplanerna A, Eo och MEo, allenast ortsgrupperna F—I och ej heller all personal å dessa ortsgrupper. Hur stor del av den vid ingången av år 1944 befintliga personalen av nämnda slag, som ifrågavarande uppgifter omfatta, anges här nedan.

Ortsgrupp	Löneplan A	Löneplan Eo (MEo)
	%	%
F	91·0	64·6
G	93·1	70·2
H	91·7	71·7
I	78·0	59·8

För löneplan A torde det insamlade materialet vara tillräckligt representativt. För löneplan Eo (MEo) däremot, för vilken det undersökta personalbeståndet omfattar endast 60—70 procent av samtliga befattningshavare, är möjligt att resultatet av undersökningen om löneklassplaceringen kan vara behäftat med något fel. Detta torde emellertid ej kunna vara av sådan storlek, att det mera väsentligt inverkar på beräkningarna. Kommittén har därför ej ansett sig böra införskaffa ytterligare uppgifter om löneklassplaceringen från ett antal smärre verk och myndigheter.

Beträffande befattningshavarna med lön enligt löneplanerna A, Eo och MEo, vilka äro placerade på orter tillhörande ortsgrupperna A—E, har för varje lönegrad ansetts kunna räknas med samma fördelning på löneklasser som för ortsgruppen F.

Enligt skolöverstyrelsens tablå över lärarpersonalen vid folkskolan tillhörde 10,4 procent av manliga folkskollärare i lönegrad LO 17 den näst högsta löneklassen inom lönegraden. För lönegrad LO 16 var motsvarande procenttal 11,7. Med stöd härav har antagits att medgivandet för kvinnliga folk- och småskollärare att åtnjuta lön jämväl enligt vederbörande lönegrads högsta löneklass kommer att medföra, att 10 procent av samtliga kvinnliga lärare i en och samma lönegrad kommer att kvarstå i gradens näst högsta löneklass medan övriga kvinnliga lärare i nämnda löneklass skulle uppflyttas till den högsta löneklassen. Motsvarande antagande har gjorts beträffande de kvinnliga lärarna vid de högre kommunala skolorna.

Riksräkenskapsverkets uppgifter utvisa i regel befattningshavarnas fördelning på ortsgrupper den 1 januari 1944, bortsett från vissa till storleken obetydliga kategorier vid postverket och statens järnvägar, vilka uppdelats efter den ortsgruppering, som gällde den 31 december 1943. Lönekommittén har företagit vissa justeringar med hänsyn till de förändringar i ortsgruppsplacering som för sistnämnda kategorier ägt rum den 1 januari 1944. De vid-

tagna justeringarna ha endast inneburit smärre överföringar från ortsgrupp G till H samt från ortsgrupp E till F. Efter den 1 januari 1944 inträffade ändringar i dyrortsplaceringen ha icke kunnat tagas i betraktande i detta sammanhang.

I de kompletterande uppgifter, som lönekommittén införskaffat, har uppläsning lämnats rörande de orter, där tjänstemännen äro placerade.

För att bilda underlag för antaganden om den nya dyrortsgrupperingen ha inom socialstyrelsen utarbetats uppgifter för 623 orter rörande det uppskattade beloppet av de totala levnadskostnaderna för ett normalhushåll. Uppgifterna äro i första hand grundade på det material, som 1943 års dyrortskommitté lagt till grund för sin provundersökning rörande ändrad dyrortsgruppering, men i vissa fall på material från 1941 års prisgeografiska undersökning. Till kostnadssummorna har i ett antal fall lagts ett tillägg för avståndskostnader. Dessa uppgifter äro givetvis av preliminär art; den definitiva ortsgruppsplaceringen kommer att ske på grundval av nyare material än det som nu använts. De i uppgifterna ingående 623 orterna ha fördelats på fem ortsgrupper. Den dyraste orten, Stockholm, har vid denna provgruppering placerats i mitten av den högsta ortsgruppen, och vidare har räknats med 18 procent spännvidd i dyrhet mellan mitten av lägsta och högsta ortsgrupperna.

Så gott som alla de orter inom ortsgrupperna F—I, från vilka befattningshavare med lön enligt löneplanerna A, Eo och MEo redovisats i de av lönekommittén införskaffade uppgifterna, ingå bland de 623 nu provgrupperade orterna. Befattningshavarna på först nämnda orter ha alltså kunnat preliminärt hänföras till de nya dyrortsgrupperna. Beträffande övriga befattningshavares med lön enligt nämnda ortsgrupper och löneplaner blivande placering i dyrort ha särskilda antaganden måst göras.

Vad beträffar orter inom ortsgrupperna A—E upptog den inom socialstyrelsen verkställda undersökningen praktiskt taget samma orter, som medtagits vid den av 1943 års dyrortskommitté verkställda provgrupperingen. I likhet med denna kommitté har lönekommittén vid sina beräkningar utgått från det förenklade antagandet att de statliga befattningshavarna inom var och en av nämnda ortsgrupper skulle vid en kommande allmän dyrortsgruppering fördela sig på de nya ortsgrupperna på samma sätt som skulle varit fallet om tjänstemännen i fråga varit placerade endast å de provgrupperade orterna och lika många befattningshavare funnits å var och en av dessa orter (se sid. 137—138 i dyrortskommitténs betänkande).

Huru antalet ordinarie och extra ordinarie befattningshavare med lön enligt ovannämnda löneplaner inom var och en av ortsgrupperna A—I sålunda antagits komma att fördela sig på de föreslagna ortsgrupperna 1—5 frangår av nedanstående två tabeller.

Antal tjänstemän med lön enligt löneplan A, fördelade på nuvarande och nya ortsgupper.

	1	2	3	4	5	S:a
A	2 324	409				2 733
B	1 291	1 730	48			3 069
C	352	3 572	583			4 507
D		4 169	3 310			7 479
E		382	4 386	189		4 957
F		517	7 848	2 466	58	10 889
G			193	4 377		4 570
H				1 078	1 805	2 883
I					13 175	13 175
S:a	3 967	10 779	16 368	8 110	15 038	54 262

Antal tjänstemän med lön enligt löneplan Eo (MEo), fördelade på nuvarande och nya ortsgupper.

	1	2	3	4	5	S:a
A	806	140				946
B	493	659	21			1 173
C	165	1 466	241			1 872
D		1 823	1 446			3 269
E		157	1 829	78		2 064
F		229	3 562	981	15	4 787
G			91	1 471		1 562
H				591	844	1 435
I					7 380	7 380
S:a	1 464	4 474	7 190	3 121	8 239	24 488

I fråga om de militära beställningshavarna ingå nästan alla de orter, från vilka sådana tjänstemän redovisats i de av lönekommittén införskaffade uppgifterna, bland de 623 nu provgrupperade orterna. Särskilda antaganden angående den nya ortgruppsplaceringen ha därför behövt göras endast för ett fåtal orter.

Några undersökningar ha icke gjorts rörande fördelningen av folkskolans lärare på de nya dyrortsgrupperna. Beträffande deras blivande inplacering i nya dyrortsgrupper ha därför särskilda antaganden måst göras. Sålunda har antagits att ordinarie och extra ordinarie lärare inom var och en av de nuvarande ortsgupperna komma att fördela sig på de nya ortsgupperna i samma proportioner som befattningshavare med lön enligt löneplan A respektive löneplan Eo. Även för lärarna vid de högre kommunala skolorna ha antaganden rörande den nya dyrortsplaceringen måst göras i en del fall.

Sedan — enligt vad ovan angivits — beräkningar verkställt om personalens fördelning på olika lönegrader, löneklasser och ortsgupper, ha mer-

kostnaderna av lönekommitténs förslag beräknats i fråga om befattningshavarna, som nu åtnjuta lön enligt löneplanerna A, Eo (MEo), LO, LEO, KO och KEo samt beställningshavarna som nu åtnjuta lön enligt löneplanerna Oa, UO, Oc och Ca.

Kostnadsberäkningarnas resultat framgår av följande sammanställning. Vid beräkningarna har man utgått från nuvarande avlöningsbelopp, därvid emellertid bortsetts från provisoriska tillägg, samt utfört beräkningar steg för steg i den ordning som sammanställningen utvisar.

Å t g ä r d	Kostnadsökning i miljoner kronor
Inplacering av militära beställningshavare i närmast motsvarande löneklasser av löneplan A	0·42
Överensstämmelse mellan löneklasserna i lönegraderna för ordinarie och extra ordinarie	6·81
Rätt till lön enligt högsta löneklass för vissa kvinnliga befattningshavare..	4·38
Borttagande av lägsta löneklassen i vissa lönegrader samt inplacering enligt lönekommitténs förslag av de militära beställningshavarna i nya löneklasser	16·58
Införande av nytt dyrortssystem (16 % spännvidd; oförändrad I-ortslön)...	28·90
Nya kontantlöner (inkl. 6 % rörligt tillägg)	120·76
Summa	177·85

Hur kostnadsökningen fördelar sig på de olika grupperna framgår av följande tabell.

Löneplan	Lönegrad	Kostnad i miljoner kronor	
		Inalles	Kostnadsökning i förhållande till nu utgående löner (med bortseende från provisoriska tillägg)
A	1—19	298·98	63·88
Eo (MEo)	1—19	128·64	35·14
LO		186·03	41·89
L Eo		15·35	4·55
Oc + Oa	1—2	15·50	3·90
UO		30·43	6·43
KO	1—19	1·16	0·21
K Eo	1—19	1·38	0·32
Ca	1—19	5·62	1·19
A	20—30	93·28	11·68
Eo	20—30	15·72	2·68
Oa	3—6	24·23	3·43
KO	20—	12·30	1·94
K Eo	20—	0·89	0·17
Ca	20—30	3·91	0·49
		833·42	177·85

De sålunda verkställda kostnadsberäkningarna omfatta större delen av den personal, som ifrågavarande löneredningsarbete direkt avser. Till de grupper, som lämnats utanför beräkningarna, höra de extra tjänstemännen och aspiranterna, vård- och ekonomipersonalen samt det militära manskapet. För dessa grupper ävensom för de smärre grupper, som i övrigt utlämnats, ha summariska överslagsberäkningar verkställts. Det må i detta sammanhang understrykas, att en betydande osäkerhet — främst föranledd av den blivande nya dyrortsgrupperingen — vidlåder också de egentliga kostnadsberäkningarna.

I fråga om extra tjänstemän och aspiranter har genom de i detta betänkande framlagda förslagen ställning tagits allenast till aspirantgruppen, varvid är att märka att aspirantbegreppet enligt lönekommitténs förslag har betydligt större räckvidd än vad nu är fallet. Lönekommittén saknar för närvarande underlag för bedömande, hur stor den blivande aspirantgruppen är, och därav följer, att antalet av ifrågavarande tjänstemän, som ej äro att betrakta såsom aspiranter icke heller kan nu beräknas. Löneställningen för sist avsedda tjänstemän blir lönekommittén i tillfälle att behandla först under den senare utredningsetappen. Lönekommittén har emellertid utgått från att löneökningen för dem måste, i den mån de placerats i alltför hög lönegrad på grund av de under de senare åren rådande förhållandena, i motsvarande mån begränsas.

Löneökningen för vård- och ekonomipersonalen är givetvis beroende av resultatet av den särskilda utredning, som nu pågår i fråga om denna personals löneställning. Motsvarande förhållande gäller också i fråga om det militära manskapet.

De summariska överslagsberäkningarna ha givit till resultat, att kostnadsökningen för de av löneredningsarbetet direkt berörda personalgrupperna sammanlagt kommer att överstiga 200 miljoner kronor. Omkring hälften av denna kostnadsökning motsvarar kostnaderna för det provisoriska lönetilllägg, som bortfaller vid löneredningens genomförande. Det må anmärkas, att vid framräkandet av beloppet hänsyn givetvis icke kunnat tagas till den särskilda kostnadsökning för det militära manskapet, som skulle uppkomma om den nu pågående utredningen resulterar i ändrad lönerelation mellan manskapet och andra personalgrupper.

Lönekommittén har ytterligare sökt bilda sig en föreställning om, i vad mån löneredningen kan påverka löneställningen för sådana personalgrupper, som lönekommitténs arbete icke direkt omfattar. I vissa fall synas dessas anställningsförmåner vara bestämda på sådant sätt, att någon inverkan av löneredningen i och för sig icke kan anses motiverad. I en del av dessa fall måste emellertid omregleringar ske på grund av den nya dyrortsindelningen. Särskilt är det en, till storleken ganska betydande grupp, som kräver uppmärksamhet. Lönekommittén syftar då på den tjänstemannagrupp, som är arvodesavlönad. I synnerhet om arvodet bestämts med hänsyn till något av de nuvarande löneklassbeloppen, kan det förväntas, att krav komma att framställas på en arvodeshöjning motsvarande den,

som genom löneregleringen skulle tillkomma tjänstemän med lön enligt samma löneklass. Enligt lönekommitténs mening måste dylika frågor lösas från fall till fall. Har arvodesbestämningen skett med hänsynstagande till de under senare tid rådande förhållandena på den allmänna arbetsmarknaden, är en sådan arvodesförhöjning icke påkallad.

Utan att därmed taga någon ställning till frågan om den inverkan, löne-regleringen bör ha på löneställningen för de grupper som den ej direkt omfattar, har lönekommittén ansett sig böra försiktigtvis uppskatta den sammanlagda kostnadsökningen till ett belopp, som med 30 à 40 miljoner kronor överstiger det vid de egentliga kostnadsberäkningarna framkomna beloppet å i runt tal 180 miljoner kronor.

Sammanfattning.

Inledning.

1. 1945 års lönekommittés uppdrag avser ny lönereglering för det stora flertalet statligt anställda eller med statsbidrag avlönade, kommunalt anställda tjänstemän. Dessutom har lönekommittén att behandla frågan om de ändringar i tjänste- och familjepensionsförfattningarnas bestämmelser om storleken av pensionsförmåner och om pensionsavdrag, som kunna påkallas i samband med avlöningsrevisionen.

2. Den nya löneregleringen är avsedd att genomföras från och med den 1 juli 1947.

3. De frågor, som behandlas i förevarande betänkande, utgöra endast en del av dem, som utredningsuppdraget omfattar.

I betänkandet framläggas förslag rörande de nya lönebeloppen samt i de frågor, som ingå som väsentliga led i själva löneavvägningen, ävensom i vissa andra hänseenden, som nära sammanhännga därmed. Förslagen omfatta dock icke löneställningen för det militära manskapet eller för provinsialläkare och distriktsveterinärer. Beträffande övriga personalgrupper omfatta förslagen endast sådana tjänstemän, som inneha ordinarie eller extra ordinarie anställning eller ock sådan aspirantanställning som avses i punkt 8 här nedan.

I de frågor, som icke behandlas i betänkandet, avser lönekommittén att framlägga förslag under senare halvåret 1946.

4. Förslagen, som nu framläggas, utgöra resultatet av hittills förda förhandlingar mellan lönekommittén och tjänstemännens huvudorganisationer. Detta resultat har såsom förhandlingsprodukt godtagits av organisationerna, ehuru det icke överensstämmer med de krav som från organisationernas sida framställts. Lönekommitténs ledamöter, som vid förhandlingarna ansett sig böra framgå på gemensam linje, ha i den mån de beträffande lönesystemets uppbyggnad i princip hysa mot förslaget avvikande åsikter, exempelvis i fråga om lönenivån, lönernas dyrortsgradering och dennas avveckling eller lönernas rörlighet, ansett detta icke hindra deras anslutning till det resultat, som kunnat uppnås vid förhandlingarna.

Anställningsformerna.

5. Frågan om ändring av de nuvarande anställningsformerna för ordinarie tjänstemän anser lönekommittén böra tagas upp till övervägande vid en

av riksdagen begärd utredning av frågan om revision av de i §§ 35 och 36 regeringsformen meddelade bestämmelserna om tjänstemännens rättsliga ställning. De i betänkandet framlagda förslagen bygga därför på de slag av ordinarie anställningsformer, som nu finnas.

6. Det anses, att extra ordinarie anställning bör kunna beredas även om anställningens varaktighet icke är fullt säker. Extra ordinarie tjänsteman bör, å andra sidan, kunna entledigas, bland annat, om den extra ordinarie tjänsten blir överflödig.

7. Frågan om relationen mellan antalet ordinarie och antalet extra ordinarie tjänstemän anser lönekommittén böra upptagas till prövning först i samband med frågan om ändring av de nuvarande anställningsformerna för ordinarie tjänstemän.

8. En anställningsform såsom aspirant anses böra kunna tillämpas inom hela statsförvaltningen samt inom det statsunderstödda undervisningsväsendet. Härav skall dock icke följa, att aspirantanställning alltid måste föregå mera fast anställning.

Aspirantanställningen bör avse en relativt kort tjänstgöringstid. I allmänhet anses denna tid icke behöva uppgå till mer än 18 månader och i intet fall bör den överstiga tre år. Det bör åligga vederbörande myndighet att, så snart ske kan, pröva aspirantens möjligheter till fortsatt anställning.

9. De pensionsberättigande tjänster, som innehavas av dem, vilka tillika inneha medelst tillsvidareförordnande tillsatta kompaniofficers- och underofficersbeställningar, vid vilka avlöningsformen nu är arvode i stället för lön, föreslås skola kunna föras över stat. Härvid bör tjäna som förebild den anordning, som vid 1946 års riksdag beslutits i fråga om vissa civila tjänster, vilka tillsätts medelst förordnande tills vidare.

Avlöningsformen »arvode i stället för lön» anses böra borttagas. Beställningarna böra i stället på eljest brukligt sätt förenas med lön.

Lönens rörlighet och basnivån.

10. Å de nya lönebeloppen skall kunna utgå rörligt tillägg.

Tjänstemännen skola liksom hittills vara *garanterade* att erhålla viss kompensation för stegring i de allmänna levnadskostnaderna. Denna kompensation har ansetts icke böra göras fullständig. Då levnadskostnaderna nedgå, skola tjänstemännen, å andra sidan, ej behöva vidkännas en häremot helt svarande minskning i avlöningen.

Rörligt tillägg skall emellertid kunna utgå med högre procenttal än det som garanterats tjänstemännen, om så befinner sig skäligen med hänsyn till den allmänna ekonomiska utvecklingen. Detta bestämmas för begränsade tidsperioder genom särskilda beslut, som böra ha föregåtts av förhandlingar med representanter för tjänstemännen.

Såsom underlag för garantiregelns tillämpning avses skola tjäna kvartalsvis sammanställda uppgifter om de allmänna levnadskostnaderna. Förändringar i dessa skola registreras på en ny, för ändamålet upprättad indexskala. Denna skala anknytes till de levnadskostnader, som föreligga under

andra kvartalet 1946. Nämda levnadskostnadsnivå betecknas med indextalet 110. Basnivån, som representeras av indextalet 100, kommer att nära överensstämma med den levnadskostnadsnivå, som på 1935 års skala har indextalet 140.

Garantiregeln skall erhålla samma innebörd som den nu gällande regeln om rörligt tillägg i fråga om kompensationsgrad och trögrörlighet. Detta innebär, bland annat, att den i princip skall medföra tre fjärdedels kompensation för levnadskostnadsstegringen. Den skall dock ej medföra rätt till rörligt tillägg efter högre procenttal än 18. Vidare skall rörligt tillägg beräknas högst på ett belopp av 1 200 kronor för månad.

Nedgå levnadskostnaderna med 10 procent eller mera under basnivån skola tjänstemännen vara skyldiga att efter prövning av Kungl. Maj:t och riksdagen underkasta sig minskning med högst 5 procent av avlöningsförmåner. Beslut härom bör ha föregåtts av förhandlingar med representanter för tjänstemannakåren.

Garantibestämmelserna skola så tillämpas, som om de varit gällande från och med andra kvartalet 1946 och indextalet detta kvartal utgjort 110. Det förutsättes, att rörligt tillägg skulle ha utgått med 6 procent under andra kvartalet 1946, om löneregleringen då tillämpats.

Antalet dyrortsgrupper. Löneplanernas horisontella spännvidd.

11. Antalet dyrortsgrupper skall utgöra fem. De nya Ortsgrupperna betecknas med siffrorna 1—5, varvid den lägsta Ortsgruppen betecknas med 1 och den högsta med 5.

12. Lönespännvidden, beräknad som skillnaden mellan lönerna för lägsta och högsta Ortsgrupp i procent av sistnämnda lön, skall i princip utgöra 16 procent. I högre lönelägen minskas lönespännvidden successivt.

Netto- eller bruttolönesystem.

13. De nya lönerna skola icke minskas med pensionsavdrag. De utgöra i detta hänseende »nettolöner». Publicering på lämpligt sätt bör emellertid ske av de belopp som framkomma, då till nettolönerna läggas belopp, motsvarande befattningshavarnas tänkta avgifter för viss del av pensionen, bestämd under hänsynstagande till vad på den allmänna arbetsmarknaden är brukligt i fråga om arbetsgivarnas och de anställdas pensionsavgifter.

Löneplanernas antal. Lönegrader och löneklasser.

14. De särskilda löneplanernas antal minskas från 25 till, såvitt nu kan bedömas, högst 4. De nya löneplanerna utgöra en allmän löneplan för dyrortsgraderade löner, en allmän löneplan för icke dyrortsgraderade löner samt två speciella löneplaner.

15. Ett följdriktigt system införes beträffande de olika tjänsternas lönegradsbeteckningar. Genom de nya lönegradsbeteckningarna särskiljas de tjänster, vid vilka lön utgår enligt skilda löneplaner, de tjänster, för vilka gälla olika anställningsformer, samt civila och militära tjänster.

16. Varje lönegrad för ordinarie tjänstemän, tillsatta medelst fullmakt eller konstitutorial, samt för extra ordinarie tjänstemän, skall, om lönen utgår enligt den dyrortsgrupperade löneplanen, omfatta högst fyra löneklasser. Lägsta löneklassen har därför strukits för de lägre graderna och mellangraderna. Tidsintervallerna för löneklassuppflyttning bibehållas vid tre år.

17. Kvinnliga befattningshavare vid folkskolan, de högre kommunala skolorna och skolorna för bildbara sinnesslöa föreslås skola erhålla rätt att åtnjuta lön jämväl enligt lönegradens högsta löneklass.

18. Möjligheter skapas att i samma lönelägen alternativt inrätta förordnandetjänster med icke dyrortsgraderad och med dyrortsgraderad lön.

19. Lönegraderna med samma nummer för ordinarie och extra ordinarie tjänstemän skola innehålla samma löneklasser. Den förbättrade löneställning för extra ordinarie tjänstemän, som denna reform medför, får icke föranleda, att de placeras i lägre lönegrader än som motsvarar dem, som nu tillämpas.

20. Lönegraderna för aspiranter skola omfatta, var och en, allenast en löneklass. Denna skall ligga två löneklasser under den blivande begynnelselöneklassen för ordinarie eller extra ordinarie tjänstemän i motsvarande lönegrad.

21. Samma löneklassbelopp skola tillämpas för de militära beställningshavarna som för de civila tjänstemännen. Förslag framlägges om de nya löneklasser, som de militära lönegraderna skola omfatta.

22. Tjänsteman, som tillhör den nuvarande lönegradens andra löneklass, skall placeras lägst i den nya lönegradens andra löneklass. Tillhör han den nuvarande lönegradens tredje löneklass, skall han lägst komma i den nya lönegradens tredje löneklass o. s. v. De närmare övergångsbestämmelser, som böra meddelas i samband med löneregleringen, uppskjutas till andra avdelningen av lönekommitténs arbete. Dock uttalas, att i varje fall militär beställningshavare bör vid löneregleringens ikraftträdande erhålla lägst den löneklassplacering, som skulle ha gällt för honom om det nya systemet tillämpats på honom under hela hans tjänstetid.

De nya löneplanerna.

23. Förslag framläggas till en dyrortsgrupperad löneplan (löneplan nr 1) och en icke dyrortsgrupperad löneplan (löneplan nr 2). Förslagen återfinnas å s. 88 och 89 i detta betänkande. För löneplan nr 1 redovisas å s. 90 också de belopp, som skulle utgått under andra kvartalet 1946, om löneregleringen då tillämpats.

En allmän förhöjning av tjänstemännens nuvarande kontanta avlöningsförmåner har ansetts motiverad. Olika skäl, däribland hänsyn till det sätt, på vilket lönerna för olika grupper av privatanställda utvecklats sig, ha ansetts föreligga att göra löneförbättringen förhållandevis större för lägre tjänstemän än för högre. En särskilt kraftig relationsförbättring har ansetts påkallad för de allra lägst avlönade befattningshavarna. Skäl ha emellertid också ansetts finnas för att inom ett område ovanför det lägsta skiktet genomföra en rela-

tivt stor och procentuellt sett någorlunda likformig höjning av löneställningen. I de högre lönelägena har en lika stor procentuell höjning ej ansetts kunna genomföras. Förslagen innebära likväl i kronor räknat i dessa lägen en icke obetydlig löneökning, något som framför allt ansetts betingat av behovet att uppehålla en fullgod rekrytering och söka motverka den hittills allt vanligare övergången av kvalificerad arbetskraft från statlig till enskild tjänst. I de högsta lönelägena (generaldirektörers, landshövdingars m. fl.) har icke skett någon allmän omprövning av lönenivån efter jämförelse med motsvarande förhållanden på den allmänna arbetsmarknaden. I kronor räknat är löneökningen i dessa lägen i stort sett jämförlig med löneökningen i närmast underliggande lönelägen.

Vid avvägningen av löneökningarna har hänsyn tagits till de i det föregående angivna förslagen om strykning av lägsta löneklassen i de lägre graderna och mellangraderna, om relativ höjning av löneställningen för extra ordinarie tjänstemän och aspiranter, om nya löneklasser för de militära lönegraderna och om minskningen av antalet ortsgrupper och lönespännvidden. Den väsentliga delen av den avsedda löneförbättringen faller dock på de särskilda löneklassbeloppen.

Med hänsyn till de nyss berörda omläggningarna bliva löneökningarna icke lika stora ens för alla tjänstemän inom ett visst löneskikt. Å s. 93 och 94 äro införda tabeller, som för vissa fall betyda förslagets verkningar.

Pensionsförmåner.

24. De nya tjänstepensionsunderlagen anses böra i princip avvägas till belopp motsvarande två tredjedelar av slutlönerna på 2-ort. Å pensionerna skall rörligt tillägg utgå enligt samma grunder som bliva gällande angående dylikt tillägg på lön, dock att rörligt tillägg icke bör få utgå på den del av månadspensionen, som överstiger 700 kronor. Hänsyn bör emellertid tagas till den blivande folkpensioneringen. I vilken utsträckning och på vilket sätt samordning av folkpension och tjänstepension skall ske och vilken inverkan folkpensionen bör ha på tjänstepensionsbeloppen bör göras till föremål för särskild utredning, vid vilken även motsvarande förhållande på den allmänna arbetsmarknaden bör beaktas.

25. Familjepensionsunderlagen skola höjas på sådant sätt, att de i princip komma att stå i samma relation till de blivande slutlönerna på 2-ort som nuvarande familjepensionsunderlag till nuvarande nettogrundlöner i högsta löneklassen på C-ort. Rörligt tillägg skall utgå med samma procenttal å familjepension som å lön.

26. Tjänsteman, som övergår på de nya avlöningsbestämmelserna, skall vara skyldig att övergå på de nya pensionsbestämmelserna.

Sjuklön och sjukvårdsförmåner.

27. Avlöning vid sjukdom bör utgå även efter det en allmän sjukförsäkring genomförts. Det förutsattes dock, att sjukavlöningen skall minskas med det belopp, som på grund av sjukförsäkringen tillkommer tjänstemannen i

form av sjukpenning (inklusive eventuella tillägg). Detta belopp bör inlevereras till verket, som till tjänstemannen utbetalar ett belopp, motsvarande den oreducerade sjukavlöningen. Sjukavlöningens oreducerade belopp bör icke få understiga sjukpenningbeloppet.

28. De sjukvårdsförmåner, till vilka tjänstemännen nu äro berättigade, anses böra utgå tills vidare. De förhandlande parterna ha dock varit överens om att göra det uttalandet, att särskild utredning i ämnet bör verkställas, sedan statsmakterna meddelat beslut om allmän sjukförsäkring och i god tid innan bestämmelser därom träda i kraft, samt att förhandlingar med tjänstemännens representanter härvid böra äga rum. Vid utredningen bör förutsättningslöst undersökas, huruvida bestämmelserna om den allmänna sjukförsäkringen skola inverka på ifrågavarande tjänstemäns sjukvårdsförmåner samt, om så befinnes vara fallet, vilka ändrade avlöningsbestämmelser som böra meddelas. Bestämmelserna om tjänstemännens sjukvårdsförmåner skola, liksom hittills, tillhöra dem, vari tjänstemännen äro skyldiga underkasta sig ändring.

Arvodet utöver lön vid försvarsväsendet.

29. Lönekommittén har vid behandlingen av frågan om de arvoden, som vid försvarsväsendet utgå utöver lön, funnit, att en viss differentiering av löneställningen vid sidan av de huvudsakligen för trupptjänst anpassade lönegraderna måste i vissa fall anses vara motiverad, då beställningshavarna fullgöra uppgifter av särskilt kvalificerad eller ansvarstyngd beskaffenhet eller för vilka särskild utbildning erfordras. I avvaktan på den nya försvarsorganisationen bör differentieringen alltjämt ske genom fyllnadsarvodet och sådana arvoden böra utgå i samma fall som för närvarande. Någon principiell utvidgning av arvodesväsendet bör icke komma till stånd under denna övergångstid.

I andra avdelningen av lönekommitténs arbete skall upptagas till övervägande den jämkning, som i vissa fall bör vidtagas i de nuvarande arvodesbeloppen med hänsyn till de nya lönebeloppen.

Vikariatslön.

30. Med vikariatslön böra vara förbundna samma löneförmåner, som tillkomma ordinarie och extra ordinarie tjänsteman i samma lönegrad, som den tjänst förordnandet avser.

Sneddningsregeln.

31. Sneddnung skall i nedan angivna fall i allmänhet kunna förekomma mellan lönegraderna för civila ordinarie och extra ordinarie tjänstemän samt mellan de militära lönegraderna, så framt lönen i lönegraderna är dyrorts-

graderad och utgår enligt ett flertal löneklasser. Alltjämt skola dock andra regler än sneddningsregeln tillämpas vid befordran till lärartjänst vid folkskolan. Till frågan om sneddningsrätt vid övergång från militär till civil lönegrad eller omvänt har ställning icke tagits i avvaktan på resultatet av den pågående utredningen om det militära manskapets löneställning.

De fall då sneddnning skulle kunna förekomma utgöra:

- 1) då ordinarie tjänsteman befordras till högre ordinarie eller extra ordinarie tjänst eller övergår till förordnande med vikariatslön å sådan tjänst;
- 2) då extra ordinarie tjänsteman befordras till högre ordinarie eller extra ordinarie tjänst eller övergår till förordnande med vikariatslön å sådan tjänst; samt
- 3) då övergång sker från förordnande med vikariatslön till högre ordinarie eller extra ordinarie tjänst eller till nytt förordnande med vikariatslön å sådan tjänst.

För de fall, då extra ordinarie tjänsteman övergår till ordinarie tjänst i samma lönegrad eller då övergång sker från förordnande med vikariatslön till ordinarie tjänst i samma lönegrad, bör meddelas en regel, som garanterar oförändrad löneställning efter övergången.

32. Den nuvarande i sneddningsbestämmelserna intagna spärregeln vid befordran från extra ordinarie befattning eller förordnande med vikariatslön till ordinarie tjänst skall borttagas.

33. Den nuvarande i sneddningsbestämmelserna stadgade maximitid av tre år, som får tagas i beräkning vid inplacering i löneklass efter befordran, skall utsträckas till nio år för de fall, då tjänstemannen före befordringen tillhör den lägre tjänstens slutlöneklass. Den nya regeln bör få tillämpas även på befordringsfall, som inträffat före löne regleringens ikraftträdande. Förhöjd avlöning bör dock få åtnjutas först från och med dagen för ikraftträdandet.

34. Undersökningar ha gjorts om möjligheten att ändra sneddningsregeln i syfte att eliminera vissa ojämnheter, som uppkomma vid täta befordringar mellan närliggande lönegrader. Emellertid ha de lösningar, som härvid kunna komma i fråga, icke ansetts lämpliga att genomföra.

Löneklassplacering vid övergång från anställning med avlöning enligt kollektivavtal till anställning såsom tjänsteman.

35. Vissa jämkningar i och kompletteringar till de nuvarande bestämmelserna om löneklassplacering vid övergång från anställning med avlöning enligt kollektivavtal till anställning såsom tjänsteman föreslås. Ändringarna åsyfta att så långt som möjligt eliminera de med bestämmelserna nu förenade olägenheterna. I första hand skall löneklassplaceringen alltjämt vara beroende av en jämförelse mellan löneförmånerna i den förutvarande och den nya anställningen. Denna regel skall emellertid kompletteras med en bestämmelse, varigenom viss lägsta löneklassplacering i vederbörande lönegrad tillförsäkras den, som under längre tid före övergången varit anställd i sta-

tens tjänst. Dessutom anses det böra överlåtas åt styrelserna för de affärsdrivande verken samt åt försvarets civilförvaltning att besluta om än högre löneklassplacering i de fall, då så befinnes nödvändigt för förvärvande såsom tjänsteman av för tjänsten särskilt lämplig arbetare.

Frågan om inplacering i löneklass av, bland andra, dem som från arvodes- eller kontraktsanställning övergå till anställning med lön enligt löneplan, kommer att av lönekommittén upptagas till behandling i andra avdelningen av kommitténs arbete.

Tjänstledighetsavdrag.

36. Tjänstledighetsavdragen föreslås skola differentieras i dyrortshänseende. De nya avdragen ha konstruerats så, att de i princip medföra avstående av en och samma andel av lönen för alla befattningshavare, vilka tillhöra samma löneklass, oavsett befattningshavarnas stationering på dyrare och billigare orter. Vid valet av de relationstal, vilka beteckna A-avdragens förhållande till den oavkortade lönen, har man i princip utgått från nu rådande förhållanden för tjänstemän på F-ort. Vissa avsteg härifrån ha dock tagits. B-avdraget bör liksom hittills motsvara dubbla A-avdraget. För C-avdragen ämnar lönekommittén låta utarbete särskilda tabeller.

De spørsmål, vilka sammanhånga med de särskilda avdragstypernas tillämpning vid olika slag av ledighet, kommer lönekommittén att upptaga till behandling i en senare etapp av utredningsarbetet.

Kallortstillägg.

37. Kallortstillägg anses böra utgå fortfarande. Lönenivåns generella höjning skall dock icke medföra någon höjning av tilläggsbeloppen. Mera betydande ändringar i den nuvarande kallortsindelningen anses ej böra ske. Vissa justeringar av gränsdragningen böra emellertid övervägas. Det förutsättes vara lämpligt, att indelningen i allmänhet göres efter administrativa eller judiciella gränser.

Frågan efter vilka regler och i vilken utsträckning militärt manskap skall äga rätt till kallortstillägg anses böra upptagas till övervägande sedan genom det av 1946 års manskapslöneutredning bedrivna utredningsarbetet större klarhet vunnits om manskapets blivande löneställning.

Övertidsersättning.

38. Arbete å tid utöver fastställd arbetstid anses böra förekomma endast undantagsvis. I den mån det emellertid blir nödvändigt att uttaga övertidsarbete, bör man från vederbörande myndigheters sida söka ernå en sådan begränsning av det övertidsarbete, som uttages av en och samma befattningshavare, att hans arbetsbörda ej blir större än vad de föreliggande omständigheterna oundgängligen påfordra. För sådana fall bör det sätt varpå

lagen om arbetstidens begränsning tillämpas på den allmänna arbetsmarknaden vara vägledande, så att man under alla förhållanden söker undvika att inom statstjänsten uttaga övertidsarbete i större omfattning än som i motsvarande fall kan ske vid privat anställning. Detta bör gälla jämväl befattningshavare, vilka icke erhålla särskild övertidersättning.

Ersättning skall med vissa undantag kunna utgå för övertidsarbete å befattning i högst den nya 22 lönegraden, vilken lönegrad närmast motsvarar nuvarande 18 lönegraden.

Ersättningsbeloppen för övertidsarbete skola fastställas löneklassvis och differentieras i dyrortshänseende. På beloppen skall rörligt tillägg utgå med samma procenttal som på lönen.

Timersättningsbeloppen (vid grundnivån) för arbete å icke kvalificerad övertid skola motsvara, bortsett från avrundning till närmaste med 5 delbara öretal, 0,7 procent av månadslönen, vilket vid en normalarbetstid av 200 timmar för månad innebär 40 procents förhöjning och vid en normalarbetstid av 208 timmar för månad 45,6 procents förhöjning av den ordinarie timlönen.

Till kvalificerad övertid skall, utöver vad nu gäller, hänföras jämväl tiden från och med klockan 18 till och med klockan 22 å dag före sön- eller helgdag.

Ersättningsbeloppen för arbete å kvalificerad övertid skola i princip motsvara 150 procent av de belopp, vartill ersättningen för arbete å icke kvalificerad övertid beräknats före avrundning. Detta motsvarar 110 procents förhöjning av den ordinarie timlönen vid en normalarbetstid av 200 timmar för månad.

39. Övertidsarbete bör liksom hittills i första hand kompenseras genom ledighet. En timmes övertidsarbete skall kompenseras genom en och en halv timmes ledighet, dock att, där arbetet utförts å kvalificerad övertid och ledigheten beredes på annan tid än som medför dylik beräkning i fråga om övertidsarbete, en timmes övertidsarbete skall kompenseras genom två timmars ledighet.

Kostnadsberäkningar.

40. Lönekommitténs egentliga kostnadsberäkningar angiva en kostnadsökning å i runt tal 180 miljoner kronor. Den sammanlagda kostnadsökningen anses dock komma att överstiga detta tal med 30 å 40 miljoner kronor. Inemot hälften av kostnadsökningen motsvarar kostnaderna för det provisoriska lönetillägg, som bortfaller vid löneregleringens genomförande.

PM

med sammanställning av några siffror belysande löneutvecklingen för vissa grupper av statstjänstemän.

I en såsom bilaga till 1936 års lönekommittés betänkande med förslag till civilt avlöningsreglemente fogad promemoria finnes intagen en sammanställning (sid. 468—471 i betänkandet), vilken utvisar den begynnelse- och slutavlönning på billigaste och dyraste ort, som under vart och ett av åren 1914—1935 utgick till stationskarl, stationsskrivare, notarie (numera byråsekreterare), tjänsteman i den s. k. rådsgraden, fanjunkare och kapten. I sammanställningarna angivna lönebelopp äro beräknade med utgångspunkt från att befattningshavarna varit i full normal tjänstgöring, så att några sjuk- eller andra tjänstledighetsavdrag icke skolat göras, och att befattningshavarna ej heller åtnjutit några extra ersättningar såsom för övertidsarbete, vikariat eller dylikt. Siffrorna omfatta däremot samtliga generella avlöningsförmåner i ifrågavarande tjänster, såväl avlöning (lön, arvode, tjänstgöringspenningar etc.) enligt avlöningsreglementen som andra löneformer, exempelvis dyrtidstillägg, tillfälliga lönetillägg, krigstidshjälp, krigstidstillägg och provisoriskt dyrtidstillägg. För de tjänster, vid vilka naturaförmåner ingått i lönen — t. ex. tidigare för stationskarls bostad, bränsle och beklädnad — äro även dessa förmåner medräknade, därvid de upptagits med de ersättningsbelopp, som i förekommande fall fastställts att utgå till sådana befattningshavare, vilka ej bekommit dem in natura. Dyrtids- och andra tillägg, som varit differentierade efter befattningshavarnas försörjningsbörd, äro medräknade till belopp, gällande för befattningshavare med hustru och två barn. Det är att märka, att hänsyn vid beräkningarna icke tagits till förekommande löneavdrag för tjänste- och familjepensionering. Ej heller har hänsyn tagits till den indirekta löneförmån, som innefattas i den med pensionsavgifter ej täckta delen av pensioneringen, eller till värdet av fri sjukvård. Beräkningarna avse således varken ren nettolön eller ren bruttolön. Avlöningsciffrorna för tiden från och med 1923 äro approximativa såtillvida som regeln, att dyrtidstilläggsbeloppen per månad skola avrundas nedåt till hela kronbelopp, ej iakttagits vid beräkningarna. Ett fel å upp till 12 kronor per år kan av denna anledning föreligga. För kapten har för tidigare år såsom begynnelselön upptagits lönen för kapten av andra klass och såsom slutlön lönen för kapten av första klass.

För att giva en bild av den fortsatta löneutvecklingen till och med andra kvartalet 1946 ha nämnda sammanställningar inom 1945 års lönekommittés kansli i erforderlig utsträckning kompletterats. Avlöningsbeloppen ha därvid beräknats med tillämpning av samma grunder, som gällt för beräkningen av tidigare årsbelopp. Vad beloppen för tiden intill den 1 juli 1939 beträffar innebär detta, att lönesiffrorna för befattningshavare å billigaste ort representera summan av lön, procentuellt dyrtidstillägg därå, förhöjning av dyrtidstillägget på grund av försörjningskyldighet mot två barn samt — från och med den 1 juli 1937 — provisorisk avlöningsförstärkning samt att lönesiffrorna för dyraste ort motsvara summan av lön, provisoriskt dyrtidstillägg, procentuellt dyrtidstillägg å nämnda förmåner samt nyss nämnda förhöjning av dyrtidstillägget och provisorisk avlöningsförstärkning.

Tabell 1. Avlöningen 1914, 1920 och 1935—1945/46

År	Stationskarl		Stationsskrivare		Notarie	
	Billigaste ort	Dyraste ort	Billigaste ort	Dyraste ort	Billigaste ort	Dyraste ort
1914	1 128—1 488	1 356—1 720	1 800—3 240	2 100—3 550	3 700— 5 200	4 000— 5 500
1920	4 143—4 934	4 906—5 883	6 138—8 605	7 266—9 968	9 418—12 130	9 961—12 672
1935	2 264—2 790	3 020—3 729	3 874—5 089	5 089—6 580	5 746— 6 995	7 422— 8 807
1936	2 288—2 820	3 119—3 837	3 916—5 146	5 212—6 721	5 810— 7 073	7 571— 8 973
1937	2 491—3 025	3 335—4 064	4 103—5 352	5 419—6 951	6 027— 7 309	7 815— 9 240
1938	2 699—3 248	3 557—4 299	4 298—5 569	5 637—7 197	6 256— 7 561	8 076— 9 526
1939	2 666—3 234	3 531—4 298	4 312—5 593	5 675—7 241	6 289— 7 643	8 136— 9 588
1940	2 779—3 399	3 699—4 545	4 565—5 926	6 026—7 684	6 670— 8 151	8 645—10 180
1941	2 982—3 647	3 969—4 867	4 899—6 359	6 467—8 247	7 158— 8 747	9 278—10 925
1942	3 191—3 903	4 248—5 208	5 242—6 806	6 921—8 826	7 661— 9 361	9 930—11 692
1943	3 228—3 948	4 297—5 269	5 303—6 885	7 001—8 929	7 750— 9 469	10 045—11 827
1944	{ 3 438—3 948 3 538 4 607	{ 4 507—5 269 4 607	{ 5 303—6 885	{ 7 001—8 929	{ 7 750— 9 469	{ 10 045—11 827
1945	{ 3 648—4 008 3 848—4 108	{ 4 717—5 329 4 917—5 429	{ 5 303—6 885 5 403—6 985	{ 7 001—8 929 7 101—9 029	{ 7 750— 9 469	{ 10 045—11 827
1945/46	{ 3 648—4 068 3 848—4 268	{ 4 717—5 389 4 917—5 589	{ 5 303—6 885 5 503—7 085	{ 7 001—8 929 7 201—9 129		

På samma sätt som för tidigare år har det procentuella dyrtidstillägget beräknats approximativt och hänsyn icke tagits till pensionsavdrag. I lönebeloppen för tiden från och med den 1 juli 1939, då senaste löne reglering genomfördes, inrymmer dels lön, dels rörligt tillägg, dels för tiden från och med 1941 kristillägg, dels ock, såvitt angår avlöningen till stationskarl, provisoriskt lönetillägg (från och med den 1 juli 1944 å begynnelselönen samt från och med den 1 juli 1945 även å slutlönen). Hänsyn har däremot icke tagits till sådant i vissa fall efter den 30 juni 1939 övergångsvis utgående barntillägg, som motsvarar tidigare åtnjuten förhöjning av dyrtidstillägget på grund av försörjningsskyldighet mot barn. Vad angår de tillfälliga barntillägg, som beviljats vid 1944 och 1945 års riksdagar, kunna meningarna vara delade, i vad mån dessa såsom engångsbelopp betecknade förmåner äro av sådan art, att de böra inräknas i lönesiffrorna för det budgetår, under vilket utbetalningen sker. Med hänsyn härtill ha dubbla serier av lönebelopp uträknats för 1944 och 1945, den ena utan tillägg och den andra med inräknande av dylikt tillägg för två barn; vid beräkningen av den senare serien av avlöningsbelopp har tillfälligt barntillägg, som utbetalas under visst budgetår, ansetts med lika del belöpa på budgetårets förra och senare halvår. Där årsavlöningen beräknad med tillämpning av de under senare halvåret 1945 gällande bestämmelserna skiljer sig från den under 1945 utgående avlöningen, har förstnämnda årsavlöning redovisats såsom avlöning för budgetåret 1945/46. Till det tillfälliga lönetillägg på 300 kronor, som utbetalats under förra halvåret 1946, har hänsyn ej tagits.

Sålunda beräknade avlöningsbelopp för tiden 1935—1945/46 finnas sammanställda i den här ovan intagna tabell 1. I denna ha också lönebeloppen för 1914 och 1920 redovisats. Av de båda å varje rad och i varje kolumn redovisade beloppen avser det första begynnelselönen och det andra slutlönen.

Såsom av tabell 1 framgår, har under den tidsperiod, varom fråga är, tillämpats ett lönesystem med ålderstillägg, för fanjunkare dock först från och med 1918. Spännvidden mellan begynnelse- och slutlön, uttryckt i procent av sistnämnda lön, framgår för vissa år av tabell 2. Såsom tabellen utvisar, föreligger en relativt stor spännvidd mellan begynnelse- och slutlön för fanjunkare och kapten. Detta sammanhänger med att lönerna för de militära beställningshavarna icke knutits till den befattning vederbörande utövar utan till beställningen. Vad de civila befattningarna angår är det relativa avståndet mellan begynnelse- och slutlön numera störst i mellan-

II vissa statstjänstemän.

År	Rådstjänst		Fanjunkare		Kapten	
	Billigaste ort	Dyraste ort	Billigaste ort	Dyraste ort	Billigaste ort	Dyraste ort
1914	7 500—8 100	8 100—8 700	2 483—2 483	2 543—2 543	4 260—5 260	4 360—5 360
1920	16 158—17 098	17 098—18 037	6 134—7 580	6 243—7 688	9 798—12 509	9 979—12 690
1935	9 954—11 394	11 694—13 134	3 118—4 367	4 150—5 674	5 746—7 717	7 422—9 594
1936	10 059—11 499	11 859—13 299	3 152—4 415	4 262—5 804	5 810—7 804	7 571—9 759
1937	10 332—11 772	12 132—13 572	3 369—4 609	4 496—6 020	6 027—8 052	7 815—10 032
1938	10 626—12 066	12 426—13 866	3 592—4 813	4 739—6 249	6 256—8 317	8 076—10 326
1939	10 761—12 249	12 579—14 049	3 574—4 868	4 738—6 343	6 264—8 526	8 098—10 491
1940	11 500—13 077	13 377—14 877	3 753—5 195	4 998—6 792	6 616—9 216	8 564—11 246
1941	12 342—13 968	14 268—15 768	4 028—5 575	5 363—7 289	7 100—9 891	9 191—12 069
1942	13 209—14 886	15 186—16 686	4 310—5 967	5 740—7 801	7 599—10 585	9 836—12 916
1943	13 362—15 048	15 348—16 848	4 360—6 036	5 806—7 891	7 687—10 708	9 951—13 066
1944	13 362—15 048	15 348—16 848	4 360—6 036	5 806—7 891	7 687—10 708	9 951—13 066
1945	13 362—15 048	15 348—16 848	{ 4 360—6 036 4 460—6 136	{ 5 806—7 891 5 906—7 991	7 687—10 708	9 951—13 066
1945/46			{ 4 360—6 036 4 560—6 236	{ 5 806—7 891 6 006—8 091		

graderna och minst inom rådstjänsterna på dyrare ort; sistnämnda förhållande beror delvis på den tillämpade maximeringen i fråga om rörliga tilläggsförmåner. I övrigt är att märka, att införandet av provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg medfört en minskning av det procentuella avståndet mellan begynnelse- och slutlön.

Den i procent av det enligt tabell 1 beräknade lönebeloppet på dyraste ort uttryckta spännvidden mellan lönebeloppen på billigaste och dyraste ort framgår för hela tiden från och med år 1914 av tabell 3. Såsom tabellen utvisar förelägo i detta hänseende åtskilliga oregelbundenheter intill år 1922. Bortses från förhållandena under 1921, är särskilt anmärkningsvärt, att för militära beställningshavare tillämpades vida mindre dyrortsspännvidd än för civila tjänstemän. Utvecklingen från och med 1922 och särskilt efter ikraftträdandet av 1923 års dyrtidskungörelse är ganska jämn. Spännvidden steg emellertid genomgående något genom införandet år 1931 av provisoriskt dyrtortstillägg (»H-gruppen»), och stegringen accentuerades något genom tillkomsten år 1935 av en »I-grupp». I motsatt riktning verkade den 1937 tillkomna provisoriska avlöningsförstärkningen och höjningen av varje barntillägg från 4 till 9 kronor i månaden. Civila avlöningsreglementets ikraftträdande den 1 juli 1939 betecknar icke någon större förändring i fråga om spänn-

Tabell 2. Spännvidden mellan begynnelse- och slutlön, uttryckt i procent av slutlönen.

År	Stationskarl		Stations-skrivare		Notarie		Rådstjänst		Fanjunkare		Kapten	
	Billigaste ort	Dyraste ort	Billigaste ort	Dyraste ort	Billigaste ort	Dyraste ort	Billigaste ort	Dyraste ort	Billigaste ort	Dyraste ort	Billigaste ort	Dyraste ort
1925	18·9	19·4	23·9	23·0	17·9	16·1	12·4	10·3	28·6	27·4	25·6	23·3
1930	18·9	19·3	23·9	23·0	17·9	16·1	12·7	10·8	28·6	27·4	25·6	23·3
1935	18·9	19·0	23·9	22·7	17·9	15·7	12·6	11·0	28·6	26·9	25·5	22·6
1940	18·2	19·4	23·0	21·6	18·2	15·1	12·0	10·1	27·8	26·4	28·2	23·8
1945	{ 9·0 6·3	{ 11·5 9·4	{ 23·0 22·6	{ 21·6 21·4	18·1	15·1	11·2	8·9	{ 27·8 27·8	{ 26·4 26·1	28·2	23·8
1945/46	{ 10·3 9·9	{ 12·5 12·0	{ 23·0 22·3	{ 21·6 21·1					{ 27·8 26·9	{ 26·4 25·8		

Tabell 3. Spännvidden mellan lönebeloppen å billigaste och dyraste ort, uttryckt i procent av lönebeloppet å dyraste ort.

År	Stationskarl		Stations- skrivare		Notarie		Rådstjänst		Fanjunkare		Kapten	
	Beg- lön	Slut- lön	Beg- lön	Slut- lön	Beg- lön	Slut- lön	Beg- lön	Slut- lön	Beg- lön	Slut- lön	Beg- lön	Slut- lön
1914	16·8	13·5	14·3	8·7	7·5	5·5	7·4	6·9	2·4	2·4	2·3	1·9
1915	16·8	13·5	14·3	8·7	7·5	5·5	7·4	6·9	2·4	2·4	2·3	1·9
1916	19·1	5·6	12·7	8·7	7·5	5·5	7·4	6·9	2·3	2·3	2·3	1·9
1917	17·0	15·2	13·7	11·3	7·5	5·1	6·7	6·3	2·2	2·2	2·3	1·8
1918	12·8	13·9	9·0	10·4	6·7	3·5	5·4	5·1	2·0	1·6	1·8	1·1
1919	12·8	13·0	11·3	8·6	5·3	4·2	4·4	4·2	1·7	1·4	1·8	1·4
1920	18·4	16·1	15·5	13·7	5·5	4·3	5·5	5·2	1·7	1·4	1·8	1·4
1921	18·0	18·9	18·6	18·1	5·6	4·4	6·3	5·9	9·9	10·0	9·2	8·1
1922	19·0	19·7	19·3	18·6	18·7	17·1	13·3	11·7	19·7	18·7	18·7	15·0
1923	20·1	20·6	19·9	19·1	19·1	17·4	12·9	11·1	20·5	19·3	19·1	16·8
1924	20·8	21·2	20·3	19·4	19·4	17·7	12·4	10·4	21·0	19·6	19·4	17·0
1925	20·8	21·2	20·3	19·4	19·4	17·7	12·4	10·3	21·1	19·6	19·4	17·0
1926	20·8	21·2	20·3	19·4	19·4	17·7	12·5	10·5	21·1	19·6	19·4	17·0
1927	20·7	21·2	20·3	19·4	19·4	17·7	12·5	10·5	21·0	19·6	19·4	17·0
1928	20·7	21·2	20·3	19·4	19·4	17·7	12·5	10·5	21·0	19·6	19·4	17·0
1929	20·7	21·2	20·3	19·4	19·4	17·7	12·5	10·6	21·0	19·6	19·4	17·0
1930	20·7	21·2	20·3	19·4	19·4	17·7	12·7	10·8	21·0	19·6	19·4	17·0
1931	22·1	22·3	21·6	20·7	20·7	18·8	13·7	11·7	22·3	20·9	20·7	18·1
1932	23·4	23·8	22·9	21·9	21·9	20·0	14·5	12·7	23·7	22·1	21·9	19·1
1933	23·3	23·8	22·9	21·9	21·9	20·0	14·5	12·9	23·7	22·1	21·9	19·1
1934	23·4	23·9	22·9	21·9	21·9	20·0	14·5	12·9	23·6	22·1	21·9	19·1
1935	25·0	25·2	23·9	22·7	22·6	20·6	14·9	13·2	24·7	23·0	22·6	19·6
1936	26·6	26·5	24·9	23·4	23·3	21·2	15·2	13·5	26·0	23·6	23·3	20·0
1937	25·2	25·6	24·3	23·1	22·9	20·9	14·8	13·3	25·1	23·4	22·9	19·7
1938	24·1	24·4	23·8	22·6	22·5	20·6	14·5	13·0	24·2	23·0	22·5	19·5
1939	24·5	24·8	24·0	22·8	22·7	20·3	14·5	12·8	24·6	23·3	22·6	18·7
1940	24·9	25·0	24·2	22·9	22·8	19·9	14·0	12·1	24·9	23·5	22·7	18·1
1941	24·9	25·1	24·2	22·9	22·8	19·9	13·5	11·4	24·9	23·5	22·8	18·2
1942	24·9	25·1	24·3	22·9	22·8	19·9	13·0	10·8	24·9	23·5	22·7	18·0
1943	24·9	25·1	24·3	22·9	22·8	19·9	12·9	10·7	24·9	23·5	22·8	18·0
1944	{ 23·7 23·2	25·1	24·3	22·9	22·8	19·9	12·9	10·7	24·9	25·5	22·8	18·0
1945	{ 22·7 21·7	24·8	24·3	22·9	22·8	19·9	12·9	10·7	{ 24·9 24·5	{ 23·5 23·2	22·8	18·0
1945/46	{ 22·7 21·7	24·5	24·3	22·9					24·9	23·5		
		23·6	23·6	22·4					24·1	22·9		

vidden mellan billigaste och dyraste ort (ehuru barntilläggen avvecklades). För tjänstemän i lägre grader och mellangrader ökades spännvidden något (så för stationskarl, stationsskrivare och notarie i begynnelselöneklassen), under det att en minskning genomfördes i högre lönelägen (så för notarier i slutlöneklassen och för rådstjänstemän). Liknande förändringar i lönespännvidden inträdde för militära beställningshavare genom militära avlöningsreglementets ikraftträdande den 1 juli 1939 (stegring för fanjunkare samt för kapten i begynnelselöneklassen, minskning för kapten i slutlöneklassen). Under de nya avlöningsreglementenas tillämpningstid har spännvidden minskats i rådsgraden till följd av bestämmelsen, att rörligt tillägg och kristillägg icke må beräknas å högre lönebelopp för månad än 900 kronor. Vidare har spännvidden minskat något i stationskarlsgraden genom tillkomsten av provisoriskt lönetillägg. Medräknas tillfälligt barntillägg, har spännvidden ytterligare sjunkit för stationskarlarna, och en minskning av spännvidden har vid en beräkning från nämnda utgångspunkt inträtt även för stationsskrivare och fanjunkare.

År	Stationskarl		Stationsskrivare		Notarie		Rådstjänst		Fanjunkare		Kapten	
	Billigaste ort	Dyraste ort	Billigaste ort	Dyraste ort	Billigaste ort	Dyraste ort	Billigaste ort	Dyraste ort	Billigaste ort	Dyraste ort	Billigaste ort	Dyraste ort
1914	100—100	100—100	100—100	100—100	100—100	100—100	100—100	100—100	100—100	100—100	100—100	100—100
1920	367—332	362—342	341—266	346—281	255—233	249—230	215—211	211—207	247—305	245—302	230—238	229—237
1935	201—187	223—217	215—157	242—185	155—135	186—160	133—141	144—151	126—176	163—223	135—147	170—179
1936	203—190	230—223	218—159	248—189	157—136	189—163	134—142	146—153	127—178	168—228	136—148	174—182
1937	221—203	246—236	228—165	228—196	163—141	195—168	138—145	150—156	136—186	177—237	141—153	179—187
1938	239—218	262—250	239—172	268—203	169—145	202—173	142—149	153—159	145—194	186—246	147—158	185—193
1939	236—217	260—250	240—173	270—204	170—147	203—174	143—151	155—161	144—196	186—249	147—162	186—196
1940	246—228	273—264	254—183	287—216	180—157	216—185	153—161	165—171	151—209	197—267	155—175	196—210
1941	264—245	293—283	272—196	308—232	193—168	232—199	165—172	176—181	162—225	211—287	167—188	211—225
1942	283—262	313—303	291—210	330—249	207—180	248—213	176—184	187—192	174—240	226—307	178—201	226—241
1943	286—265	317—306	295—213	333—252	209—182	251—215	178—186	189—194	176—243	228—310	180—204	228—244
1944	305—265	332—306	295—213	333—252	209—182	251—215	178—186	189—194	176—243	228—310	180—204	228—244
	314	340										
	323—269	345—310	295—213	333—252	209—182	251—215	178—186	189—194	176—243	228—310	180—204	228—244
1945	341—276	363—316	300—216	338—234					180—247	232—314		
	323—273	348—313	295—213	333—252					176—243	228—310		
1945/46	341—287	363—325	306—219	343—257					184—251	236—318		

Tabell 5. Avlöningen för vissa statsjänstemän uttryckt i procent av 1920 års avlöning.

År	Stationskarl		Stationsskrivare		Notarie		Rådstjänst		Fanjunkare		Kapten	
	Billigaste ort	Dyraste ort	Billigaste ort	Dyraste ort	Billigaste ort	Dyraste ort	Billigaste ort	Dyraste ort	Billigaste ort	Dyraste ort	Billigaste ort	Dyraste ort
1920	100—100	100—100	100—100	100—100	100—100	100—100	100—100	100—100	100—100	100—100	100—100	100—100
1935	55—57	62—63	63—59	70—66	61—58	75—69	62—67	68—73	51—58	66—74	59—62	74—76
1936	55—57	64—65	64—60	72—67	62—58	76—71	62—67	69—74	51—58	68—75	59—62	76—77
1937	60—61	68—69	67—62	75—70	64—60	78—73	64—69	71—75	55—61	72—78	62—64	78—79
1938	65—66	73—73	70—65	78—72	66—62	81—75	66—71	73—77	59—63	76—81	64—66	81—81
1939	64—66	72—73	70—65	78—73	67—63	82—76	67—72	74—78	58—64	76—83	64—68	81—83
1940	67—69	75—77	74—69	83—77	71—67	87—80	71—76	78—82	61—69	80—88	68—74	86—89
1941	72—74	81—83	80—74	89—83	76—72	93—86	76—82	83—87	66—74	86—95	72—79	92—95
1942	77—79	87—89	85—79	95—89	81—77	100—92	82—87	89—92	70—79	92—101	78—85	99—102
1943	78—80	88—90	86—80	96—90	82—78	101—93	83—88	90—93	71—80	93—103	78—86	100—103
1944	88—80	92—90	86—80	96—90	82—78	101—93	83—88	90—93	71—80	93—103	78—86	100—103
	85	94										
1945	88—81	96—91	86—80	96—90	82—78	101—93	83—88	90—93	71—80	93—103	78—86	100—103
	88—83	100—92	88—81	98—91					73—81	95—104		
1945/46	93—82	96—92	86—80	96—90					71—80	93—103		
	85—87	100—95	90—82	99—93					74—82	96—105		

Tabell 8. Levnadskostnadsindexserier.

År	Levnadskostnadsindex enligt socialstyrelsen		År	Levnadskostnadsindex enligt socialstyrelsen		År	Levnadskostnadsindex enligt socialstyrelsen	
	1914=100	1935=100		1914=100	1935=100		1914=100	1935=100
1914	100		1925	176		1936	150	101
1915	—		1926	172		1937	162	104
1916	139		1927	171		1938	166	106
1917	159		1928	171		1939	171	109
1918	214		1929	169		1940	192	123
1919	262		1930	164		1941	218	139
1920	269		1931	159		1942	236	151
1921	241		1932	156		1943	239	153
1922	195		1933	153		1944	241	154
1923	177		1934	154		1945	241	154
1924	174		1935	156	100			

I tabellerna 4—7 ha sammanställts siffror utvisande det sätt varpå begynnelse- och slutlön på billigaste och dyraste ort förändrats i förhållande till den motsvarande lön, som utgått respektive 1913, 1920 och 1935, ävensom till den lön, som enligt gällande avlöningsförfattningar utgår vid en levnadskostnadsnivå motsvarande den under 1935 rådande (1935 = 100, svarande mot talet 156 i 1914 års indexserie). I tabell 8 ha återgivits socialstyrelsens serier för levnadskostnadsindex, dels med juli 1914 såsom bas, dels ock med 1935 såsom bas. De med årssiffrorna jämförliga båda indextalen för perioden den 1 april 1945—den 31 mars 1946 överensstämma med dem, som i tabellen redovisats för år 1945.

Av de i 1936 års lönekommittés betänkande lämnade siffrorna framgår, att slutlönerna på dyraste ort för stationskarl, stationsskrivare, notarie, rådstjänsteman, fanjunkare och kapten från 1913 till 1920 stigit med resp. 242, 181, 130, 107, 202 och 137 procent, under det att slutlönerna på billigaste ort stigit med resp. 232, 166, 133, 111, 205 och 138 procent. Enligt socialstyrelsens beräkning stego levnadskostnaderna för det s. k. indexhushållet från juli 1914 till 1920 med 169 procent, vilket torde möjliggöra en grov bedömning av reallöneutvecklingen under ifrågasvarande period. År 1935 — då levnadskostnadsökningen utgjorde 56 procent — hade 1914 års slutlöner på dyraste ort stigit med resp. 117, 85, 60, 51, 123 och 79 procent och sistnämnda års slutlöner på billigaste ort stigit med resp. 87, 57, 35, 41, 76 och 47 procent. Vad slutligen angår 1945, då levnadskostnadsökningen utgjorde omkring 141 procent, hade — om man medräknar provisoriskt lönetillägg men bortser från tillfälligt barntillägg — slutlönesiffrorna, på sätt av tabell 4 framgår, stigit på dyraste ort med resp. 210, 152, 115, 94, 210 och 144 procent och på billigaste ort med resp. 169, 113, 82, 86, 143 och 104 procent.

Tabell 5 utvisar på motsvarande sätt löneutvecklingen i förhållande till 1920 års avlöningar. Nämnas må, att de allmänna levnadskostnaderna åren 1935 och 1945 beräknas till omkring 60 respektive 90 procent av 1920 års. I procent av 1920 års avlöning utgjorde 1945 års slutlöner på dyraste ort (exkl. barntillägg) resp. 91, 90, 93, 93, 103 och 103.

Av tabellerna 6 och 7 framgår avlöningen under tiden från och med 1935, uttryckt dels i procent av den år 1935 faktiskt utgående avlöningen, dels i procent av grundavlöningen enligt nu gällande avlöningsreglementen, vilken sistnämnda avlöning bl. a. avvägs under hänsynstagande till 1935 års lönenivå på den allmänna arbetsmarknaden. Under det att 1945 års levnadskostnader med omkring 54 procent överstiga 1935 års, ha slutlönerna på dyraste ort (bortsett från barntillägg) stigit med resp. 43, 36, 34, 28, 39 och 36 procent, motsvarande en höjning i för-

hållande till angivna grundnivå med resp. 32, 31, 31, 25, 31 och 31 procent. För billigaste ort utgjorde motsvarande siffror för den verkliga stegringen resp. 44, 35, 35, 32, 38 och 39 procent, under det att stegringen i förhållande till grundnivån uppgick till resp. 33, 31, 31, 29, 31 och 31 procent.

Beträffande användandet av tabellerna 4—7 jämförda med serierna för socialstyrelsens levnadskostnadsindex må framhållas, att det ej utan särskilda undersökningar kan avgöras, i vad mån nämnda indexserier äro representativa för levnadskostnadsutvecklingen å de dyraste och billigaste orterna eller för inkomstagare med annan konsumtionsbudget än indexhushållets. Utan sådana undersökningar kunna några fullt tillförlitliga omdömen om reallöneutvecklingen å dylika orter eller för dylika inkomstagare ej grundas å oförmälda jämförelser. I detta sammanhang må även framhållas, att de åskådliggjorda olikheterna i löneförhållanden och löneutveckling för skilda grupper av anställningshavare endast kunna ge en uppfattning om de relativa förändringarna från utgångspunkterna. De kunna självfallet endast lämna en belysning av hittillsvarande förhållanden och ej lämna något svar på frågorna vilken relation mellan lönerna, som bör tillämpas för tjänstemän på billigaste och dyraste orter, för tjänstemän i begynnelse- och slutlöneklass eller för innehavare av olika slags befattningar och beställningar.

PM

angående industriarbetarnas löneutveckling åren 1935—46.

Löneutvecklingen för industriarbetare i allmänhet.

De väsentliga dragen av löneutvecklingen för vuxna industriarbetare från 1935 till 1946 framgår av tabell 1. Denna visar stegringen av timförtjänsterna enligt den officiella lönestatistiken t. o. m. 1944 jämte den ytterligare stegring, som kan beräknas ha inträffat därefter. Sistnämnda beräkning baseras dels på socialstyrelsens kvartalsstatistik över lönesummor och arbetarantal, dels på kollektivavtalen för 1945 och 1946. Den vanliga dyrortsgrupperingen har här kompletterats på så sätt, att ortsgroup F uppdelats på Norrköping, Malmö och övriga F-orter samt ortsgroup G på Göteborg och övriga G-orter. Stockholm kan praktiskt taget likställas med ortsgroup I. För 1935 föreligger ingen uppdelning i G-, H- och I-orter, utan dessa sammanfördes vid denna tid ännu till en ortsgroup. Sedan Stockholm och Göteborg, för vilka säruppgifter finnas även för 1935, utskilts från denna grupp, återstår »Övr. G» och H, för vilka genomsnittslöner kunnat beräknas. 1935 års särskilda siffror för dessa grupper ha beräknats ungefärligt med hjälp av antagandet att lönestegringen fram till 1939 förlöpt parallellt i båda grupperna. Siffror, som grundat sig på beräkningar med avsevärd osäkerhetsmarginal, ha satts inom parentes.

Av tabellen framgår den starka utjämning i penninglönerna, som ägt rum på den privata arbetsmarknaden under ifrågavarande period. Spännvidden mellan Stockholm och lägsta dyrort har minskats från 42 till 32 % för manliga och från 34 till 24 % för kvinnliga arbetare.

Siffrornas innebörd. Beräkningsmetod och korrektioner. Socialstyrelsens uppgifter om timförtjänsterna avse samtliga löneinkomster utslagna per arbetad timme; de innehålla således förutom ordinarie tim- och ackordslöner även indextillägg, naturaförmåner, övertidsersättningar och semesterlön. I öre per timme visar denna statistik därför högre tal, än vad man i allmänhet räknar som timförtjänst. Den viktigaste faktorn är härvidlag semesterlönen, vilken motsvarar ungefär 4 % av den totala timförtjänsten. Övertidsersättningarna spela däremot en mera obetydlig roll; under 1944 uppgick övertiden till 2,4 % av den totala arbetstiden, och övertidsbetalningarna kunna därför ha påverkat den totala timförtjänsten endast med något över 1 %. Å andra sidan upptagas naturaförmånerna vanligen för lågt. I medeltalet för samtliga arbetare spela de emellertid endast en obetydlig roll. På grundval av socialstyrelsens (opublicerade) material kan naturaförmånernas i lönestatistiken redovisade värde år 1943 beräknas till endast 1 à 2 öre per timme för manliga arbetare och till mindre än ett öre för kvinnliga arbetare. Även om deras verkliga värde skulle vara dubbelt så stort, blir felet således mindre än 1 %. För bedömandet av timförtjänsten för enskilda arbetargrupper kunna de korrektioner, som böra göras med hänsyn till nu angivna förhållanden, givetvis spela en viss roll. Särskilt gäller detta naturaförmånerna på de lägre dyrorterna för sådana grupper som järnbruks- och sågverksarbetare.

Tab. 1. Lönutvecklingen för industriarbetare (vuxna) 1935—1946.

	Samtl. orter	A	B	C	D	E	F			G		H	I Sthlm
							Norrk.	M-ö	Övr. F	Gbg	Övr. G		
<i>Manliga arbetare.</i>													
Timförtjänst, kr.													
1935.....	1·16	0·92	1·03	1·10	1·14	1·21	1·17	1·28	1·22]	1·34	[(1·68)	(1·72)	1·60
1939.....	1·33	1·96	1·19	1·27	1·31	1·40	1·27	1·42	1·34	1·52	1·93	2·04	1·77
1944.....	1·82	1·53	1·66	1·74	1·75	1·90	1·74	1·91	1·89	2·02	2·37	2·47	2·36
1945 (uppskattad).....	1·91	1·62	1·75	1·83	1·84	1·99	1·83	2·00	1·98	2·11	2·36	2·56	2·45
1946 (uppskattad).....	2·01	1·72	1·85	1·93	1·94	2·09	1·93	2·10	2·08	2·21	2·46	2·66	1·55
Ökning i %													
1935—39.....	15	15	16	16	15	16	9	11	10	13	(18)	(18)	11
1939—46.....	51	62	55	52	48	49	52	48	55	45	27	30	44
1935—46.....	73	87	80	75	70	73	65	64	70	65	(51)	(55)	59
<i>Kvinnliga arbetare.</i>													
Timförtjänst, kr.													
1935.....	0·74	0·60	0·66	0·66	0·69	0·88	0·68	0·73	0·75	0·75	(0·90)	(0·98)	0·91
1939.....	0·84	0·71	0·74	0·74	0·79	0·79	0·75	0·80	0·85	0·89	0·89	0·97	1·02
1944.....	1·18	1·02	1·07	1·06	1·10	1·15	1·12	1·15	1·21	1·24	1·51	1·32	1·40
1945 (uppskattad).....	1·27	1·11	1·16	1·15	1·19	1·24	1·21	1·24	1·30	1·33	1·60	1·41	1·49
1946 (uppskattad).....	1·37	1·21	1·26	1·25	1·29	1·34	1·31	1·34	1·40	1·43	1·70	1·51	1·59
Ökning i %													
1935—39.....	14	18	12	12	15	16	10	10	13	19	(—1)	(—1)	12
1939—46.....	62	69	69	68	63	68	75	68	65	61	91	56	56
1935—46.....	85	102	91	89	87	97	93	84	87	91	(89)	(54)	75

Då löneutvecklingen bedömes med 1935 års förhållanden som utgångspunkt, spela dessa korrektioner en mindre roll än som framgår av vad nu anförts. Viktigast är, att semestern ökats från i allmänhet endast 4 dagar till 12 dagar. Större delen av denna ökning inträffade mellan 1939 och 1940, då den lagstadgade semestern ökades från 6 till 12 dagar. Om semesterökningen ej hade påverkat lönesiffrorna, hade dessas stegring blivit något över 2 procent mindre. Det bör observeras, att detta innebär att den allmänna ökningssiffran hade blivit cirka 4 enheter lägre, alltså 69 i stället för 73 procent. En ökning av övertidsarbetet har inträffat under jämförelseperioden, men ökningen är tämligen obetydlig. Socialstyrelsens lönestatistik redovisade 1935 en övertidsandel på 2.0 % av den totala arbetstiden mot 2.2 % år 1939 och ovannämnda 2.4 % år 1944. Utslaget på de genomsnittliga timförtjänsterna kan detta ha påverkat ökningstalet med endast 0.2 %, om man räknar med en övertidsbetalning på 50 %. Socialstyrelsens uppgifter äro på denna punkt möjligen något ofullständiga, men de eventuellt behöfliga jämkningarna kunna blott röra sig om enstaka decimaler.

Sjukavlönningar och olycksfallsersättningar skola enligt socialstyrelsens anvisningar icke upptagas bland löneförmånerna. Detta torde emellertid delvis ha skett och således ha återspeglats i statistiken i form av höjd timförtjänst. Storleken av denna faktor kan dock endast vara ganska obetydlig.¹

En omläggning i den statistiska redovisningen företogs år 1939, i det att de manliga arbetarna då uppdelades i förmän och övriga arbetare. För industriarbetare i genomsnitt innebär detta, att lönestegringen från 1935 till 1939 redovisas omkring 0.5 % för lågt. Detta fel, liksom i motsatt riktning verkande fel, som uppstått genom övertidens och delvis sjukförmånernas medräknande, har icke kunnat borträknas ur delsiffrorna för varje särskild dyrortsgrupp. Det har då också fått kvarstå i totalsiffrorna.

Lönestegringen i varje särskild dyrortsgrupp har kommit att framstå såsom i viss grad för låg, då det gäller ortsgrupperna A till F. Detta beror på den uppflyttning av vissa orter tillhörande dessa ortsgrupper, som företagits under perioden. (Såsom framgår av den följande redovisningen av beräkningssättet för lönestegringen 1944—46, ha sådana uppflyttningar, som genomförts senare än 1944 i detta sammanhang icke spelat någon roll.) Härav följer, att siffrorna ej blivit fullt jämförbara, och sannolikheten talar för att stegringssiffrorna kommit att bli något för låga. Någon mera betydande inverkan har denna faktor dock ej haft, vilket kan konstateras därigenom, att medeltalet av ökningssiffrorna i de olika ortsgrupperna tämligen väl överensstämmer med genomsnittslönens ökning för samtliga arbetare oavsett ortsgrupp.

En faktor, som skulle ha kunnat påverka ökningssiffrorna för genomsnittslönen för hela landet, vore en eventuell förskjutning av arbetarnas fördelning på höga och låga dyrorter. En sådan förskjutning i riktning från billigare orter med lågt löneläge till dyra orter med högt löneläge, kommer att ta sig uttryck i en höjning av genomsnittslönen, trots att ingen arbetare fördenskull behöver ha erhållit någon som helst ökning av sin reella lön. En närmare undersökning visar emellertid, att någon nämnvärd sådan förskjutning icke inträffat. Socialstyrelsens redovisar sedan 1936 varje år löneläget i olika industrigrenar efter omräkning med hänsyn till levnadskostnaderna, en beräkning där således löneläget anges i ett och samma med hänsyn till dyrortsförhållandena justerade penningvärde. Om dessa s. k. b-tal — genom vilka dyrortsfördelningens inverkan på genomsnittet i princip eliminerats — begagnas för en beräkning av löneutvecklingen, erhålles för manliga arbetare ingen förändring av stegringsprocenten och för kvinnliga arbetare en lönestegring, som med 2 procentenheter överstiger vad en ur denna synpunkt ojusterad beräk-

¹ Detta omdöme bekräftas av svenska arbetsgivarföreningens statistik, vilken på denna punkt ställts till förfogande.

ning utvisar. Med hänsyn till ovissheten om riktigheten av de siffror rörande levnadskostnadernas interlokala olikheter, som stått till förfogande för denna omräkning fram till 1943, måste man emellertid taga korrigeringen med stor reservation. Den ojusterade siffran kan vara lika riktig, och den har därför också begagnats i tabellen.

Lönestegringen 1944 till 1945 har beräknats på följande sätt. Enligt avtalen kunde man förutse en ökning av timförtjänsterna med för manliga arbetare nära 4 % och för kvinnliga arbetare ca 5 %. Socialstyrelsens statistik över lönesummor och arbetarantal från en vecka under varje kvartal vartdera året visar emellertid, att lönestegringen uppgick till cirka 6 procent, av vilka dock någon halv procent synes ha berott på ökad arbetstid åtminstone att döma av de arbetstidsundersökningar, som företagits under en vecka i november månad vartdera året. Härvid har första kvartalet uteslutits ur beräkningarna, emedan avtalen i stor utsträckning då ännu icke voro slutna; dessutom ha siffrorna från andra kvartalet baserats på begränsat material med hänsyn till verkstadskonflikten. I anslutning till nämnda siffror har lönestegringen beräknats till 5 % för manliga och drygt 7 % för kvinnliga arbetare eller i båda fallen 9 öre. Då avtalen genomgående stadgade samma öresförhöjning i alla orter, ha dessa öretal tillagts 1944 års löner i samtliga dyrortsgrupper. (Skulle någon variation här vara påkallad, skulle det närmast vara att höjningen skulle göras något större på de billigare orterna, då åtskilliga ortgruppsuppflyttningar företagits i avtalen.) Den erfarenhet man har från de närmast föregående åren motiverar ytterligare detta förfaringssätt. Det visar sig nämligen, att de ökning av utgående timförtjänster, som även tidigare erhållits utöver ramavtalet, i stort sett varit lika stora på alla dyrorter, i ören räknat. Detta har under kriget gällt såväl de avtalsmässiga höjningarna som de höjningar, vilka erhållits vid sidan av avtalen genom individuella löneförbättringar av olika slag.

För 1946 kan man med ledning av avtalen räkna med praktiskt taget samma procentuella höjning som föregående år. Med hänsyn till arbetsmarknadsläget kan man räkna med att avtalens lönesiffror komma att överskridas minst lika mycket, som under 1945. 1945 års siffror ha därför ökats med 10 öre för både män och kvinnor, även här likformigt i alla dyrortsgrupper.

Självfallet måste denna höjning på sammanlagt 19 öre från 1944 till 1946 betraktas som en mycket ungefärlig beräkning. Socialstyrelsens kvartalsstatistik grundar sig såsom förut angivits endast på uppgifter från en vecka under vartdera av tre kvartal och kan vara påverkad av tillfälligheter, bl. a. med avseende på arbetstiden. (För de kvinnliga arbetarnas del skulle måhända en ökning på 8 + 11 öre vara ett exaktare uttryck för utvecklingen.)

Jämförelse med löneutvecklingen för andra arbetare än industriarbetare. Lönestegringen för lant- och skogsarbetare har varit betydligt större än för industriarbetarna. Från 1935 till 1946 kan den nominella årslönestegringen för lantarbetarna beräknas till omkring 155 %, trots samtidigt genomförd arbetstidsförkortning. Delvis kompenseras dock detta av att man här måste räkna med starkare levnadskostnadsstegring; en del av stegringen i de nominella lönerna svarar mot den starka produktprisstegringen på naturaförmånerna under kriget. Reallönehöjningen sedan 1935 får dock i anslutning till en specialundersökning inom 1942 års jordbrukskommitté beräknas till över 40 procent, vartill kommer den ytterligare höjning med 4 öre, som enligt det nu uppgjorda avtalet skall utgå fr. o. m. september 1946. För manliga industriarbetare får motsvarande höjning beräknas till 13 procent. (Vissa reservationer måste göras beträffande levnadskostnadsindex och därmed reallöneberäkningarnas allmängiltighet, men en »riktig» reallöneberäkning skulle sannolikt icke nämnvärt förskjuta det inbördes förhållandet mellan de här angivna siffrorna för lant- och industriarbetarnas löneutveckling.) För skogsarbetarna är motsvarande realjämförelse omöjlig, då någon för deras speciella förhållanden av-

Tab. 2. Löneutvecklingen för vissa grupper av industriarbetare (vuxna) 1935—1946.

	Manliga arbetare						Kvinnliga arbetare	
	Sågverk och hyvlerier	Snickerier och möbelfabriker	Pappersmassefabriker	Pappersbruk och pappfabriker	Spinnier och väverier	Mekaniska verkstäder och varv	Spinnier, väverier o. d.	Skrädderier och sömnadsfabriker
<i>Antal arbetare.</i>								
1935	17 426	8 807	15 914	11 941	13 103	43 457	18 465	10 457
1939	17 739	13 751	15 367	11 257	15 643	64 310	21 949	17 300
1944	18 166	15 653	11 854	11 801	18 426	84 801	21 650	18 119
<i>Timförtjänst kr.</i>								
1935	0·96	0·98	1·13	1·08	0·93	1·23	0·65	0·75
1939	1·08	1·11	1·29	1·24	1·06	1·42	0·75	0·85
1944	1·47	1·54	1·67	1·57	1·55	1·95	1·12	1·18
1945 (uppskattad) ..	1·62(?)	1·66	1·79	1·65	1·67	2·05	1·21	1·29
1946 (uppskattad) ..	1·74(?)	1·79	1·90	1·76	1·81	—	1·34	1·38
<i>Ökning i %</i>								
1935—39 ..	13	13	14	15	14	15	15	13
1939—45 ..	—	—	—	—	—	44	—	—
1939—46 ..	61 (?)	61	47	42	71	—	79	62
1935—46 ..	81 (?)	83	68	63	95	—	106	84

passad levnadskostnadsindex ej föreligger. Den nominella lönestegringen synes — såvitt kan bedömas med ledning av den på detta område osäkra statistiken — ha varit av samma storlek som för lantarbetarna.

För byggnadsarbetarna har däremot timförtjänstutvecklingen varit sämre än för industriarbetarna. Från 1935 till och med 1944 redovisas i den officiella statistiken en höjning med 51 % för gruppen husbyggnadsarbete (mot 57 % för manliga industriarbetare). För 1945 erhöles en avtalsmässig stegring med uppskattningsvis 2 à 3 procent, i verkligheten sannolikt mera, men i varje fall mindre än för industriarbetarna. För 1946 har genom avtalet erhållits 4 % stegring. Beträffande denna grupp måste dock observeras det pågående avskaffandet av säsongarbetslösheten, vilket medför en gynnsammare årslöneutveckling. Karakteristiskt är vidare att höjningarna, åtminstone procentuellt, äro betydligt starkare i de lägre dyrortsgrupperna och de lägre betalda yrkesgrupperna än i de högre.

Löneutvecklingen för olika kategorier av industriarbetare.

Förhållandena inom olika näringsgrenar. Utöver ovan redovisade generella beräkningar ha speciella beräkningar verkställt beträffande industriarbetare inom olika näringsgrenar. Resultatet härav redovisas i tabell 2. Den beräknade lönehöjningen 1944—46 har i dessa fall givetvis baserats på de särskilda avtalen för respektive grupper, kompletterade med tillägg för förutsedd extra höjning utöver avtalen. Då enskilda delsiffror från de särskilda dyrortsgrupperna kunna ha påverkat av starka förändringar, som i vissa fall inträffat med avseende på respektive arbetargrupperns sammansättning och lokalisering, och dessutom dyrortssystemets omläggning kan ha spelat avsevärd roll för sifferresultaten, har någon särredovisning av löneutvecklingen i de olika dyrortsgrupperna icke ansetts lämpliga böra ske.

Förhållandet mellan kvalificerade och okvalificerade arbetare. Den officiella lönestatistikens uppläggning lämnar ingen ledning för att bedöma löneutvecklingen för olika yrkesgrupper inom varje särskild industri. Man kan emellertid räkna med att under kriget en utjämning skett mellan arbetare med högre och lägre kvalifikationsgrad, i första hand beroende på den praxis som tillämpats i fråga om ramavtalets dyrtidstillägg. Dylikt tillägg har nämligen i allmänhet utgått med samma öretal till samtliga arbetare inom ett visst företag eller på en viss ort eller ortsgrupp. Dessutom har i de senare årens avtalsuppgörelser förelegat en bestämd tendens att bereda de största lönehöjningarna åt de sämst avlönade eller att åtminstone göra förhöjningen lika stor i öre över hela linjen. Från verkstadsindustrien föreligger emellertid statistik, som visar att den procentuella lönestegringen sedan 1935 varit lika stor för yrkesarbetare som för grov- och tempoarbetare trots att nämnda principer följts även här. Tydligt har den på detta område speciellt påfallande bristen på kvalificerade yrkesarbetare drivit upp de senares löner särskilt starkt vid sidan av avtalet, som i detta fall är ett minimilöneavtal. I sådana fack som pappers-, massa-, sågverks- och textilfacken torde däremot den nyssnämnda tendensen till utjämning ha slagit igenom även i praktiken.

Samma tendens återspeglas i förhållandet mellan hög- och låglöneindustrier. De industrigrenar, där de reella timförtjänsterna (enligt socialstyrelsens ovan nämnda beräkning av det reala löneläget efter hänsynstagande till dyrortsförhållandena) år 1945 lågo mer än 10 % över genomsnittet för samtliga industrigrenar, hade under kriget haft i genomsnitt 31 procents lönestegring, medan de som lågo mer än 10 % under samma genomsnitt hade haft 46 procents stegring under kriget. Spänningen mellan hög- och låglönade fack måste således ha varit betydligt större före kriget än 1945. För 1946 kunna ännu icke motsvarande siffror uträknas, men tendensen är tydlig. Arbetarna inom låglönefack som textil-, sågverks-, pappers- och massaindustrierna ha enligt avtalen för 1946 erhållit ökning, som kunna beräknas ge omkring 7 %, medan relativt högt avlönade grupper, såsom gruv- och järnbruksindustriernas arbetare, erhållit blygsammare höjningar — ett par procent, förhållandena medge inga mera preciserade beräkningar. Inom den mekaniska verkstadsindustrien, där lönerna likaledes ligga ett stycke över genomsnittet, förekommer i år ingen lönerörelse, eftersom avtalet efter 1945 års konflikt blev tvåårigt. De mest typiska höglönefacken, den grafiska industrien och lapplandsgruvorna, ha ännu icke sina löneuppgörelser klara, då detta skrives, varför något uttalande inte kan göras beträffande dem.

Då skillnaden i lönenivå mellan de olika industrierna delvis representerar en olikhet i kraven på yrkeskvalifikationer, kan denna utjämningsprocess även anses innebära en minskning av löneklyftan mellan kvalificerade och okvalificerade arbetare.

Förhållandet mellan yngre och äldre arbetare. Frågan i vilken grad de yngre arbetarnas löneutveckling skilt sig från de äldres är svår att besvara med tillgängligt material. Socialstyrelsens statistik redovisar lönesiffror för arbetare under 18 år (manliga och kvinnliga tillsammans). Lönestegringen för dessa var för hela perioden 1935—44 79 %, medan motsvarande siffror voro för vuxna manliga arbetare 57 och för vuxna kvinnliga arbetare 60 %. Det är sannolikt, att den av dessa siffror antydda utjämningen fortsatt även efter 1944. Det allmänna arbetsmarknadsläget med den påtagliga bristen på yngre arbetskraft talar för ett sådant antagande. Den utjämningssträvan, som spåras i kollektivavtalen, har också tagit sig uttryck i att lönesatserna ofta höjts procentuellt starkare för yngre arbetare än för äldre. Reservation måste emellertid anföras för den eventualiteten att den särskilda höjning, som statistiken uppvisar för yngre arbetare, till någon del kan bero på ändrad sammansättning av denna grupp med avseende på ålder; med hänsyn till de starka löneolikheterna mellan de olika åldersklasserna på detta stadium kan redan en relativt begränsad sådan förskjutning få märkbar betydelse för de genomsnittliga lönesiffrorna.

Sjukförmåner, semester, övertid, kallortstillägg.

En ganska avsevärd del av kollektivavtalen innehålla numera bestämmelser om särskilda förmåner vid sjukdom. Enligt kollektivavtal för 826 000 arbetare år 1944 — det sista år för vilket statistik föreligger — tillkom enligt avtal förmån av särskild sjukhjälp 397 000 arbetare (48 %) och olycksfallsersättning 154 000 arbetare (19 %). Dessa förmåner voro emellertid mindre vanliga inom den egentliga industrien utan utgingo huvudsakligen till andra grupper: skogs- och lantarbetare, kommunalt och statligt anställda arbetare o. s. v. De anförda siffrorna representera en avsevärd ökning sedan 1935. Någon direkt jämförelse kan ej åstadkommas, men motsvarande siffror från denna tid synas ha rört sig kring 25 resp. 10 procent av de kollektivavtalsberörda arbetarna eller sannolikt ännu mindre. (Beräknat på grundval av landsorganisationens statistik rörande innehållet i nyuppgjorda avtal under femårsperioden före 1935.)

Beträffande semesterförmåner är det väsentligaste som inträffat sedan 1935 givetvis tillkomsten av semesterlagen, vilken såsom ovan nämnts i allmänhet medförde en höjning av semestern till 12 dagar. Härutöver har föga inträffat. »Semester utöver lag» redovisas 1944 för 208 000 arbetare av 826 000. Även här är det huvudsakligen fråga om arbetare utanför den egentliga industrien: stats- och kommunalanställda, handelsarbetare samt byggnadsarbetare, för vilka en särskild semesterkasseordning upprättats, men vilkas reella semesterförmåner föga skilja sig från de lagstadgade. Bortsett från de sistnämnda torde de som nu ha semester utöver den lagstadgade i stor utsträckning ha haft sådan redan före lagens tillkomst.

Övertidsbestämmelserna äro synnerligen svåröverskådliga. En stor mängd olika variationer förekommer. Som typiskt kan man möjligen anföra följande: 35 % tillägg under de första två timmarna, 70 % därefter samt 100 % på söndagar. Sedan 1935 och fram t. o. m. 1944 har landsorganisationens avtalsstatistik registrerat »förbättrade övertidsbestämmelser» för 409 000 arbetare (dock delvis dubbelräknade) och »bestämmelser införda» för 242 000 arbetare, de senare i största utsträckning sådana för vilka avtal förut ej förelegat. Även de följande åren ha övertidsbestämmelserna i åtskilliga fall jämkats i för arbetarna förmånlig riktning. En motverkande faktor är emellertid, att de procentuella tillägg, om vilka här är fråga, beräknas på grundlönerna, alltså ej på indextillägget. Detta har gjort, att de existerande övertidsförmånernas värde i förhållande till faktiskt utgående löner undergått en sänkning, som tydligen motvägt de i avtalsstatistiken redovisade förbättringarna. Man torde därför kunna säga, att totalt sett någon mera avsevärd förändring i övertidsbetalningens storlek — räknad i procent på faktiskt utgående förtjänster — icke inträtt sedan 1935.

Kallortstillägg förekomma icke i kollektivavtalen. Detta är ju ej heller behöfligt, då ortsgruppsplaceringen i avtalen kan göras oberoende av den officiella dyrortsgrupperingen. I vilken mån löneläget i praktiken är högre på sådana orter, där kallortstillägg utgå till statstjänstemännen, är svårt att utan vidlyftiga undersökningar av det lönestatistiska primärmaterialet uttala sig om. Dyrortsgrupp H, som i särskilt stor omfattning inbegriper orter i Norrland, har högre genomsnittslön än ortsgrupp I, d. v. s. Stockholm, men detta beror väsentligen på det exceptionellt höga löneläget vid de lappländska malmfälten. Om arbetarna vid dessa frånräknas, visar det sig att löneläget visserligen fortfarande är högt, men icke i anmärkningsvärd grad. Reallöneläget — alltså penninglönen i förhållande till de lokala levnadskostnaderna enligt 1941 års dyrortsundersökning — visar sig ligga 8 % högre än för manliga industriarbetare i allmänhet, medan motsvarande siffra för Stockholm är 13 procent och för G-orter inklusive Göteborg 6 %.

Stockholm i mars 1946.

G. Rehn.

PM

angående industritjänstemännens löneutveckling 1935—1945 m. m.

Med förevarande promemoria avses att ge en bild av löneutvecklingen under kriget för vissa slag av tjänstemän, så att en uppfattning om storleksordningen av de inträffade förändringarna kan erhållas. Avsikten är däremot icke att lämna en ingående kartläggning av industritjänstemännens löneförhållanden, vilket skulle krävt en omfattande bearbetning av statistiskt primärmaterial. Bearbetningen av det statistiska materialet har icke i första hand gjorts på sådant sätt, att en lönejämförelse mellan olika slag av industritjänstemän eller mellan industritjänstemän å ena sidan och exempelvis statstjänstemän å andra sidan kan tilläggas särskilt stor vikt, utan huvudvikten har i stället lagts vid att få fram något så när jämförbara *förändringar* i lönerna sedan åren närmast före kriget. Det aktuella läget beröres närmare i huvudsak endast vad angår förhållandet mellan ålder och lön för vissa tjänstemän, pensionsförhållandena samt förekomsten av sjukvårdsförmåner och övertidsersättningar.

Till grund för redogörelsen ligger i första hand Svenska Arbetsgivareföreningens lönestatistik för åren 1935, 1938, 1941 och 1943¹ jämte promemorior, utarbetade inom arbetsgivareföreningen rörande sjukförmåner för tjänstemän inom industrien och praxis beträffande övertidsersättningar samt inom Svenska Personal-Pensionskassan (SPP) rörande de olika pensionsformerna inom SPP.²

Lönestatistiken omfattar för närvarande i sin helhet mellan 70 000 och 80 000 tjänstemän. Den avser bl. a. följande yrkesgrupper, vilka behandlas i föreliggande redogörelse.³

1. driftsingenjörer, arbetschefer, chefskonstruktörer, montage-, offert- och andra ingenjörer i chefsställning t. ex. laboratorieföreståndare o. d.
2. andra ingenjörer (ej direkt arbetsledande) såsom konstruktörer, tekniska kalkylatorer, tidsstudieingenjörer, laboranter, dessinatörer, 1:e tillskärare, konfektionärer o. d. samt vetenskapligt eller konstnärligt utbildad personal.
3. ingenjörer med huvudsakligen arbetsledande uppgifter.
4. verkmästare, gjutmästare, färgmästare, vävmästare, spinnmästare, vägmästare, gruvfogdar, faktorer, lantbruksinspektorer o. d. Till denna grupp räknades åren 1935 och 1938 jämväl skogvaktare.
5. förmän, kontrollanter och annat lägre arbetsbefäl i tjänstemannaställning.
6. kontorspersonal i ledande ställning, såsom avdelningschefer, chefsassistenter, prokurister, kontorschefer, inköpschefer, ombudsmän, kamrerare o. d.
- 7 a och b. kontorspersonal, manlig och kvinnlig, med kvalificerat eller mera självständigt arbete, såsom bokförare, kassörer o. d. År 1935 omfattade denna grupp även utländska korrespondenter.
- 8 a och b. svenska korrespondenter och stenografer, manliga och kvinnliga. År 1935 redovisades icke denna grupp särskilt utan hänfördes till följande grupp.

¹ 1945 års löneundersökning beräknas bli färdig först i augusti innevarande år.

² En ingående undersökning rörande anslutningen till de olika pensionsformerna är under arbete inom SPP och beräknas bli färdig sommaren 1946.

³ Av olika skäl ha flera i arbetsgivareföreningens statistik förekommande kategorier måst förbigås.

9 a och b. kontorspersonal med enklare arbete, manliga och kvinnliga, såsom kassabiträden, kontorister, maskinskrivningspersonal, personal vid kontors-, bokförings- och räknemaskiner, faktureringspersonal, kopierings- och registreringspersonal o. d. År 1935 hänfördes till denna grupp jämväl svenska stenografer.

10. telefonister, kvinnliga.

Det statistiska materialets representativitet är i fråga om de yrkeskategorier, som redovisas nedan, ganska god, åtminstone för åren 1938, 1941 och 1943. 1935 års undersökning omfattade ett betydligt mindre antal tjänstemän än 1938, 1941 och 1943 års undersökningar, men jämförbarheten mellan de olika åren torde icke av denna anledning minskas på något mera avgörande sätt annat än för vissa kategoriers del.

Det lönestatistiska materialet har emellertid vissa speciella svagheter, som böra observeras.

1935 års undersökning omfattar inga tjänstemän med grundlöner överstigande 8 000 kronor, medan någon dylik inskränkning icke föreligger för de följande åren. Detta medför, att för vissa mera kvalificerade yrkeskategorier någon jämförelse för genomsnittslönens del mellan 1935 å ena sidan och följande år å andra sidan överhuvud taget icke är möjlig. I andra fall torde emellertid en sådan jämförelse, trots nämnda inskränkning av materialet för 1935, icke vara alltför missvisande, nämligen i den mån antalet tjänstemän med löner överstigande 8 000 kronor år 1935 var mycket ringa.

Vissa ändringar i yrkesgrupperingen ha såsom framgår av det nyssnämnda företags sedan 1935. Dessa ändringar torde emellertid icke mera väsentligt minska jämförbarheten mellan olika år. Icke heller torde de svårigheter, som alltid föreligga att klassificera olika tjänstemän under gemensamma beteckningar,¹ alltför mycket minska denna jämförbarhet.

Av större principiell betydelse än hittills nämnda felkällor kan vara, att uppgifterna avse *genomsnittslöner* för ofta rätt heterogena grupper. Då lönerna även inom en och samma huvudgrupp äro mycket skiftande,² särskilt inom de mera kvalificerade yrkeskategorierna, kan en dylik genomsnittslön vara föga sägande.³

I en härvid fogad tabellbilaga framläggas dels sammandragstabeller, utvisande löneutvecklingen i absoluta tal och index, varvid någon gruppering på olika dyrortsgrupper icke företagits, dels mera utförliga tabeller, utvisande utvecklingen i absoluta tal och index även inom grupper av dyrorter. I bägge fallen har i förekommande fall en uppdelning skett på män och kvinnor samt på olika åldersklasser.

Tabellerna utvisa dels *grundlönens* utveckling (avseende kontanta årslönen inklusive värdet av eventuellt förekommande naturaförmåner, gratifikationer och andra

¹ En arbetstagar, som exempelvis vid ett företag betecknas såsom konstruktör, kan ha arbetsuppgifter, som vid ett annat företag skulle hänfört honom till gruppen ritare. Att här åstadkomma en gemensam nomenklatur skulle kräva en arbetsanalys av mycket omfattande och svår genomförd beskaffenhet. Vid de undersökningar, som arbetsgivareföreningen gjort, har man måst inskränka sig till att med ledning av uppgifter från företagen rörande de anställdas arbetsuppgifter söka rätta till uppenbara misstag i fråga om yrkesgrupperingen.

² Lönesättningen sker alltid utan kollektivavtal. I första hand tages hänsyn till den enskilde tjänstemannens arbetsuppgifter och hans personliga lämplighet för dessa uppgifter. Dessutom tages normalt hänsyn till tjänstemannens ålder och hans anställningstid i företaget. Lönerna öka med stigande ålder och en därmed presumerad större försörjningsbörda. Några fixerade ålderstillägg förekomma däremot icke. I de lägre åldrarna ske löneförhöjningar årligen eller vart annat år för att senare återkomma med längre intervaller.

³ Med genomsnittslön avses det aritmetiska medeltalet. Någon beräkning av medianvärdet har icke medhunnits. En viss uppfattning om storleksordningen av skillnaden mellan medellön och medianlön kan emellertid erhållas tack vare socialstyrelsens undersökning av år 1936 rörande löner bland privatanställda. Enligt denna understeg medianlönen för verkmästare med omkring 3 %, för förmän med 1—2 %, bokförarna och kassörerna med 4—5 %, korrespondenterna med omkring 8 %, kontoristerna med 6—7 % samt de arbetsledande ingenjörerna med omkring 15 %. Skillnaden mellan medianlön och medellön är alltså för de flesta yrkeskategoriers del ganska ringa.

tillfälliga tillskott till lönen), dels *totallönen*, vilken alltså inkluderar det rörliga dyrtidslägget.¹

Med hänsyn till de felkällor, som antytts, måste slutsatser dragas med rätt stor försiktighet. Det torde vara möjligt att av tabellerna framläsa endast en mycket ungefärlig bild av utvecklingen.

De genom bearbetning av arbetsgivareföreningens material erhållna data ha i viss utsträckning sammanställts med socialstyrelsens uppgifter om privatanställdas löneförhållanden enligt lönestatistisk årsbok. Ehuru resultaten av dylika jämförelser givetvis måste bedömas kritiskt med hänsyn till olikheter i de båda primärmaterialets sammansättning och i bearbetningsmetoderna, har det likväl ansetts vara av intresse att därigenom ytterligare belysa frågan om industritjänstemännens löneutveckling. Vid ifrågavarande jämförelser ha olika yrkeskategorier enligt socialstyrelsens respektive arbetsgivareföreningens indelning antagits motsvara varandra på sätt framgår av följande sammanställning.

Socialstyrelsens indelning:

Manlig teknisk personal:

ingenjörer, ritare o. dyl.

verkmästare, förmän

Manlig kontorspersonal inom industrien:

egentlig kontorspersonal

vaktmästare, springpojkar o. dyl.

Kvinnlig egentlig kontorspersonal inom industrien:

Manlig butiks- och lagerpersonal

Arbetsgivareföreningens indelning:

{ driftsingenjörer m. fl. (»grupp 1»)

 { konstruktörer m. fl. (»grupp 2»)

 { arbetsledande ingenjörer (»grupp 3»)

 { verkmästare (»grupp 4»)

 { förmän (»grupp 5»)

{ avdelningschefer (»grupp 6»)

 { manliga bokförare m. fl. (»grupp 7 a»)

 { manliga svenska korrespondenter och stenografer (»grupp 8 a»)

 { manlig kontorspersonal med enklare arbeten (»grupp 9 a»)

 vaktmästare m. fl.

{ kvinnliga bokförare m. fl. (»grupp 7»)

 { kvinnliga svenska korrespondenter och stenografer (»grupp 8 b»)

 { kvinnlig kontorspersonal med enklare arbeten (»grupp 9 b»)

 { kvinnliga telefonister (»grupp 10»)

 förmän å lager

I arbetsgivareföreningens statistik har genomsnittslönen för varje yrkesgrupp och år uträknats under antagande, att åldersfördelningen inom gruppen varit densamma som år 1938. Vidare har förutsatts, att de särskilda kategorier, som tillsammans bilda motsvarigheterna till socialstyrelsens grupper, varje år haft samma inbördes

¹ De rörliga dyrtidstilläggen inom arbetsgivareföreningens verksamhetsområde ha under olika perioder utgått med följande procenttal:

Från och med	1/4	1940	3.6	%
»	»	1/7	1940	6.3
»	»	1/1	1941	8.7
»	»	1/7	1941	12.7
»	»	1/1	1942	16.7
»	»	1/4	1942	19.2
»	»	1/7	1942	20.7

I tabellerna har totallönen beräknats såsom grundlönen plus rörligt dyrtidstillägg. I de fall, då genomsnittliga grundlönen överstiger 10 800 kr. har dock dyrtidstillägget beräknats endast på 10 800 kr., eftersom under den tid lönestatistiken avser dyrtidstillägget i de enskilda fallen aldrig beräknats på högre belopp än 900 kr. per månad.

Metoden att beräkna totallönen såsom den i tabellerna framkommande grundlönen plus dyrtidstillägget är — trots denna korrigerig — givetvis icke fullt korrekt, dels därför att genomsnittslönen påverkas även av enskilda fall, där grundlönen överstiger 10 800 kr., dels därför att tabellernas grundlön ibland inkluderar poster, som icke äro egentliga grundlöner — t. ex. gratifikationer. Denna felaktighet, som det icke är möjligt att undgå, måste dock antagas spela en ganska obetydlig roll.

storlek som 1938. Några dylika standardräkningar förekomma icke i socialstyrelsens statistik; dock ha, i syfte att öka jämförbarheten, årsbokens genomsnittslöner för »manlig teknisk personal» omräknats med utgångspunkt från 1938 års proportion mellan »ingenjörer, ritare o. dyl.» samt »verkmästare, förmän». Ehuru de nämnda standardräkningarna med avseende på åldersfördelningen otvivelaktigt äro ägnade att öka värdet av arbetsgivareföreningens indextal som mått på förändringarna inom det material dessa tal representera, synas utförda beräkningar antyda, att differenserna mellan arbetsgivareföreningens och socialstyrelsens indextal skulle blivit mindre, därest även de förra talen beräknats på icke standardräknade genomsnittslöner.

Såsom tidigare omtalats är arbetsgivareföreningens material representativt i stort sett endast för åren 1938, 1941 och 1943, medan socialstyrelsen framlagt definitiva årsdata för hela perioden 1935—44. Ett försök har emellertid gjorts att basera även arbetsgivareföreningens löneserier på år 1935 och därjämte föra fram dem till 1944. I sådant syfte ha indexserierna för 1938, 1941 och 1943 kedjats med årsbokens motsvarande serier för 1935—38 (i förekommande fall) och 1943—44. Vid studiet av de så erhållna serierna bör observeras, att de ge uttryck åt tendenser inom två skilda statistiska material. Med hänsyn till att arbetsgivareföreningens indexserier med endast ett par undantag utvisa större relativ lönestegring under perioderna 1938—41 och 1941—43 än socialstyrelsens serier, torde skäl finnas för antagandet att liknande differenser förelegat i fråga om löneutvecklingen 1935—38 och 1943—44. De genom kedjningsförfarandet konstruerade serierna för 1935—44 skulle således genomgående giva ett något för svagt uttryck åt lönestegringarna inom arbetsgivareföreningens verksamhetsområde.

Jämförelser ha även gjorts mellan socialstyrelsens och arbetsgivareföreningens »totalserie» för samtliga privatanställda. I den sistnämnda serien är basåret 1938, och senare lönesiffror äro standardräknade i förhållande till ålders- och yrkesfördelningen under nämnda år. Materialet är emellertid ofullständigt bearbetat, och hittills föreligger endast ett indextal för 1943. Socialstyrelsens serie är standardräknad med avseende på yrkes- och könsproportionerna 1944.

Löneutvecklingen.

Åren 1935—38.

Såsom redan inledningsvis nämnts ger arbetsgivareföreningens lönestatistik möjlighet att med åtminstone någon säkerhet bedöma löneutvecklingen mellan 1935 och 1938 endast för vissa tjänstemannakategoriernas del. Till dessa höra verkmästare, förmän, manliga och kvinnliga bokförare, kassörer o. d., kontorister med enklare arbete samt vaktmästare. Nämnda kategoriernas löneutveckling framgår av tabellbilagan.

Med reservationer för materialets bristfälligheter kan man notera, att lönerna synas ha stigit med 14,9 % för verkmästare, med 6,5 % för förmän, med 7,7 % för manliga och 2,8 % för kvinnliga bokförare o. d., med 7,1 % för manliga och 5,5 % för kvinnliga rutinkontorister samt med 9,5 % för vaktmästare. Beträffande eventuella förändringar i spänningen mellan högsta och lägsta dyrorter ger statistiken knappast så starka utslag att några tillnärmelsevis säkra omdömen kunna fällas.

Till jämförande ledning för ett bedömande av utvecklingen må några uppgifter lämnas om lönerna för de tjänstemannagrupper, som redovisas av socialstyrelsen i lönestatistisk årsbok. Enligt dessa steg genomsnittslönen för manlig teknisk personal med 4,2 %, för manlig kontorspersonal med 5,1 % och för kvinnlig kontorspersonal med 2,9 % samt för vaktmästare o. d. med 5,1 %. — Slutligen kan nämnas, att genomsnittslönen enligt socialstyrelsens indexserie för *samtliga* privatanställda tjänstemän steg med 5,1 %.

Åren 1938—43.

Löneutvecklingen 1938—43 torde kunna framläsas med förhållandevis mindre osäkerhet för de kvinnliga än för de manliga tjänstemännens del. Lönespridningen inom de skilda yrkeskategorierna är nämligen genomgående mindre för de förras del, vilket sammanhänger med att de kvinnliga tjänstemännen mestadels äro sysselsatta med mera rutinmässigt arbete och därför lättare kunna grupperas på tämligen homogena yrkeskategorier.

I förhållande till 1938 synas *grundlönerna* för kvinnliga tjänstemän i genomsnitt ha höjts med obetydligt över 20 %. Minsta stegringen uppvisa bokförare, kassörer etc., medan korrespondenter och stenografer uppvisa de största löneökningarna. Lönestegringen är i allmänhet avgjort störst i de yngre åldersklasserna. Knappheten på många slag av särskilt yngre kontorspersonal är utan tvivel en huvudorsak härtill.

Inräknas dyrtidsläggen erhålles en stegring av *totallönerna* för de kvinnliga tjänstemännens del varierande mellan 36,7 % (bokförare) och 48,2 % (svenska korrespondenter och stenografer). För rutinkontorister och telefonister höjdes lönerna med drygt 46 %. Enligt socialstyrelsens löneindex för »kvinnlig kontorspersonal» uppgick stegringen till 30,1 %.

De i procent av de genomsnittliga totallönerna i Stockholm och Göteborg uttryckta differenserna mellan dessa löner, å ena sidan, och de genomsnittliga lönerna på orter tillhörande dyrtidsgrupperna A—D respektive E och F, å andra sidan, minskade för samtliga grupper av kvinnliga befattningshavare med 2 à 4 %. Lönerna i de fyra lägsta dyrtidsgrupperna understego år 1943 lönerna i Stockholm och Göteborg med minst 16 % (svenska korrespondenter och stenografer) och högst 30,5 % (telefonister). Motsvarande siffror för E- och F-orter voro 10,4 % (bokförare) och 24,7 % (telefonister). Beträffande spännviddens variation med de anställdas ålder eller med lönenivån kan ingen bestämd tendens utläsas. Det bör i detta sammanhang anmärkas att någon som helst strikt lönesättning efter dyrtid icke förekommer inom industrien. Därtill kommer att det statistiska materialet kan vara missvisande, eftersom industri av olika art (med hänsyn till den allmänna lönenivån) kan dominera i olika dyrtider.¹ De uppgifter om löneolikheter mellan skilda dyrtider, som återgivits i tabellbilagan få därför icke pressas alltför hårt.

Löneutvecklingen för *manliga tjänstemän* är av tidigare antydda skäl svårare att få ett säkert grepp om. Beträffande den mera rutinmässiga kontorspersonalen kan man emellertid med icke alltför stor felmarginal konstatera en höjning av *grundlönen* varierande mellan 20 och 25 %. Det är anmärkningsvärt, att de manliga tjänstemännens löner vanligen stigit något mera än de likställda kvinnliga tjänstemännens. Förhållandet torde vara det, att de kvinnliga lönerna höjning, även om den till en början sker i takt med höjningen för de manliga, oftast avstanna tidigare. Kvinnornas löner nå med andra ord, även då det gäller rutinkontorister, mera sällan än männens över genomsnittsnivån. Lönestegringen bland rutinpersonalen är även bland männen minst för bokförare, kassörer o. d. och störst för stenografer och korrespondenter. Likaså uppvisa de yngsta tjänstemännen största lönehöjningar.

Tjänstemän av typen verkmästare, förmän etc. uppvisa mindre lönestegringar än den med rutinarbete sysselsatta kontorspersonalen. Stegringarna inskränka sig här till 10 à 15 %. Redan före kriget var löneskillnaden mellan äldre och yngre verkmästare och förmän mindre än för kontorspersonalen, vilket är naturligt med tanke på utbildningen och arbetets art. De yngre verkmästarnas och förmännens löner ha under kriget i allmänhet stigit något mera än de äldres men skillnaden är dock mindre än för rutinkontoristernas del.

¹ Det förekommer exempelvis icke så sällan att genomsnittslönen för en viss yrkeskategori ligger lägre i C- och D-ort än i A- och B-ort.

Genomsnittligt synas »vaktmästarnas» grundlöner mellan 1938 och 1943 ha stigit med drygt 13 %. Utvecklingen har emellertid varit mycket olika i de olika åldersklasserna. Stegringen är störst i de yngsta åldrarna icke endast procentuellt — där den uppgår till icke mindre än 35 % — utan t. o. m. i absoluta tal. Detta torde till en del sammanhånga med att gränsen till kategorien »springpojkar», vars löner under krigsåren i allmänhet höjts mycket avsevärt, här ofta är flytande.

För de mera kvalificerade manliga tjänstemännens del uppvisas genomgående en förhållandevis betydligt mindre lönehöjning än för rutinpersonalen. Även om det lönestatistiska materialet på denna punkt icke alltid är särskilt sägande, torde berörda förhållande vara statistiskt helt säkerställt. I viss mån förvånande med tanke på knappheten på ingenjörer är kanske det förhållandet, att grupperna »arbetsledande ingenjörer» och »konstruktörer» uppvisa en så pass måttlig höjning av grundlönen som med 13,7 % respektive 18,3 %.

Inräknas dyrtidstillägget erhålles en stegring av *totallönerna* för de manliga tjänstemännens del varierande mellan 31 % (avdelningschefer) och nära 50 % (korrespondenter och stenografer samt kontorister med enklare arbete). Löneökningarna för olika yrkeskategorier framgå närmare av följande sammanställning.

Kategori	Lönestegring i % 1938—43	Kategori	Lönestegring i % 1938—43
Manlig teknisk personal		Manlig kontorspersonal	
driftsingenjörer m. fl.	36·7	avdelningschefer	30·9
konstruktörer m. fl.	42·8	bokförare m. fl.	37·9
arbetsledande ingenjörer	37·2	svenska korrespondenter och stenografer	49·3
verkmästare	32·7	rutinkontorister	48·4
förmän	36·6	vaktmästare	36·7

Enligt socialstyrelsens index steg lönen för manlig teknisk personal med 30,8 %, för manlig kontorspersonal med 32,9 % och för vaktmästare, springpojkar o. d. med 43,4 %. Serien för *samtliga* privatanställda tjänstemän — manliga och kvinnliga — visar en höjning av totallönen under tiden 1938—43 med i genomsnitt 33,9 %.

Beträffande totallönerns dyrortsspännvidd märkes, att de genomsnittliga lönerna i ortsgrupperna A—D för driftsingenjörer, arbetsledande ingenjörer och rutinkontorister överstego genomsnittslönerna på E- och F-orterna såväl 1938 som 1943. Sistnämnda år gällde detsamma även grupperna konstruktörer och bokförare. I fråga om rutinkontorister och bokförare var dock skillnaden i spännvidd helt obetydlig. I några fall utvisa 1943 års siffror, att genomsnittslönerna för de yngsta åldersklasserna av teknisk personal i de lägre dyrorterna överstego storstädernas lönenivå. I den mån löneuppgifterna icke representera allenast ett fåtal fall torde förhållandet kunna sättas i samband med den under krigsåren rådande relationen mellan tillgång och efterfrågan på tekniskt utbildad personal. Vad nu anförts bestyrker det tidigare gjorda påpekandet, att någon strikt lönesättning efter dyrort icke förekommer inom industrien.

För olika slag av ingenjörer o. d. minskades spännvidden under ifrågavarande period genomgående med 1 à 3 %, medan den förblev i stort sett oförändrad för verkmästare och förmän samt undergick en tydlig ökning i fråga om alla kategorier av manlig kontorspersonal med likaledes 1 à 3 %. I de fall, då materialet antyder någon egentlig dyrortsgradering av lönerna, utgjorde spännvidden vid periodens slut i ortsgrupperna A—D respektive E och F — mätt i förhållande till genomsnittslönerna i Stockholm och Göteborg — lägst 14,8 och 5,9 % (vaktmästare) samt högst 21,1 och 15,2 % (förmän). Inom de särskilda yrkeskategorierna var spännvidden i allmänhet störst i någon av åldersgrupperna 35—44 och 45—59 år samt minst i den yngsta eller näst yngsta gruppen.

Åren 1943—45.

Bristen på statistiskt material för belysning av löneutvecklingen efter 1943 för de i tidigare avsnitt berörda tjänstemannagrupperna är beklaglig icke minst därför att det finns anledning förmoda, att löneutvecklingen under senare år företer vissa ganska karakteristiska drag. Dessa drag döljas till största delen av de grova genomsnittslöneserier, som redovisas i lönestatistisk årsbok, vilken för övrigt ännu saknas för 1945.

Enligt lönestatistisk årsbok höjdes genomsnittslönen mellan 1943 och 1944 för manlig teknisk personal med 2,1 %/o, för manlig kontorspersonal med 1,7 %/o, för kvinnlig kontorspersonal med 3,3 %/o samt för vaktmästare med 4,3 %/o. I motsats till vad som varit fallet tidigare synas alltså de kvinnliga tjänstemännens löner ha stigit mera än de jämförbara manliga tjänstemännens. — Genomsnittslönen för *samtliga* privatanställda tjänstemän höjdes med 2,9 %/o.

Beträffande utvecklingen mellan 1944 och 1945 kan för närvarande endast gissningsvis — delvis på grundval av de erfarenheter, som förhandlingsarbetet givit — sägas, att en stegring av genomsnittslönen med lågt räknat 2,5 %/o för *samtliga* privatanställda tjänstemän är sannolik.

Sammanfattning.

Nedanstående båda sammanställningar äro avsedda att illustrera löneutvecklingen för speciella grupper av privatanställda tjänstemän, dels enligt lönestatistisk årsbok och dels enligt arbetsgivareföreningens serier för industrien. De metoder, som kommit till användning vid seriernas konstruktion och som till en del kunna förklara skiljaktigheter i deras förlopp, ha tidigare redovisats. För varje grupp återgivas i tur och ordning arbetsgivareföreningens och socialstyrelsens serier samt differenserna mellan dem. Parentes kring ett indextal anger, att talet erhållits vid kedjning med socialstyrelsens serie. I arbetsgivareföreningens serier ha tillfogats siffror för 1945, vilka bygga på antagandet, att en genomsnittlig lönestegring av 2,5 %/o ägt rum mellan åren 1944 och 1945.

Löneutvecklingen 1938—44.

Arbetstagargrupp enl. socialstyrelsens nomenklatur	Löneindex för år				
	1938	1941	1943	1944	1945
Ingenjörer, ritare o. d.	100·0	119·2	139·4	(140·6)	144·1
	100·0	115·7	131·8	132·9	
	—	+3·5	+7·6	+7·7	
Verkmästare, förmän	100·0	118·2	134·7	(138·8)	142·3
	100·0	115·7	129·7	133·6	
	—	+2·5	+5·0	+5·2	
Manlig teknisk personal	100·0	118·6	136·8	(139·3)	142·8
	100·0	115·7	130·8	133·2	
	—	+2·9	+6·0	+6·2	
Manlig egentlig kontorspersonal	100·0	119·0	138·7	(142·8)	146·4
	100·0	116·1	132·9	136·8	
	—	+2·9	+5·8	+6·0	
Kvinnlig egentlig kontorspersonal	100·0	121·0	143·9	(154·6)	158·5
	100·0	115·2	130·1	139·8	
	—	+5·8	+13·8	+14·8	
Vaktmästare, springpojkar o. d.	100·0	125·1	136·7	(150·0)	153·8
	100·0	126·7	143·4	157·4	
	—	-1·6	-6·7	-7·4	
Manlig butiks- och lagerpersonal	100·0	117·6	136·0	(143·5)	147·1
	100·0	116·8	139·5	147·2	
	—	+0·8	-3·5	-3·7	

Löneutvecklingen 1935—44.

Arbetstagargrupp enl. socialstyrelsens nomenklatur	Löneindex för år					
	1935	1938	1941	1943	1944	1945
Ingenjörer, ritare o. d.	100·0 100·0 —	(103·8) 103·8 —	123·1 119·6 +3·5	144·0 136·2 +7·8	(145·2) 137·3 +7·9	148·8
Verkmästare, förmän	100·0 100·0 —	110·4 105·2 +5·2	130·5 121·7 +8·8	148·7 136·4 +12·3	(153·3) 140·6 +12·7	157·1
Manlig teknisk personal	100·0 100·0 —	(104·2) 104·2 —	123·6 119·6 +4·0	142·5 136·2 +6·3	(145·2) 138·9 +6·3	148·8
Manlig egentlig kontorspersonal	100·0 100·0 —	(105·1) 105·1 —	125·1 122·0 +3·1	145·8 139·7 +6·1	(150·1) 143·8 +6·3	153·9
Kvinnlig egentlig kontorspersonal	100·0 100·0 —	(102·9) 102·9 —	124·5 118·5 +6·0	148·1 133·9 +14·2	(161·4) 145·9 +15·5	165·4
Vaktmästare, springpojkar o. d.	100·0 100·0 —	109·5 105·1 +4·4	137·0 133·1 +3·9	149·7 150·7 -1·0	(165·2) 166·3 -1·1	169·3
Manlig butiks- och lagerpersonal	100·0 100·0 —	105·7 108·7 -3·0	124·3 127·0 -2·7	143·7 151·6 -7·9	(151·6) 160·0 -8·4	155·4

Sammanställningen utvisar beträffande alla yrkesgrupper utom två (vaktmästare och butikspersonal) en successivt ökad positiv differens mellan arbetsgivareföreningens och socialstyrelsens siffror. I genomsnitt kunna skillnaderna för år 1944 uppskattas till ungefär 8 enheter.

Även då det gäller löneutvecklingen för *samtliga* manliga och kvinnliga tjänstemän registreras av allt att döma lägre lönestegringar i socialstyrelsens än i arbetsgivareföreningens statistik. Orsakerna härtill torde vara att söka bland annat i olikheter mellan de statistiska materialen och i fråga om delseriernas sammanvägning. Skillnaden mellan de båda totalserierna är dock icke alltför stor. Enligt socialstyrelsens nedan återgivna serie skulle lönestegringen mellan 1935 och 1945¹ uppgå till 48,7 %. Om arbetsgivareföreningens serie för 1938—43 kedjas med denna serie för åren 1935—38 och 1943—45 erhålles en stegring av totallönerna mellan 1935 och 1945 med 52,4 %.

År	Socialstyrelsens löneindex 1935 = 100	Levnads-kostnads-index 1935 = 100	Socialstyrelsens löneindex 1938 = 100	Arbetsgivareföreningens löneindex 1938 = 100	Levnads-kostnads-index 1938 = 100
1935	100·0	100			
1936	99·7	101			
1937	102·1	104			
1938	105·1	106	100·0	100·0	100
1939	107·6	109	102·4	·	103
1940	114·9	123	109·3	·	116
1941	123·6	139	117·6	·	131
1942	134·2	151	127·7	·	142
1943	140·8	153	134·0	137·4	144
1944	145·0	154	138·0	·	145
1945	148·7	154	141·5	·	145

¹ Siffran för 1945 uppskattad till ca 102,5 % av 1944 års indextal.

Förhållandet mellan ålder och lön 1943.

Föreliggande statistiska material ger beträffande förhållandet mellan ålder och lön bland industritjänstemän endast i vissa fall några möjligheter till slutsatser, som kunna läggas till grund för en jämförelse med vissa reglerade statstjänster. Detta beror framför allt på att arbetsuppgifterna äro så starkt skiftande bland de flesta industritjänstemän. Det är exempelvis ganska meningslöst att beräkna genomsnittliga löneökningen efter ålder för sådana kategorier som driftsingenjörer, avdelningschefer, arbetsledande ingenjörer etc., eftersom lönespridningen är mycket stor för dessas del även inom en och samma åldersklass. Man måste därför gå till de minst kvalificerade yrkeskategorierna för att med någon mening kunna tala om genomsnittlig löneökning efter ålder.

Såsom redan i annat sammanhang nämnts förekomma emellertid icke ens här några som helst fixerade ålderstillägg även om normalt hänsyn vid löneavvägningen alltid toges till tjänstemännens ålder. Ofta spelar för övrigt tjänstemännens anställningstid inom företaget större roll än åldern i och för sig. I allmänhet torde kunna sägas att lönehöjningarna under i övrigt likartade förhållanden ske förhållandevis snabbt för de yngsta tjänstemännen, beroende på att begynnelselönerna ofta ligga lågt. Slutlönerna uppnås å andra sidan relativt tidigt, särskilt för de mindre kvalificerade yrkeskategorierna. Det kan emellertid konstateras att utvecklingen under kriget medfört en tendens till talrikare lönehöjningar i de högre åldrarna än före kriget. Medan slutlönen före kriget för de mera kvalificerade yrkesgruppernas del i regel uppnåddes vid 40—50 års ålder och för de mindre kvalificerades del vid 35—40 års ålder, fortsätta sålunda lönehöjningarna numera ej sålän betydligt längre. Det är härvid den allmänna knappheten på arbetskraft, som varit av avgörande betydelse.

I följande tabell har beräknats en index på genomsnittslönen år 1943 i vissa åldersklasser (lägsta åldersklassen = 100) inom kategorierna »bokförare m. fl.», »kontorister med enklare arbete», »verkmästare», »förmän», »förmän å lager» samt »vaktmästare». Uppgifterna avse hela riket. Några karakteristiska skiljaktigheter i avseende å sambandet mellan ålder och lön synas emellertid icke föreligga de olika dyrortsgrupperna emellan.

Ålder	Verkmästare		Förmän		Förmän å lager		Bokförare m. fl.		Kontorister m. enklare arbete		Vaktmästare m. fl.	
	Årslön	Index	Årslön	Index	Årslön	Index	Årslön	Index	Årslön	Index	Årslön	Index
Under 25 år	4 172	100·0	3 449	100·0	2 767	100·0	3 649	100·0	2 327	100·0	2 108	100·0
25—29 år	5 047	121·0	4 263	123·6	3 753	135·6	4 650	127·4	3 637	156·3	3 508	166·4
30—34 år	5 579	133·7	4 578	132·7	4 087	147·7	5 279	144·7	4 139	177·9	3 832	181·8
35—44 år	5 955	142·7	4 765	138·2	4 376	158·1	5 838	160·0	4 487	192·8	3 787	179·6
45—59 år	6 253	150·0	4 873	141·3	4 386	158·5	6 571	180·1	4 704	202·1	3 724	176·7
60 år o. ö.	5 939	142·4	5 458	129·3	4 106	148·4	6 660	182·5	4 241	182·3	3 329	157·9

Pensionsförhållanden.

Någon ens tillnärmelsevis fullständig kartläggning av pensionsförhållandena är f. n. icke möjlig vare sig för industritjänstemannakåren i dess helhet eller för de tjänstemän, som inkluderas i Svenska Arbetsgivareföreningens statistik. I huvudsak kan erhållas endast en allmän bild av pensionsförhållandena år 1944 för den i tjänst varande personalen vid SPP-an slutna företag — d. v. s. för närmare 60 000

tjänstemän, varav omkring 70 % i den egentliga industrien.¹ Det kan emellertid nämnas att drygt $\frac{3}{4}$ av samtliga industritjänstemän torde ha sina pensionsförhållanden ordnade på ett i stort sett tillfredsställande sätt inom eller utom SPP.²

Av tjänstemännen vid företag, som äro anslutna till SPP, åtnjuta drygt 90 % pensionsförmåner enligt en s. k. »normalplan» med både ålders-, sjuk-, invalid-, änke- och barnpension, samt s. k. kapitalunderstöd, eller enligt planer, som huvudsakligen överensstämna med denna.³ Pensionsförhållandena äro då i korthet följande:

Pensionsförmåner.

Ålderspensionen utgör 60 % av grundlönen⁴ och utgår från uppnådd pensionsålder under återstående livstid. Pensionsåldern är 65 år för man och 60 år för kvinna.

Sjuk- och invalidpensionen utgör vid fall av fullständig arbetsoförmåga, förorsakad av sjukdom eller olycksfall, likaledes 60 % av grundlönen. Vid partiell arbetsoförmåga av minst 50 % utgår pensionen med det lägre belopp, som svarar mot graden av arbetsoförmåga. Däremot utgår ingen pension, om arbetsoförmågan är av lägre grad än 50 %. Pensionen utgår, sedan arbetsoförmågan varat i tre fulla kalendermånader, så länge densamma består, eventuellt fram till uppnådd pensionsålder, då ålderspensionen automatiskt tager vid. Då invaliditetspension utgår åtnjuta den anställda och arbetsgivaren fullständig avgiftsbefrielse för pensionsförsäkringen.

Familjepensionen till änka utgår fr. o. m. månaden efter mannens död, så länge hon lever ogift. Ingår hon nytt äktenskap, upphör pensionen att utgå. Änkepensionen utgör enligt normalplanen 25 % av mannens grundlön. Det må framhållas, att intill för några år sedan änkepensionen här utgjorde 20 %. En förbättring på denna punkt har sålunda genomförts och tämligen allmänt accepterats även av redan tidigare anslutna företag. F. n. utgör därför änkepensionen för omkring 85 % av de anställda 25 %.

Familjepension till änka och barn samt ensamma barn bestämmes enligt följande skala.

Förmänstagarna utgöras av:	Pension utgår med nedanstående procent av det belopp, som tillförsäkrats enbart änka:
änka och ett barn	130 %
änka och två barn	150 %
änka och mer än två barn	150 % + 10 % för varje barn utöver två
ett barn	75 %
två barn	110 %
tre barn	135 %
fyra barn	150 %
mer än fyra barn	150 % + 10 % för varje barn utöver fyra.

Av familjepension, som tillkommer änka och barn gemensamt, åtnjuter änkan så stor del, som motsvarar 75 % av det belopp, vilket tillförsäkrats enbart änka. Pensionsbelopp, som tillkommer barn gemensamt, delas lika dem emellan. Barnen åtnjuta pensionsrätt intill uppnådda 21 år. Är ett barn vid denna ålders uppnående fullständigt och varaktigt arbetsoförmöget, fortsätter emellertid pensionen till detta barn att utgå, så länge arbetsoförmågan består, eventuellt under barnets hela livstid.

Det kan nämnas att det numera är mera vanligt än tidigare att barnpension utgår även för kvinnlig tjänsteman med barn.

¹ Uppgifter om fördelning på yrkesgrupper kunna f. n. icke erhållas.

² En redogörelse för pensionsförhållandena sådana de gestalta sig bl. a. för tjänstemän ut-
anför SPP lämnas i »Betänkande angående tjänstepensionsförsäkringens organisation» (SOU
1946:26).

³ För industritjänstemännens del torde procenttalet vara ännu något högre.

⁴ I grundlönen inräknas vanligen ev. förekommande naturaförmåner o. d. samt provisioner,
däremot ej gratifikationer, tantiem eller andra tillfälliga tillskott.

Kapitalutbetalningarna utgå både för manliga och kvinnliga anställda, för gifta såväl som för ogifta. Sålunda utbetalas dels vid pensionsålderns uppnående eller vid dessförinnan inträffad varaktig och fullständig arbetsoförmåga, dels vid dödsfall ett kapitalunderstöd av 25 % eller 20 % av grundlönen. Inträffar dödsfallet före uppnådd pensionsålder, utbetalas till de efterlevande båda kapitalunderstöden.

Beträffande *tjänsteårsberäkning vid förmånsbestämningen* gäller att för anställda, som vid pensionsålderns uppnående kunna beräknas inneha minst 30 tjänsteår, utgå de ovan angivna pensionsförmånerna ograverade. Eftersom pensionsåldern, enligt vad tidigare framhållits, är 65 år för man och 60 år för kvinna, betyder detta, att alla som vinna anställning hos ett företag före uppnådda 35 år för man och 30 år för kvinna erhålla fulla förmåner. För dem som vunnit anställning efter nämnda åldrar reduceras förmånerna i direkt proportion till bristande beräknad tjänstetid. I de fall då arbetare befordras till förmån eller dylikt gäller ingen bestämd regel beträffande den del av tiden för arbetaranställningen, som skall räknas som tjänsteår. I de flesta fall inräknas den tid vederbörande varit arbetare.

Det har ansetts naturligt att på något sätt fixera en *övre gräns för pensionsförmånernas storlek*. Detta har uppnåtts genom att för de högvärlönde bestämma en högsta pensionsförsäkrad grundlön, även om den verkliga grundlönen överstiger detta maximum. I detta hänseende lämnar normalplanen den rekommendationen att grundlönesmaximum sättes till 15 000 kronor. Denna rekommendation följes numera av de flesta industriföretag, medan för endast några år sedan 10 000 kronor var den allmänast förekommande gränsen.

Att flertalet av tjänstemännen vid de till SPP anslutna företagen fått sin pensionsfråga löst med de ovan beskrivna förmånerna hindrar icke, att i åtskilliga fall ganska betydande avvikelser förekomma. Någon gång innebära dessa avvikelser, att t. o. m. bättre pensionsförmåner erbjudas de anställda. Sålunda utgår familjepensionen i en del fall med 30 % eller mera; vidare förekommer det att något grundlönesmaximum icke gäller, men i sådana fall tillämpas ofta ett s. k. avtrappningssystem, innebärande att förmånerna utgå med lägre procentsatser för överskjutande belopp. I regel innebära avvikelserna emellertid något sämre villkor än de ovan angivna. Begränsningen av förmånerna sker exempelvis på så sätt, att de visserligen i princip fastställas i överensstämmelse med det ovan anförda, men att totalkostnaden för varje enskild anställd begränsas till viss högsta procent av lönen — vanligtvis 24 % för manlig och 22 % för kvinnlig anställd, varav arbetsgivaren betalar 16 %, manlig anställd 8 % och kvinnlig anställd 6 % — varigenom förmånerna för de äldsta undergå viss reduktion. Denna avvikelse har fått ökad anslutning bl. a. därför att lönehöjningar vid högre åldrar blivit talrikare än tidigare. En begränsning av pensionsförmånerna vid lönehöjningar i högre åldrar har erhållits också på andra sätt, t. ex. genom att löneförhöjningar vid högre ålder än 50 år medföra pensionsförmåner efter en avtagande skala.

I de fall, då pensionsnivån är lägre än som följer med normalplanen, d. v. s. för 5—10 % av de anställda vid SPP-anslutna industriföretag, innebära avvikelserna vanligen något av följande alternativ: 1. Förmånerna göras oberoende av lönen och bestämmas till fixa belopp för samtliga anställda, exempelvis 2 400 kr. i egenpension, 1 200 kr. i änkepension med motsvarande barnpension samt två kapitalunderstöd om vardera 1 200 kr., o. s. v. Någon möjlighet att angiva antalet fall, då denna avvikelse föreligger, finns f. n. icke. Utan tvivel utgöra de dock en mycket liten minoritet. 2. Pensionsunderlagets maximering understiger väsentligt 10 000 kr. Särskilt inom industrien är emellertid detta sällsynt. 3. Egenpensionen och änkepensionen utgå med väsentligt mindre belopp än 60 % resp. 25 % av grundlönen. 4. Familjepensionen saknas helt.

Avgifter.

Avgifterna äro givetvis beroende av den anställdes ålder vid pensionsförsäkringens tecknande. Löneförhöjning, som erhålles vid mera framskriden ålder, betingar sålunda högre relativ avgift än initiallönen eller löneförhöjning erhålles vid yngre ålder. Det är denna omständighet som föranlett den nyss berörda avvikelsen i form av avgiftsmaximering. Avgifterna kunna ändras, exempelvis vid ändrade räntebetingelser och dylikt. Sådana ändringar i avgiftssatsen beröra icke redan tecknade försäkringar; de nya avgifterna tillämpas dock å löneförhöjningar, som erhållas efter ändringstillfället.

Avgifterna fördelas mellan arbetsgivaren och den anställde. *Den anställdes andel utgör i regel 8 % av grundlönen för män och 6 % av grundlönen för kvinnor.*

Även då det gäller avgifterna förekomma vissa avvikelser inom normalplanens ram. Halvering av avgiften utan begränsning av den anställdes avgiftsbidrag gäller för omkring 5 % av tjänstemännen. Att arbetsgivaren ej alls deltagit i avgiftsbetalningen förekommer praktiskt taget endast i sådana företag, som blott ordnat en del av sin pensionering (t. ex. familjepensionen) i SPP. Man kan dock utgå ifrån att arbetsgivaren i dessa fall bestrider större delen av kostnaden för den utanför SPP ordnade delen av pensioneringen.

Inträdesvillkor.

De villkor för inträde i SPP, som i olika företag gälla för de anställda, variera i mycket hög grad. Ett 20-tal olika typer av inträdesvillkor torde sålunda kunna uppvisas. Följande äro dock de vanligaste förekommande.

1. 3 tjänsteår och 25 levnadsår.
2. Antingen 2 tjänsteår efter 21 års ålder eller 25 levnadsår.
3. Antingen 3 tjänsteår och 25 levnadsår eller enbart 30 levnadsår.
4. Summan av tjänsteår och levnadsår skall utgöra minst 28.
5. 1, 2 eller 3 tjänsteår.

Ungefär hälften av antalet företag representerande ca $\frac{3}{4}$ av antalet tjänstemän tillämpa någotdera av ovanstående villkor för inträde. De två första alternativen äro de vanligast förekommande, varvid alternativ 2 ansluter sig till normalplanen. Fördelningen på de övriga torde vara tämligen jämn.

Av den andra hälften företag tillämpa ett mindre antal inträdesbestämmelser, som på olika sätt avvika från de ovan angivna, medan övriga icke meddelat SPP några särskilda villkor med avseende på ålder eller tjänsteår, ehuru sådana villkor i många fall torde gälla.

Avgång ur tjänst i förtid, byte av anställning m. m.

Övergår den anställde i ett företags tjänst, som icke har sin personal försäkrad i SPP, eller etablerar han egen verksamhet, kan han upprätthålla sin försäkring i SPP som s. k. direktbetalare till kassan. Härvid händer det många gånger, att den anställde utverkar av sin nya arbetsgivare, att denne lämnar ett bidrag till bestridandet av pensionskostnaderna. Stundom kan i samband med platsombyte, militärtjänst, sjukdom el. dyl. avgiftsbetalningen till SPP vara förenad med svårigheter för den anställde under en viss övergångstid, samtidigt som han bedömer avgifterna som mindre betungande inom en överskådlig framtid. I sådana fall beviljar kassan uppskov med avgiftsbetalningen under den tid som anses erforderlig, utan att försäkringsskyddet under uppskovstiden rubbas. Den uppkomna avgiftsskulden brukar vid uppskovstidens slut regleras genom en för framtiden något höjd avgift. Har den anställde av en eller annan orsak ingen möjlighet eller intet intresse av att vid avgång ur tjänst för framtiden upprätthålla någon form av avgiftsbetalning, nedsättes pensionsförsäkringen till fribrev, tillfullo svarande mot de avgifter,

som under den gångna tiden redan hunnit inbetalas. *Som allmän regel gäller i SPP, att varje reglering av försäkringen vid platsbyte eller avgång ur tjänst sker utan någon som helst förlust för den anställde. Grundläggande för den genom SPP ordnade tjänstepensioneringen är nämligen den s. k. oantastbarhetsprincipen, enligt vilken den anställde är ägare till den pensionsrätt, som vid varje tillfälle svarar mot erlagda avgifter.*

Återköp av pensionsförsäkringen beviljas principiellt icke. Avsteg härifrån göres dock för kvinnlig anställd, som lämnar sin tjänst i samband med äktenskaps ingående. Hon äger av sitt tillgodohavande i kassan kontant återfå ett belopp av intill 1 000 kronor. Har hon större tillgodohavande, erhåller hon resten i form av nedsatt pension (fribrev).

Sjukförmåner.

Såsom sjukförmån räknas lön under sjukdom, bidrag till eller fri läkarvård, sjukhusvård och medicin samt bidrag till sjukkassaförsäkring. Frånvaro i samband med havandeskap och barnsörd räknas icke som sjukdom. För sådana fall tillämpa åtskilliga företag särskilda regler. En sammanfattning av dessa skall avslutningsvis göras.

Lön under sjukdom.

Lön under frånvaro på grund av olycksfall eller sjukdom utgår vid ett mycket stort antal företag efter prövning från fall till fall utan att några på förhand fixerade normer finnas. På senare tid har dock i allt större utsträckning denna fråga blivit reglerad antingen genom kollektiva *avtal* med tjänstemännens organisationer eller genom tjänstereglamenten. Sådana avtal, avseende de allmänna anställningsvillkoren för tjänstemannapersonal, föreligga f. n. inom arbetsgivareföreningens verksamhetsområde med Svenska Industritjänstemanna-Förbundet, Sveriges Arbetsledareförbund, Svenska Handelsarbetareförbundet och Handelstjänstemannaförbundet. Avtal föreligga vidare med Sveriges Fartygsbefälsförening och Svenska Maskinbefälsförbundet för vissa grupper av ombordanställd personal i tjänstemannaställning.

Någon närmare redogörelse för den *praxis*, som utbildats på grundval av företagens avgöranden i sjuklönefrågan i de enskilda fallen, kan här ej lämnas. I det av kommittén angående privatanställda avgivna betänkandet med förslag till lag om arbetsavtal (SOU 1935:18) återfinnes en av socialstyrelsen verkställd utredning avseende bl. a. avlöning under sjukdom och vid olycksfall. Av ca 10 000 tjänstemän från industri, gruvdrift och byggnadsverksamhet, som redovisas i denna utredning, åtnjoto enligt arbetsgivarnas uppgifter 99,8 % avlöning under sjukdom. För nära 70 % av dessa utgick lön under 3 månader eller för längre tid och för över hälften av dessa tjänstemän utgick full lön under hela sjukavlöningsperioden. Drygt 93 % av de anställda inom industri etc. ägde vid olycksfall förutom ersättningen från försäkringsanstalt bibehålla lönen helt eller delvis. Dessa uppgifter härstamma visserligen från början av 1930-talet men torde likväl ge en rätt tillförlitlig bild av det aktuella läget. *Som ett allmänt omdöme kan sägas, att de sjuklöneförmåner, som utgå efter individuell bedömning i fråga om storlek och sjukavlöningsperiodens längd, i varje fall icke torde vara mindre än de förmåner, som fastställts i avtal eller reglementen.*

Läkarvård, sjukhusvård, medicin.

Bestämmelserna om rätt till lön vid frånvaro på grund av sjukdom eller olycksfall bygga på den förutsättningen, att några förmåner in natura från arbetsgivaren icke skola utgå vid sidan av lönen. Det har ansetts skäligt, att anställda, som erhålla

lön under frånvaron, själva skola bestrida de kostnader i fråga om läkarvård, sjukhusvård och läkemedel, som sjukdomen eller olycksfallet kunna medföra. Genom anslutning till erkänd sjukkasse föreligger ju för övrigt möjlighet att utan större kostnader bli delaktig i de förmåner i form av bidrag till läkar- och sjukvårds-kostnader, som kassorna utgiva.

I överensstämmelse med denna förutsättning *förekomma vid flertalet företag, som genom kollektivavtal eller i tjänstereglemente bundit sig för vissa bestämda sjuklönerogleringar, inga förmåner i form av fri läkarvård etc.* Vid många företag, där man sedan gammalt givit tjänstemännen dessa förmåner, ha desamma indragits i samband med införandet av regler rörande rätt till sjuklön. Tillvägagångssättet har härvid växlat. I en del fall ha företagen åtagit sig att helt eller till viss del betala avgiften för tjänstemännens anslutning till erkänd sjukkasse, i andra fall ha företagen utfäst sig att utfylla sjukkassornas bidrag till läkar- och andra sjukvårds-kostnader och i andra fall slutligen ha företagen låtit de redan anställda befattningshavarna behålla de äldre naturaförmånerna men däremot slopat dem i fråga om nyanställd personal. Vid en del företag ha de äldre förmånerna lämnats orubbade i avvaktan på införandet av lag om obligatorisk sjukförsäkring.

Inom en del branscher, där sjuklönen som regel bestämmes efter prövning i det enskilda fallet och där man sedan gammalt genom kollektivavtal med arbetarna tillförsäkrat dem fria sjukvårdsförmåner, utgå sådana förmåner alltjämt även till tjänstemännen. Förmånen av fri läkarvård förekommer sålunda i betydande utsträckning för tjänstemän vid företag inom sågverksindustrien, pappersmasseindustrien, träförädlingsindustrien samt vid pappersbruken ävensom vid enstaka företag inom ett flertal andra industrigrenar. Fria läkarförmåner utgå som regel jämväl till tjänstemännens på platsen bosatta familjemedlemmar, om de ej äro anställda i annat företags tjänst. I några fall lämnas därjämte fri sjukhusvård vid för ortens behov avsedd sjukvårdsinrättning.

Fri medicin till tjänstemän utgår som regel vid läkemedelsföretagen men endast i mycket sällsynta undantagsfall vid andra företag.

Sjukasseförsäkring..

I syfte att tillförsäkra tjänstemännen vissa bidrag till kostnaderna för läkar- och sjukhusvård har på vissa håll såsom förutsättning för anställning uppställt kravet på att tjänstemannen skall tillhöra erkänd sjukkasse. I den mån företagen åtagit sig att utgiva sjuklön till tjänstemän, omfattar den obligatoriska sjukasseförsäkringen endast sjukvårdsförsäkring men däremot icke sjukpenningförsäkring. Som ovan framhållits har i samband med avlösning av äldre naturaförmåner anslutning till sjukkasse i många fall ordnats för tjänstemännen. Någon möjlighet föreligger icke att angeva omfattningen av sjukasseförsäkringen och de bidrag härtill, som företagen lämna till anställda i tjänstemannaställning.

Bidrag vid frånvaro på grund av havandeskap och barnsbörd.

Frågan om bidrag från arbetsgivaren till kvinnliga tjänstemän vid frånvaro på grund av havandeskap och barnsbörd är icke reglerad i något av de avtal, som föreligga med tjänstemännens organisationer. Endast i undantagsfall förekomma bestämmelser härom i tjänstereglementena. En stickprovsundersökning bland en del större företag tillhörande arbetsgivareföreningen rörande företagens praxis i dylika situationer har givit följande resultat.

Full lön under 6 månader: 1 företag.

Full lön under 4 månader: 3 företag.

Full lön under 3 månader: 18 företag.

Full lön under 6 veckor: 4 företag.

75 % av lönen under 4 månader: 3 företag.

75 % av lönen under 3 månader: 2 företag.

50 % av lönen under 5 månader: 1 företag.

50 % av lönen under 4 månader: 4 företag.

Full lön under första månaden, 75 % andra månaden: 1 företag.

Full lön under första månaden, 75 % andra, 50 % tredje månaden: 1 företag.

Ingen lön: 2 företag.

Övertidsersättning.

Den *ordinarie arbetstidens längd och förläggning* för personal i tjänstemannaställning är icke reglerad i förekommande kollektivavtal rörande allmänna anställningsvillkor för sådan personal. Icke heller de tjänstereglementen, som finnas utfärdade vid åtskilliga industriföretag, innefatta som regel bestämmelse härom. Vanligen hänvisas i reglementena endast till de regler (arbetsordningar m. m.), som företagsledningen utfärdar för olika tjänstemannagrupper.

Vad den arbetsledande personalen (verkmästare och förmän) beträffar, motsvarar den ordinarie arbetstiden av naturliga skäl den arbetstid, som gäller för arbetarna. Ordinarie arbetstid för arbetsledare inom industrien är därför i regel 48 timmar per vecka.

Beträffande övriga tjänstemannagrupper växlar den ordinarie arbetstiden från ca 39 timmar till ca 48 timmar per vecka. Tjänstemän på sådana avdelningar, som i ett eller annat avseende stå i intim kontakt med driftsavdelningarna, ha som regel en arbetstid av 48 timmar per vecka. Så är vanligen fallet vid sådana avdelningar som planerings-, arbetsstudie- och förrådskontor. Vid vissa företag förekommer dock kortare arbetstid även på dessa kontor. På företagens affärskontor och ritkontor torde arbetstiden i genomsnitt uppgå till ca 42 timmar med variationer uppåt och nedåt vid olika företag och på olika orter. Arbetstiden på verkstadskontoren är i allmänhet längre, vanligen mellan 45 och 48 timmar.

Övertidsersättning åt den arbetsledande personalen utgår som regel icke. Från denna huvudregel förekomma emellertid vissa undantag. Sålunda erhålla arbetsledare inom varvs- och stuverifacken sedan gammalt särskild övertidsbetalning med samma belopp som arbetarna. Till följd av den forcering av arbetet, som under krigsåren blev nödvändig inom den mekaniska verkstadsindustrien och som medförde, att arbetsledarnas arbetstid i stor utsträckning förlängdes från 48 till 56 å 60 timmar i veckan, infördes vid olika företag extra ersättningar även för arbetsledare inom denna industri. I viss utsträckning ha dessa ersättningar sedermera blivit bestående.

Beträffande *övertidsersättning åt annan personal i tjänstemannaställning* än arbetsledare föreligger en i hög grad växlande praxis. Kompensationen kan exempelvis utgå i form av

- a) ledighet, som lämnas å ordinarie arbetstid,
- b) gratifikationer,
- c) fri måltid eller måltidsersättning,
- d) fastställd timpenning, vanligen satt i relation till tjänstemannens lön,
- e) timlön beräknad efter månadslönen, varvid månadslönen divideras med ett timantal varierande mellan 150 och 208. Vid beräkningen av timlön inräknas vanligen förekommande dyrtidstillägg i lönen,
- f) timlön beräknad enligt ovan plus särskilt övertidstillägg växlande mellan 25 och 50 % för övertidsarbete å vardagar och mellan 50 och 75 % för övertidsarbete på sön- och helgdagar.

I många fall utgår ersättningen för övertidsarbete såsom en kombination av flera av ovan angivna metoder, exempelvis måltid eller måltidsersättning plus timpenning.

Vid företag, som stå på gränsen mellan industri och handel och där tjänstemännen äro organiserade i Svenska Handelsarbetareförbundet, har i vissa fall övertidsersättningen reglerats i enlighet med den överenskommelse, som föreligger mellan Handels Arbetsgivareorganisation och Handelsarbetareförbundet.

En betydande del av industritjänstemannakåren erhåller emellertid överhuvudtaget icke särskild ersättning för övertidsarbete. Med hänsyn till den elasticitet, som karakteriserar tjänstemännens arbetstid och som bl. a. tager sig uttryck i att avdrag från grundlönen som regel icke företages vid enstaka frånvarotimmar, har man nämligen vid åtskilliga företag ansett att tjänstemännen böra kunna utföra åtminstone en del övertidsarbete, t. ex. $\frac{1}{2}$ timme per dag, 1 timme per dag, 6 timmar per vecka, 6 timmar per 14 dagar, 10 timmar per månad, 13 timmar per månad eller 15 timmar per månad utan ersättning.¹ Till personal i sådan tjänsteställning, att den själv kan bestämma om arbetets utförande på övertid, utgår som regel icke övertidsersättning även om dylik ersättning utgår till övriga tjänstemän inom företaget i fråga. Vid åtskilliga företag avgränsas denna personal genom fastställande av vissa lönegränser på så sätt, att tjänstemän med en lön understigande vissa belopp erhålla övertidsersättning men övriga tjänstemän icke.

Stockholm i februari 1946.

Erik Dahmén.

Nils Simonsson.

---

¹ Uppgår den ordinarie arbetstiden till 48 timmar, brukar dock övertidsersättning lämnas för all arbetstid därutöver.

Tabeller belysande löneutvecklingen 1938—1943 (i vissa fall)

År	Å l d e r s g r u p p												
	Under 25 år				25—29 år				30—34 år				Antal
	An-tal	Grund-lön	Total-lön	Löne-index	An-tal	Grund-lön	Total-lön	Löne-index	An-tal	Grund-lön	Total-lön	Löne-index	
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1
<i>Manlig teknisk personal: driftsingenjörer m. fl.</i>													
1938	11	5 517	100·0	151	6 181	100·0	255	8 336	100·0	691			
1941	9	5 141	5 691	103·2	206	6 942	7 685	124·3	362	8 968	9 928	119·1	840
1943	8	5 891	7 110	128·9	212	8 221	9 923	160·5	489	10 340	12 480	149·7	868
<i>Manlig teknisk personal: konstruktörer m. fl.</i>													
1938	157	3 405	100·0	712	4 616	100·0	569	5 805	100·0	1 000			
1941	355	4 005	4 434	130·2	1 007	5 179	5 733	124·2	889	6 146	6 804	117·2	1 126
1943	459	4 487	5 416	159·1	1 436	5 694	6 873	148·9	1 183	6 871	8 293	142·9	1 353
<i>Manlig teknisk personal: arbetsledande ingenjörer.</i>													
1938	23	3 834	100·0	126	5 375	100·0	140	6 586	100·0	225			
1941	18	4 378	4 846	126·4	125	5 709	6 320	117·6	180	7 393	8 184	124·3	278
1943	27	4 690	5 661	147·7	184	6 171	7 448	138·6	266	7 663	9 213	139·9	328
<i>Manlig teknisk personal: verkmästare.</i>													
1935	29	3 319	100·0	160	4 009	100·0	262	4 565	100·0	938			
1938	37	3 479	105·1 (100·0)	233	4 443	110·8 (100·0)	400	5 063	110·9 (100·0)	1 086			
1941	43	4 163	4 608 (132·5)	244	4 709	5 213 (117·3)	556	5 303	5 870 (115·9)	1 314			
1943	44	4 172	5 036 (144·8)	314	5 047	6 092 (137·1)	704	5 579	6 734 (133·0)	1 732			
<i>Manlig teknisk personal: förmän.</i>													
1935	90	2 422	100·0	236	3 215	100·0	371	3 600	100·0	1 321			
1938	66	3 136	129·5 (100·0)	384	3 649	113·5 (100·0)	626	3 920	108·9 (100·0)	1 711			
1941	101	3 222	3 567 (147·3 (113·7))	456	3 998	4 426 (137·7 (121·3))	810	4 251	4 706 (130·7 (120·1))	2 199			
1943	116	3 449	4 163 (171·9 (132·8))	540	4 283	5 170 (160·8 (141·7))	1 046	4 587	5 537 (153·8 (141·3))	2 632			
<i>Manlig kontorspersonal: avdelningschefer.</i>													
1938	21	4 304	100·0	101	5 491	100·0	247	7 131	100·0	647			
1941	19	5 665	6 271	145·7	143	6 336	7 014	127·7	300	7 319	8 102	113·6	756
1943	24	5 537	6 683	155·3	160	6 943	8 380	152·6	341	7 902	9 537	133·7	841
<i>Manlig kontorspersonal: bokförare m. fl.</i>													
1935	147	2 419	100·0	495	3 506	100·0	641	4 208	100·0	1 078			
1938	166	2 848	117·7 (100·0)	613	3 888	110·9 (100·0)	848	4 540	107·9 (100·0)	1 353			
1941	150	3 247	3 594 (163·5 (126·2))	584	4 190	4 638 (132·3 (119·3))	751	4 918	5 444 (123·4 (119·9))	1 375			
1943	195	3 649	4 404 (182·1 (154·6))	711	4 650	5 613 (160·1 (144·4))	797	5 279	6 372 (151·4 (140·4))	1 421			
<i>Manlig kontorspersonal: svenska korrespondenter och stenografer.</i>													
1938	77	2 298	100·0	71	3 370	100·0	56	3 852	100·0	43			
1941	59	2 628	2 909	126·6	69	3 677	4 070	120·8	61	4 279	4 737	122·8	68
1943	81	3 008	3 631	158·0	92	4 251	5 131	152·3	68	4 725	5 703	147·8	63

¹ Indexen avse totallönerna. Samtliga genomsnittslöner äro standardräknade med utgångspunkt

Tabellbilaga till PM angående
industritjänstemännens löneutveckling
1935—1945 m. m.

1935—1943)¹ för vissa grupper av industritjänstemän.

Å l d e r s g r u p p												Samtliga åldersgrupper			
35—44 år			45—59 år				60 år o. ö.				An- tal	Grund- lön	Total- lön	Löne- index	
Grund- lön	Total- lön	Löne- index	An- tal	Grund- lön	Total- lön	Löne- index	An- tal	Grund- lön	Total- lön	Löne- index					
2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	
10 780		100·0	616	11 609		100·0	98	11 958		100·0	1 822	10 368		100·0	
11 356	12 512	116·1	862	12 328	13 484	116·2	164	11 988	13 144	109·9	2 443	10 981	12 137	117·1	
12 252	14 488	134·4	927	13 070	15 306	131·8	190	13 191	15 427	129·0	2 694	11 939	14 175	136·7	
6 495		100·0	549	6 958		100·0	66	6 662		100·0	3 053	5 856		100·0	
7 138	7 902	121·7	780	7 473	8 273	118·9	110	7 251	8 027	120·5	4 267	6 398	7 083	121·0	
7 659	9 244	142·3	995	7 895	9 529	137·0	158	7 525	9 083	136·4	5 584	6 930	8 365	142·8	
7 645		100·0	189	8 680		100·0	28	8 576		100·0	731	7 234		100·0	
8 493	9 402	123·0	210	9 216	10 202	117·5	48	9 358	10 359	120·8	859	7 893	8 738	120·8	
9 010	10 875	142·2	252	9 339	11 272	129·9	53	9 474	11 435	133·3	1 110	8 224	9 926	137·2	
4 636		100·0	1 713	4 909		100·0	435	4 875		100·0	3 537	4 744		100·0	
5 336		115·1 (100·0)	2 006	5 713		116·4 (100·0)	614	5 562		114·1 (100·0)	4 376	5 452		114·9 (100·0)	
5 651	6 256	134·9 (117·2)	2 193	6 039	6 685	136·2 (117·0)	748	5 773	6 391	131·1 (114·9)	5 098	5 751	6 366	134·2 (116·8)	
5 955	7 188	155·0 (134·7)	2 517	6 258	7 553	153·9 (132·2)	853	5 939	7 168	147·0 (128·9)	6 164	5 994	7 235	152·5 (132·7)	
3 962		100·0	2 397	4 120		100·0	687	3 803		100·0	5 102	3 911		100·0	
4 184		105·6 (100·0)	2 662	4 344		105·4 (100·0)	795	4 049		106·5 (100·0)	6 244	4 164		106·5 (100·0)	
4 579	5 069	127·9 (121·2)	3 276	4 666	5 165	125·4 (118·9)	1 062	4 296	4 756	125·1 (117·5)	7 904	4 497	4 978	127·3 (119·5)	
4 765	5 751	145·2 (137·5)	3 571	4 873	5 882	142·8 (135·4)	1 112	4 458	5 381	141·5 (132·9)	9 029	4 711	5 686	145·4 (136·6)	
8 522		100·0	686	10 063		100·0	122	10 294		100·0	1 824	8 815		100·0	
8 799	9 740	114·3	905	10 471	11 591	115·2	157	10 677	11 819	114·8	2 280	9 181	10 163	115·3	
9 376	11 317	132·8	982	10 588	12 780	127·0	195	10 922	13 158	127·8	2 543	9 557	11 535	130·9	
4 947		100·0	616	5 413		100·0	105	5 280		100·0	3 082	4 591		100·0	
5 196		105·0 (100·0)	941	5 867		108·6 (100·0)	138	5 890		111·6 (100·0)	4 059	4 945		107·7 (100·0)	
5 542	6 135	124·0 (118·1)	1 168	6 213	6 878	127·3 (117·2)	190	6 206	6 870	130·1 (116·6)	4 218	5 292	5 858	127·6 (118·5)	
5 838	7 046	142·4 (135·6)	1 211	6 571	7 931	146·8 (135·2)	211	6 660	8 039	152·3 (136·5)	4 546	5 650	6 820	148·6 (137·9)	
4 467		100·0	15	4 610		100·0	3	4 548		100·0	265	3 423		100·0	
4 748	5 256	117·7	15	5 396	5 973	129·6	1	6 000	6 642	146·0	273	3 797	4 203	122·8	
5 238	6 322	141·5	25	5 573	6 727	145·9	1	5 038	6 081	133·7	330	4 234	5 110	149·3	

från 1938 års åldersfördelning inom respektive yrkesgrupper.

År	Å l d e r s g r u p p												
	Under 25 år				25—29 år				30—34 år				An- tal
	An- tal	Grund- lön	Total- lön	Löne- index	An- tal	Grund- lön	Total- lön	Löne- index	An- tal	Grund- lön	Total- lön	Löne- index	
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	
<i>Manlig kontorspersonal: kontorister med enklare arbeten.</i>													
1935	1 752	1 620		100·0	979	2 199		100·0	669	3 257		100·0	640
1938	2 455	1 832		113·1 (100·0)	1 088	2 088		107·0 (100·0)	567	3 434		105·4 (100·0)	523
1941	2 736	2 072	2 294	141·6 (125·2)	1 321	3 265	3 614	133·9 (125·1)	775	3 824	4 233	130·0 (123·3)	810
1943	3 077	2 327	2 809	173·4 (153·3)	1 411	3 637	4 390	162·7 (152·0)	861	4 139	4 996	153·4 (145·5)	944
<i>Förmän å lager.</i>													
1935	13	2 206		100·0	47	2 996		100·0	60	3 502		100·0	140
1938	18	2 442		110·7 (100·0)	69	3 178		106·1 (100·0)	97	3 705		105·8 (100·0)	159
1941	18	2 759	3 054	138·4 (125·1)	75	3 476	3 848	128·4 (121·1)	93	3 747	4 148	118·4 (112·0)	220
1943	17	2 767	3 340	151·4 (136·8)	62	3 753	4 530	151·2 (142·5)	112	4 087	4 933	140·9 (133·1)	301
<i>Vaktmästare m. fl.</i>													
1935	88	1 503		100·0	38	2 599		100·0	44	2 774		100·0	109
1938	103	1 563		104·0 (100·0)	42	2 964		114·0 (100·0)	45	3 235		116·6 (100·0)	113
1941	105	2 015	2 271	151·1 (145·3)	59	3 157	3 495	134·5 (117·9)	68	3 528	3 905	140·8 (120·7)	162
1943	111	2 108	2 544	169·3 (162·8)	62	3 508	4 234	162·9 (142·8)	77	3 832	4 625	166·7 (143·0)	200
<i>Kvinnlig kontorspersonal: bokförare m. fl.</i>													
1935	116	2 162		100·0	226	2 682		100·0	267	3 132		100·0	405
1938	99	2 276		105·0 (100·0)	200	2 994		111·6 (100·0)	230	3 152		100·6 (100·0)	485
1941	185	2 504	2 772	130·5 (124·3)	242	3 109	3 442	128·3 (115·0)	293	3 588	3 972	126·8 (126·0)	532
1943	266	2 834	3 421	158·2 (150·7)	352	3 398	4 101	152·9 (137·0)	320	3 931	4 745	151·5 (150·5)	646
<i>Kvinnlig kontorspersonal: svenska korrespondenter och stenografer.</i>													
1938	296	2 014		100·0	174	2 648		100·0	100	3 038		100·0	93
1941	504	2 326	2 575	127·9	271	2 918	3 230	122·0	131	3 269	3 619	119·1	159
1943	700	2 637	3 183	158·0	333	3 223	3 890	146·9	169	3 630	4 331	144·2	163
<i>Kvinnlig kontorspersonal: kontorister med enklare arbeten:</i>													
1935	2 186	1 408		100·0	986	2 161		100·0	580	2 541		100·0	522
1938	3 571	1 542		109·5 (100·0)	991	2 289		105·9 (100·0)	526	2 555		100·6 (100·0)	557
1941	5 241	1 728	1 913	35·9 (24·1)	1 245	2 489	2 755	127·5 (120·4)	634	2 809	3 110	122·4 (121·7)	728
1943	7 329	1 929	2 328	165·3 (151·0)	1 578	2 746	3 314	153·4 (144·8)	778	3 036	3 664	144·2 (143·4)	843
<i>Kvinnlig kontorspersonal: telefonister.</i>													
1938	172	1 390		100·0	61	2 119		100·0	46	2 218		100·0	99
1941	282	1 649	1 825	131·3	82	2 330	2 579	121·7	72	2 431	2 691	121·3	99
1943	392	1 888	2 279	164·0	84	2 564	3 095	146·1	60	2 687	3 243	146·2	132

Å l d e r s g r u p p												Samtliga åldersgrupper			
—44 år			45—59 år				60 år o. ö.								
Grund- lön	Total- lön	Löne- index	An- tal	Grund- lön	Total- lön	Löne- index	An- tal	Grund- lön	Total- lön	Löne- index	An- tal	Grund- lön	Total- lön	Löne- index	
2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	
3 773		100·0	364	4 074		100·0	72	3 653		100·0	4 476	2 440		100·0	
3 827		101·4 (100·0)	299	4 032		99·0 (100·0)	69	3 991		109·3 (100·0)	5 001	2 613		107·1 (100·0)	
4 190	4 638	122·9 (121·2)	446	4 445	4 921	120·8 (122·0)	85	3 952	4 375	119·8 (109·6)	6 173	2 919	3 231	132·4 (123·7)	
4 487	5 416	143·5 (141·5)	518	4 704	5 678	139·4 (140·8)	130	4 241	5 119	140·1 (128·3)	6 941	3 212	3 877	158·9 (148·4)	
3 666		100·0	195	3 680		100·0	59	3 553		100·0	514	3 521		100·0	
3 918		106·9 (100·0)	228	3 911		106·4 (100·0)	80	3 509		100·5 (100·0)	651	3 722		105·7 (100·0)	
4 009	4 438	121·1 (113·3)	280	4 266	4 722	128·3 (120·7)	106	3 877	4 292	120·8 (122·3)	792	3 953	4 376	124·3 (117·6)	
4 376	5 282	144·1 (134·8)	333	4 386	5 294	143·9 (135·4)	122	4 106	4 956	139·5 (138·9)	947	4 193	5 061	143·7 (136·0)	
3 016		100·0	195	3 191		100·0	160	2 771		100·0	634	2 725		100·0	
3 330		110·4 (100·0)	192	3 501		109·7 (100·0)	142	2 965		100·7 (100·0)	637	2 983		109·5 (100·0)	
3 561	3 949	130·9 (118·6)	282	3 574	3 997	125·3 (114·2)	157	3 104	3 498	126·2 (118·0)	833	3 372	3 733	137·0 (125·1)	
3 787	4 571	151·6 (137·3)	310	3 724	4 495	140·9 (128·4)	182	3 329	4 018	145·0 (135·5)	942	3 379	4 078	149·7 (136·7)	
3 590		100·0	288	4 142		100·0	28	4 514		100·0	1 330	3 467		100·0	
3 709		103·3 (100·0)	394	4 152		100·2 (100·0)	36	4 494		99·6 (100·0)	1 444	3 563		102·8 (100·0)	
3 897	4 314	120·2 (116·3)	485	4 354	4 820	118·5 (118·2)	48	4 440	4 915	110·9 (111·3)	1 785	3 781	4 186	120·7 (117·5)	
4 150	5 009	139·5 (135·0)	560	4 539	5 479	132·3 (132·0)	63	4 451	5 372	119·0 (119·5)	2 207	4 034	4 869	140·4 (136·7)	
3 366		100·0	20	4 046		100·0	1	4 800		100·0	684	2 572		100·0	
3 678	4 072	121·0	48	3 950	4 373	108·1	—	—	—	—	1 113	2 842	3 146	122·3	
3 930	4 744	140·9	66	4 186	5 053	124·9	1	6 570	7 930	165·2	1 432	3 158	3 812	148·2	
2 802		100·0	192	3 207		100·0	12	2 853		100·0	4 478	1 833		100·0	
2 820		100·6 (100·0)	191	3 021		94·2 (100·0)	19	2 826		99·1 (100·0)	5 855	1 933		105·5 (100·0)	
3 059	3 386	120·8 (120·1)	274	3 321	3 676	114·6 (121·7)	25	2 888	3 197	112·1 (113·1)	8 147	2 136	2 365	129·0 (122·3)	
3 223	3 890	138·8 (137·9)	371	3 459	4 175	130·2 (138·2)	30	3 290	3 971	139·2 (140·6)	10 929	2 344	2 829	154·3 (146·4)	
2 524		100·0	48	2 968		100·0	—	—	—	—	426	2 030		100·0	
2 758	3 053	121·0	70	2 942	3 257	109·7	—	—	—	—	610	2 234	2 473	121·8	
2 958	3 570	141·4	80	3 137	3 786	127·6	—	—	—	—	748	2 460	2 969	146·3	

Tabeller belysande löneutvecklingen 1935—1943¹ för vissa grupper av industri-grupperna A—D

År	Å l d e r s g r u p p e r								
	Under 25 år			25—29 år			30—34 år		
	Ortsgr. A—D	Ortsgr. E, F	Sthlm o. Gbg	Ortsgr. A—D	Ortsgr. E, F	Sthlm o. Gbg	Ortsgr. A—D	Ortsgr. E, F	Sthlm o. Gbg
<i>Manlig teknisk personal: verkmästare.</i>									
1938	97·2	99·6	133·2	119·7	104·1	100·3	106·9	116·9	105·8
1941	143·2	138·1	149·3	142·1	117·6	121·1	125·6	134·0	122·5
1943	159·3	127·1	177·6	162·3	143·2	143·5	146·9	144·9	145·5
<i>Manlig teknisk personal: förmän.</i>									
1938	130·5	131·1	127·3	115·6	110·3	118·1	110·9	107·3	108·2
1941	155·5	153·8	136·1	139·6	139·1	140·5	136·4	132·6	127·4
1943	187·6	170·3	152·9	165·6	156·0	167·0	159·4	151·1	154·1
<i>Manlig kontorspersonal: bokförare m. fl.</i>									
1938	114·7	113·5	124·4	107·3	109·2	111·5	101·7	106·9	109·4
1941	140·5	148·2	154·4	131·7	132·3	130·3	124·0	128·7	129·9
1943	177·6	178·9	196·3	160·0	159·6	162·8	146·2	147·2	156·0
<i>Manlig kontorspersonal: kontorister med enklare arbeten.</i>									
1938	113·6	114·9	109·9	107·9	111·8	104·0	108·6	110·8	100·7
1941	142·4	143·4	138·1	137·4	138·5	129·8	133·5	136·9	123·9
1943	171·4	176·3	173·1	165·7	168·1	158·9	158·4	155·4	148·1
<i>Förmän å lager.</i>									
1938	123·3	102·4	110·5	103·9	113·7	104·7	104·2	109·9	105·9
1941	142·9	117·9	159·6	135·0	150·7	114·7	124·0	127·3	113·9
1943	152·1	164·4	174·3	161·5	158·8	137·6	149·3	142·2	134·9
<i>Vaktmästare m. fl.</i>									
1938	148·7	99·7	95·3	107·2	112·7	116·4	134·8	110·0	109·5
1941	198·8	142·9	136·2	138·3	133·1	130·7	162·0	131·9	125·9
1943	205·3	160·9	170·8	153·0	162·3	172·5	194·8	153·6	155·2
<i>Kvinnlig kontorspersonal: bokförare m. fl.</i>									
1938	105·5	106·1	109·8	113·8	109·5	113·9	91·5	109·9	100·5
1941	122·2	127·0	135·8	129·7	129·6	129·1	117·6	133·4	126·0
1943	160·6	154·0	164·7	159·4	157·1	151·9	146·2	158·9	150·2
<i>Kvinnlig kontorspersonal: kontorister med enklare arbeten.</i>									
1938	105·9	112·6	110·2	108·2	108·4	104·2	97·4	105·1	101·0
1941	135·0	142·6	136·7	130·2	132·0	126·1	124·9	121·4	120·7
1943	166·0	172·2	166·9	158·9	157·6	151·6	144·8	144·5	143·6

¹ Indexen avse totallönerna och ha 1935 till basår. Samtliga genomsnittslöner äro standard-

tjänstemän dels i Stockholm och Göteborg, dels å orter tillhörande dyrorts-
samt E och F.

Åldersgrupper									Samtliga åldersgrupper		
35—44 år			45—59 år			60 år och över			Ortsgr. A—D	Ortsgr. E, F	Sthlm o. Gbg
Ortsgr. A—D	Ortsgr. E, F	Sthlm o. Gbg	Ortsgr. A—D	Ortsgr. E, F	Sthlm o. Gbg	Ortsgr. A—D	Ortsgr. E, F	Sthlm o. Gbg			
115·4	112·5	110·7	111·9	114·5	112·8	111·3	112·6	113·7	112·4	113·3	111·1
139·0	132·3	123·8	132·1	130·1	131·9	131·4	126·8	126·5	133·4	129·9	127·8
157·7	150·4	146·5	148·8	150·5	147·9	145·6	143·9	143·3	150·7	148·4	146·7
195·9	104·7	106·5	105·4	103·2	108·4	106·0	103·5	108·7	106·7	104·6	108·6
129·5	124·4	127·8	125·3	120·5	126·3	124·1	120·9	127·4	128·0	124·1	127·8
147·1	140·7	146·5	142·9	136·2	145·8	141·2	145·1	143·8	146·4	141·2	147·8
103·1	102·7	106·3	108·0	112·9	105·3	106·8	115·1	115·0	105·1	107·8	108·0
120·8	122·6	125·1	123·8	133·2	123·9	124·7	133·5	131·9	123·7	128·9	127·2
141·4	138·7	143·6	143·3	145·6	149·6	147·1	147·6	161·0	145·3	146·4	151·9
105·6	106·2	96·1	94·6	104·9	100·7	119·6	97·3	110·8	108·4	110·7	104·0
128·6	126·3	116·5	117·3	126·9	122·2	124·2	103·2	126·4	134·6	135·9	128·8
149·0	147·2	137·2	135·4	142·4	139·5	145·9	115·4	145·3	160·1	161·7	156·7
109·8	114·8	104·3	107·9	108·7	105·4	102·4	96·7	103·6	106·7	109·8	105·0
129·3	126·2	119·0	131·9	125·2	124·3	120·1	111·6	125·1	128·6	126·8	121·0
155·5	147·2	141·4	151·4	142·2	135·6	140·9	132·4	142·7	151·0	144·6	138·7
107·6	112·2	114·3	108·8	106·5	111·0	108·4	106·7	111·4	112·3	107·9	109·8
133·4	127·7	135·0	118·3	126·7	122·7	132·4	132·7	120·9	133·9	129·8	127·0
149·3	148·1	156·3	142·2	136·8	142·2	149·9	151·7	146·2	153·7	146·1	152·6
102·4	109·0	101·5	98·9	99·4	102·0	133·8	90·4	95·3	101·9	105·1	103·0
124·5	122·9	117·1	113·6	119·4	116·0	135·2	106·5	100·7	120·9	123·3	119·3
143·0	145·4	135·2	131·3	134·4	133·5	139·3	119·1	110·1	142·9	144·1	138·6
101·0	98·8	103·3	100·0	89·7	95·1	78·2	148·5	94·0	104·3	108·0	105·4
125·3	120·5	121·1	115·5	111·3	116·9	92·1	111·7	112·4	130·8	133·6	128·2
143·8	135·4	139·7	135·2	122·7	134·4	120·2	192·0	131·3	158·1	159·0	153·5

räknade med utgångspunkt från 1938 års åldersfördelning inom respektive yrkesgrupper.

Tabeller belysande löneutvecklingen 1938—1943¹ för vissa grupper av industri-grupperna A—D

År	Åldersgrupper								
	Under 25 år			25—29 år			30—34 år		
	Ortsgr. A—D	Ortsgr. E, F	Sthlm o. Gbg	Ortsgr. A—D	Ortsgr. E, F	Sthlm o. Gbg	Ortsgr. A—D	Ortsgr. E, F	Sthlm o. Gbg
<i>Manlig teknisk personal: driftsingenjörer m. fl.</i>									
1941	129·3	101·3	118·3	119·9	128·6	127·3	119·0	116·3	119·0
1943	176·5	96·0	157·6	141·8	179·7	162·9	140·4	157·9	152·6
<i>Manlig teknisk personal: konstruktörer m. fl.</i>									
1941	126·2	142·3	122·3	126·3	130·6	119·6	127·6	114·5	113·0
1943	156·7	175·8	147·7	157·8	152·3	143·2	156·0	137·3	138·9
<i>Manlig teknisk personal: arbetsledande ingenjörer.</i>									
1941	138·3	116·7	123·7	125·2	125·4	106·3	121·6	130·7	120·4
1943	170·3	142·5	121·2	148·2	147·0	123·7	135·1	142·1	143·8
<i>Manlig teknisk personal: verkmästare.</i>									
1941	147·3	138·7	112·1	118·7	113·0	120·7	117·5	114·6	115·8
1943	163·8	127·6	133·3	135·5	137·6	143·1	137·5	123·9	137·6
<i>Manlig teknisk personal: förmän.</i>									
1941	119·2	117·3	106·9	120·7	126·1	119·0	123·0	123·6	117·7
1943	143·8	129·9	120·1	143·2	141·4	141·4	143·7	140·8	142·4
<i>Manlig kontorspersonal: avdelningschefer.</i>									
1941	133·1	165·0	123·9	126·8	131·4	121·7	112·8	106·0	119·1
1943	166·0	152·2	140·5	158·6	162·0	142·5	144·3	119·8	139·0
<i>Manlig kontorspersonal: bokförare m. fl.</i>									
1941	122·5	130·6	124·1	122·7	121·2	116·9	122·0	120·4	118·8
1943	154·9	157·6	157·8	149·1	146·2	146·0	143·8	137·7	142·6
<i>Manlig kontorspersonal: svenska korrespondenter och stenografer.</i>									
1941	136·4	131·2	106·6	120·0	123·7	112·3	127·9	121·3	108·3
1943	151·9	173·6	163·9	144·9	147·0	176·0	153·5	144·7	121·2
<i>Manlig kontorspersonal: kontorister med enklare arbeten.</i>									
1941	125·4	124·9	125·7	127·4	123·9	124·7	122·9	123·5	123·1
1943	150·9	153·5	157·5	153·6	150·4	152·8	145·8	140·2	147·1
<i>Förmän å lager.</i>									
1941	115·9	115·1	144·4	130·0	132·5	109·5	119·0	115·8	107·5
1943	123·4	160·5	157·7	155·4	139·7	131·3	143·3	129·4	127·3
<i>Vaktmästare m. fl.</i>									
1941	133·5	143·3	142·8	129·0	118·0	112·2	120·2	119·9	115·0
1943	138·0	161·4	179·1	142·7	143·9	148·2	144·5	139·7	141·7
<i>Kvinnlig kontorspersonal: bokförare m. fl.</i>									
1941	115·8	119·7	123·7	114·0	118·4	113·4	128·5	121·4	125·3
1943	152·2	145·1	150·0	140·1	143·5	133·4	159·7	144·6	149·5
<i>Kvinnlig kontorspersonal: svenska korrespondenter och stenografer.</i>									
1941	130·9	130·3	124·2	118·6	128·1	121·7	123·4	119·6	119·2
1943	165·3	157·6	152·7	144·8	150·2	146·9	148·8	146·7	144·1
<i>Kvinnlig kontorspersonal: kontorister med enklare arbeten.</i>									
1941	127·5	126·7	124·0	120·3	121·8	121·1	128·2	115·5	119·5
1943	156·8	153·0	151·4	146·8	145·4	145·5	148·6	137·5	142·1
<i>Kvinnlig kontorspersonal: telefonister.</i>									
1941	223·0	126·8	121·4	132·4	120·5	119·1	136·8	108·9	118·9
1943	165·7	153·5	163·3	157·7	152·6	142·0	165·5	122·0	147·3

¹ Indexen avse totallönerna och ha 1938 till basår. Samtliga genomsnittslöner äro standard-

tjänstemän dels i Stockholm och Göteborg, dels å orter tillhörande dyrorts-
samt E och F.

Åldersgrupper									Samtliga åldersgrupper		
35—44 år			45—59 år			60 år och över			Ortsgr. A—D	Ortsgr. E, F	Sthlm o. Gbg
Ortsgr. A—D	Ortsgr. E, F	Sthlm o. Gbg	Ortsgr. A—D	Ortsgr. E, F	Sthlm o. Gbg	Ortsgr. A—D	Ortsgr. E, F	Sthlm o. Gbg			
116:1 130:2	119:2 140:2	110:4 132:5	119:9 134:4	113:8 129:6	111:9 130:2	114:7 130:6	112:7 135:5	100:5 123:2	118:5 134:4	117:1 140:6	112:6 133:5
132:1 158:9	123:4 137:7	115:9 135:8	119:8 140:9	116:7 130:0	119:5 137:8	137:2 159:2	102:1 115:5	120:4 137:1	127:3 153:9	121:4 138:7	117:0 138:5
128:1 150:6	122:1 144:5	114:8 128:5	117:2 129:5	122:3 132:0	114:4 130:9	111:7 124:3	106:3 136:3	144:2 148:0	122:1 139:3	123:5 141:1	115:4 131:5
120:5 136:7	117:5 133:6	111:9 132:4	118:0 133:0	113:7 127:7	116:9 131:1	118:1 130:8	112:5 127:7	111:3 126:1	118:7 134:1	114:6 131:0	115:0 132:0
122:3 138:8	118:9 134:4	120:0 137:5	118:9 135:5	116:8 132:0	116:5 134:5	117:1 133:2	116:8 140:2	117:9 132:2	119:9 137:2	118:7 135:0	117:7 136:2
112:8 132:7	109:9 128:9	117:2 136:2	116:4 126:3	110:8 126:4	116:4 128:3	114:5 126:7	127:5 142:5	108:8 121:1	115:2 131:6	111:9 128:9	116:9 133:2
117:3 137:2	119:3 135:0	117:7 135:1	114:6 132:7	118:0 128:9	117:6 142:1	116:8 137:8	116:0 128:2	114:7 140:0	117:7 138:2	119:7 135:9	117:8 140:7
114:3 132:9	114:5 144:3	120:1 166:6	145:1 158:2	116:8 118:4	96:0 173:3	138:9 —	— —	— —	125:5 145:9	119:6 146:4	110:1 160:2
121:8 141:2	118:9 138:6	121:2 142:8	124:0 143:0	120:9 135:7	121:3 138:5	103:8 122:0	106:0 118:5	114:1 131:1	124:2 147:7	122:8 146:0	123:9 150:6
117:7 141:6	110:0 128:3	114:1 135:5	122:2 140:3	115:2 130:8	117:9 128:6	117:3 137:6	115:5 137:0	120:8 137:8	120:5 141:6	115:5 131:8	115:2 132:0
124:0 138:8	113:8 132:0	118:1 136:8	108:7 130:7	118:9 128:4	110:5 128:2	122:1 138:2	124:3 142:1	108:6 131:3	119:2 136:9	120:3 135:3	115:6 139:0
121:6 139:7	112:7 133:4	115:3 133:2	114:8 132:7	120:1 135:1	113:7 130:8	101:0 104:1	117:7 131:7	105:7 115:5	118:6 140:3	117:4 137:1	115:9 134:6
121:0 141:8	119:1 136:5	120:2 141:2	91:1 111:6	112:7 121:2	108:4 128:6	— —	— —	— 165:2	124:3 152:8	125:6 150:1	120:6 145:8
124:1 142:4	122:0 137:1	117:2 135:3	115:5 135:2	124:0 136:7	123:0 141:3	117:8 153:8	75:2 129:3	119:5 139:7	125:4 151:6	123:7 147:2	121:6 145:7
132:6 155:6	119:1 138:7	118:4 138:6	99:6 132:2	111:6 120:8	111:1 128:6	— —	— —	(90:8) (95:6)	161:9 148:5	120:2 141:7	117:3 141:1

räknade med utgångspunkt från 1938 års åldersfördelning inom respektive yrkesgrupper.

Tabeller utvisande lönespännvidden i dyrvortshänsende för vissa kategorier av industritjänstemän åren 1938 och 1943.¹

Å r	Å l d e r s g r u p p e r												Samtliga åldersgrupper			
	Under 25 år		25—29 år		30—34 år		35—44 år		45—59 år		60 år o. ö.		Ortsgrupper		Ortsgrupper	
	Ortsgrupper		Ortsgrupper		Ortsgrupper		Ortsgrupper		Ortsgrupper		Ortsgrupper		A—D		E, F	
	A—D	E, F	A—D	E, F	A—D	E, F	A—D	E, F	A—D	E, F	A—D	E, F	A—D	E, F	A—D	E, F
<i>Manlig teknisk personal: driftingenjörer m. fl.</i>																
1938	(17.7)	(-19.4)	-3.7	9.9	-0.9	8.9	9.7	18.1	12.4	6.0	12.4	6.4	9.5	6.8	15.2	
1943	(7.8)	(27.3)	9.7	0.6	7.2	5.7	11.3	13.4	12.8	2.9	12.8	0.8	0.4	6.2	10.7	
<i>Manlig teknisk personal: konstruktörer m. fl.</i>																
1938	6.8	11.0	10.2	11.5	15.7	12.0	16.2	18.4	11.5	9.7	11.5	17.1	1.2	13.6	12.9	
1943	1.0	-6.0	1.1	5.9	5.3	12.9	1.9	17.2	16.5	7.7	16.5	3.7	14.7	4.0	12.7	
<i>Manlig teknisk personal: arbetsledande ingenjörer</i>																
1938	(15.1)	(1.6)	19.0	15.0	7.4	13.2	21.2	17.3	17.9	15.3	17.9	(-1.2)	(2.6)	13.5	17.1	
1943	(-19.2)	(-15.8)	3.0	-1.0	13.0	14.2	7.7	7.1	16.2	17.2	17.2	(15.0)	(10.2)	8.3	11.0	
<i>Manlig teknisk personal: verkmästare</i>																
1938	(23.1)	(11.3)	5.5	1.4	13.4	-2.7	19.8	7.2	10.2	20.5	10.2	22.0	9.9	18.2	7.4	
1943	(5.5)	(15.1)	10.5	5.2	13.4	7.5	17.2	6.3	19.4	9.9	9.9	19.0	8.7	16.9	8.1	
<i>Manlig teknisk personal: förmän</i>																
1938	(15.3)	(11.7)	15.5	11.4	18.7	12.6	21.5	14.0	16.4	23.9	16.4	23.7	13.7	21.7	14.5	
1943	-1.4	4.5	14.4	11.4	17.9	13.6	20.7	15.9	17.9	23.3	17.9	22.1	8.5	21.1	15.2	
<i>Manlig kontorspersonal: avdelningschefer</i>																
1938	(18.4)	(-0.1)	22.5	12.2	19.6	7.9	16.6	8.2	9.4	14.3	9.4	15.5	24.1	15.7	9.3	
1943	(3.6)	(-8.4)	13.7	0.2	16.5	20.6	18.7	13.0	10.8	15.6	10.8	11.6	10.6	16.7	12.7	
<i>Manlig kontorspersonal: bokförare m. fl.</i>																
1938	18.8	17.3	18.4	12.5	18.2	9.6	14.5	11.5	4.0	7.4	4.0	6.3	-2.2	11.0	9.8	
1943	20.3	17.9	16.7	12.4	17.6	12.7	13.2	11.6	13.5	13.5	12.9	7.8	6.4	12.5	12.9	
<i>Manlig kontorspersonal: svenska korrespondenter och stenografer</i>																
1938	(1.2)	(5.6)	(-10.6)	(-10.4)	(9.1)	(-3.3)	(-16.3)	(-11.4)	(16.5)	(23.8)	(-1.1)	(-1.1)	(-1.1)	(-8.9)	(-6.6)	
1943	(8.5)	(0.0)	(8.9)	(7.8)	(-15.1)	(-15.5)	(7.1)	(3.5)	(23.8)	(30.9)	(-1.1)	(-1.1)	(-1.1)	(0.8)	(2.6)	

Å r	Å l i d e r s g r u p p e r												Samtliga åldersgrupper	
	25—29 år		30—34 år		35—44 år		45—59 år		60 år o. ö.		Ortsgrupper			
	Ortsgrupper		Ortsgrupper		Ortsgrupper		Ortsgrupper		Ortsgrupper				Ortsgrupper	
	A—D	E, F	A—D	E, F	A—D	E, F	A—D	E, F	A—D	E, F	A—D	E, F		
<i>Manlig kontorspersonal: kontorister med enklare arbeten</i>														
1938	10·9	13·1	11·4	6·7	12·3	7·9	6·1	18·3	9·5	10·8	17·3	9·6	9·9	
1943	14·7	15·3	10·9	8·2	13·0	12·2	8·8	15·6	11·3	17·0	25·2	11·3	12·6	
<i>Förmån å lager</i>														
1938	(9·4)	(24·5)	(24·4)	(11·4)	21·9	11·7	9·9	24·8	15·0	16·0	(5·5)	22·3	11·9	
1943	(29·2)	(23·2)	(10·5)	(5·8)	12·1	10·3	14·7	17·9	13·6	16·1	6·1	16·6	12·0	
<i>Vaktmästare m. fl.</i>														
1938	1·1	(13·6)	(6·8)	(6·8)	(15·3)	(8·6)	10·7	24·3	12·2	24·4	19·0	13·5	3·4	
1943	19·3	(16·8)	(9·5)	(9·5)	13·6	9·9	13·9	22·9	12·0	20·4	12·3	14·8	5·9	
<i>Kvinnlig kontorspersonal: bokförare m. fl.</i>														
1938	18·2	13·8	17·6	13·7	19·7	9·6	8·2	16·0	13·7	(13·2)	(12·6)	19·6	12·1	
1943	17·0	16·7	13·4	7·2	14·2	12·5	8·1	14·8	10·9	(21·8)	0·4	16·2	10·4	
<i>Kvinnlig kontorspersonal: svenska korrespondenter och stenografer</i>														
1938	17·1	16·0	11·2	13·4	(13·3)	7·0	7·7	(2·9)	(-0·5)	—	—	19·9	17·0	
1943	10·3	13·3	12·4	11·5	10·5	5·3	10·8	(15·7)	(5·2)	—	—	16·0	14·5	
<i>Kvinnlig kontorspersonal: kontorister med enklare arbeten</i>														
1938	26·5	21·6	18·4	14·0	21·4	11·8	17·2	15·6	6·8	(17·1)	(-21·1)	28·0	22·5	
1943	23·9	20·8	17·7	14·1	17·8	14·7	16·1	19·9	10·6	(8·8)	(-12·1)	25·0	21·7	
<i>Kvinnlig kontorspersonal: telefonister</i>														
1938	24·3	16·3	(22·8)	(15·0)	(24·5)	(-5·6)	(8·9)	(22·8)	(14·0)	—	—	34·0	25·0	
1943	23·2	21·3	14·3	8·6	(15·2)	(12·5)	(8·8)	(20·7)	(19·2)	(43·7)	(13·8)	30·5	24·7	

¹ Siffrorna avse skillnaden mellan å ena sidan de genomsnittliga totallönelnerna i Stockholm och Göteborg och å andra sidan genomsnittslönelnerna på orter tillhörande dyrtorsgrupperna A—D respektive E och F, uttryckt i procent av förnämnda löner. Där lönen på billigare ort överstiger lönesiffran för Stockholm och Göteborg, har detta markerats med en negativ procentsiffra. Parentes kring ett procenttal anger, att talet baserats endast på ett fåtal löneuppgifter.

PM

angående netto- och bruttolöner enligt nuvarande avlönings- och pensionsbestämmelser för befattningshavare i statens tjänst m. fl.

Med utgångspunkt från gällande bestämmelser om avlöning, pensionsavdrag och pensionsförmåner för befattningshavare i statens tjänst samt vid folk- och småskoleväsendet ha approximativa beräkningar gjorts för 1945 års lönekommittés räkning för belysande av de netto- och bruttolöner, som för närvarande kunna anses utgå till befattningshavarna. Enligt meddelade direktiv skulle beräkningarna utmytna i enhetliga belopp för de särskilda löneklasserna, oavsett att pensionsavdragen och pensionsförmånerna nu äro differentierade lönegradsvis. Såsom nettolön skulle betraktas nuvarande avlöning minskad med löneklassvis utjämnade tjänste- och familjepensionsavdrag. Med bruttolön skulle förstås nettolönen ökad med de pensionsavgifter — löneklassvis utjämnade — som vid 3 procents förräntning skulle erfordras, om kostnaderna för tjänste- och familjepensionerna helt bestredes genom avgifter erlagda under anställningen i respektive befattningar fram till pensionsåldern eller tidigare inträffande avgång med rätt till invalid- eller sjukpension. I bruttolönen skulle sålunda icke inräknas värdet av några andra förmåner utöver den kontanta lönen än pensionerna.

Beräkningarna ha utförts för billigaste och dyraste ortsgupper och för avlöning samt tjänste- och familjepensioner dels utan några tilläggsförmåner, d. v. s. vid grundnivån, dels med tilläggsförmåner utgörande 15 procent rörligt tillägg och 16 procent kristillägg.¹ Vid uträkningen av tilläggsförmånerna ha självfallet beaktats gällande bestämmelser om högsta löne- och tjänstepensionsbelopp, varå förmånerna må beräknas (900 kronors lön och 500 kronors tjänstepension för månad). De avlönings- och pensionsbelopp samt pensionsavdrag, vilka sålunda utgjort utgångspunkten för beräkningarna, äro för löneplan A och övriga löneplaner med motsvarande löneklassindelning sammanställda i *tabellerna 1 och 2*. I dessa tabeller redovisas jämväl spännvidden mellan lönerna på billigaste och dyraste ort, uttryckt i procent av lönen på dyraste ort, samt den verkliga procentuella höjningen av lön och tjänstepension i de fall, där grundbeloppet överskjuter maximeringsgränsen.

Beräkningar rörande nettolön.

Med hänsyn till att lönebeloppen äro anknutna till löneklasser, vilka kunna vara gemensamma för olika lönegrader, till vilka pensionsberättigande befattningar äro hänfödda, medan däremot pensionsavdragen äro differentierade efter lönegraderna, blir den med pensionsavdrag minskade lönen i viss löneklass olika stor, alltefter den lönegrad, i vilken löneklassen ingår. Såsom redan framhållits kan således någon fullt enhetlig nettolön, som svarar mot ett visst löneklassbelopp, icke anges.

¹ Med tilläggsförmåner menas i det följande liksom i tabellbilagan ett tillägg av här angiven storlek. Från nu utgående provisoriskt lönetillägg har sålunda bortsetts.

Enligt de för beräkningen gällande direktiven skulle emellertid, som också nämnts, enhetliga nettolöner uträknas, som approximativt sett kunde anses motsvara de särskilda löneklassbeloppen. En beräkning har därför företagits av pensionsavdrag, vilka i genomsnitt så nära som möjligt ansluta sig till de inom de olika löneklasserna tillämpade avdragen. Totalsumman av de sålunda beräknade pensionsavdragen överensstämmer vidare med totalsumman av de i verkligheten utgående lönegradsvis fastställda pensionsavdragen. Vid beräkningen av dessa summor medtogos tjänster vid den civila statsförvaltningen tillhörande löneplanerna A och Eo ävensom lärartjänster vid folk- och småskolor tillhörande de motsvarande löneplanerna LO och LEO. Vidare räknades med det antal tjänster i varje lönegrad, som redovisats i tabellerna 1, 2 och 16 i bilaga 9 (s. 334 o. f.) till 1943 års dyrortskommittés betänkande angående dyrortsgrupperingen (SOU 1945: 32). Beträffande fördelningen på löneklasser antogs vid beräkningen att vid viss tidpunkt de ordinarie tjänstemännen genomsnittligt sett tillhöra lönegradens näst högsta löneklass, medan de extra ordinarie tjänstemännen genomsnittligt sett tillhöra en löneklass, som ligger två enheter under lönegradens högsta. Detta antagande tillämpades vid de av 1943 års dyrortskommitté verkställda preliminära kostnadsberäkningarna rörande konsekvenserna av en ändring i dyrortssystemet (nyssnämnda betänkande, sid. 137).¹

Resultatet av den företagna beräkningen framgår av *tabell 3*, som omfattar de löneklassvis utjämnade pensionsavdragen samt nettolöner utan och med tilläggsförmåner. På liknande sätt som i tabell 1 redovisas även den procentuella spännvidden mellan lönerna på billigaste och dyraste ort samt den procentuella ökning av nettolönen, som svarar mot höjningen av avlöningsreglementenas lön med tilläggsförmånerna. Av en jämförelse mellan tabellerna 1 och 3 framgår, att spännvidden mellan lönerna på billigaste och dyraste ort är något större, då hänsyn togs till nettolönerna än då jämförelsen sker mellan reglementslöner. Vidare framgår av tabell 3, att den efter 31 procent — dock med viss maximering — beräknade höjningen av reglementslöner motsvaras av en något större höjning av nettolönen. Sistnämnda förhållande sammanhänger med att tilläggsförmånerna beräknas på de reglementsenliga lönerna innan dessa minskats med pensionsavdrag eller, uttryckt på annat sätt, förklaringen är den, att pensionsavdragen till skillnad från pensionerna icke höjas vid stigande index.

Beräkningar rörande bruttolön.

De bruttolöner, vilka motsvarade nuvarande avlöning jämte värdet av pensionsrätten, skulle som förut nämnts beräknas sålunda, att nettolönerna ökades med de pensionsavgifter — löneklassvis utjämnade — som vid 3 procents förräntning skulle erfordras, om kostnaderna för tjänste- och familjepensionerna helt bestre-

¹ För utförandet av vissa kostnadsberäkningar för vilka redogörelse lämnas på annat ställe i detta betänkande, ha uppgifter om löneklassplaceringen införskaffats av lönekommittén. Vid bearbetningen av dessa uppgifter har framkommit att befattningshavare inom den civila statsförvaltningen tillhörande löneplanerna A och Eo för närvarande i genomsnitt uppbära följande antal ålderstillägg.

Löneplan och lönegrader	Genomsnittligt antal ålderstillägg		Vid ovan angivna kalkyler antaget ge- nomsnittligt antal ålderstillägg
	ortsgrupp I	ortsgrupp F	
A. 1—19.....	2·94	2·69	3
20—30.....	2·30	2·27	2
Eo. 1—19.....	1·04	0·76	2
20—30.....	0·65	1·22	1

För löneplan Eo är genomsnittliga antalet ålderstillägg avsevärt lägre än vid ovannämnda kalkyler antagits. Skillnaden är dock icke så stor att den torde kunna anses vara av någon praktisk betydelse vid en beräkning av nettolönerna, beträffande vilka endast genomsnittsbelp angives, från vilka de enskilda fallen kunna avvika med smärre belopp.

des genom avgifter erlagda under anställningen i respektive befattningar fram till pensionsåldern eller tidigare inträffande avgång med rätt till invalid- eller sjukpension. Till utgångspunkt för kalkylerna ha tagits pensionsavgifter, som beräknats för varje lönegrad. Beloppen ha därefter utjämnats och slutligen ha de sålunda lönegradsvis utjämnade avgifterna — på samma sätt som pensionsavdragen — omräknats att approximativt svara mot löneklasser. Angående pensionsavgifterna och dessas beräkning lämnas här nedan redogörelse.

Tjänstepensionsavgifter.

Beräkningar rörande de pensionsavgifter, som enligt försäkringstekniska antaganden skulle erfordras för ålderspensioner enligt allmänna tjänstepensionsreglementet ha utförts å 1938 års pensionssakkunniga. I dessas betänkande med förslag till pensionsreglementen (SOU 1941:10) anges ifrågasvarande avgifter i tabell å sid. 417. Avgiftsbeloppen, som även återges i *tabell 4* till denna PM äro beräknade för tjänster inom civilförvaltningen samt folk- och småskoleväsendet tillhörande löneplanerna A, Eo, Lo, LEO m. fl. ävensom för militära beställningar m. fl. Till grund för avgifternas beräkning ligga dels uppgifter om antalet tjänster den 1 juli 1939 i varje befattning och lönegrad inom löneplanerna A, Eo, Oa, UO m. fl. samt antalet folk- och småskollärare vårterminen 1938, dels antaganden om framtida förräntning efter 3 procent och dödlighet enligt tabellen R 32, dels om vissa huvudsakligen i samråd med vederbörande myndigheter utarbetade antaganden rörande framtida befordringsgång samt anställnings- och befordringsåldrar.

De sålunda beräknade pensionsavgifterna ha nu utjämnats enligt minsta kvadratmetoden. Då de å 1938 års pensionssakkunniga beräknade avgifterna svara mot kostnaderna för enbart ålderspensionering, ha de utjämnade beloppen slutligen höjts med hänsyn till sjuk- och invalidpensioner. Härvid har räknats med en genomgående förhöjning av omkring 13 procent, ett tal som dock måst bestämmas på mycket osäkra grunder. I tabell 4 återges även de på så sätt förhöjda utjämnade belopp, som beräknats erforderliga, dels om hänsyn endast togs till tjänstepensionernas grundbelopp, dels om i pensionerna inkluderas de tilläggsförmåner, varmed i det föregående räknats.

Det bör observeras att de outjämnade belopp, som beräknats erforderliga för varje lönegrad, äro medeltal av de avgiftsbelopp, som uträknats för var och en av de tjänster, som tillhöra lönegraden. Som exempel kan nämnas, att det outjämnade belopp, som beräknats för lönegraden A 7 (och Eo 8), kr. 467:59, utgör medeltal av bland annat den avgift, kr. 407:96, som beräknats för reparatörer vid telegrafverket, och den avgift, kr. 777:77, som beräknats för sjuksköterskor vid karolinska sjukhuset. Att den erforderliga avgiften för sjuksköterskorna är betydligt högre än avgiften för reparatörerna beror därpå, att de förra ha så låg pensionsålder som 55 år, medan de senare ha pensionsåldern 60 år. Vid beräkningen av medeltalen har givetvis i samtliga fall antalet befattningshavare i varje tjänst tagits i beaktande.

Såsom framgår av vad tidigare anförts äro de outjämnade avgifter, som uträknats för varje tjänst, beräknade under antagande om en genomsnittlig anställnings- eller befordringsålder. Om pensioneringen helt bekostades genom individuellt beräknade lika stora årliga avgifter erlagda under hela anställningstiden, skulle högre avgifter än här förutsatts krävas för den som inträdde i en tjänst vid högre ålder än den som genomsnittlig betecknade anställningsåldern. För den som inträdde i tjänsten vid lägre ålder än den genomsnittliga, skulle omvänt lägre avgift erfordras.

Vad här anförts visar, att den försäkringstekniskt beräknade pensionsavgift, som skulle erfordras för en viss tjänstemans pensionering, kan avsevärt avvika från den outjämnade pensionsavgift, som beräknats såsom genomsnittsavgift för samt-

liga dem vilka tillhöra lönegraden i fråga. I förhållande till de utjämnade pensionsavgifterna kan avvikelserna bli ännu större. Särskilt må framhållas, att de militära beställningshavarna i regel ha låg pensionsålder och att därför de avgifter, som beräknats vara erforderliga för dem i de flesta lönegrader avsevärt överstiga de avgifter, som för motsvarande pensionsbelopp erfordras för tjänstemän tillhörande löneplanerna A eller Eo.

Familjepensionsavgifter.

Av fil. dr Tim Jansson utförda försäkringstekniska beräkningar rörande familjepensionsavgifter återfinnas i 1930 års pensionssakkunnigas betänkande rörande familjepensionering (SOU 1934: 29, sid. 99 o. f.) samt i propositionen nr 201/1936 med förslag till allmänt familjepensionsreglemente m. m. (bilaga D till propositionen). I nämnda proposition förutsattes, att pensionsavdragen för framtida befattningshavare i genomsnitt skulle räcka till bestridande av kostnaderna för familjepensionerna minskade med ett belopp svarande mot 120 kronors änkepension; staten skulle alltså i genomsnitt bekosta en änkepension å 120 kronor och däremot svarande barnpension. Vid propositionens behandling i riksdagen fasthölls vid denna princip angående pensionskostnadernas fördelning. Riksdagen vidtog emellertid några smärre justeringar. Sålunda sänktes dels den ålder, intill vilken barnpension högst skulle utgå, dels den ålder, före vilken äktenskap skulle vara ingånget för att medföra rätt till änkepension. Dessa sänkningar beräknades svara mot en minskning av personalens andel i pensionskostnaderna med sammanlagt omkring 4 procent och i anslutning härtill nedsattes de i propositionen föreslagna pensionsavdragen till de belopp, som innefattas i 1936 års allmänna familjepensionsreglemente.

Vid de ovannämnda beräkningar, som lågo till grund för bestämmandet av familjepensionsavdragets storlek, hade antagits en framtida ränteavkastning av 4 procent. Rörande kostnaderna för det statliga 120-kronorstillägget utfördes ej några kalkyler. Vid beräkningarna tillämpades för de civila tjänstemännen antaganden rörande anställnings- och befordringsåldrar, som grundade sig på förhållandena 1910—1929 bland befattningshavare i tjänst den 1 juli 1930. För framtida militära beställningshavare räknades med de genomsnittliga inträdes- och befordringsåldrarna under åren 1928—1933. Rörande giftermålsfrekvens, åldersskillnad mellan man och hustru samt pensionskostnad för barn tillämpades antaganden, som anslöto sig till förhållandena bland ordinarie och extra ordinarie tjänstemän inom den civila statsförvaltningen den 1 juli 1933. Med hjälp av sistnämnda antaganden samt antaganden rörande dödligheten och omgiftesfrekvensen för änkor beräknades s. k. familjepensionsvärden, d. v. s. kapitalvärdet för statstjänstemän inom varje åldersklass av rätten att vid framtida frånfälle för sina efterlevande erhålla familjepension, räknat efter 1 kronas familjepensionsunderlag.

1936 års familjepensionsreglemente gällde intill den 1 juli 1942, då det ersattes av ett nytt allmänt familjepensionsreglemente. Härvid ändrades icke pensionsavdragen. Däremot höjdes pensionsunderlagen med omkring 9,75 procent, vilket i stort sett innebar att i den fasta pensionen inarbetades dyrtidstillägg svarande mot index 156 (bas 1914). Det ansågs ej att någon anledning fanns att vid en dylik ändring av pensionsunderlagen utföra några särskilda försäkringstekniska beräkningar.

Vid den i samband med utarbetandet av 1936 års reglemente verkställda beräkningen av försäkringstekniskt erforderliga familjepensionsavdrag tillämpades, såsom ovan nämnts, 4 procents räntefot. Enligt de av lönekommittén nu givna direktiven skulle approximativa kalkyler rörande utjämnade familjepensionsavgifter utföras under antagande om 3 procents förräntning. Om de på grundval av 4 procents förräntning uträknade avgiftsbeloppen skulle omräknats till en räntefot av 3 pro-

cent, skulle proceduren ha blivit synnerligen omständlig, och några mera betydande approximationer torde härvid knappast ha kunnat göras utan att resultatet av beräkningarna hade blivit så osäkert, att det nära nog varit värdelöst. Därtill kommer, att de antaganden, som lågo till grund för 1936 års beräkningar, numera i vissa hänseenden äro mycket föråldrade, t. ex. beträffande giftermålsfrekvensen bland kvinnor i statens tjänst samt kostnaderna för barnpensionerna. Å andra sidan skulle utarbetandet av nya antaganden ha blivit synnerligen tidsödande och omfattande. Bland annat skulle nya statistiska uppgifter angående familjestrukturen för statliga befattningshavare ha behövt införskaffas.

Under dessa förhållanden ha vid föreliggande utredning använts familjepensionsvärden, som uträknats i annat sammanhang. Vid en av sakkunniga den 30 december 1943 avgiven utredning rörande statens pensionsanstalts fondställning m. m. konstruerades familjepensionsvärden på grundval av 3 procents räntefot och i anslutning till bestämmelserna i allmänna familjepensionsreglementet. Dylika värden beräknades bland annat för manliga befattningshavare med pensionsrätt enligt anstaltens reglemente (tabell 3 c i utredningen) samt för kvinnliga folk- och småskollärare (tabell 3 l).

De antaganden rörande giftermålsfrekvens och familjestruktur, som lågo till grund vid utarbetandet av nämnda tabeller, byggde på uppgifter rörande befattningshavare vid 1939 års ingång med pensionsrätt enligt reglementet för statens pensionsanstalt samt uppgifter rörande lärare vid folk- och småskolor vid ingången av vårterminen 1938. Vid familjepensionsvärdenas beräkning tillämpades dödlighetstabellen R 32 och vidare räknades med viss omgiftessannolikhet för såväl änkor som änklingar.

De kategorier befattningshavare, för vilka ovannämnda tabeller utarbetats, torde i de avseenden, varom här är fråga, kunna anses vara jämförliga med befattningshavare inom den civila statsförvaltningen, och vidare har folk- och småskollärarkåren medräknats vid de ovan omförmälda kalkyler, som utfördes åt 1938 års pensions-sakkunniga angående kostnaderna för tjänstepensioneringen. Med hänsyn till nämnda omständigheter och enär endast tämligen grovt approximativa beräkningar krävdes, ha familjepensionsvärdena i ovan angivna tabeller för män, resp. kvinnor ansetts kunna användas vid de nu gjorda beräkningarna.

Vid beräkningen av de försäkringstekniskt erforderliga årliga familjepensionsavgifterna har, liksom vid beräkningen av familjepensionsvärdena, tillämpats dödlighetstabellen R 32 för män, resp. kvinnor (angående användandet av denna tabell vid kalkyler rörande familjepensionering hänvisas till vad som anförts å sid. 403 tredje och fjärde styckena i 1938 års pensions-sakkunnigas ovannämnda betänkande med förslag till allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen). Vidare har räknats med samma antaganden rörande befordringsgång, anställnings- och befordringsåldrar samt med samma tjänster och samma antal befattningshavare i varje tjänst, som vid de åt 1938 års pensions-sakkunniga utförda kalkylerna. Vid nämnda kalkyler räknades med lika dödlighet för män och kvinnor. Någon beräkning gjordes därför ej rörande befattningshavarnas fördelning på kön. På grund av den stora skillnaden mellan familjepensionsvärdena för män och kvinnor måste man emellertid här verkställa en dylik fördelning. Härvid har man haft att utgå från en förteckning över de befordringsgrupper, som beräkningarna åt 1938 års pensions-sakkunniga omfattade. Denna förteckning återfinnes i tabellen sid. 396—398 i de sakkunnigas nysnämnda betänkande. I ett flertal fall framgår direkt av beteckningen på gruppen, att denna uteslutande omfattar kvinnor. Förutom dem som tillhöra dessa grupper ha till kvinnor räknats hela grupperna nr 42 (stationsmästare kl. 8 och 7 vid postverket), nr 43 (postexpeditörer och förste postexpeditörer), nr 45 (rikstelefonister m. fl.) samt nr 50 (telegrafexpeditörer m. fl.). Vidare har i gruppen nr 75 (folkskollärarkåren) kunnat skiljas mellan manliga och kvinnliga

lärare. Från antalet kvinnliga befattningshavare i andra befordringsgrupper har bortsetts.

Enligt sålunda gjorda antaganden skulle av de befattningshavare inom den civila statsförvaltningen, som tillhöra löneplanerna A och Eo 25,5 procent vara kvinnor. Av en statistisk utredning, som utförts av riksräkenskapsverket efter framställning från 1943 års dyrortskommitté, (bilaga 9 till kommitténs betänkande angående dyrortsgrupperingen, SOU 1945: 32) uppgick i verkligheten motsvarande procenttal i början av år 1944 till 24,7 procent. De båda talen överensstämja så nära, att den företagna approximativa uppskattningen av antalet kvinnor bör vara tillfyllest.

De försäkringstekniskt erforderliga pensionsavgifterna böra tänkas upphöra vid beviljande av sjuk- eller invalidpension. Hänsyn härtill har tagits genom att de för aktiva män och kvinnor erforderliga avgifterna beräknats enligt de av professor Cramér utarbetade tabellerna angående antalet aktiva och invalida enligt pensionsförsäkringskommitténs invaliditetsantaganden och dödlighetstabellen R 32 (Skand. aktuarietidskrift 1933, sid. 201 o. f.). Motsvarande förfaringsätt tillämpades av fil. dr Tim Jansson vid hans ovannämnda beräkningar rörande kostnaderna för familjepensioneringen.

De enligt sålunda tillämpade antaganden beräknade försäkringstekniskt erforderliga outjämnade familjepensionsavgifterna ävensom de belopp, som erhållits efter avgifternas utjämnning enligt i huvudsak minsta kvadratmetoden, återges i tabell 4. De utjämnade familjepensionsavgifterna ha liksom de utjämnade tjänstepensionsavgifterna angivits dels för pensionernas grundbelopp, dels för pensionerna ökade med tilläggsförmåner.

Beträffande de beräknade familjepensionsavgifterna gäller på samma sätt som beträffande de beräknade tjänstepensionsavgifterna, att de angivna talen endast äro medelbelopp och att sålunda det avgiftsbelopp, som i ett individuellt fall skulle erfordras kan avsevärt avvika från det beräknade beloppet för lönegraden i fråga. Särskilt bör framhållas den stora skillnad, som för närvarande råder mellan familjepensionens värde för manliga och kvinnliga befattningshavare och som bland annat beror på olikheten i giftermålsfrekvensen.

Den genomsnittliga täckningskvoten vid familjepensioneringen (d. v. s. förhållandet mellan summan inflytande familjepensionsavdrag och summan familjepensionsavgifter, som skulle influtit, om pensionskostnaderna bestritts genom försäkringstekniskt beräknade avgifter) utgör för de personalgrupper, som beräkningarna omfatta, och enligt de tillämpade försäkringstekniska antagandena 79,4 %. Om det till familjepensionerna utgående högsta rörliga tillägget å 15 procent medräknas blir täckningskvoten 69,0 %, och om såväl rörligt tillägg som nu utgående kristillägg å sammanlagt 31 procent medräknas blir täckningskvoten 60,6 %. Motsvarande tal för tjänstepensionerna, inkl. sjuk- och invalidpensionerna, har beräknats till omkring 17 ¹/₄, 15 och 13 % (jfr SOU 1941: 10, sid. 424, där emellertid sjuk- och invalidpensioner till militära beställningshavare ej tagits i betraktande). För tjänste- och familjepensioner sammanlagt beräknas den genomsnittliga täckningskvoten till omkring 29 ¹/₂, 25 ³/₄, resp. 22 ¹/₂ procent.

Bruttolöner.

Med hänsyn till det sätt, på vilket pensionsförhållandena äro ordnade, ligger det nära till hands att, såsom anförts i det föregående, med bruttolön mena summan av vederbörande löneklassbelopp och de för respektive lönegrad försäkringstekniskt beräknade erforderliga pensionsavgifterna, minskade med pensionsavdragen för samma lönegrad. Bruttolönen för en viss löneklass blir därvid olika stor alltefter den lönegrad, som den i löneklassen placerade tjänstemannen tillhör. För att giva en ungefärlig bild av pensionsrättens värde i genomsnitt för dem, som tillhöra en och samma löneklass, ha — såsom ovan anförts — de lönegradsvis beräknade pensions-

avgifterna på motsvarande sätt som pensionsavdragen omvandlats till enhetliga belopp för de särskilda löneklasserna. Dessa avgiftsbelopp, som redovisas i *tabell 5*, ha beräknats dels utan, dels med hänsyn till de å pensionerna utgående tilläggsförmånerna. Beloppen ha därefter tillagts de i *tabell 3* angivna nettolönerna.

Resultatet av beräkningarna av bruttolönerna anges i *tabell 5*. I denna ha bruttolönerna — på motsvarande sätt som i föregående tabeller de reglementsenliga lönerna och nettolönerna — angivits för billigaste och dyraste ort samt utan och med hänsyn till rörliga tilläggsförmåner å lön och pension. Tabellen utvisar även spännvidden mellan bruttolön på billigaste och dyraste ort samt den procentuella höjning av bruttolönen, som svarar mot reglementslörens och pensionernas ökning med tilläggsförmåner. Beräkningarna utvisa att, om hänsyn tages till pensionsrättens värde, spännvidden är betydligt mindre än den, som föreligger, då man endast betraktar den del av avlöningsförmånerna, som utgår i form av lön enligt avlöningsreglemente. Vad angår de procenttal, varmed den för grundnivån beräknade bruttolönen förhöjes genom rörligt tillägg och kristillägg å reglementslön och pension, framgår av tabellen, att detta tal kommer att för samtliga löneklasser ligga mellan motsvarande tal för reglementslöner och nettolöner.

I detta sammanhang må framhållas, att vid de nu verkställda beräkningarna av erforderliga pensionsavgifter har förutsatts, att avgifterna utgått med angivna belopp ända från den tidpunkt, då anställningshavarna tillträdde sin första pensionsberättigande tjänst. I verkligheten har denna förutsättning i väsentlig grad saknats i de fall då pensionerna reglerats och dåvarande befattningshavare erhållit pensionsbeloppen höjda utan erläggande i någon form av en på tiden före pensionsregleringen belöande retroaktivavgift. Samma är förhållandet då pensionerna i viss uträkning undergått en automatisk anpassning efter höjningar i levnadskostnadsnivån. För dem, som före ikraftträdandet av nu gällande pensionsreglementen tillträtt tjänst förenad med pensionsrätt, skulle — om hänsyn kunnat tagas till nämnda faktorer — de erforderliga avgifterna och de på grundval av dem beräknade bruttolönerna blivit högre än de här redovisade.

För att belysa förhållandet mellan storleken av å ena sidan den i avlöningsreglementena angivna avlöningen utan respektive med tilläggsförmåner och å andra sidan motsvarande beräknade netto- och bruttolöner ha i nedanstående tablå netto- och bruttolönerna för ett antal löneklasser redovisats uttryckta i procent av reglementsavlöningen.

Löneklass	Beräkning utan medtagande av tilläggsförmåner				Beräkning vid medtagande av tilläggsförmåner			
	Billigaste ort		Dyraste ort		Billigaste ort		Dyraste ort	
	Nettolön %	Bruttolön %	Nettolön %	Bruttolön %	Nettolön %	Bruttolön %	Nettolön %	Bruttolön %
(A) 1	94.1	123.1	95.6	117.4	95.5	124.4	96.6	118.5
5	94.6	118.9	95.9	114.2	95.9	120.2	96.9	115.2
10	94.3	115.8	95.7	111.8	95.7	117.1	96.8	112.8
15	93.5	113.9	95.1	110.5	95.0	115.5	96.2	111.7
20	93.1	114.3	94.7	111.0	94.8	115.9	96.0	112.3
25	92.7	116.2	94.1	113.1	94.4	117.9	95.5	114.5
30	92.2	118.7	93.4	115.9	94.0	119.2	94.8	116.7

Stockholm i januari 1946.

B. Wingborg.

Tabell 1. Nuvarande avlöning på billigaste och dyraste ort.

Löne- klass	Avlöning utan tilläggs- förmåner			Avlöning med tilläggsförmåner				
	på billigaste ort	på dyraste ort	spänn- vidd	på billigaste ort	på dyraste ort	spänn- vidd	procentuell höjning där tilläggsförmånen understiger 31 %	
							på billi- gaste ort %	på dyraste ort %
Kr	Kr	%	Kr	Kr	%			
<i>Löneplan A m. fl.</i>								
e	1 614	2 118	23·8	2 112: 60	2 772: 60	23·8		
d	1 677	2 205	23·9	2 194: 20	2 886	24·0		
c	1 740	2 292	24·1	2 279: 40	3 002: 40	24·1		
b	1 806	2 382	24·2	2 364	3 118: 80	24·2		
a	1 872	2 472	24·3	2 452: 20	3 238: 20	24·3		
1	1 938	2 562	24·4	2 536: 80	3 354: 60	24·4		
2	2 070	2 742	24·5	2 709: 60	3 590: 40	24·5		
3	2 202	2 922	24·6	2 883	3 826: 20	24·7		
4	2 334	3 102	24·8	3 055: 80	4 062	24·8		
5	2 466	3 282	24·9	3 228: 60	4 297: 80	24·9		
6	2 601	3 465	24·9	3 404: 40	4 536: 60	25·0		
7	2 739	3 651	25·0	3 587: 40	4 782	25·0		
8	2 877	3 837	25·0	3 766: 20	5 023: 80	25·0		
9	3 015	4 023	25·1	3 948: 60	5 269: 20	25·1		
10	3 153	4 209	25·1	4 127: 40	5 511	25·1		
11	3 291	4 395	25·1	4 310: 40	5 756: 40	25·1		
12	3 438	4 590	25·1	4 501: 80	6 010: 80	25·1		
13	3 630	4 830	24·8	4 753: 20	6 325: 20	24·9		
14	3 822	5 070	24·6	5 005: 20	6 639: 60	24·6		
15	4 050	5 346	24·2	5 303: 40	7 001: 40	24·3		
16	4 278	5 622	23·9	5 602: 20	7 363: 20	23·9		
17	4 596	6 012	23·6	6 021: 00	7 875: 60	23·5		
18	4 926	6 414	23·2	6 451: 20	8 400: 60	23·2		
19	5 256	6 816	22·9	6 885: 60	8 929: 20	22·9		
20	5 586	7 242	22·9	7 315: 80	9 485: 40	22·9		
21	5 916	7 668	22·8	7 750: 20	10 045: 20	22·8		
22	6 300	8 100	22·2	8 253	10 611	22·2		
23	6 750	8 550	21·1	8 840: 40	11 198: 40	21·1		
24	7 230	9 030	19·9	9 469: 20	11 827: 20	19·9		
25	7 725	9 525	18·9	10 117: 20	12 475: 20	18·9		
26	8 220	10 020	18·0	10 768: 20	13 126: 20	18·0		
27	8 715	10 515	17·1	11 415: 60	13 775: 60	17·1		
28	9 210	11 010	16·3	12 063	14 358	16·0		30·4
29	9 705	11 505	15·6	12 711	14 853	14·4		29·1
30	10 200	12 000	15·0	13 362	15 348	12·9		27·9
31	10 695	12 495	14·4	14 009: 40	15 843	11·6		26·8
32	11 190	12 990	13·9	14 538	16 338	11·0	29·9	25·8
33	11 700	13 500	13·3	15 048	16 848	10·7	28·6	24·8
34	12 210	14 010	12·8	15 558	17 358	10·4	27·4	23·9
35	12 720	14 520	12·4	16 068	17 868	10·1	26·3	23·1
36	13 230	15 030	12·0	16 578	18 378	9·8	25·3	22·3
37	13 740	15 540	11·6	17 088	18 888	9·5	24·4	21·5

Tabell 2. Nuvarande tjänstepensioner och familjepensioner (pensionsunderlag) samt tjänste- och familjepensionsavdrag.

Lönegrad	Pension utan tilläggsförmåner		Pension med tilläggsförmåner (bortsett från avrundning av tilläggen)			Pensionsavdrag		
	tjänstepension	familjepension	tjänstepension		familjepension	för tjänstepension	för familjepension	summa
			belopp	procentuell höjning, där denna understiger 31 %				
	Kr	Kr	Kr		Kr	Kr	Kr	
<i>Löneplan A m. fl.</i>								
Ek 1—5	1 500	792	1 965		1 038	45	69	114
Ek 6	1 590	792	2 083		1 038	48	69	117
Eo 1, Ek 7	1 680	792	2 201		1 038	51	69	120
A 1, Eo 2, Ek 8	1 776	828	2 327		1 085	54	72	126
A 2	1 884	864	2 468		1 132	57	75	132
3	1 980	888	2 594		1 163	63	78	141
4	2 076	924	2 720		1 210	66	81	147
5	2 184	960	2 861		1 258	69	87	156
6	2 280	996	2 987		1 305	72	93	165
7	2 376	1 020	3 113		1 336	78	99	177
8	2 484	1 056	3 254		1 383	84	108	192
9	2 616	1 128	3 427		1 478	90	117	207
10	2 760	1 188	3 616		1 556	99	126	225
11	2 916	1 260	3 820		1 651	108	135	243
12	3 072	1 320	4 024		1 729	117	144	261
13	3 300	1 392	4 323		1 824	129	153	282
14	3 528	1 452	4 622		1 902	141	162	303
15	3 768	1 548	4 936		2 028	156	171	327
16	3 996	1 644	5 235		2 154	171	180	351
17	4 236	1 752	5 549		2 295	186	192	378
18	4 500	1 848	5 895		2 421	204	204	408
19	4 800	1 944	6 288		2 547	222	219	441
20	4 800	1 944	6 288		2 547	222	219	441
21	5 124	2 040	6 712		2 672	243	234	477
22	5 436	2 148	7 121		2 814	267	249	516
23	5 736	2 244	7 514		2 940	291	267	558
24	6 036	2 340	7 896	30·8	3 065	315	285	600
25	6 360	2 436	8 220	29·2	3 191	339	306	645
26	6 696	2 532	8 556	27·8	3 317	366	327	693
27	7 020	2 640	8 880	26·5	3 458	393	348	741
28	7 356	2 736	9 216	25·3	3 584	420	369	789
29	7 680	2 832	9 540	24·2	3 710	447	390	837
30	8 016	2 928	9 876	23·2	3 836	474	411	885
31	8 268	3 036	10 128	22·5	3 977	492	435	927
32	8 436	3 096	10 296	22·0	4 056	504	456	960
33	8 580	3 156	10 440	21·7	4 134	516	474	990
34	8 736	3 228	10 596	21·3	4 229	525	495	1 020

Tabell 3. Beräknad nettolön på billigaste och dyraste ort, motsvarande nuvarande avlöning minskad med löneklassvis utjämnade pensionsavdrag.

Löne- klass	Utjämnade pensions- avdrag			Nettolön beräknad utan tilläggsförmån			Nettolön beräknad med tilläggs- förmåner				
	för tjänste- pension	för familje- pension	summa	på billi- gaste ort	på dyraste ort	spänn- vidd	på billi- gaste ort	på dyraste ort	spänn- vidd	procentuell höjning	
										på bil- ligaste ort	på dy- raste ort
Kr	Kr	Kr	Kr	Kr	Kr	%	Kr	Kr	%	%	%
<i>Löneplan A m. fl.</i>											
e	45	69	114	1 500	2 004	25·1	1 999	2 659	24·8	33·3	32·7
d	45	69	114	1 563	2 091	25·3	2 080	2 772	25·0	33·1	32·6
c	45	69	114	1 626	2 178	25·3	2 165	2 888	25·0	33·1	32·6
b	45	69	114	1 692	2 268	25·4	2 250	3 005	25·1	33·0	32·5
a	45	69	114	1 758	2 358	25·4	2 338	3 124	25·2	33·0	32·5
1	45·5	69	114·5	1 824	2 448	25·5	2 422	3 240	25·2	32·8	32·4
2	48·5	69	117·5	1 952	2 624	25·6	2 592	3 473	25·4	32·8	32·4
3	51·5	69·5	121	2 081	2 801	25·7	2 762	3 705	25·5	32·7	32·3
4	54·5	72·5	127	2 207	2 975	25·8	2 929	3 935	25·6	32·7	32·3
5	58	75·5	133·5	2 332	3 148	25·9	3 095	4 164	25·7	32·7	32·3
6	63·5	78·5	142	2 459	3 323	26·0	3 262	4 395	25·8	32·7	32·3
7	66·5	82	148·5	2 591	3 503	26·0	3 439	4 634	25·8	32·7	32·3
8	59·5	88	157·5	2 719	3 679	26·1	3 609	4 866	25·8	32·7	32·3
9	73	94	167	2 848	3 856	26·1	3 782	5 102	25·9	32·8	32·3
10	79	100·5	179·5	2 973	4 029	26·2	3 948	5 332	26·0	32·8	32·3
11	85	109·5	194·5	3 097	4 201	26·3	4 116	5 562	26·0	32·9	32·4
12	91·6	118·5	210	3 228	4 380	26·3	4 292	5 801	26·0	33·0	32·4
13	100·5	127·5	228	3 402	4 602	26·1	4 525	6 097	25·8	33·0	32·5
14	109·5	136·5	246	3 576	4 824	25·9	4 759	6 394	25·6	33·1	32·5
15	119	145·5	264·5	3 786	5 082	25·5	5 039	6 737	25·2	33·1	32·6
16	131	154·5	285·5	3 992	5 336	25·2	5 317	7 078	24·9	33·2	32·6
17	143·5	163·5	307	4 289	5 705	24·8	5 714	7 569	24·5	33·2	32·7
18	158·5	172·5	331	4 595	6 083	24·5	6 120	8 070	24·2	33·2	32·7
19	173·5	182	355·5	4 900	6 460	24·1	6 530	8 574	23·8	33·3	32·7
20	189	194	383	5 203	6 859	24·1	6 933	9 102	23·8	33·3	32·7
21	207	206·5	413·5	5 502	7 254	24·2	7 337	9 632	23·8	33·4	32·8
22	225·5	221·5	447	5 853	7 653	23·5	7 806	10 164	23·2	33·4	32·8
23	247	236·5	483·5	6 266	8 066	22·3	8 357	10 715	22·0	33·4	32·8
24	271	252	523	6 707	8 507	21·2	8 946	11 304	20·9	33·4	32·9
25	295	270	565	7 160	8 960	20·1	9 552	11 910	19·8	33·4	32·9
26	319	288·5	607·5	7 612	9 412	19·1	10 161	12 519	18·8	33·5	33·0
27	343·5	309·5	653	8 062	9 862	18·3	10 763	13 121	18·0	33·5	33·0
28	370·5	330·5	701	8 509	10 309	17·5	11 362	13 657	16·8	33·5	32·5
29	397·5	351·5	749	8 956	10 756	16·7	11 962	14 104	15·2	33·6	31·1
30	424·5	372·5	797	9 403	11 203	16·1	12 565	14 551	13·6	33·6	29·9
31	451·5	393·5	845	9 850	11 650	15·5	13 164	14 998	12·2	33·6	28·7
32	477	415	892	10 298	12 098	14·9	13 646	15 446	11·7	32·5	27·7
33	494	438·5	932·5	10 768	12 568	14·3	14 116	15 916	11·3	31·1	26·6
34	506	459	965	11 245	13 045	13·8	14 593	16 393	11·0	29·8	25·7
35	517·5	477·5	995	11 725	13 525	13·3	15 073	16 873	10·7	28·6	24·8
36	526·5	498·5	1 025	12 205	14 005	12·9	15 553	17 353	10·4	27·4	23·9
37	535·5	519·5	1 055	12 685	14 485	12·4	16 033	17 833	10·1	26·4	23·1

Tabell 4. Utjämnade och utjämnade försäkringstekniskt beräknade avgifter erforderliga för bestridande av nuvarande pensioner (lönegradsvis).

Löne- grad	Avgifter för pension utan tilläggsförmåner					Avgifter för pension med tilläggsförmåner		
	utjämnade		utjämnade			utjämnade		
	för tjänste- pension (älderspension) Kr	för familje- pension Kr	för tjänste- pension Kr	för familje- pension Kr	summa Kr	för tjänste- pension Kr	för familje- pension Kr	summa Kr
<i>[Löneplan A m. fl.]</i>								
Eo 1	444: 71	31: 48	487	87	574	638	114	752
A 1	470: 92	30: 29	495	91	586	649	119	768
2	563: 49	33: 08	505	94	599	662	123	785
3	494: 72	40: 79	515	98	613	675	128	803
4	401: 22	96: 67	526	101	627	688	132	820
5	398: 89	150: 12	538	105	643	704	138	842
6	540: 50	121: 14	549	109	658	720	143	863
7	467: 59	113: 70	562	112	674	736	147	883
8	421: 24	165: 86	576	116	692	755	152	907
9	464: 12	48: 18	595	125	720	779	164	943
10	636: 08	191: 68	616	133	749	808	174	982
11	457: 81	53: 00	642	143	785	840	187	1 027
12	775: 32	244: 99	668	152	820	875	199	1 074
13	517: 53	266: 25	710	164	874	930	215	1 145
14	503: 24	184: 66	756	176	932	990	231	1 221
15	504: 86	213: 49	807	198	1 005	1 058	259	1 317
16	589: 58	199: 58	860	220	1 080	1 126	288	1 414
17	595: 39	186: 13	919	249	1 168	1 203	326	1 529
18	718: 80	317: 62	988	278	1 266	1 294	364	1 658
19, 20	852: 81	363: 54	1 072	306	1 378	1 405	401	1 806
21	947: 97	320: 17	1 170	340	1 510	1 533	445	1 978
22	1 039: 53	404: 20	1 271	380	1 651	1 665	498	2 163
23	1 142: 56	487: 69	1 374	416	1 790	1 799	545	2 344
24	1 375: 58	514: 15	1 482	457	1 939	1 938	599	2 537
25	1 764: 58	559: 66	1 607	499	2 106	2 062	654	2 716
26	1 520: 81	573: 04	1 743	540	2 283	2 198	707	2 905
27	1 667: 20	606: 35	1 882	593	2 475	2 337	777	3 114
28	1 508: 17	601: 72	2 032	643	2 675	2 488	842	3 330
29	2 020: 03	673: 11	2 185	690	2 875	2 640	904	3 544
30	1 868: 14	685: 98	2 351	744	3 095	2 806	975	3 781
<i>Militära löneplaner</i>								
Oc 1	930: 29	175: 85	565	113	678	740	148	888
Oa 1	1 071: 39	203: 12	611	131	742	800	172	972
2	1 798: 75	324: 43	910	249	1 159	1 192	326	1 518
3	3 175: 59	499: 60	1 365	411	1 776	1 788	538	2 326
4	769: 43	445: 60	1 723	536	2 259	2 178	702	2 880
5	1 989: 31	588: 20	2 005	633	2 638	2 460	829	3 289
6	— 1 570: 03	473: 52	2 480	807	3 287	2 935	1 057	3 992
Mb 1	1 029: 46	241: 38	546	107	653	716	140	856
2	1 343: 21	241: 69	565	113	678	740	148	888
UO 1	1 522: 08	305: 53	630	137	767	825	179	1 004
2	2 428: 22	412: 86	713	164	877	934	215	1 149
3	— 175: 87	266: 34	810	198	1 008	1 061	259	1 320

Tabell 5. Beräknad bruttolön på billigaste och dyraste ort, motsvarande nuvarande avlöning jämte pensionsförmåner.

Löne- klass	Utjämnad förs. tekniskt erforder- lig pensionsavgift för tjänste- och familjepension		Bruttolön beräknad utan tilläggsförmåner på lön och pension			Bruttolön beräknad med tilläggsförmåner på lön och pension				
	pen- sionens grund- belopp	grund- belopp jämte tilläggs- förm.	på billigaste ort	på dyraste ort	spänn- vidd	på billigaste ort	på dyraste ort	spänn- vidd	procentuell höjning	
									på billigaste ort %	på dyraste ort %
Kr	Kr	Kr	Kr	%	Kr	Kr	%	%	%	
<i>Löneplan A m. fl.</i>										
e	560	733·5	2 060	2 564	19·7	2 732	3 392	19·5	32·6	32·3
d	560	733·5	2 123	2 651	19·9	2 814	3 506	19·7	32·5	32·3
c	560	733·5	2 186	2 738	20·2	2 898	3 622	20·0	32·6	32·3
b	560	733·5	2 252	2 828	20·4	2 984	3 738	20·2	32·5	32·2
a	560	733·5	2 318	2 918	20·6	3 072	3 858	20·4	32·5	32·2
1	561	735	2 385	3 009	20·7	3 157	3 975	20·6	32·4	32·1
2	568	744	2 520	3 192	21·1	3 336	4 217	20·9	32·4	32·1
3	575·5	754	2 656	3 376	21·3	3 516	4 459	21·1	32·4	32·1
4	588	770·5	2 795	3 563	21·6	3 700	4 706	21·4	32·4	32·1
5	601	787·5	2 933	3 749	21·8	3 882	4 952	21·6	32·4	32·1
6	615	805·5	3 074	3 938	21·9	4 068	5 200	21·8	32·3	32·0
7	629·5	824·5	3 220	4 132	22·1	4 264	5 458	21·9	32·4	32·1
8	645	841·5	3 364	4 324	22·2	4 454	5 710	22·0	32·4	32·1
9	660·5	865·5	3 508	4 516	22·3	4 648	5 968	22·1	32·5	32·2
10	676·5	886·5	3 650	4 706	22·4	4 834	6 218	22·3	32·4	32·1
11	696·5	912·5	3 794	4 898	22·5	5 028	6 474	22·3	32·5	32·2
12	724	948·5	3 952	5 104	22·6	5 240	6 750	22·4	32·6	32·2
13	754·5	988	4 156	5 356	22·4	5 513	7 085	22·2	32·7	32·3
14	790·5	1 036	4 366	5 614	22·2	5 795	7 430	22·0	32·7	32·3
15	828·5	1 085	4 614	5 910	21·9	6 124	7 822	21·7	32·7	32·4
16	883	1 157	4 875	6 219	21·6	6 474	8 235	21·4	32·8	32·4
17	943·5	1 236	5 232	6 648	21·3	6 950	8 805	21·1	32·8	32·4
18	1 016·5	1 331·5	5 612	7 100	21·0	7 452	9 402	20·7	32·8	32·4
19	1 093·5	1 432·5	5 994	7 554	20·7	7 962	10 006	20·4	32·8	32·5
20	1 183	1 549·5	6 386	8 042	20·6	8 482	10 652	20·4	32·8	32·5
21	1 283·5	1 681·5	6 786	8 538	20·5	9 018	11 314	20·3	32·9	32·5
22	1 398·5	1 832	7 252	9 052	19·9	9 638	11 996	19·7	32·9	32·5
23	1 531·5	2 006·5	7 798	9 598	18·8	10 364	12 722	18·5	32·9	32·5
24	1 672·5	2 191	8 380	10 180	17·7	11 137	13 495	17·5	32·9	32·6
25	1 813	2 375	8 973	10 773	16·7	11 927	14 285	16·5	32·9	32·6
26	1 965	2 564	9 577	11 377	15·8	12 725	15 083	15·6	32·9	32·6
27	2 133·5	2 745·5	10 196	11 996	15·0	13 508	15 866	14·9	32·5	32·3
28	2 312·5	2 938	10 822	12 622	14·3	14 300	16 595	13·8	32·1	31·5
29	2 505	3 147	11 461	13 261	13·6	15 109	17 251	12·4	31·8	30·1
30	2 706	3 363	12 109	13 909	12·9	15 928	17 914	11·1	31·5	28·8
31	2 909	3 581	12 759	14 559	12·4	16 745	18 579	9·9	31·2	27·6
32	3 124·5	3 813·5	13 422	15 222	11·8	17 460	19 260	9·3	30·1	26·5
33	3 306	4 013·5	14 074	15 874	11·3	18 130	19 930	9·0	28·8	25·6
34	3 427·5	4 145·5	14 672	16 472	10·9	18 738	20 538	8·8	27·7	24·7
35	3 543	4 272·5	15 268	17 068	10·5	19 346	21 146	8·5	26·7	23·9
36	3 671	4 413·5	15 876	17 676	10·2	19 966	21 766	8·3	25·8	23·1
37	3 799	4 554·5	16 484	18 284	9·8	20 588	22 388	8·0	24·9	22·4

PM

med summarisk redogörelse rörande vissa förutvarande änke- och pupillkassor, för vilkas delägare numera övergångsvis gälla särbestämmelser i fråga om bidrag till familjepensioneringen.

Allmänna familjepensionsreglementet den 30 december 1941 (nr 1009) innehåller bestämmelser, enligt vilka från och med den dag, då tjänsteman blir underkastad reglementets bestämmelser, intill dess avgång ur tjänst äger rum, tjänstemannen tillkommande lön skall minskas med visst i reglementet angivet familjepensionsavdrag. För befattningshavare, vilka varit delägare i de statsunderstödda änke- och pupillkassor, som numera övertagits av staten, gälla emellertid åtskilliga särskilda bestämmelser i fråga om bidrag till familjepensioneringen. Dels har möjlighet beretts kassadelägare att erhålla familjepensioneringen helt ordnad enligt de tidigare kassapensionsgrunderna och därmed bliva undantagen från familjepensionsreglementets tillämpning, dels ha för sådan kassadelägare, som ej begagnat sig av denna möjlighet, vissa modifikationer vidtagits i den eljest gällande skyldigheten att vidkännas familjepensionsavdrag. Här nedan lämnas en summarisk redogörelse för änke- och pupillkassornas verksamhet och för de särskilda bestämmelser, som i avgiftshänseende gälla för vissa f. d. kassadelägare. Till denna redogörelse har fogats en sammanställning, utvisande förekommande pensionsavgifter inom kassorna.

1. Civilstatens änke- och pupillkassa m. m.

Förpliktad till delaktighet i civilstatens änke- och pupillkassa var enligt kassareglementet den 15 december 1916 (nr 582) med däri sedermera gjorda ändringar en var ordinarie innehavare av civil tjänst med lön å stat, som blivit fastställd av Konungen och riksdagen, ävensom vissa särskilt angivna tjänstinnehavare. Från delaktighet undantogs kvinnor ävensom innehavare av statstjänst, varmed var för-enad skyldighet att vara delaktig i annan änke- och pupillkassa. Överenskommelsen om statens övertagande den 1 juli 1937 av civilstatens änke- och pupillkassa innebar bland annat, att för delägare i kassan, för vilka 1936 års allmänna familjepensionsreglemente från övertagandet komme att gälla, reglementets bestämmelser om pensionsavdrag som regel icke skulle vara tillämpliga förrän vid befordran. Tillkomsten av 1941 års allmänna familjepensionsreglemente medförde icke någon ändring härutinnan. Föreskrifter rörande förmånen för kassadelägarna att få bibehållas vid de lägre kassaavgifterna ha meddelats i kungörelserna den 4 juni 1937, nr 354, (avdelning A, punkterna 2 och 3) och den 30 juni 1942, nr 692, (avdelning II, § 5 punkt 3). Enligt sistnämnda författningsbestämmelser skall med befordran likställas det fall, att befattningshavaren till följd av tjänstens uppflyttning i högre lönegrad eller annan omständighet vunnit förhöjning i det familjepensionsunderlag, vilket för honom gällde den 30 juni 1937.

Såsom årsavgift erlade kassadelägarna jämlikt förenämnda kassareglemente ett belopp motsvarande 16,8 procent av delaktighetsbeloppet, vilket i allmänhet var lika med 27,5 procent av tjänstepensionsunderlaget. Befattningshavare, som före den 1 januari 1927 vunnit delaktighet i kassan, ägde dock, oaktat då inträdd förhöj-

Lönegrad	Om- fattar löne- klas- serna	Familje- pensions- avdrag enl. allm. fam.- pens.- regl. (års- belopp)	Avvikelser betr. ordinarie tjänstemän från allmänna familje- pensionsreglementets avgiftsbestämmelser. Familjepensionsavdrag (årsbelopp)						
			Civilstatens änke- och pupillkassa	Tullstatens ensk. pen- sionsinrättn.	Lots- statens ensk. pen- sions- kassa	Uppsala univer- sitets familje- pensi- onsregl.	Tele- grafver- kets änke- o. pupill- kassa ²	Statens järnvä- gars änke- o. pupill- kassa ²	
Eo 1, Meo 1	a,1—4	69							
A 1, Ca 1	1—5	72	55:44	62:16			72	69—138	
Eo 2, Meo 2									
A 2, Ca 2	2—6	75	60:48	67:20			78	75—147	
Eo 3, Meo 3									
A 3, Ca 3	3—7	78	62:16	68:88			81	78—156	
Eo 4, Meo 4									
A 4, Ca 4	4—8	81	65:52	72:24	46:80- 62:40		87	81—165	
Eo 5, Meo 5									
A 5, Ca 5	5—9	87	70:56	78:96		1	90	87—171	
Eo 6, Meo 6									
A 6, Ca 6	6—10	93	72:24	80:64			93	90—180	
Eo 7, Meo 7									
A 7, Ca 7	7—11	99	77:28	85:68	54:72- 72:96-96		99	96—192	
Eo 8, Meo 8									
A 8, Ca 8	8—12	108	80:64	89:04		1	105	102—201	
Eo 9, Meo 9									
A 9, Ca 9	9—13	117	85:68	95:76			111	108—213	
Eo 10, Meo 10									
A 10, Ca 10	10—14	126	90:72	100:80			117	114—228	
Eo 11, Meo 11									
A 11, Ca 11	11—15	135	97:44	107:52			126	120—243	
Eo 12, Meo 12									
A 12, Ca 12	12—16	144	102:48	114:24	73:08- 97:44-132	1	132	129—255	
Eo 13, Meo 13									
A 13, Ca 13	13—17	153	110:88	122:64			144	138—276	
Eo 14, Meo 14									
A 14, Ca 14	14—18	162	120:96	134:40			156	150—297	
Eo 15, Meo 15									
A 15, Ca 15	15—19	171	127:68	141:12			165	159—318	
Eo 16, Meo 16									
A 16, Ca 16	16—20	180	136:08	151:20	97:20		177	171—339	
Eo 17, Meo 17									
A 17, Ca 17	17—21	192	146:16	161:28			186	180—360	
Eo 18, Meo 18									
A 18, Ca 18	18—22	204	156:24	173:04			150:50	201	192—387
Eo 19, Meo 19									
A 19, Ca 19	19—23	219	166:32	183:12			213	207—411	
Eo 20, Meo 20	19—22	204							
A 20, Ca 20	20—23	219	166:32	183:12			148:70	213	207—411
Eo 21, Meo 21									
A 21, Ca 21	21—24	234	176:40	194:88	126-168		161:40	228	222—441
Eo 22, Meo 22									
A 22, Ca 22	22—25	249	188:16	208:32	179:04-228		243	234—471	
Eo 23, Meo 23									
A 23, Ca 23	23—26	267	201:60	221:76			189:40- 200	258	249—501
Eo 24, Meo 24									

¹ Hel avgiftsbefrielse föreligger i dessa fall. — ² Hel avgiftsbefrielse kan förekomma.

Lönegrad	Omfattar löne- klas- serna	Familje- pensions- avdrag enl. allm. fam.- pens.- regl. (års- belopp)	Avvikelse betr. ordinarie tjänstemän från allmänna familje- pensionsreglementets avgiftsbestämmelser. Familjepensionsavdrag (årsbelopp)						
			Civilstatens änke- och pupillkassa	Tullstatens ensk. pen- sionsinrättn.	Lots- statens ensk. pen- sions- kassa	Uppsala univer- sitets familje- pensi- onsregl.	Tele- grafver- kets änke- o. pupill- kassa ¹	Statens järnvä- gars änke- o. pupill- kassa ¹	
A 24, Ca 24 Eo 25, Meo 25	24—27	285	213·86	235·20				276	267—534
A 25, Ca 25 Eo 26, Meo 26	25—28	306	226·80	250·32				294	285—567
A 26, Ca 26 Eo 27, Meo 27	26—29	327	241·92	267·12			208·80	312	300—600
A 27, Ca 27 Eo 28, Meo 28	27—30	348	253·68	280·56				327	318—635
A 28, Ca 28 Eo 29, Meo 29	28—31	369	267·12	294—			251·40	345	333—669
A 29, Ca 29 Eo 30, Meo 30	29—32	390	282·24	310·80				363	351—702
A 30, Ca 30 A 31	30—33 31—34	411 435	294—	324·24	209·88		249·60	378	367—735
A 32	32—35	456							
A 33	33—36	474							
A 34	34—37	495							

¹ Hel avgiftsbefrielse kan förekomma.

ning i delaktighetsbeloppen, kvarstå vid de för honom vid 1926 års utgång gällande avgifterna. Av de i sammanställningen angivna avgiftsbeloppen utvisa de lägre beloppen sistnämnda äldre delägars avgifter, medan de högre beloppen gälla för befattningshavare, som efter 1926 års utgång tillträtt tjänsten.

Genom kungörelsen den 18 juni 1925, nr 279, blev envar kvinnlig innehavare av ordinarie befattning i statens tjänst med avlöning enligt grunder, som fastställdes år 1925 eller senare, skyldig att genom erläggande av avgifter bereda rätt till pension åt efterlevande barn. Avgifterna skulle utgå med enahanda belopp, som i vederbörande pensionsinrättnings reglemente vore stadgade för manlig innehavare av samma befattning eller befattning i samma lönegrad. Pensionsförmånen var inskränkt att avse endast barn. De kvinnliga befattningshavare, vilka erlagt avgifter enligt 1925 års kungörelse, äga i likhet med delägarna i civilstatens änke- och pupillkassa i fortsättningen bibehållas vid de avgifter, som de vid kassaövertagandet erlade.

Att bestämma antalet för närvarande i tjänst varande befattningshavare, för vilka alltjämt i avgiftshänseende tillämpas stadgandena i reglementet för civilstatens änke- och pupillkassa, skulle kräva en tidsödande undersökning, vilken ej ansetts kunna utföras i detta sammanhang. Anledning torde emellertid finnas för antagandet, att antalet tjänstemän är relativt begränsat.

2. Tullstatens enskilda pensionsinrättning.

Avvikelser från allmänna familjepensionsreglementets bestämmelser om familjepensionsavdrag förekomma vad de i tjänst varande befattningshavarna vid tullverket beträffar endast i fråga om sådana tjänstemän, som icke underkastat sig all-

männna familjepensionsreglementet. För befattningshavare, som valt att övergå å familjepensionsreglementets bestämmelser, förefinnes alltså icke någon rätt att kvarstå vid tidigare gällande avgifter. (Jämför kungörelserna den 29 oktober 1937, nr 845, och den 30 juni 1942, nr 692.) Jämlikt kungörelsen den 29 oktober 1937 (nr 846) med bestämmelser angående familjepension i vissa fall, då allmänna familjepensionsreglementet ej är tillämpligt inom tullverket, upphör avgiftsbetalningen, när befattningshavare avgår ur tjänst med pension. Vinner här avsedd befattningshavare befordran blir därmed allmänna familjepensionsreglementet tillämpligt å honom.

Av de befattningshavare vid tullverket, som anmält önskan att ej bliva underkastade 1936 års allmänna familjepensionsreglemente, kvarstå alltjämt 6 såsom delägare i tullstatens enskilda pensionsinrättning. Vidare äro 17 av de kvinnliga befattningshavare med avgiftsskyldighet fastställd enligt reglementet för pensionsinrättningen, som gjort dylik anmälan, fortfarande undantagna från allmänna familjepensionsreglementets tillämplighet. I ett av fallen är vederbörande underkastad bestämmelserna i pensionsinrättningens reglemente den 28 september 1934, nr 491, medan för övriga gäller reglementet den 30 maj 1884, nr 30.

Enligt sistnämnda reglemente är årsavgifternas storlek beroende av inträdesåldern, så att avgiften utgör 3 procent å tjänstepensionsunderlaget för åldern under 30 år, 4 procent för åldern 30—40 år, 5 procent för åldern 40—50 år samt 6 procent vid uppnådda 50 år och däröver. 1934 års reglemente indelar delägarna i avgiftshänseende i elva klasser med månadsavgifter från 6 kronor i lägsta avgiftsklassen, omfattande lönegraderna 1—4, till 40 kronor i högsta avgiftsklassen.

I sammanställningen ha angivits sålunda förekommande avgiftsbelopp.

3. Lotsverkets enskilda pensionskassa.

För anställningshavare vid lotsverket, vilken före 1914 års utgång tillträtt ordinarie befattning vid lotsverket, förelåg skyldighet att i familjepensionshänseende tillhöra lotsverkets enskilda pensionskassa (reglementen fastställda den 28 september 1895, nr 84, och den 25 november 1927, nr 444). Befattningshavare, som först efter 1914 fått ordinarie anställning vid lotsverket, skulle åter tillhöra civilstatens änke- och pupillkassa, tills denna med utgången av juni 1937 övertogs av staten. Jämlikt 1 punkten kungörelsen den 31 maj 1940, nr 487, skulle 1936 års allmänna familjepensionsreglemente den 1 juli 1940 träda i kraft för sådan befattningshavare i lotsverkets tjänst, å vilken civila tjänstepensionsreglementet vore tillämpligt och som, på grund av att han före 1914 års utgång tillträtt ordinarie befattning vid lotsverket, omedelbart före den 1 juli 1940 varit delägare i lotsverkets enskilda pensionskassa. Förutsättning härför skulle dock vara, att befattningshavaren icke anmält önskan att ej bliva underkastad reglementet. På grund av sådan anmälan äro alltjämt 5 i tjänst varande befattningshavare vid lotsstaten undantagna från allmänna familjepensionsreglementets tillämpning. Enligt kungörelsen den 31 maj 1940, nr 488, gälla beträffande dessa befattningshavare i tillämpliga delar bestämmelserna i reglementet för lotsverkets enskilda pensionskassa den 25 november 1927. För samtliga dessa befattningshavare äro familjepensionsavgifterna till fullo inbetalda.

4. Universitetets i Uppsala pensionsinrättning för tjänstemäns änkor och barn.

Enligt det av Kungl. Maj:t den 22 november 1935 fastställda reglementet för denna pensionsinrättning erlade delägare dels årsavgift, utgörande 17,7 procent av delaktighetsbeloppet, dels och å förekommade fall retroaktivavgift, vilken senare avgift kunde fördelas på tre år. Tjänst innehavares delaktighetsbelopp i inrättningen motsvarade 12 procent av avlöningsförmånerna vid frånfallet, därest han avlidit i tjänst, eller vid avskedstagandet. Överenskommelsen om statens övertagande från

och med den 1 juli 1939 av pensionsinrättningen förutsatte, att delägare, å vilken 1936 års allmänna familjepensionsreglemente blev tillämpligt, skulle, så länge han kvarstode i vid övertagandet innehavd tjänst, vidkännas pensionsavdrag med samma belopp, som gällde enligt de äldre bestämmelserna. Befordran till högre tjänst skulle däremot medföra, att allmänna familjepensionsreglementets bestämmelser skulle gälla även i fråga om familjepensionsavdragen. De särskilda bestämmelser, som gälla i fråga om allmänna familjepensionsreglementenas tillämpning å förutvarande delägare i pensionsinrättningen, finnas meddelade i avdelning A, punkterna 1 och 2 kungörelsen den 30 juni 1939, nr 509, samt 8 § 2 punkten kungörelsen den 30 juni 1942, nr 692. Nämnda bestämmelser äga ock tillämpning å kvinnlig befattningshavare vid universitetet, som vid statsövertagandet erlade avgifter enligt de för pensionsinrättningen fastställda grunderna.

Av de befattningshavare vid universitetet, som uppbara avlöning efter bestämmelserna i civila avlöningsreglementet, erläggas alltjämt 13 stycken familjepensionsavgifter enligt pensionsinrättningens regler.

5. *Telegrafverkets änke- och pupillkassa.*

Enligt reglementet den 10 december 1920, nr 906, för telegrafverkets änke- och pupillkassa gällde, att delägare skulle erlægga pensionsavgift till och med den månad, då 360 eller, vad beträffade vissa äldre delägare, 300 månatliga inbetalningar av pensionsavgift fullgjorts. Därest delägare efter fyllda 60 år ej hade hustru eller barn med anspråk på pension enligt kassareglementet, upphörde hans delägarskap och därmed ock avgiftsplikten. Överenskommelsen om statens övertagande från och med den 1 juli 1937 av kassan innebar bland annat, att för kassadelägarna skulle, även sedan de blivit underkastade allmänna familjepensionsreglementet, i avgiftshänseende gälla kassareglementets bestämmelser i vad avsåge såväl avgifternas storlek som tidrymden för deras erläggande. Vunne befattningshavare den 1 juli 1937 eller senare befordran, skulle han emellertid därmed bli underkastad allmänna familjepensionsreglementet i fråga om familjepensionsavdragets belopp. Däremot skulle befordringen icke inverka på avdragstidens längd. Avgiftsplikten skulle dock under alla omständigheter avbrytas senast vid avgången ur tjänst.

Bestämmelser rörande de angivna förmånerna för kassadelägarna finnas meddelade i avdelning B, punkterna 2 och 3 kungörelsen den 4 juni 1937 nr 354, samt 15 § 3 punkten kungörelsen den 30 juni 1942, nr 692.

Dessa bestämmelser ha även avseende å kvinnliga befattningshavare vid telegrafverket, vilka omedelbart före den 1 juli 1937 innehade ordinarie anställning vid telegrafverket och vilka jämlikt kungörelsen nr 279/1925 voro pliktiga att bereda rätt till pension åt efterlevande barn.

6. *Statens järnvägars änke- och pupillkassa.*

Enligt denna kassas av Kungl. Maj:t den 30 december 1910 (nr 162, s. 5) fastställda reglemente hade delägare att — utom särskild inträdesavgift och i förekommande fall retroaktivavgift — erlægga årsavgift med viss efter hans ålder vid inträdet i kassan bestämd procent av honom tillkommande avlöning (lägst 3,5 och högst 7 procent). I sammanställningen har för varje lönegrad angivits lägsta respektive högsta förekommande avgiftsbelopp. Årsavgiften skulle utgå till och med den dag då tjänstemannen avginge på grund av avsked, entledigande eller dödsfall. För delägare, som efter fyllda 50 levnadsår icke ägde pensionsberättigade anhöriga — äktenskap ingånget efter det delägaren fyllt 50 år medförde ej pensionsrätt, såframt ej delägaren påtog sig vissa tilläggsavgifter — upphörde delägarskapet varmed följde befrielse från avgiftsplikt.

Statens övertagande från och med den 1 juli 1937 av kassan medförde, att allmänna familjepensionsreglementet blev gällande för de vid övergången i tjänst va-

rande kassadelägarna. Genom statsövertagandet skulle beträffande delägarnas avgiftsplikt i princip icke ske någon ändring i de vid övertagandet gällande bestämmelserna. Kassadelägarna skulle alltså även sedan de blivit underkastade allmänna familjepensionsreglementet erlagga avgifter enligt den tidigare ordningen och detta vad anginge såväl avgifternas storlek som tiden för deras erläggande. Årsavgift skulle erläggas endast så länge befattningshavaren kvarstode i tjänst. Befordran vid eller efter ikraftträdandet av allmänna familjepensionsreglementet medförde i likhet med vad som gällde för delägare i andra övertagna familjepensionskassor, att familjepensionsreglementets avgiftsbestämmelser blevo tillämpliga. I förekommande fall kunde delägaren därvid utöver reglementsensliga pensionsavdrag även få vidkännas avdrag med belopp, motsvarande ovan berörda tilläggsavgifter.

Bestämmelser rörande de för kassadelägarna sålunda gällande avvikelserna från allmänna familjepensionsreglementenas avgiftsbestämmelser återfinnas i avdelning C, punkterna 2 och 3 kungörelsen den 4 juni 1937, nr 354, och 16 § 3 punkten kungörelsen den 30 juni 1942, nr 692.

7 och 8. Arméns och marinens familjepensionskassor.

Såsom delägare i arméns familjepensionskassa, tidigare benämnd arméns nya änke- och pupillkassa, kvarstå fortfarande två beställningshavare tillhörande lönegraderna Oa 3 och Uo 3 med årliga familjepensionsavgifter (årsavgifter) å respektive kr. 159:80 och 52:50 och vidare fem civilmilitära och civila beställningshavare tillhörande lönegraderna Ca 12 och Ca 7. För dessa senare belöpa pensionsavgifterna (årsavgifterna) sig till respektive kr. 70:50, 56:40, 42:— och 31:50. Enligt 1905 års reglemente för kassan skall årsavgift erläggas, så länge vederbörande har lön på stat. Delägare, för vilken pensioneringsgrunderna i kungl. brevet den 15 juni 1934 angående ändrade grunder för pensionering av efterlevande till delägare i arméns nya änke- och pupillkassa m. m. gälla, erlagger årsavgift tills föreskriven pensionsålder uppnåtts. Enligt såväl kassareglementets bestämmelser som 1934 års pensioneringsgrunder upphör för ogift delägare skyldigheten att betala årsavgift senast från början av det kalenderår, under vilket han fyller 61 år.

I marinens familjepensionskassa kvarstår såsom delägare en beställningshavare tillhörande lönegraden Oa 3. Årsavgiften utgör kr. 124:20. För här avsedda å kassabestämmelserna kvarstående beställningshavare gäller jämlikt kungörelsen den 18 juni 1937, nr 583, att beställningshavare i intet fall skall vidkännas pensionsbidrag efter det han avgått ur tjänst med tjänstepension samt att vid befordran allmänna familjepensionsreglementet skall träda i tillämpning.

För förutvarande delägare i nu ifrågavarande kassor äro jämväl att beakta de avvikelser, som gälla i förhållande till avdragsbestämmelserna i gällande allmänna familjepensionsreglemente. Vid nämnda reglementes tillämpning i vad angår sådan beställningshavare vid försvarsväsendet, som vid statens övertagande den 1 juli 1937 av arméns pensionskassa resp. marinens familjepensionskassa ägde delaktighet i någon av dessa kassor, ävensom beträffande befattningshavare, som omedelbart före sagda tidpunkt varit underkastad civila tjänstepensionsreglementet och därjämte delägare i någon av kassorna, skall nämligen i avgiftshänseende gälla följande.

Jämlikt 17 § 3 punkten kungörelsen 1942:692 skall sådan förutvarande delägare i arméns familjepensionskassa, som vid utgången av det kalenderår, varunder han uppnår 60 års ålder, ej har hustru eller barn med rätt till familjepension efter honom, från nämnda tidpunkt vinna befrielse från skyldigheten att vidkännas familjepensionsavdrag. Bestämmelsen, som torde vara tillämplig även beträffande delägare, som efter den 1 juli 1937 vunnit befordran, torde huvudsakligen få avseende å beställningshavare i lönegraderna Cb 4, Cb 2 samt Ca 13—30, för vilka gälla en pensionsålder överstigande 60 år.

Enligt 18 § 3 punkten sistnämnda kungörelse skall beställnings- eller befattningshavare, som tillhört *marinens* familjepensionskassa, från och med kalendermånaden efter den, under vilken han uppnår 55 års ålder — så länge han icke innehar beställning eller befattning i löneställning motsvarande lägst lönegraden Ob 3 (motsvarande ny lönegrad Ob 4) — i stället för avdrag enligt allmänna familjepensionsreglementet vidkännas avdrag motsvarande skilnaden mellan de i reglementet bestämda avdragen och den årsavgift, som han senast före övertagandet erlagt. Denna bestämmelse torde bliva av betydelse för förutvarande kassadelägare, som tillträder beställning i någon av lönegraderna Oa 6, Cb 1 och 2, Ob 1 och 2 eller erhåller civilmilitär befattning.

Stockholm i mars 1946.

Elof Jerdenius.

L. Lundh.

PM

angående vissa försök att beräkna en levnadskostnadsindex avseende högre inkomstlägen.

Socialstyrelsens officiella levnadskostnadsindex representerar närmast förhållandena i städer och tätorter för arbetar- och tjänstemannafamiljer med normal inkomst. Den genomsnittliga utgiften uppgår för närvarande i det viktsystem, på vilket indexberäkningarna baseras, till ca 5 100 kr. Eftersom dessa indextal tillämpas vid beräkning bl. a. av rörliga tillägg och kristillägg för statstjänstemän i både högre och lägre grader (med undantag för den del av deras månadslön som ev. överstiger 900 kr.), är det givetvis av stort intresse att veta, om indextalen verkligen äro giltiga även för inkomsttagare med högre eller lägre lön än en arbetare eller tjänsteman med »medelinkomst».

1942 års indexkommitté, som behandlat detta spörsmål i sitt betänkande (SOU 1943: 8, s. 63, 74, 144 m. fl.), framhåller, att den officiella levnadskostnadsindexen synes väl användbar som löneregleringsinstrument även för arbetstagare i inkomstlägen, som avsevärt avvika såväl uppåt som nedåt från medelnivån. Kommittén betonar emellertid samtidigt, att det material, som förelegat för bedömning av indexberäkningarnas representativitet för mera avsevärt skiljaktiga inkomstskikt, är knappt, lika väl som att varje slutsats rörande framtiden i detta fall måste vara ganska osäker.

För att kunna beräkna en fullständig levnadskostnadsindex för högre inkomsttagare måste man känna *dels* sammansättningen på dessa kategoriers hushållsbudget, och *dels* prisutvecklingen för de varuslag och kvaliteter, som konsumeras. I det följande lämnas en redogörelse för det budget- och prismaterial, som för närvarande finnes inom socialstyrelsen rörande högre inkomsttagare, liksom för de indexberäkningar, som verkställts på grundval av detta material.

Budgetmaterialet.

Hushållsbudgetundersökningar grundade på årsräkenskaper ha för stadssamhäl- len hittills företagits ungefär vart tionde år (1914, 1923, 1933). Urvalet av i 1933 års undersökning ingående hushåll är icke så mångsidigt med avseende på inkomstgrupper, som i föreliggande fall varit önskvärt. Denna undersökning ger heller icke längre aktuella data om hushållens sätt att disponera sina inkomster. Det enda aktuella hushållsbudgetmaterial, grundat på årsräkenskaper, som för närvarande finnes inom socialstyrelsen, utgöres av ett mindre antal räkenskaper från personer, som fört postsparbankens budgetbok. En del av dessa räkenskapsförare hade en årsinkomst överstigande 6 000 kr. Slutligen utförde socialstyrelsen i november 1941 en utredning rörande ett antal hushåll, däribland ett mindre antal tillhörande inkomstläget över normalnivån. Bokföringen, som endast ägde rum under 28 dagar, omfattade samtliga utgifter och inkomster, varjämte uppgift lämnades om utgifter- na under längre perioder för vissa utgiftsslag, såsom hyra, bränsle, lyse, kläder, inventarier m. m. Vissa av de deltagande hushållen definierades som medelklass. Såsom sådana betraktades dels hushåll, där mannen icke varit kroppsarbetare och familjeinkomsten överstigit ca 7 000, dels hushåll, där mannen haft ett yrke, till vil-

ket i allmänhet fordras studentexamen eller motsvarande utbildning. Vid sidan om dessa undersökningar ha sedan år 1940 fortlöpande undersökningar verkställtts rörande livsmedelskonsumtionen bland arbetar- och tjänstemannahushåll med medelinkomst.

Det viktsystem, som för närvarande användes vid socialstyrelsens ordinarie levnadskostnadsindexberäkningar, har vissa drag kvarstående från 1933 års budgetundersökning och är eljest konstruerat efter delvis osäkra erfarenheter, som vunnits vid 1941 års undersökning och de fortlöpande konsumtionsundersökningarna. De från år 1933 kvarstående dragen gälla den inre sammansättningen av posterna kläder, inventarier m. m. Budgeten har från år 1941 år från år framskrivits med tillhjälp av diverse uppgifter angående tillverkning och handelsomsättning under de senaste åren. Före år 1942 grundade sig indexberäkningen i stort sett enbart på 1933 års budgetmaterial. I samband med beräkningen av en särskild levnadskostnadsindex för Stockholm¹ verkställdes en ny levnadskostnadsindexberäkning för städer och tätorter i genomsnitt. Det visade sig nämligen icke möjligt att på annat sätt få jämförbara tal för Stockholm och samtliga orter. De budgeter, som härvid lagts till grund för beräkningarna, återgivas i bifogade tabell A.

När det gäller högre inkomsttagare är det förefintliga budgetmaterialet mycket knapphändigt. För *hushåll med en inkomst på 6 000—10 000 kronor* finnes det dock ett om också ringa material såväl i 1941 års undersökning som bland räkenskaperna från dem som fört postsparbankens budgetböcker (se bifogade tabell B).

I det förstnämnda materialet finnas, som redan nämnts, uppgifter från ett antal »medelklasshushåll», vilkas genomsnittliga inkomst ligger på ungefär samma nivå, som de ovan beröras. 1941 års budgetundersökning var icke i första hand ämnad som underlag för beräkningar av årsbudgeter, och det är tydligt, att sådana beräkningar måste möta betydande svårigheter, även om alla de begärda upplysningarna kunde förutsättas vara absolut riktiga. Då ju åtskilliga av dem gällde förhållanden från förfluten tid, är det tyvärr nödvändigt räkna med betydande felmarginaler. De redovisade inköpen av beklädnadsplagg och inventarier under den gångna delen av år 1941 ha icke ansetts alls kunna användas vid årsbudgetens konstruktion, vilket innebär en betydande olägenhet, då man måste ställa sig tveksam även mot den alternativa metoden att genom en uppmultiplicering av uppgifterna från en fyraveckorsperiod beräkna den totala årskonsumtionen av just ifrågakvarande varugrupper. Vidare erinras om, att man har anledning förmoda, att livsmedelsposten blivit relativt väl representerad vid en undersökning av denna typ, medan de flesta övriga utgifter blivit underrepresenterade.

Budgeternas delposter ha beräknats på följande sätt. Utgifterna för bostad, bränsle och lyse samt förenings- och försäkringsavgifter ha antagits vara lika med de årsbelopp, som hushållen uppgivit. Beträffande bostaden hade årskostnaden uppgivits för såväl hyresåret 1940/41 som (beräknat) för 1941/42. Ett medeltal av dessa uppgifter har tagits. Efter vederbörligt avdrag av en beräknad centralvärme-kostnad (190 kr. för medelklassen) har bostadskostnaden beräknats som ett medeltal av kostnaden för lägenheter med och utan centralvärme, vägt efter den frekvens, i vilken dessa lägenhetstyper förekommo i materialet. Beträffande övriga poster har man utgått från hushållens utgifter under de 28 dagar, som bokföringen pågick, och multiplicerat dessa med 13.² En på så schablonmässigt sätt konstruerad årsbudget måste givetvis tagas med reservation. Dessutom torde det vara otvivelaktigt, att inkomstvariationen inom här berörda befolkningsskikt — »medelklassen» — är stor, varför ett urval på 85 hushåll icke kan betraktas som utan vidare representativt för den genomsnittliga inkomstnivån. Vidare torde dessa kategorier ha sparats relativt mycket av novemberinkomsten för julfmånadens behov. Då nu årsbudgeter beräknats på totalutgiften för konsumtionsändamål, torde vissa posters,

¹ Se PM angående beräkning av levnadskostnadsindex för Stockholm.

² Jfr Hushållsbudgeter och livsmedelskonsumtion i städer och tätorter 1940—1942, sid. 23, 27 m. fl.

främst livsmedelspostens, procentandelar ha blivit för höga. Uppgifter om hur de 85 medelklasshushållen fördelat sina livsmedelsutgifter under november månad 1941 finnas utförligt specificerade. För övriga huvudposter saknas detaljerad specifikation.

I postsparbankens budgetmaterial, som i här berörda inkomstläge omfattar 118 hushåll, varav 12 utan barn, äro de större städernas starkt underrepresenterade och de mindre orterna överrepresenterade. Fördelningen på landsdelar överensstämmer däremot i huvudsak med tätortsbefolkningens. Norrland har dock blivit något överrepresenterat. Slutligen torde man kunna utgå från, att de som föra postsparbankens budgetböcker äro mer ekonomiskt förtänksamma än folk i allmänhet. Uppdelningen på huvudposter har vidare stött på vissa svårigheter. Bostad, bränsle och lyse ha t. ex. måst redovisas i en gemensam post, då i en del fall i den redovisade bostadskostnaden ingår kostnad för centralvärme med ett ej specificerat belopp. Vid de beräkningar, som utförts på grundval av detta material, har därför uppdelningen mellan bostad å ena sidan och bränsle och lyse å den andra måst uppskattas. Ett annat förhållande, som har försvårat uträkningen av bostadsposten, är att en del av de hushåll med egna hem, som ingå i materialet, bokfört amortering på bostadskontot utan att uppge beloppets storlek. För att ändå kunna använda dessa formulär har man påfört dem en bostadsutgift uppgående till samma belopp som den genomsnittliga bostadsutgiften för övriga egna hem inom samma utgiftsklass. Utgifter för en hel del varor förekomma på olika konton hos olika bokförare. Klädkontot har t. ex. ibland ersatts med ett »personligt konto» för varje hushållsmedlem, vilket påförts även utgifter för toalettartiklar, kroppsvård m. m. Dessa utgifter, som i regel ingå i posten »övriga utgifter», ha sålunda i viss utsträckning vid bearbetningen kommit att tillföras posten »kläder och skodon». Utgifter under semesterresor ha ibland helt och hållet bokförts på nöjes- och rekreationskontot, vilket ingår bland »övriga utgifter», ibland ha de helt eller delvis förts på livsmedelskontot. Det bör vidare påpekas, att bland de 106 barnhushållen i detta material ingå ej mindre än 25 folkskollärare med tjänstebostad, vilkas kostnad för bostad, bränsle och lyse i genomsnitt endast uppgår till ca 800 kr. om året. Detta har bidragit till att sänka den genomsnittliga bostadsutgiften. En närmare redogörelse för materialets beskaffenhet återfinnes i Sociala Meddelanden (årg. 1945, s. 215). Någon uppdelning av utgifterna inom de olika huvudposterna kan icke erhållas med hjälp av ifrågakavande material. På grund av de svagheter, som åvila materialet, äro för övrigt även proportionerna mellan huvudposterna i viss mån osäkra.

Bland de räkenskaper, som insänts av postsparbankens budgetbokförare, gälla slutligen 32 hushåll med mellan 10 000 och 20 000 kr. per år (se tabell C). De svagheter, som ovan framhållits beträffande motsvarande material från personer med 6 000—10 000 kronors årsinkomst, utmärka i än högre grad det sistnämnda materialet. Materialets fördelning på ortstyper överensstämmer dock bättre med tätortsbefolkningens. Det ringa antalet hushållsräkenskaper medför, att onormalt stora utgifter inom någon post för ett hushåll märkbart påverkar medeltalet. Sålunda redovisade ett hushåll en utgift på 2 800 kr. för inköp och reovering av sportstuga och ett annat hushåll en utgiftspost för inventarietköp och reparationer, som på grund av flyttning blivit ovanligt stor, etc. Av denna anledning äro redan proportionerna mellan huvudposterna osäkra. Någon uppdelning inom huvudposterna är givetvis icke möjlig.

Det budgetmaterial, som ovan redovisats, avser städer och tätorter i genomsnitt. I detta ingår ett mindre antal räkenskaper från Stockholm. Sammanlagt uppgår bland postsparbankens budgetbokförare antalet från Stockholm till 15, varav 10 med en inkomst på 6 000—10 000 kronor och 5 med en inkomst över 10 000 kronor. Av de 85 medelklasshushållen vid 1941 års budgetundersökning voro slutligen 10 från Stockholm. Detta är ett alltför litet material för att kunna läggas till grund för särskilda beräkningar rörande levnadskostnadernas förändringar inom högre inkomstskikt i Stockholm. En närmare granskning ger vid handen, att ma-

terialeet är mycket heterogent. Detta gäller framför allt de 5 räknenskaperna från hushåll med inkomster över 10 000 kronor per år. Då sålunda detta material icke ansetts kunna användas för särskilda beräkningar för Stockholm, ha vissa överslag på grundval av en helt konstruerad budget utförts för att kommittén ändock skulle erhålla en anvisning om i vilken riktning förhållandena i Stockholm ev. avvika från landet i övrigt. Utslagen av dessa överslag få emellertid tagas för vad de äro — resultat betingade av i betydande mån subjektivt bestämda förutsättningar. Reglerätta beräkningar är det här icke fråga om. I stället ha för Stockholm samma budgetter använts som för samtliga tätorter på två undantag när. Sålunda har i samråd med stadens statistiska kontor bostadsposten (exkl. bränsle) beräknats till 1 200 kr. för personer med 6 000—10 000 kronors inkomst och till 2 000 kronor för högre inkomsttagare. Vidare har skatteutgiften satts lika med den för en statstjänsteman på I-ort i resp. 20:e och 28:e löneklassen. Eftersom bostadsutgiften är betydligt och skatteutgiften något högre i Stockholm än i genomsnittet för städer och tätorter, innebära dessa ändringar sänknings av övriga budgetposters relativa andel av totalutgiften. Tidigare budgetundersökningar tyda på att detta är riktigt utom för livsmedel, som enligt dessa undersökningar har ungefär samma vikt i Stockholm som i genomsnittet. Hur de på så sätt konstruerade budgeterna te sig, framgår av tabellerna i slutet av denna promemoria. I nedanstående tabell sammanställas de budgetter för Stockholm, som motsvara inkomstläget för »medelklassen». Av dessa har den ena konstruerats med utgångspunkt från 1941 års undersökning (a) och den andra med utgångspunkt från postsparebankens budgetmaterial (b). Som jämförelse har därvid medtagits den budget, som erhållits från de 10 stockholmskshushållen bland postsparebankens budgetbokförare i detta inkomstläge (c).

	Absoluta tal			Relativa tal		
	1941 års undersökning	Postsparebankens budgetmaterial		a	b	c
	Konstruerad budget	Konstruerad budget	10 hushåll fr. Sthlm			
	a	b	c			
Livsmedel.....	2 289	1 965	1 973	29·3	24·7	26·5
Bostad, bränsle o. lyse..	1 609	1 555	1 465	20·6	19·6	19·7
Beklädnad.....	814	787	685	10·4	9·9	9·2
Skatter.....	973	973	(973)	12·4	12·3	(13·1)
Övriga utgifter.....	2 133	2 659	2 344	27·3	33·5	31·5
Samtliga utgifter	7 818	7 939	7 440	100·0	100·0	100·0

Som synes, skiljer sig den budget, som bygger på 10 hushåll i Stockholm (c), ej särskilt markant från den, som konstruerats på sätt som ovan antytts med utgångspunkt från budgeten för samtliga tätorter (b). Jämför man åter de båda konstruerade budgeterna, finner man, att posten »övriga utgifter» har betydligt mindre vikt enligt budgetmaterialet från 1941 års undersökning, medan de andra huvudposterna och då främst livsmedel ha större vikt. Medelantalet personer i 1941 års undersökning är 4,11 och i den andra undersökningen endast 3,80, men totalutgiften är trots detta lägre i förstnämnda undersökning, vilket till en del förklarar skiljaktigheterna i budgeternas sammansättning. Det är nämligen ett känt förhållande, att utgifterna för livsmedel visserligen i någon mån anpassa sig efter inkomstläget, så att de äro mindre å lägre inkomstnivåer än å högre, men icke i proportion till inkomstskillnaden, varför deras andel av hela budgeten växer vid försämrad ekonomi och sjunker, då inkomsterna stiga. Inom familjer med samma inkomster men med olika sammansättning stiga vidare livsmedelsutgifterna i absoluta tal och följaktligen även i procent av hela budgeten, då familjerna växa i storlek. Vare sig en

familjs välstånd försämras därigenom att inkomsten minskar eller att ett ökat antal personer skola dela inkomsten, stiger alltså livsmedlens andel av hela budgeten, medan främst posten »övriga utgifter» minskar. I budgeten från 1941 års undersökning är emellertid ej blott livsmedelspostens relativa utan även dess absoluta belopp större än enligt den andra undersökningen, och detta gäller även om hänsyn tages till det större medelantalet personer i 1941 års undersökning. Vidare bör erinras om att talen från 1941 års undersökning konstruerats på grundval av uppgifter om konsumtionen under endast 28 dagar, vilket, som redan tidigare framhållits, torde ha medfört, att bl. a. livsmedelsposten fått för stor andel.

Till sist bör observeras, att skatteutgiften icke hämtats ur budgetmaterialet vare sig för budgeterna i inkomstläget 6 000—10 000 kronor eller för budgeten avseende inkomster över 10 000 kronor. Dessa belopp ha nämligen erhållits efter särskilda beräkningar och grunda sig som nämnts i förra fallet på inkomsten för en stats-tjänsteman i 20:e löneklassen på E-ort, som antagits motsvara genomsnittet, och I-ort (Stockholm) och i senare fallet på motsvarande tal i 28:e löneklassen. I de lägre inkomsttagarnas budgeter ha på samma sätt insatts motsvarande belopp i 11:e löneklassen. Lönerna år 1942 voro i dessa ortsgrupper i 20:e löneklassen 7 878 och 8 951 kronor och i 28:e löneklassen 12 323 och 13 428 kronor. En jämförelse av dessa tal med totala utgiftsbeloppen i de olika budgeter, som redovisas i tabellerna, visar en relativt god överensstämmelse beträffande samliga orter. När det gäller Stockholm är överensstämmelsen icke fullt så god, vilket tyder på att de ändringar, som vid konstruerandet av budgeterna för Stockholm vidtagits — nämligen beträffande skatte- och bostadsposterna — icke ökat utgiften tillräckligt.

Prismaterialet.

En genomgång av det varuurlval, som användes vid den officiella indexberäkningen, ger vid handen, att åtskilliga av noteringarna torde vara desamma för praktiskt taget alla vanliga inkomstnivåer. Detta gäller mjölk, smör, potatis, socker, alla sorters bränsle, halvulning, tidningar, spårvägs- och bussresor, porto, telefon, radiolicens m. m. Vidare kan konstateras, att en del av de noterade varorna äro av större betydelse i en högre än i en lägre inkomsttagares budgei. Detta gäller bl. a. vissa kött- och fisksorter, en del inventarier och husgeråd, tvätt, strykning, skolvavgifter m. m. Vidare finnas inom socialstyrelsen vissa prisuppgifter på varuslag och kvaliteter, vilka icke kommit till användning vid de officiella indexberäkningarna, och en del av dessa uppgifter avse kvaliteter, som konsumeras av högre inkomsttagare. Till dessa höra noteringar på beställd kostym, som numera icke medräknas i socialstyrelsens levnadskostnadsindex, färd med taxameterautomobil, vin m. m. Slutligen har i samband med de nu verkställda indexberäkningarna ett mindre antal uppgifter rörande klädes- och husgerådsartiklarna inhämtats från NK och PUB rörande prisutvecklingen sedan tiden för krigsutbrottet och fram till hösten 1945 dels på högre kvaliteter för varuslag, som medräknas i levnadskostnadsindex eller därmed närbesläktade varuslag, och dels för varuslag, som ej äro direkt representerade vid den officiella indexberäkningen. Jämföres prisutvecklingen för varuslagen enligt denna undersökning med den för närmast jämförbara representantvaror i socialstyrelsens prisstatistik, visar det sig, att vissa varuslag stigit mera och vissa mindre. Det föreliggande ringa materialet på högre kvaliteter visar icke någon tendens till vare sig kraftigare eller svagare prisstegring under krigsåren än det varuurlval, som ingår i den officiella indexen. Några säkra slutsatser kunna dock givetvis icke göras på det nu införskaffade materialet. Därtill fördras jämte ett avsevärt större prismaterial en undersökning beträffande konsumtionsvanorna bland de högre inkomsttagarna. Vissa förberedelser till en sådan undersökning ha också vidtagits. Man tänkte sig härvid att med bistånd från olika personorganisationer göra en enquête bland tjänstemän i olika delar av landet rörande kvaliteterna — prislägena — vid inköpen de senaste åren av vissa särskilt

angivna varuslag bland kläder, skodon, inventarier m. m. Vid en konferens, som 1945 års lönekommitté hade med intresserade organisationer m. fl., ansågs emellertid värdet med en dylik enquête vara tvivelaktigt och i varje fall icke motsvara kostnaderna och tidsförlusten, som den skulle medföra. Undersökningen kom därför icke till stånd. Någon utvidgad prisinsamling för högre kvaliteter, omfattande dels flera varuslag inom posterna kläder och övriga utgifter, än de för vilka priser redan insamlats, och dels vissa livsmedel, har av samma skäl ej heller företagits.

Inom två av huvudposterna — livsmedels- och skatteposterna — vet man emellertid, att just inkomstolikheterna medfört en annan utveckling inom högre än inom lägre inkomstlagen. Personer med beskattningsbart belopp överstigande vissa fastställda belopp äro sålunda icke berättigade till de statliga livsmedelsrabatterna för mjölk och matfett. Så tillvida ha livsmedelskostnaderna stigit mera för dessa kategorier, än det officiella livsmedelsindextalet utvisar. Skatteutgifternas förändringar äro vidare icke lika stora för högre och lägre inkomsttagare. Detta sammanhänger för det första med de skattefria ortsavdragen, som, om man bortser från den s. k. bankningsregeln, äro lika stora inom alla inkomstnivåer. Vid en beräkning av skatteutgifternas förändringar inom högre inkomstlagen bör för det andra liksom vid de officiella indexberäkningarna hänsyn tagas till löneutvecklingen, och denna är icke likformig över hela inkomstskalan. För att få ett jämförbart mått på denna i olika inkomstlagen, har som redan nämnts, förändringen enligt civila avlöningsreglementet följts för en statstjänsteman i 20:e resp. 28:e löneklasserna.

Till sist bör påpekas, att priskontrollerade kläder och skor (s. k. P-skor), vilka äro billigare än motsvarande »fria» varuslag, torde ha relativt liten betydelse för högre inkomsttagare, varigenom dessa fått vidkännas en kraftigare kostnadsstegring än de lägre inkomsttagarna.

Indexberäkningar rörande högre inkomsttagare.

Budget- och prismaterialet, för vilket närmare redogjorts i den föregående framställningen, har lagts till grund för vissa beräkningar — eller kanske snarare överslag — rörande levnadskostnadernas förändringar sedan 1935 för högre inkomsttagare. Vid samtliga beräkningar har antagits, att hushållen saknat mjölk- och matfetterabatter, och vidare att skattepostens förändringar följt utvecklingen för en statstjänsteman i 20:e resp. 28:e löneklassen. Utvecklingen i övrigt inom livsmedelsposten liksom utvecklingen inom återstående huvudposter — bostad, bränsle och lyse, beklädnad och »övriga utgifter» — har vid de beräkningar, som nu först skola behandlas, antagits vara densamma som för lägre inkomsttagare. Huvudposternas förändringar ha sedan sammanvägts med hjälp av vikterna enligt budgeterna för högre inkomsttagare. Samtliga dessa budgeter gälla år 1942. Med ledning av förändringarna mellan åren 1935 och 1942 resp. 1942 och 1945 ha huvudposternas kostnadssummor år 1942 förts bakåt till 1935 och framåt till 1945. Därefter ha levnadskostnadernas förändringar mellan 1935 och 1945 kunnat beräknas. Resultaten framgå av de bifogade tabellerna, där som jämförelse även motsvarande beräkningar för lägre inkomsttagare medtagits.

Enligt dessa schematiska beräkningar synes levnadskostnadsstegringen öka något med inkomsten. Medan samtliga levnadskostnader inklusive direkta skatter sedan 1935 stigit med 52 % för de lägre inkomsttagarna, uppgick motsvarande stegring vid ett inkomstläge mellan 6 000—10 000 kr. till 53 å 54 % och vid ett inkomstläge mellan 10 000 och 20 000 kr. till 55 å 56 %. Medtagas icke de direkta skatterna i beräkningen, erhålles ungefär samma procentuella stegring sedan 1935 — ca 48 % — vilketdera viktsystem man än använder. Detta beror på att skatteutgiften, som uppvisar den största stegringen bland huvudposterna, upptager en större andel av totalutgiften vid högre inkomstlagen än vid lägre. Skattestegringens inverkan på generalindextalet ökas därigenom med inkomsten. Själva skattepostens stegring skiljer sig med mindre än 20 enheter för här berörda inkomstskikt. Den största steg-

ringem ha för övrigt statstjänstemännen i 11:e löneklassen haft. Förklaringen härtill är, att skatten beräknas på ett belopp, som varierar med lönen enligt avlösningsreglementet, och lönestegringen sedan 1935 har varit större inom 11:e än inom 20:e och 28:e löneklasserna. Det bör observeras, att, eftersom inkomsten vid beräkningen av skatteutgiften olika år varierat med statstjänstemännens löner, de verkställda beräkningarna gälla andra kategorier än statstjänstemän, endast i den mån dessa haft likartad löneutveckling.

En närmare analys av indextalen utan direkta skatter, vilka, som nämnts, blevo ungefär lika stora inom de tre ifrågavarande inkomstlägena, ger vid handen, att förändringarna för de skilda huvudposterna ha olika inverkan på generalindextalen. Bostadspostens relativa betydelse i de här framlagda och delvis konstruerade budgeterna avtager, då inkomsten stiger. Eftersom denna post företer blott ringa stegring sedan 1935, verkar denna omständighet i höjande riktning. I motsatt riktning verkar å andra sidan den ökade procentuella vikten i de högre budgeterna för posten övriga utgifter. Även denna post har nämligen haft en lägre stegring än genomsnittet, ehuru ej alls så markant som bostadsposten. De återstående huvudposterna — livsmedel, bränsle och lyse samt beklädnad — med sina relativt kraftiga stegringstal ha mindre betydelse i de högre inkomsttagarnas budgeter, vilket likaledes verkat i sänkande riktning. Summan av dessa olikheter i huvudposternas *relativa vikt* blir, om de direkta skatterna ej medräknas, en lägre stegring för högre inkomsttagare. Att indextalen utan direkta skatter likväl blivit lika stora inom såväl de lägre som de högre inkomstnivåerna förklaras av att livsmedelsutgifterna stigit mera för de högre inkomsttagarna, enär dessa icke antagits vara berättigade att erhålla några livsmedelsrabatter.

De hittills behandlade beräkningarna ha avsett städer och tätorter i genomsnitt. På sätt, som nämnts i tidigare avsnitt av denna redogörelse, ha även vissa kalkyler utförts med avseende på förhållandena i *Stockholm*. Dessa beräkningar, vilka bygga på mycket bräckligt material, måste tagas med stor reservation. Liksom vid beräkningarna för lägre inkomsttagare blevo indextalen för högre inkomsttagare i Stockholm vid dessa förenklade beräkningar lägre än motsvarande tal för samtliga orter. Vidare är stegringen av samtliga levnadskostnader (inklusive direkta skatter) i Stockholm liksom för samtliga orter större inom de högre inkomstlägena. Medtagas icke de direkta skatterna, synes emellertid stegringen enligt dessa beräkningar snarast vara något lägre inom de högre inkomstlägena. Beräkningarna för samtliga orter ledde däremot till samma stegringstal inom alla berörda inkomstskikt. Detta beror till stor del på att bostadspostens relativa vikt, som i budgeterna för städer och tätorter i genomsnitt avtager med stigande inkomst, icke minskats lika mycket i de konstruerade budgeterna för Stockholm. Denna omständighet tyder på att bostadsposten, som ju jämte skatteposten är den enda post i dessa budgeter för Stockholm, för vilken nya tal insatts, erhållit för stor relativ vikt i budgeterna för högre inkomsttagare.¹

Vid så förenklade beräkningar, som det här varit fråga om, har ingen hänsyn tagits till att de enskilda varuslagen inom respektive huvudpost kunna ha annan betydelse i en högre inkomsttagares budget än i en lägre inkomsttagares. Hänsyn har ej heller tagits till den omständigheten, att olika kvaliteter och olika varuslag med divergerande prisutveckling kunna konsumeras inom högre och lägre inkomstskikt. Det vore givetvis önskvärt att få de högre inkomsttagarnas hushållsutgifter specificerade på de ca 200 varuposter, vari indexbudgeten är uppdelad. Men, som redan nämnts, finnes icke någon sådan uppdelning annat än för livsmedel. Sistnämnda huvudpost finnes emellertid specificerad för de 85 medelklasshushåll, vilka bokförde sina livsmedelsutgifter under 28 dagar i november 1941.

Ehuru materialet torde vara för litet för att kunna läggas till grund för mera exakta beräkningar, har likväl en ny livsmedelsindex beräknats med hjälp av dessa

¹ Jfr sid. 8 och 9.

uppgifter. Samma prismaterial har härvid använts som vid beräkningen av livsmedelsindex för lägre inkomsttagare. Hushållen ansågos dock icke vara berättigade till rabattkort för mjölk och matfett. Livsmedelsutgifterna hade enligt denna beräkning stigit med 68 % sedan 1935, eller lika mycket som för lägre inkomsttagare, om ej heller här några rabatter frändragas. En indexberäkning, som grundas på ett så begränsat material som det föreliggande, måste naturligtvis bliva mycket osäker. Det bör härvid särskilt observeras, att proportionerna bestämts av utgifterna under endast 28 dagar i november, vilket särskilt påverkat vikterna för vissa säsongvaror.

Utöver specifikationen inom livsmedelsposten ha i 1941 års medelklassbudget utgifterna fördelats inom beklädnadsposten på kläder och skodon och inom posten övriga utgifter på vissa delgrupper. Genom att bl. a. utnyttja denna uppdelning på delgrupper samt använda vissa prisuppgifter utöver dem som kommit till användning vid de tidigare berörda indexberäkningarna, har en något »finare» beräkning kunnat göras av levnadskostnadernas förändringar för personer med en årsinkomst av 6 000—10 000 kr. Budgetens sammansättning samt beräkningens huvudresultat framgå av tabell D.

Om år 1935 tages till utgångspunkt erhålles enligt denna beräkning för september 1945 indextalet 157 för samtliga kostnader inklusive direkta skatter, och 152, om de direkta skatterna icke medtagas. Vid de tidigare behandlade, mera förenklade beräkningarna, blevo motsvarande tal 154 och 148. Dessa skiljaktigheter bero huvudsakligen på det olika prismaterial, som legat till grund för beräkningarna. Den utförligare specifikationen har däremot endast haft liten inverkan på slutresultatet. Det prismaterial, som legat till grund för de tidigare behandlade beräkningarna, har varit detsamma som vid de officiella indexberäkningarna, men vid dessa beräkningar ha vissa ändringar vidtagits i detta avseende. Kostymer och överrockar, vilka vid de officiella beräkningarna följt priserna på såväl fri som priskontrollerad vara samt mellan 1935 och december 1942 även på beställd kostym, ha vid denna beräkning helt fått följa prisutvecklingen för fri konfektionskostym. Poplinskjortan har ensam fått representera den lätta konfektionen, emedan blåkläder och arbetsskjortor ha uteslutits. Beträffande hattar och mössor, som vid de officiella beräkningarna i prishänseende följt den hårda herrhatten fram till 1942 och sedan dessutom mjuk herrhatt av ullfilt samt skid- och sportmössor, har vid dessa beräkningar prisutvecklingen mellan 1939 och 1945 bestämts av mjuk hårfiltshatt och pälsmössa och efter 1942 jämväl av skidmössa. Mellan år 1935 och år 1939 följdes hårda herrhattens prisutveckling. Vid de officiella indexberäkningarna följa skodonen numera både P-stämplade och icke P-stämplade skor. Enär de förstnämnda prisbilliga skodonen antagits ha mindre betydelse inom högre inkomstskikt, har vid dessa beräkningar prisstegringen antagits vara starkare än de officiella indexberäkningarna ge vid handen. Inom posten övriga utgifter har hänsyn tagits till prisutvecklingen för fåtöljer och en porslinsserver, för vilka uppgifter erhållits vid den för dessa beräkningar särskilt verkställda prisinsamlingen. Dessutom ha fackföreningsavgifterna uteslutits och dessas vikt lagts på posten övriga föreningsavgifter. Slutligen har hänsyn tagits till utvecklingen för personbilstaxorna och vinpriserna, vilka icke äro medtagna i de officiella beräkningarna.

Till följd av dessa ändringar i priser och vikter stego indextalen för kläder till 210, för skodon till 175 och för »övriga utgifter» till 148, medan motsvarande tal vid de tidigare beräkningarna voro 180, 171 och 144 (1935 = 100). De nu verkställda beräkningarna tyda på, att levnadskostnaderna stigit mera för högre än för lägre inkomsttagare. Det material, som finnes tillgängligt beträffande utgifternas fördelning och prisutvecklingen inom högre inkomstlagen, är emellertid alltför bräckligt för att tillåta några säkra slutsatser i detta avseende. Mot de omräkningar, som verkställts inom beklädnadsposten, kunna t. ex. invändningar göras mot att kostymer och rockar i prishänseende bestämts enbart av utvecklingen för fri

konfektionskostym. Stegringstalet torde nämligen härigenom ha blivit för högt. Beställd kostym, som i här berörda inkomstskikt torde vara relativt vanligt förekommande, utvisar sålunda en lägre prisstegring än den fria konfektionskostymen. De priskontrollerade plaggen ha vidare icke tillåtits ha någon inverkan på prisutvecklingen vid dessa beräkningar. Eftersom de lägre priserna på dessa plagg haft betydande inverkan vid de officiella beräkningarna, förklarar detta till stor del det högre indextal för kläder, som nu erhållits.

I detta sammanhang kan påpekas, att i riksbankens konsumtionsprisindex indextalet för kläder i september 1945 var 193 (1935 = 100). Vid beräkningen av detta indextal har prisutvecklingen för kostymer och överrockar följt detaljprisernas förändringar på beställd kostym, fria konfektionsplagg och sedan 1941 även på priskontrollerade plagg. Däremot har icke den omständigheten, att de priskontrollerade plaggen äro billigare än motsvarande kvaliteter bland de fria plaggen, fått påverka resultatet.

Det budgetmaterial, som finnes rörande personer med en inkomst över 10 000 kr., är endast uppdelat på de sex huvudposterna. Någon särskild beräkning av livsmedelsindex (utöver det omtalade borttagandet av rabatterna) eller någon uppdelning inom posterna beklädnad och »övriga utgifter» kan därför ej verkställas för dessa kategorier. Om emellertid utvecklingen inom dessa poster antages vara densamma som för hushåll med 6 000—10 000 kronors inkomst, d. v. s. om de vid de senast behandlade överslagsberäkningarna framkomna indextalen för huvudposterna antagas gälla även för hushåll med över 10 000 kronor i inkomst, erhålles vid en sammanvägning med den högre budgetens vikter (tab. C) indextalet 158 för samtliga kostnader. Medtagas ej de direkta skatterna, blir motsvarande indextal 152.

Sammanfattningsvis kan sägas, att enligt de verkställda beräkningarna synes levnadskostnadsökningen sedan 1935 varit något större för högre inkomsttagare än för lägre. Detta beror till stor del på den ökade vikt skatteposten har i en högre inkomsttagares budget. Medtagas icke de direkta skatterna, utvisade nämligen de mera förenklade indexberäkningarna endast mindre olikheter för skilda inkomstlägen. Om emellertid hänsyn även tages bl. a. därtill, att priskontrollerade kostymer, rockar och skor med lägre priser ha mindre betydelse inom högre inkomstskikt, synes emellertid även stegringen för samtliga utgifter utan direkta skatter ha varit större för de högre inkomsttagarna. Som emellertid upprepade gånger framhållits i den föregående framställningen, äro särskilt de sistnämnda beräkningarna grundade på ett mycket bräckligt såväl pris- som budgetmaterial, varför de erhållna resultaten måste tagas med stark reservation. Det är att märka, att den starkare stegringen för högre inkomsttagare inträffat under kriget, vilket framgår av att stegringen mellan 1935 och 1939 varit ungefär densamma för alla de undersökta inkomstskikten, möjligen med tendens till svagare stegring för den högsta inkomstgruppen.

För närvarande planeras emellertid vissa omfattande undersökningar av svenska folkets levnadsvillkor och hushållsvanor. Enligt den uppgjorda planen skulle dessa undersökningar bl. a. omfatta detaljerade räkenskaper från såväl lägre som högre inkomsttagare förda under ett helt år. Dessutom skulle i viss utsträckning vid sidan av undersökningarna enligt budgetmetoden även inventeringar och sociologiska undersökningar verkställas. Om dessa undersökningar komma till stånd i planerad omfattning, skulle mycket mera tillfredsställande indexberäkningar rörande såväl högre som lägre inkomsttagare kunna verkställas. Även för Stockholm och kanske andra orter samt för ortsgrupper och landsdelar m. m. skulle liknande beräkningar kunna verkställas.

Stockholm i februari 1946.

Gustaf Berglund.

Tabellbilaga till PM angående vissa försök att beräkna en levnadskostnadsindex avseende högre inkomstlägen.

A. Budget och indextal för arbetare och tjänstemän med »medelinkomst» enligt 1941 års budgetundersökning.

	Genomsnitt för städer och tätorter (580 hush.)					
	Budget 1942		Beräknad utgift		Indextal sept. 1945 (1935 = 100)	Indextal sept. 1945 (juni 1939 = 100)
	Kr	%	1935 Kr	Sept. 1945 Kr		
Livsmedel	1 813	38·8	1 096	1 756	160	140
Bostad	564	12·1	559	571	102	102
Bränsle och lyse	288	6·2	161	295	184	170
Beklädnad	559	11·9	304	541	178	165
Skatter ¹	388	8·3	214	462	216	197
Övriga utgifter	1 060	22·7	770	1 106	144	137
Samtliga utgifter	4 672	100·0	3 104	4 731	152	2 141
D:o exkl. direkta skatter	4 284	.	2 890	4 269	148	2 137
	Stockholm (115 hush.)					
	Budget 1942		Beräknad utgift		Indextal sept. 1945 (1935 = 100)	Indextal sept. 1945 (juni 1939 = 100)
	Kr	%	1935 Kr	Sept. 1945 Kr		
	Livsmedel	2 069	38·6	1 231	1 986	161
Bostad	847	15·8	843	853	101	103
Bränsle och lyse	324	6·0	173	338	195	175
Beklädnad	491	9·2	279	474	170	158
Skatter ¹	411	7·7	202	464	229	199
Övriga utgifter	1 219	22·7	896	1 272	142	136
Samtliga utgifter	5 361	100·0	3 624	5 387	149	2 138
D:o exkl. direkta skatter	4 950	.	3 422	4 923	144	2 134

¹ Skattens vikt och förändringar avse förhållandena för en statstjänsteman i 11:e löreklassen på E- resp. I-ort. — ² Indextalen i juni 1939 med år 1935 som bas bli för samtliga städer och tätorter 108 såväl med som utan direkta skatter och för Stockholm 108 med och 107 utan direkta skatter.

B. Budget och indextal för tjänstemän med en inkomst på 6 000—10 000 kr.

I. Från 1941 års hushållsbudgetundersökning hämtad budget framskriven till 1942.

	Genomsnitt för städer och tätorter (85 hush.)					
	Budget 1942		Beräknad utgift		Indextal sept. 1945 (1935 = 100)	Indextal sept. 1945 (juni 1939 = 100)
	Kr	%	1935 Kr	Sept. 1945 Kr		
Livsmedel	2 289	30·7	1 309	2 200	168	147
Bostad.....	893	12·0	885	905	102	102
Bränsle och lyse	409	5·5	228	419	184	170
Beklädnad	814	10·9	443	788	178	165
Skatter ¹	912	12·3	545	1 088	200	194
Övriga utgifter.....	2 133	28·6	1 549	2 226	144	137
Samtliga utgifter	7 450	100·0	4 959	7 626	154	³144
D:o exkl. direkta skatter	6 538	.	4 414	6 538	148	³ 138
	Stockholm ²					
	Budget 1942		Beräknad utgift		Indextal sept. 1945 (1935 = 100)	Indextal sept. 1945 (juni 1939 = 100)
	Kr	%	1935 Kr	Sept. 1945 Kr		
Livsmedel	2 289	29·3	1 304	2 178	167	146
Bostad.....	1 200	15·4	1 194	1 208	101	103
Bränsle och lyse	409	5·2	219	426	195	175
Beklädnad	814	10·4	462	785	170	158
Skatter ¹	973	12·4	503	1 133	225	212
Övriga utgifter.....	2 133	27·3	1 568	2 226	142	136
Samtliga utgifter	7 818	100·0	5 250	7 956	152	³143
D:o exkl. direkta skatter	6 845	.	4 747	6 823	144	³ 135

¹ Skattepostens vikt och förändringar som för en statstjänsteman i 20:e löneklassen på resp. E- och I-ort. — ² Talen för Stockholm 1942 ha erhållits på följande sätt: Bostads-posten beräknad till 1 200 kr., skatt som ovan (not 1), övriga poster lika som för samtliga orter. Bcträffande prisutvecklingen se texten. — ³ Indextalen för juni 1939 med 1935 som bas bli såväl med som utan direkta skatter 107 för samtliga städer och tätorter och 106 för Stockholm.

B. Budget och indextal för tjänstemän med en inkomst på 6 000—10 000 kr.

II. Budget för hushåll, som fört postsparbankens budgetböcker under 1942.

	Genomsnitt för städer och tätorter (118 hush.)					
	Budget 1942		Beräknad utgift		Indextal sept. 1945 (1935 = 100)	Indextal sept. 1945 (juni 1939 = 100)
	Kr	%	1935 Kr	Sept. 1945 Kr		
Livsmedel	1 965	26·3	1 124	1 889	168	147
Bostad	800	10·7	792	810	102	102
Bränsle och lyse	355	4·7	198	364	184	170
Beklädnad	787	10·5	428	762	178	165
Skatter ¹	912	12·2	545	1 088	200	194
Övriga utgifter	2 659	35·6	1 931	2 775	144	137
Samtliga utgifter	7 478	100·0	5 018	7 688	153	144
D:o exkl. direkta skatter	6 566	.	4 473	6 600	148	138
	Stockholm (konstruerad budget) ²					
	Budget 1942		Beräknad utgift		Indextal sept. 1945 (1935 = 100)	Indextal sept. 1945 (juni 1939 = 100)
	Kr	%	1935 Kr	Sept. 1945 Kr		
Livsmedel	1 965	24·7	1 119	1 870	167	146
Bostad	1 200	15·1	1 194	1 208	101	103
Bränsle och lyse	355	4·5	190	370	195	175
Beklädnad	787	9·9	447	759	170	158
Skatter ¹	973	12·3	503	1 133	225	212
Övriga utgifter	2 659	33·5	1 955	2 775	142	136
Samtliga utgifter	7 939	100·0	5 408	8 115	150	142
D:o exkl. direkta skatter	6 966	.	4 905	6 982	142	135

¹ Skattepostens vikt och förändringar som för en statstjänsteman i 20:e löneklassen på resp. E- och I-ort. — ² Talen för Stockholm 1942 ha erhållits på följande sätt: Bostads-posten beräknad till 1 200 kr., skatt som ovan (not 1), övriga poster lika som för samtliga orter. Beträffande prisutvecklingen se texten. — ³ Indextalen för juni 1939 med år 1935 som bas bli för samtliga städer och tätorter 106 inkl. skatter och 107 exkl. skatter och för Stockholm 106 i båda fallen.

C. Budget och indextal för personer med en inkomst på 10 000—20 000 kr. enligt undersökningen på grundval av postsparbankens budgetböcker.

	Genomsnitt för städer och tätorter (32 hush.)					
	Budget 1942		Beräknad utgift		Indextal sept. 1945 (1935 = 100)	Indextal sept. 1945 (juni 1939 = 100)
	Kr	%	1935 Kr	Sept. 1945 Kr		
Livsmedel	2 835	22·9	1 621	2 725	168	147
Bostad	1 200	9·7	1 189	1 216	102	102
Bränsle och lyse	645	5·2	360	661	184	170
Beklädnad	1 300	10·5	708	1 258	178	165
Skatter ¹	1 853	14·9	1 044	2 192	210	208
Övriga utgifter	4 562	36·8	3 313	4 761	144	137
Samtliga utgifter	12 395	100·0	8 235	12 813	156	³147
D:o exkl. direkta skatter	10 542	.	7 191	10 621	148	³ 138
	Stockholm (konstruerad budget) ²					
	Budget 1942		Beräknad utgift		Indextal sept. 1945 (1935 = 100)	Indextal sept. 1945 (juni 1939 = 100)
	Kr	%	1935 Kr	Sept. 1945 Kr		
Livsmedel	2 835	21·4	1 615	2 698	167	146
Bostad	2 000	15·1	1 990	2 014	101	103
Bränsle och lyse	645	4·9	345	672	195	175
Beklädnad	1 300	9·8	738	1 254	170	158
Skatter ¹	1 886	14·3	930	2 169	233	228
Övriga utgifter	4 562	34·5	3 354	4 762	142	136
Samtliga utgifter	13 228	100·0	8 972	13 569	151	³144
D:o exkl. direkta skatter	11 342	.	8 042	11 400	142	³ 134

¹ Skattepostens vikt och förändringar som för en statstjänsteman i 28:e löneklassen på resp. E- och I-ort. — ² Talen för Stockholm 1942 ha erhållits på följande sätt: Bostads-posten beräknad till 2 000 kr., skatt som ovan (not 1), övriga poster lika som för samtliga orter. Beträffande prisutvecklingen se texten. — ³ Indextalen för juni 1939 med år 1935 som bas bli för samtliga städer och tätorter 106 inkl. skatter och 107 exkl. skatter och för Stockholm 105 resp. 106.

D. Budget och indextal för tjänstemän med en inkomst på 6 000—10 000 kr.¹

	Genomsnitt för städer och tätorter (85 hush.)				
	Budget 1942		Beräknad utgift		Indextal sept. 1945 (1935 = 100)
	Kr	%	1935 Kr	sept. 1945 Kr	
Livsmedel	2 289	30·7	1 313	2 211	168
Bostad.....	893	12·0	885	905	102
Bränsle och lyse	409	5·5	228	419	184
Kläder.....	620	8·3	304	637	210
Skodon	194	2·6	119	208	175
Skatter	912	12·3	545	1 088	200
Övriga utgifter	2 133	28·6	1 540	2 275	148
Inventarier	229	3·1	139	244	175
Förenings- och försäkringsavgifter ..	407	5·5	344	436	126
Tidningar, nöjen, telefon etc.	271	3·6	214	285	133
Tvätt, rengöring etc.	131	1·7	84	133	160
Sprit	191	2·6	92	224	244
Tobak	65	0·9	35	66	188
Annat.....	839	11·2	632	887	140
Samtliga utgifter	7 450	100·0	4 934	7 743	157
D:o exkl. direkta skatter	6 538	.	4 389	6 656	152

¹ Samma budget som B:I ehuru något mer specificerad; delvis annat prismaterial (se texten).

PM

angående beräkningen av en levnadskostnadsindex för Stockholm åren 1935—1945.

Inom socialstyrelsens prisstatistiska avdelning har under hösten 1945 färdigställts en beräkning rörande *levnadskostnadernas förändring i Stockholm under tiden 1935—1945*. Denna beräkning har närmast tillkommit efter framställning från 1945 års lönekommitté.

Svårigheterna att mäta levnadskostnadernas utveckling bottna ytterst i den olikformiga förändring priserna på de enskilda nyttigheterna och tjänsterna i verkligheten äro underkastade. Med hänsyn till den olika vikt, som en prisförändring på en vara har för olika hushåll, blir resultatet av indexberäkningarna beroende av vilket slags hushåll man väljer som utgångspunkt för beräkningarna. För att kunna beräkna en levnadskostnadsindex måste man sålunda känna *dels* priserna på de enskilda tjänsterna och nyttigheterna samt de förändringar, som dessa enskilda priser varit underkastade från tid till annan, *dels ock* konsumtionen av de enskilda varuslagen och tjänsterna (inkomstanvändningen) inom det befolkningsskikt, som indexen skall avse. Det bör dock framhållas den vid talrika indexberäkningar gjorda iakttagelsen, att valet av budget ofta ej spelar så stor roll för de praktiska resultaten, som man kan vara böjd att tillskriva den. — Vid den indexberäkning, som det här närmast gäller, ha svårigheterna ökat *dels* därigenom, att det gällt att beräkna förändringarna från en tidpunkt, som ligger ca 10 år tillbaka i tiden, och till nu, *dels* därigenom att under denna tidsperiod stora konsumtionsomläggningar och prisrörelser förekommit samt *dels* därigenom att det gällt att beräkna två jämförbara indexserier.

I det följande lämnas en detaljerad redogörelse för de principer, som lagts till grund för de utförda beräkningarna rörande levnadskostnadernas förändring i Stockholm under åren 1935—1945, samt det undersökningsmaterial, som härvid kommit till användning. Det bör påpekas, att den tid, inom vilken beräkningen måste utföras, varit mycket knappt tilltagen. Denna omständighet har i hög grad blivit bestämmande vid valet av metoder.

Budgetmaterialet.

Syftet med beräkningen av en särskild Stockholmsindex är att erhålla med de officiella levnadskostnadsindexen (för städer och tätorter inkl. Stockholm) jämförbara index för enbart Stockholm. Först undersöktes därför möjligheterna att erhålla vikter, som voro jämförbara med den officiella indexens. Under åren 1935—1942 grundades de officiella indexberäkningarna i huvudsak på en och samma budget, hämtad från 1933 års hushållsbudgetundersökning. Efter 1942, då denna budget utbyttes, har däremot viktsystemet reviderats varje år. — I 1933 års undersökning har även material från Stockholm särredovisats. Vid en indexberäkning för Stockholm, som stadens statistiska kontor utförde 1936, användes sålunda

bl. a. en budget från 1933 års undersökning. Denna torde emellertid avse högre inkomstläge än som avses vid de officiella indexberäkningarna. Ett uttryck härför är den lägre livsmedelsprocenten och högre utgiftsprocenten för »övriga utgifter» (»kulturbudgeten»).

Enär sålunda någon tillfredsställande budget för Stockholm, jämförbar med den, som kommit till användning vid de officiella indexberäkningarna, knappast kan erhållas för år 1935, har den bästa lösningen ansetts vara att ur materialet från 1941 års hushållsbudgetundersökning hämta jämförbara budgeter för Stockholm och samtliga orter. Den budget, som av indexkommittén rekommenderades till användning vid den officiella indexberäkningen (1942 års budget) och som hämtats ur 1941 års material, hade av kommittén framskrivits till att avse år 1942, varvid en viss korrigerings ägt rum. Denna korrigerade budget för år 1942 användes sedan vid de officiella beräkningarna. På analogt sätt ha nu även talen för Stockholm framskrivits till år 1942.

Med utgångspunkt från dessa budgeter för år 1942 har man sedan räknat bakåt till år 1935 och framåt till år 1945. Detta innebär, att man grundar beräkningarna på ett av kristiden — genom bl. a. ransonerings etc. — påverkat viktsystem. Eftersom någon revision av viktsystemet för Stockholm på samma sätt som vid den officiella indexberäkningen icke verkställt, bli talen ej ens efter 1942 fullt jämförbara. Socialstyrelsen har emellertid jämsides med den officiella med hjälp av årligen reviderade vikter verkställda indexberäkningen hela tiden uträknat kostnadsförändringen sedan 1942 med bibehållande av 1942 års budget. Omräkningen av indextalen för samtliga orter fr. o. m. 1942 var därför relativt enkel, samtidigt som genom denna metod mycket arbete sparades vid uträknandet av Stockholmsindexen. Utgifternas fördelning år 1942 på olika huvudposter i Stockholm och i genomsnitt för städer och tätorter framgår av följande sammanställning.

	Stockholm		Samtliga orter	
	Kr	%	Kr	%
Livsmedel	2 069	38·9	1 813	39·1
Bostad	847	15·9	564	12·2
Bränsle och lyse	324	6·1	288	6·2
Beklädnad	491	9·2	559	12·1
Skatter	365	6·9	346	7·5
Övriga utgifter	1 219	23·0	1 060	22·9
Samtliga utgifter	5 315	100·0	4 630	100·0

Den fördelning inom huvudposterna livsmedel, beklädnad och »övriga utgifter», som kommit till användning för samtliga orter fr. o. m. 1942, framgår av tab. 3 i betänkandet angående levnadskostnadsindex (SOU 1943: 8, s. 41). Vid beräkningen av kostnadsförändringen mellan 1935 och 1942 vilken, som nämnts, vid omräkningen skett på grundval av 1942 års budget, har samma fördelning inom huvudposterna använts med undantag av de korrigerings, som sammanhånga med att prismaterialet före 1943 ej var lika omfattande som senare.

För Stockholm har samma procentuella fördelning inom de tre ovannämnda huvudposterna använts som för samtliga orter. Beträffande beklädnad och »övriga utgifter» finnas inga färskas uppgifter för Stockholm om fördelningen inom huvudposterna. För livsmedel finnes däremot en specificerad fördelning i 1941 års material. Då emellertid en beräkning av livsmedelskostnadernas förändring i Stockholm finnes uträknad på grundval av samma vikter som för samtliga orter, ha — främst för att spara tid — dessa vikter använts även vid denna beräkning. En

undersökning har gett vid handen, att avvikelserna mellan Stockholm och samtliga orter i konsumtionsanvändningen icke torde spela nämnvärd roll för resultatet ens beträffande livsmedelsindex enbart.

Vid beräkningarna av kostnadsförändringen för hushållsbränsle har ovanstående metod med fasta vikter, hämtade från 1941 års undersökning, icke tillämpats. Konsumtionsomläggningen under krigsåren har nämligen i detta fall varit så genomgripande och så olikartad på skilda orter, att det icke ansetts försvarligt att räkna med oförändrade vikter hela tiden.

Från år 1935 och t. o. m. bränsleåret 1939/40 ha därför beräkningarna för både Stockholm och samtliga orter baserats på vikter från 1933 års undersökning, medan vikterna därefter bestämts med hjälp av bränslekommissionens tilldelningsbestämmelser. I det senare fallet har fördelningen mellan fossilt bränsle och ved t. o. m. 1942 bestämts med hjälp av tilldelningen för bränsleåret 1942/43 och därefter utgjort ett medeltal mellan tilldelningarna 1942/43 och 1945/46. Detta sammanhänger bl. a. med de särskilda substitutionskostnadsberäkningar, vilka verkställts och som behandlas nedan under de speciella problemen, varjämte nödvändigheten att förenkla beräkningarna spelat in.

Prismaterialet.

Till grund för beräkningarna har lagts det prismaterial, som av socialstyrelsen insamlats genom särskilda ordsombud i samband med den officiella indexberäkningen. I Stockholm insamlas prismaterialet genom tre ombud, varav ett svarar för Kungsholmen och Norrmalm, och de två övriga för resp. Södermalm och Östermalm. Dessutom insamlar socialstyrelsen själv vissa priser för Stockholm. Antalet varor och tjänster, vilkas detaljpris använts vid indexberäkningarna, utgjorde före 1943 i runt tal 170. Ett sjuttiotal av noteringarna insamlades från 49 ombudsorter, ytterligare ett fyrtiotal från 15 av dessa orter, medan uppgift om prisförändringen för återstående varor och tjänster inhämtades centralt eller på annat sätt. De flesta av dessa sistnämnda ha samma pris på alla orter. Efter den omläggning, som skedde med anknytning till indextalen per december 1942, utökades antalet ombudsorter till 60 orter och antalet varuslag till ca 240. Samtidigt utökades de ovannämnda 15 orter, från vilka en mera omfattande prisinsamling ägt rum, till 25 orter. Antalet varuslag, för vilka prisinsamlingen sker centralt, utökades likaledes, varjämte det ansågs tillräckligt, om priser för kläder och skodon, som tidigare insamlats från samtliga 49 orter, inhämtades på de 25 orterna.

Speciella problem.

Livsmedelsposten. Redan under de första åren efter det andra stormaktskrigets utbrott fick man erfarit vissa svårigheter vid indexberäkningen till följd av varubortfall. Det gällde till en början ett par lindriga fall — gula ärtor föllo bort genom statsbeslag och bananer genom importens upphörande — men härtill kom, att ransoneringen av livsmedel, som tagit sin början den 27 mars 1940 i och med regleringen av handeln med kaffe och te, visade tendens att skärpas och redan inburet ändrade konsumtionsvanor på enstaka punkter. De speciella levnadskostnadstegringar, som oberoende av prisstegringar kunna framkallas av sådana tvångsmässiga konsumtionsomläggningar, sökte socialstyrelsen — sedan närmare direktiv erhållits från Kungl. Maj:t hösten 1940 — mäta genom särskilda substitutionskostnadsberäkningar. Trots att härvid relativt enkla regler tillämpades, blevo dessa beräkningar mycket invecklade. Då betydelsen av dessa substitutionskostnadsberäkningar kan väntas vara ungefär densamma för samtliga orter och för Stockholm, ha vid de nu utförda indexberäkningarna inga substitutionskostnader beräknats

inom livsmedelsposten. Detta har ansetts så mycket mer motiverat som resultatet av ifrågavarande beräkningar av indexkommittén betecknats som ganska tveklöst (SOU 1943: 8, s. 103 f.).

Ett annat problem, som uppkommit under krisåren, sammanhänger med den prisdifferentiering för konsumenter av olika kategori med avseende på inkomst och hushållstyp, som införts genom de statliga livsmedelsrabatterna för matfett och mjölk. Matfettssrabatten, som infördes den 27 maj 1940, utgår för närvarande för allt matfett, och rabattbeloppet utgör sedan 29 december 1942 2 kr. per kg. Mjölkrabatten, som infördes den 9 juni 1941, utgör sedan 21 december 1942 15 öre per liter. Rabattberättigade äro personer, som vid den statliga beskattningen haft ett beskattningsbart belopp, som icke överstigit vissa belopp. Eftersom det högre inkomstläget i Stockholm medför högre beskattningsbart belopp, kommer ett relativt färre antal familjer i åtnjutande av rabatt i Stockholm än i genomsnitt för landet. Hänsyn har därför tagits till rabatterna vid dessa beräkningar.

Vid de officiella indexberäkningarna anknytes hänsynstagandet till prisrabatterna efter 1942 icke såsom tidigare till förhållandena för en enda hushållstyp och ett enda inkomstläge. Beräkningarna grunda sig i stället på prisdifferentieringens betydelse för en utvald grupp hushåll bland arbetare och tjänstemän med viss fördelning på olika hushållstyper och inkomstnivåer. Detta urval, som återgivits i indexkommitténs betänkande (SOU 1943: 8, s. 75), utgöres av de 580 hushåll, vilkas räkenskaper ligga till grund för 1942 års budget. För Stockholmsindex har — i avsaknad av annat material — samma fördelning kommit till användning, sedan inkomstläget genomsnittligt höjts med hänsyn till den högre inkomstnivån i Stockholm. Som mått härpå har för år 1942 tagits skillnaden mellan Stockholm och genomsnittet för städer och tätorter enligt 1941 års prisgeografiska undersökning. Denna skillnad uppgick till 12,9 %, räknat på Stockholms tal. Inkomsten för år 1942 har därefter förändrats med hjälp av lönestatistikens uppgifter om årslöner för industriarbetare i Stockholm resp. hela landet.

Här kan givetvis den anmärkningen göras, att fördelningen på olika hushållstyper är en annan i Stockholm än i genomsnittet för städer och tätorter. Eftersom de barnrika familjerna i Stockholm äro relativt färre, skulle ett hänsynstagande till denna omständighet medföra ett minskat genomsnittligt rabattbelopp och en större ökning av livsmedelsutgiften. Vid en jämförelse av levnadskostnadsutvecklingen i Stockholm och samtliga orter torde emellertid just utvecklingen för hushåll med samma sammansättning böra undersökas.

Till belysning av rabattbeloppens inverkan på resultatet kan nämnas, att, såsom närmare redogöres för i ett senare avsnitt, livsmedelskostnaderna i Stockholm mellan 1935 och 1945 stego med 61 %, om det genomsnittliga rabattbeloppet beräknas på sätt här ovan angivits. För hushåll, som icke voro berättigade till rabatt, var stegringen större eller 67 %. Om man däremot räknat med att samtliga hushåll varit berättigade till rabatt, skulle ökningen sedan 1935 blivit endast 54 %. För samtliga orter äro motsvarande tal resp. 60, 68 och 53 %.

Bostadsposten för Stockholm har beräknats på grundval av uppgifter i statistisk årsbok och statistisk månadsskrift för Stockholms stad. Eftersom bränslekostnaderna vid de officiella indexberäkningarna icke ingå i bostadsposten, ha kostnaderna för uppvärmning frändragits de beräknade beloppen för centralvärmehus, som för dessa inkludera värmekostnaden. Vid beräkningen av bränslekostnaden har utgått från ett beräknat pris för koks av 2,85 kr. per hl år 1939, i vilket pris även en uppskattad kostnad för värmeledningens skötsel ingår. Denna kostnad är hämtad från 1941 års prisgeografiska undersökning. Koksåtgången beräknades — i medeltal för lägenheter med och utan badrum — till 17 hl per eldstad (jfr Soc. Medd. årg. 1942 s. 406). Med hjälp av prisutvecklingen för koks i Stockholm beräknades sedan motsvarande kostnad för år 1935. Eftersom de bränslekostnader, som ingå i hyran för centralvärmehus, varit oförändrade sedan krigsutbrottet, ha samma belopp frändragits även efter år 1939.

De uppgifter, på vilka beräkningen grundar sig, avse lägenheter på 1, 2 och 3 rum jämte kök. Vid beräkningen av hyresförändringen ha dessa kvalitetsgrupper sammanvägts med hjälp av uppgifter om antalet lägenheter av olika typ. De vikter, som kommit till användning, ha avsett åren 1935, 1939 och 1945. Beräkning av bostadspostens förändringar i Stockholm har skett efter samråd med stadens statistiska kontor. För samtliga orter har samma förändring som vid de officiella indexberäkningarna kunnat användas i detta fall.

Bränsleposten. Som redan nämnts ha vikterna för ved och fossilt bränsle varierat. På samma sätt som vid de officiella beräkningarna har härvid genom särskilda substitutionskostnadsberäkningar hänsyn tagits till den kostnadsfördyring, som drabbat hushållen genom den av ransoneringsbestämmelserna framtvingade partiella övergången från fossilt bränsle till ved (se Soc. Medd. årg. 1944, s. 33). Dessa beräkningar beröra icke förhållandena före bränsleåret 1942/43. Enär några säkra tal, utvisande fördelningen mellan ved och fossilt bränsle vid ransonerings införande, icke finnas, har någon beräkning av substitutionskostnaden tidigare icke kunnat göras.

Dessutom har enligt samma metod som vid de officiella indexberäkningarna hänsyn tagits till den kostnadsfördyring, som den genom gasransoneringen framkallade övergången från gas till elektrisk ström och denaturerad sprit som bränsle vid matlagning inneburit (se Soc. Medd., årg. 1945, s. 886).

Beklädnadsposten. Sedan december 1941 ha vid de officiella indexberäkningarna medelpriserna för kostymer och överrockar i konfektion utgjort vägda medeltal mellan »fria» och priskontrollerade plagg. Vikterna ha härvid varje gång bestämts med hjälp av ombudens rapporter om de priskontrollerade plaggens andel av antalet försålda plagg. Första gången prisuppgifter insamlades på priskontrollerade plagg, anbefalldes ombuden att inhämta priser på plagg, som med avseende på kvaliteten närmast motsvarade de fria plaggen. Den prisdifferens, som härvid erhöles mellan priserna på fria och priskontrollerade plagg och som är av avgörande betydelse vid hopvägningen, måste betecknas som osäker. På grund härav har vid de officiella beräkningarna procenttalet 84, varmed de priskontrollerade plaggen ingingo i medeltalet i december 1943, sedermera icke ökats, trots att procenttalet enligt ombudsrapporterna något stigit. Motiveringen härtill är, att om procenttalet ökades över 84, prisnivån för tung konfektion skulle sjunka under nivån före priskontrollens införande, vilket icke ansetts sannolikt återge det faktiska förloppet.

På grund härav ha även vid beräkningen av en stockholmsindex de priskontrollerade plaggen invägs med 84 % i september 1945. Prisdifferensen för Stockholm mellan fria och priskontrollerade plagg är betydligt större än för samtliga orter, varigenom prisstegringen blivit mindre än för samtliga orter. Detta torde åtminstone i viss grad vara riktigt. Eftersom de fria plaggen enligt ombudens prisuppgifter voro dyrare i Stockholm än för landet i genomsnitt, medan de priskontrollerade plaggen endast företedde små prisvariationer, borde de priskontrollerade plaggens lägre pris få större betydelse i Stockholm. Det kan emellertid ifrågasättas, om icke prisdifferensen mellan fria och priskontrollerade plagg i Stockholm trots detta är för stor i jämförelse med den för samtliga orter. Kostnadsstegringen för kläder synes därför vara något för låg för att vara fullt jämförbar med stegringen för samtliga orter.

Skatteposten. Vid den officiella indexberäkningen förändrades inkomstunderlaget vid beräkningen av skattepostens förändringar med ledning av levnadskostnadsindex fram till $\frac{1}{4}$ 1942, varefter inkomsten enligt särskilt beslut av finansdepartementet fastlöstes vid inkomstläget vid senaste årsskifte. Från och med år 1943 beräknas emellertid inkomsten med ledning av industriarbetarnas löneförändringar. — Eftersom några levnadskostnadsindex för Stockholm hittills icke funnits, har vid föreliggande indexberäkningar inkomsten vid skatteberäkningarna hela tiden va-

rierats med hjälp av lönestatistikens uppgifter för dels Stockholm och dels samtliga orter. Efter omläggningen år 1943 beräknas vid den officiella indexberäkningen skattebeloppen — liksom vid beräkningen av rabattbeloppen — som ett medeltal för ett urval av familjer med olika antal barn och skilda inkomster. För stockholmsindex har samma fördelning använts, sedan inkomstläget genomsnittligt höjts med hänsyn till den högre inkomstnivån i Stockholm på samma sätt som vid beräkningen av rabattbeloppen. Mellan 1935 och 1943 har den förenklingen vidtagits, att man på samma sätt som tidigare vid den officiella indexberäkningen räknat skattebeloppet för endast *en* familj med viss inkomst.

Inkomsten för industriarbetare har enligt den officiella lönestatistiken stigit proportionsvis mindre i Stockholm än i genomsnitt för landet under den tidsperiod, det här är fråga om. På grund härav har skatteposten stigit mindre för Stockholm än för samtliga orter.

Om man i stället för efter industriarbetarnas löner varierat inkomsten med hjälp av statstjänstemännens löneförändringar i löneklass 11, blir resultatet ett annat. Skatteindex för september 1945 (år 1935 = 100), som enligt den förstnämnda metoden är för Stockholm 239 och för samtliga orter 279, blir i så fall 229 resp. 216.

Beräkningens huvudresultat.

Resultatet av de verkställda beräkningarna framgår av nedanstående tablå, där som jämförelse även de officiella indextalen för de olika delposterna medtagits.

Det omräknade generalindextalet för samtliga orter blir alltså — alt. 1 i nedanstående tablå — detsamma som det officiella indextalet. De olika delposternas indextal — främst då skatteindex — förete däremot vissa avvikelser från de officiella indextalen. Genom att vid omräkningen låta inkomsten vid skatteberäkningen följa löneutvecklingen för en industriarbetare i stället för levnadskostnadsindexförändringen har nämligen skattestegringen blivit betydligt större.

Indextal för samtliga orter och för Stockholm i september 1945.

	År 1935 = 100			Juni 1939 = 100		
	Samtliga orter		Stockholm	Samtliga orter		Stockholm
	Officiella talen	Tal jämförbara med Stockholm		Officiella talen	Tal jämförbara med Stockholm	
Livsmedel	159	160	161	139	140	141
Bostad	102	102	101	102	102	103
Bränsle och lyse	181	184	195	169	170	175
El. ström	.	93	100	.	102	100
Gas	.	139	160	.	139	160
Bränsle	.	229	255	.	196	209
Beklädnad	177	178	170	162	165	158
Kläder	178	180	169	165	167	159
Skor	176	171	173	159	157	154
Skatter	207	¹ 279 ² 216	¹ 239 ² 229	189	¹ 211 ² 197	¹ 206 ² 199
Övriga utgifter.....	149	144	142	142	137	136
Samtliga utgifter	155	¹155 ²152	¹149 ²149	143	¹142 ²141	¹138 ²138
D:o exkl. skatter....	151	148	144	140	137	134

¹ Den inkomst, som legat till grund för skatteberäkningen, har förändrats på samma sätt som industriarbetarnas löner. — ² Den inkomst, som legat till grund för skatteberäkningen, har förändrats på samma sätt som lönen för en statstjänsteman i 11 löneklassen.

Enligt de framräknade talen ha levnadskostnaderna i Stockholm sedan 1935 stigit ca 6 enheter mindre än i genomsnittet för städer och tätorter. Medtagas ej de direkta skatterna i beräkningen reduceras denna skillnad till ca 4 enheter. Av dessa 4 enheter torde endast något över $\frac{1}{2}$ enhet bero på olikheter i prisutvecklingen och närmare $3\frac{1}{2}$ enheter på den olika vikt de olika delposterna ha i Stockholm och i genomsnittet för samtliga orter. Den post, som härvid har den största betydelsen, är bostaden, som väger betydligt mer i stockholmsbudgeten. Enär denna post med sin relativt obetydliga prisstegring haft en från övriga poster avvikande utveckling, verkar hyrans större vikt i Stockholm sänkande på dess generalindextal.

Om man, som i alt. 2, beräknar skatteindex med hjälp av statstjänstemännens löneförändringar, erhållas generalindextal 152 och 149, eller om man anknäyer till det officiella indextalet 155 och 151 för samtliga orter resp. Stockholm.

Ser man åter på stegringen sedan juni 1939, finner man, att levnadskostnaderna (inkl. direkta skatter) under krigsåren stigit med 38 % i Stockholm och 41 à 42 % för samtliga orter. Medtagas icke de direkta skatterna i beräkningarna, bliva motsvarande tal 34 resp. 37 %. Mellan år 1935 och juni 1939 stego sålunda i Stockholm levnadskostnaderna inkl. skatter enligt alt. 2 med 8 % och exkl. skatter med 7 %. För samtliga orter var stegringen i båda fallen 8 %.

Till sist kan nämnas, att för hushåll, vilka icke äro berättigade till de statliga livsmedelsrabatterna, ha levnadskostnaderna stigit kraftigare. Ser man för enkelhetens skull enbart på indextalet utan direkta skatter med år 1935 som bas, som med ett genomsnittligt rabattbelopp är 144, skulle detta i Stockholm bliva 146, om inga rabatter frändragas. Om man däremot antager, att samtliga hushåll vore rabattberättigade, skulle indextalet bliva 141. För samtliga orter skulle motsvarande tal bliva 151 resp. 145, i stället för 148 med genomsnittligt rabattbelopp.

Stockholm i januari 1946.

Gustaf Berglund.

PM

**angående försäkringstekniskt beräknade avgifter för
vissa pensionsförmåner.**

För 1945 års lönekommittés räkning har beräkning skett av de avgifter, som skulle erfordras för täckande av kostnaderna för på visst sätt fastställda tjänste- och familjepensionsförmåner för befattningshavare i statens tjänst och vid det statsunderstödda kommunala skolväsendet. Enligt de för beräkningen meddelade direktiven skulle denna utföras under två alternativa förutsättningar i fråga om tjänstepensionsförmånerna. Det ena alternativet (alternativ 1) innebär, att tjänstepensionsförmånerna skulle utgöras av dels ett belopp motsvarande två tredjedelar av slutlönen i vederbörande lönegrad på 2-ort enligt en viss dyrortsgrupperad löneplan¹, dels ock ett tillägg av 6 procent på nämnda belopp, dock beräknat högst på 700 kronor för månad. Enligt det andra alternativet (alternativ 2) skulle tjänstepensionsförmånerna utgå med angivna summa intill 67 års ålder men från och med nämnda ålder utgå med ett 800 kronor lägre belopp. Familjepensionsförmånerna skulle beräknas efter det med 6 procent förhöjda belopp, vilket stode i samma förhållande till nuvarande familjepensionsunderlag som slutlönen på 2-ort enligt nämnda löneplan till den nettolön, vilken enligt nuvarande avlönings- och pensionsbestämmelser vid grundnivån (index 100 på 1935 års indexskala) utgår på C-ort i vederbörande lönegrads högsta löneklass. Avgiftsbetalning skulle förutsättas ske under hela den tid pensionsberättigande anställning innehades, och slutlönen, pensionsförmånerna och avgifterna skulle förutsättas vara desamma för extra ordinarie tjänsteman i viss lönegrad som för ordinarie tjänsteman i motsvarande lönegrad. Beräkningarna skulle föras fram så långt, att de erforderliga avgifterna lönegradsvis kunde bedömas. Slutligen skulle det sammanlagda avgiftsbeloppet för de vid beräkningarna medtagna befattningshavargrupperna jämföras med det motsvarande belopp, som kunde beräknas uppkomma vid tillämpning av nuvarande pensionsbestämmelser, därvid sistnämnda belopp skulle beräknas utan hänsynstagande till rörligt tillägg eller kristillägg.

Beträffande beräkningarna och dessas resultat må nämnas följande.

Tjänstepensionsförmånerna enligt alternativ 1 framgå, för år räknat, av kolumn 2 i efterföljande tabell. Enligt alternativ 2 skulle som förut nämnts samma förmåner utgå intill 67 års ålder, varemot förmånerna från och med nämnda ålder skulle ha ett 800 kronor lägre belopp. Familjepensionsförmånerna framgå av kolumn 3 i tabellen. För avgiftsberäkningarna ha tillämpats samma försäkringstekniska antaganden och använts samma uppgifter angående befattningshavare m. m. som vid de beräkningar av tjänste- och familjepensionsavgifter, för vilka redogörelse lämnats i den för lönekommitténs räkning upprättade promemorian angående netto- och bruttolöner enligt nuvarande avlönings- och pensionsbestämmelser för befattningshavare i statens tjänst m. fl.² Sålunda har bland annat räknats med förräntning efter 3 procent.

¹ Den av lönekommittén föreslagna löneplanen nr 1.

² Vid detta betänkande fogad såsom bilaga D.

De erforderliga tjänstepensionsavgifterna redovisas i tabellen, i kolumn 4 beträffande alternativ 1 och i kolumn 5 beträffande alternativ 2. Det visar sig, att skillnaden mellan avgifterna enligt de båda alternativen skulle i genomsnitt belöpa sig till 85 kronor. Vid beräkningen av dessa avgifter ha kostnaderna för sjuk- och invalidpensioner ej tagits i betraktande. De erforderliga familjepensionsavgifterna redovisas i kolumn 6. I kolumnerna 7 och 8 ha de avgifter angivits, som beräknats erforderliga för såväl tjänstepensioner enligt respektive alternativ, inklusive sjuk- och invalidpensioner, som familjepensioner. Vad sjuk- och invalidpensionerna beträffar har medräknandet av dem här liksom i oförmälda promemoria förutsatts medföra en genomgående höjning av de eljest erforderliga tjänstepensionsavgifterna med omkring 13 procent, vilken siffra emellertid — såsom i nämnda promemoria framhållits — måste anses bestämd på mycket osäkra grunder. Det må framhållas, att likställandet av ordinarie och extra ordinarie tjänstemän gör, att siffrorna i kolumnerna 4 och 5 ej äro direkt jämförbara med dem, som redovisats i andra kolumnen av den till nämnda promemoria hörande tabell 4, och att på motsvarande sätt de här i kolumn 6 angivna siffrorna ej heller äro direkt jämförbara med dem, som redovisats i tredje kolumnen av oförmälda tabell 4.

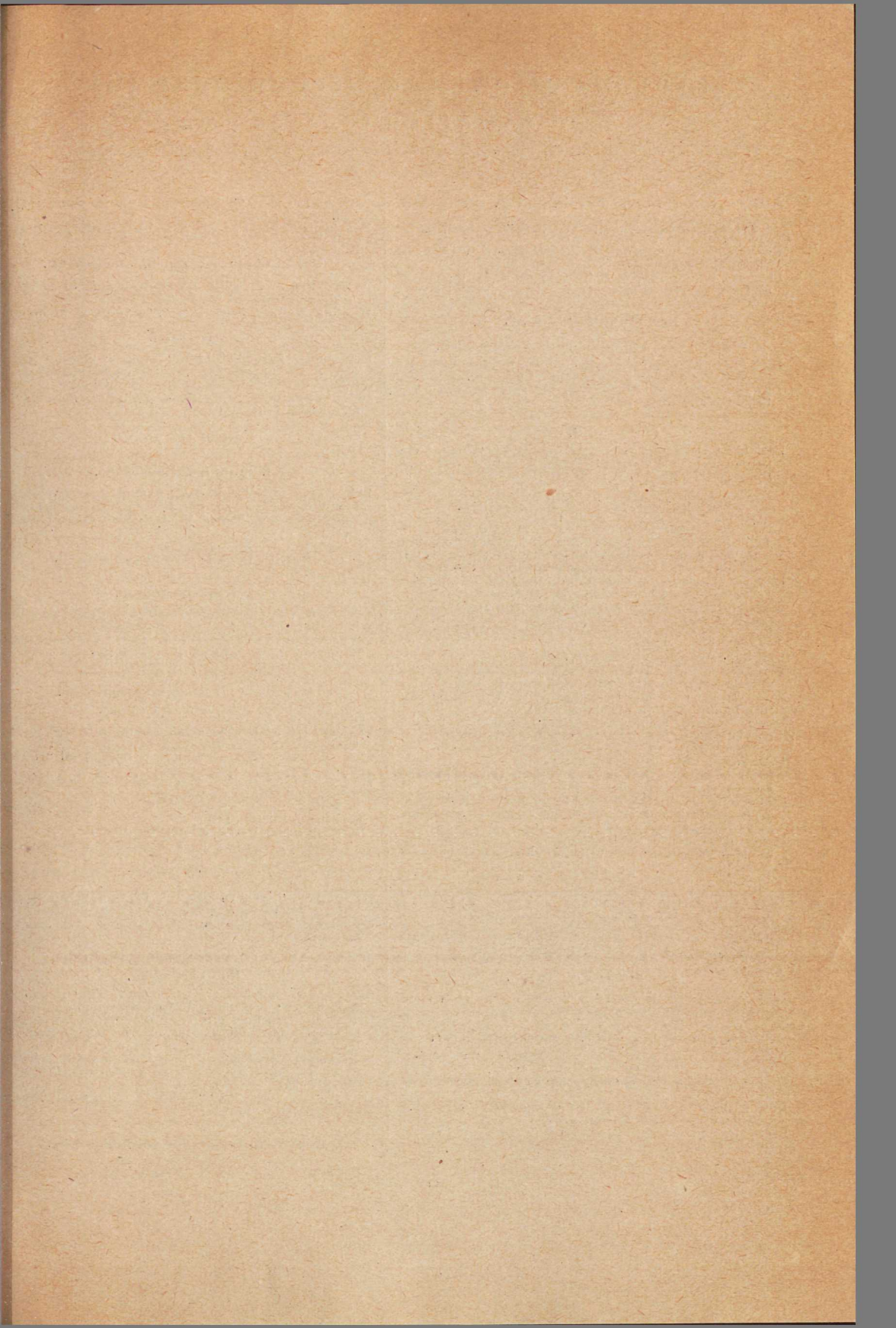
Det sammanlagda beloppet av de i kolumn 8 angivna avgifterna har beräknats överskjuta det sammanlagda beloppet av avgifter erforderliga för nuvarande grundpensionsförmåner med 56,1 procent, om ny tjänstepension utgår enligt alternativ 1, och med 45,2 procent, om sådan pension utgår enligt alternativ 2. Det har beräknats överstiga sammanlagda beloppet av avgifter erforderliga för nuvarande pensionsförmåner inklusive rörligt tillägg och kristillägg med 19,5 respektive 11,1 procent. Det må framhållas, att likställandet av extra ordinarie tjänstemän med ordinarie verkat minskande på ökningssiffrorna av den anledningen, att extra ordinarie tjänstemän, utan att i nämnvärd utsträckning erhålla pension såsom extra ordinarie, beräknats erlägga avgifter med samma belopp som ordinarie tjänstemän i motsvarande lönegrad.

Stockholm i maj 1946.

B. Wingborg.

Tjänste- och familjepensionsförmåner enligt vissa alternativ samt däremot svarande försäkringstekniskt beräknade pensionsavgifter.

1	2	3	4	5	6	7	8
Löneplan och lönegrad	Tjänstepensionsförmåner, kronor	Familjepensionsförmåner, kronor	Beräknade avgifter för				
			tjänstepension (endast ålderspension)		familjepension kronor	tjänste- och familjepension sammanlagt	
			alt. 1 kronor	alt. 2 kronor		alt. 1 kronor	alt. 2 kronor
<i>Löneplan A m. fl.</i>							
A, Eo 1	2 934	1 432	770·49	640·95	58·52	931	802
2	3 104	1 498	840·00	749·86	55·17	1 007	917
3	3 282	1 546	981·59	887·85	59·08	1 171	1 077
4	3 451	1 609	702·15	621·11	66·79	862	781
5	3 622	1 677	651·84	571·32	257·67	996	915
6	3 782	1 738	897·70	808·86	225·24	1 242	1 153
7	3 943	1 780	761·19	681·75	203·46	1 066	986
8	4 104	1 839	686·82	609·52	262·65	1 041	963
9	4 265	1 938	749·37	672·35	81·59	990	853
10	4 444	2 024	988·28	910·29	370·67	1 490	1 412
11	4 622	2 116	689·34	603·13	79·93	861	774
12	4 834	2 198	1 099·87	1 022·34	390·11	1 636	1 558
13	5 063	2 265	797·21	698·69	474·14	1 377	1 279
14	5 368	2 341	917·12	822·14	429·72	1 469	1 374
15	5 690	2 484	729·35	650·17	358·02	1 184	1 105
16	6 021	2 628	861·87	784·56	307·50	1 284	1 206
17	6 368	2 801	880·46	803·42	289·39	1 287	1 210
18, 19	6 767	2 958	1 237·98	1 131·81	548·55	1 951	1 845
20	7 174	3 095	1 204·28	1 111·89	552·60	1 917	1 824
21	7 607	3 231	1 382·81	1 271·77	543·42	2 110	1 999
22	8 039	3 382	1 462·19	1 376·18	627·95	2 284	2 198
23	8 480	3 519	1 675·67	1 542·67	762·06	2 660	2 527
24	8 920	3 656	1 954·82	1 862·23	778·54	2 993	2 900
25	9 312	3 784	2 710·42	2 635·70	879·08	3 949	3 874
26	9 704	3 914	2 107·24	2 007·20	831·98	3 219	3 119
27	10 040	4 040	2 341·43	2 205·01	918·42	3 571	3 434
28	10 376	4 147	2 181·66	2 057·28	919·68	3 391	3 266
29	10 712	4 255	2 288·10	2 164·94	972·58	3 564	3 441
30	11 048	4 358	2 451·99	2 325·11	994·92	3 772	3 645
<i>Militära löneplaner.</i>							
Oc 1	4 622	2 116	1 795·36	1 707·24	360·57	2 394	2 306
Oa 2	6 368	2 801	2 652·47	2 564·35	504·83	3 509	3 421
3	8 480	3 519	4 558·02	4 473·35	766·10	5 929	5 844
4	9 704	3 914	824·38	773·98	659·70	1 593	1 543
5	10 376	4 147	2 105·26	2 054·86	822·57	3 207	3 157
6	11 384	4 476	-3 055·56	-3 080·18	599·75	-2 861	-2 886
UO 1	4 622	2 116	2 472·62	2 337·58	528·42	3 329	3 194
2	5 063	2 265	3 344·36	3 207·93	625·33	4 413	4 277
3	5 690	2 484	-501·26	-569·78	398·52	-169	-238

Statens offentliga utredningar 1946

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvärd.

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Betänkande med förslag till omorganisation av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m. m. [10]
1945 års lönekommitté. 1. Betänkande med förslag till statliga löneplaner m. m. [48]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

1943 års jordbrukstaxeringsakkunniga. Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser i fråga om taxering av inkomst av jordbruksfastighet samt lag om jordbruksbokföring. [29]

Politi.

Parlamentariska undersökningskommissionen ang. flyktigärenden och säkerhetstjänst. 1. Betänkande ang. flyktingars behandling. [36]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Dödföddheten och tidigdödligheten i Sverige. Dess samband med nativitetssminskningen och dess förhållande vid olika former av förlossningsvård samt dess socialmedicinska och befolkningspolitiska betydelse. [2]

Betänkande om barnkostnadernas fördelning med förslag till allmänna barnbidrag m. m. [5] Bilagor [6]

Investeringsutredningens betänkande med utredning rörande personal- och materielresurser m. m. för genomförande av ett arbetsprogram enligt av utredningen tidigare framlagt förslag. [13]

Den familjevårdande socialpolitiken. [17]

Betänkande med förslag rörande den ekonomiska försvarsberedskapens framtida organisation. [19]

Socialvårdskommitténs betänkande. 12. Utredning och förslag ang. moderskapsbidrag. [23]

Kommitténs för partiellt arbetsföra betänkande. 1. Förslag till effektiviserad kurators- och arbetsförmedlingsverksamhet för partiellt arbetsföra m. m. [24]

Betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1946/47 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. [27] Bilagor. [28]

Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 6. Tiden juli 1944—juni 1945. [35]

Socialvårdskommitténs betänkande. 13. Förslag ang. folkpensioneringens administrativa handhavande m. m. [37]

Sakkunniga ang. arbetsförmedlingens organisation. Del 1. Den offentliga arbetsförmedlingen under krigsåren. [44]

Hälso- och sjukvård.

Betänkande ang. den centrala organisationen av det civila medicinal- och veterinärväsendet. [20]

Allmänt näringsväsen.

Betänkande med utredning och förslag ang. rätten till arbetstagens uppfinningar. [21]

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Betänkande ang. forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område i Norrland. [16]

P M ang. utvecklingsplanering på jordbrukets område. [18]

Den svenska växtodlingens utvecklingstendenser samt dess inriktande efter kriget. [39]

Riktlinjer för den framtida jordbrukspolitiken. Del 1. [42] Del 2. [46]

Betänkande med förslag till åtgärder för främjande av riddhästaveln m. m. [45]
Rationalitetsvariationerna inom det svenska jordbruket [47]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande med förslag till ändrade grunder för flodningslagstiftningen m. m. [3]

Betänkande med förslag till skogsvårdsplaner m. m. [4]

Industri.

Betänkande med förslag till ordnande av kreditgivning och rådgivningsverksamhet för hantverk och småindustri samt bildande av företagarnämnder. [22]

Betänkande ang. hantverkets och småindustriens främjande. [40]

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Betänkande ang. rundradion i Sverige. Dess aktuella behov och riktlinjer för dess framtida verksamhet. [1]

Betänkande med förslag till verkstadsorganisation för väg- och vattenbyggnadsväsendet. [43]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Betänkande ang. tjänstepensionsförsäkringens organisation. [26]

Försäkringsutredningen. Förslag till lag om försäkringsrörelse m. m. 1. Lagtext. [33] 2. Motiv. [34]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen.

Andlig odling i övrigt.

1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till boställsordning för folkskolans lärare m. m. [9]

1945 års universitetsberedning. 1. Docentinstitutionen [9]

1940 års skolutredningens betänkanden och utredningar. IV. Skolpliktstidens skolformer.

2. Folkskolan. A. Allmän del. [11] B. Förslag till undervisningsplaner. [15]

4. Realskolan. Praktiska linjer. [14]

VI. Skolans inre arbete. Synpunkter på fostran och undervisning. [31]

Betänkande om tandläkarutbildningens ordnande m. m. Del 1. [12]

Socialutbildningssakkunniga. 2. Utredning och förslag rörande statsvetenskapliga examina m. m. [30]

Betänkande med förslag till förordning ang. allmän kyrkomöte m. m. [32]

Försvarsväsen.

Betänkande med förslag ang. uniformspliktens omfattning för viss personal vid försvarsväsendet. [4]

Betänkande och förslag rörande åtgärder för att begränsa antalet kontraktsanställt manskap inom krigsmaktens [7]

Betänkande med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar m. m. av betydelse för rikets försvar. [25]

Betänkande med förslag rörande officersutbildning inom armén m. m. [38]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.